

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1938:26
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE
MED
UTREDNING OCH FÖRSLAG
ANGÅENDE
CENTRALA VERKSTADSSKOLOR
M. M.

AVGIVET AV

Verkstadsskoleutredningen

S T O C K H O L M
1 9 3 8

Statens offentliga utredningar 1938

Kronologisk förteckning

1. Betänkande angående omorganisation av polisskolan i Stockholm m. m. Idun. (4), 107 s. S.
2. Förslag till revision av den svenska kyrkohandboken. Av E. Eidem. Uppsala, Almqvist & Wiksell. viij, 303 s. E.
3. Byggnadsindustrien i Sverige. 2. Arbetsgivares och löntagares inkomster. Idun. vij, 198 s. S.
4. Byggnadsindustrien i Sverige. 3. Arbetslöshetens omfattning och växlingar. Idun. vij, 202 s. S.
5. Betänkande med utredning och förslag rörande produktions- och avsättningsförhållandena inom trädgårdsnäringsen. Marcus. 314 s. Jo.
6. Betänkande i näringsfrågan. Marcus. 173, 251* s. S.
7. Betänkande angående barnbeklädnadsbidrag m. m. Marcus. 133, 18* s. S.
8. 1936 års yrkesskolsakkunniga. Betänkande med förslag rörande omorganisation av vissa delar av tekniska skolan i Stockholm. Hæggström. viij, 455 s. 2 bil. E.
9. Utlåtande rörande flottans fartygstyper m. m. Norstedt. 71 s. Fö.
10. Byggnadsindustrien i Sverige. 1. Allmän översikt, yttranden och förslag. Idun. xvij, 741 s. S.
11. Riktlinjer för en lagstiftning om ägareförbehåll och avbetalningsköp. Av F. Schmidt. Norstedt. 64 s. Ju.
12. Undersökning av taxeringsutfallet beträffande jordbruksfastighet å landsbygden enligt beredningsnämndernas förslag vid 1938 års allmänna fastighetstaxering. Hæggström. 89 s. Fi.
13. Betänkande angående förvärsarbetande kvinnors rättsliga ställning vid äktenskap och barnsbörd. Marcus. 52 s. S.
14. Betänkande och förslag angående skolöverstyrelsens organisation. Hæggström. ix, 396 s. E.
15. Betänkande angående »landsbygdens avfolkning». Marcus. 208, 90* s. S.
16. Betänkande och förslag angående verksamheten vid kungl. dramatiska teatern, dess förvaltning och ledning. Hæggström. 78 s. E.
17. Betänkande med förslag till lotteriförordning m. m. Marcus. 70 s. H.
18. Betänkande med förslag till lag om frivillig pensionering av i enskild tjänst anställda m. m. Beckman. 121 s. Ju.
19. Yttrande med socialtiska synpunkter på befolkningsfrågan. Marcus. 52, 10* s. S.
20. Betänkande angående barnkrubbor och sommarkolonier m. m. Marcus. 76, (2), 16* s. S.
21. Arbetslöshetsräkningen den 31 augusti 1937. Del 1. Beckman. 254 s. S.
22. Betänkande med förslag till reformerad hyreslagstiftning. Norstedt. 278 s. Ju.
23. Betänkande med förslag till lag om enskilda vägar m. m. Beckman. 229 s. K.
24. Betänkande med vissa demografiska utredningar. Marcus. 290 s. S.
25. Betänkande med förslag till lag om villkorlig frigivning m. m. Norstedt. 77 s. Ju.
26. Betänkande med utredning och förslag angående centrala verkstadsskolor m. m. Idun. (2), 320 s. E.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1938:26

ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

MED

UTREDNING OCH FÖRSLAG

ANGÅENDE

CENTRALA VERKSTADSSKOLOR

M. M.

AVGIVET AV

Verkstadsskoleutredningen

IDUNS TRYCKERI AKTIEBOLAG

ESSELTE AB., STOCKHOLM 1938

817074

STATENS ÖFVERVAHNINGS-
KONTORETS FÖRSTÄMMELSER

BETÄNKANDE

AF

UTREDNING OCH FÖRSLAG

AF

CENTRALA VERKSTADSSKOLOR

M. M.

1877

Verkstadsstyrelsen

STATENS ÖFVERVAHNINGS-
KONTORETS FÖRSTÄMMELSER

1877

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
<i>Skrivelse till departementschefen</i>	5
Verkstadsskoleutredningens direktiv m. m.	
Kap. 1. Inledning. Verkstadsskoleutredningens direktiv.....	9
Kap. 2. Vissa spörsmål i samband med verkstadsskoleutredningens uppdrag	17
Den lägre yrkesundervisningen för hantverk och industri samt handel.	
Kap. 3. Översikt av yrkesskolväsendets tillkomst och utveckling	23
Kap. 4. Översikt av organisationen och den nuvarande omfattningen av den lägre yrkesundervisningen för hantverk och industri.....	34
I. Verkstadsskolor.....	35
II. Kommunala lärlingsskolor för hantverk och industri.....	51
III. Kommunala yrkesskolors yrkes- och ämneskurser.....	63
IV. Särskilda kurser för hantverk och industri vid kommunala skolor för yrkesundervisning.....	68
V. Avdelningar och kurser för hantverk och industri vid statsunderstödda enskilda skolor för yrkesundervisning.....	71
VI. Redogörelse för vissa gemensamma utredningsresultat rörande de under I—V behandlade skolorna och kurserna för hantverk och industri.....	75
Kap. 5. Översikt av skolor och kurser för handelsundervisning.....	82
Kap. 6. Översikt av vissa kostnader för de kommunala och enskilda skolorna för yrkesundervisning.....	86
Centrala verkstadsskolor m. m.	
Kap. 7. Behovet av utökad yrkesutbildning.....	89
Kap. 8. Verkstadsskoleväsendets yttre organisation.....	101
1. Lokala och centrala verkstadsskolor	101
2. Huvudmannaskapet för de centrala verkstadsskolorna	104
3. Antalet centrala verkstadsskolor	108
Kap. 9. Vissa frågor rörande den enskilda centrala verkstadsskolans organisation och drift.....	110
1. Styrelse och förvaltning	110
2. Förläggning	111
3. Undervisningslokaler, bostäder åt eleverna samt undervisningsmateriel m. m.	113
4. Storlek och yrkesavdelningar.....	116
5. Utbildningstidens längd.....	120
6. Undervisningen.....	123
7. Intagning och avgång av elever.....	126

	Sid.
8. Elevernas intagningsålder.....	129
9. Skolavgifter.....	130
10. Lärarutbildning.....	130
Kap. 10. Lärarpersonalen vid de centrala verkstadsskolorna.....	131
1. Rektorerne.....	131
2. Övriga lärare.....	136
Kap. 11. Kostnaderna för en central verkstadsskolas upprättande och drift..	150
Kap. 12. Statsbidrag till centrala verkstadsskolor.....	157
Kap. 13. Vissa frågor i samband med inrättandet av en central verkstadsskola	170
Kap. 14. Vissa frågor rörande de ekonomiska förhållandena för eleverna vid centrala verkstadsskolor.....	175
Stipendier.....	178
Arbetspremier.....	185
Bidrag av hemkommuner m. m.....	188
Kap. 15. Kostnaderna för stipendier av statsmedel.....	189
Kap. 16. Den centrala statliga ledningen av yrkesskolväsendet.....	191

Yrkesutbildningen under arbetslöshetstider.

Kap. 17. Tillkomsten och utvecklingen av de nuvarande verkstadsskolorna för arbetslös ungdom.....	197
1. Verkstadsskolan i Karlskrona i Blekinge län.....	197
2. Verkstadsskolorna i Göteborgs och Bohus län.....	202
Verkstadsskolan i Mölndal.....	204
Verkstadsskolan i Lysekil.....	208
Verkstadsskolan i Uddevalla.....	211
3. Verkstadsskolan i Värmlands län.....	214
4. Verkstadsskolan i Gimo i Uppsala län.....	218
5. Verkstadsskolan i Gävleborgs län.....	221
6. Verkstadsskolorna i Västernorrlands län.....	224
7. Verkstadsskolan i Byske i Västerbottens län.....	228
8. Verkstadsskolan å Strömbacka i Norrbottens län.....	231
Kap. 18. De nuvarande verkstadsskolornas för arbetslös ungdom omorganisa- tion till centrala verkstadsskolor. Allmänna synpunkter.....	235
Kap. 19. De nuvarande verkstadsskolornas för arbetslös ungdom omorganisa- tion till centrala verkstadsskolor. Yttrande beträffande de enskilda skolorna.....	240
1. Verkstadsskolan i Karlskrona i Blekinge län.....	240
2. Verkstadsskolorna i Göteborgs och Bohus län.....	243
3. Verkstadsskolan i Gimo i Uppsala län.....	246
4. Verkstadsskolorna i Värmlands, Gävleborgs och Västernorrlands län.....	247
5. Verkstadsskolan i Byske i Västerbottens län.....	248
6. Verkstadsskolan å Strömbacka i Norrbottens län.....	249
Kap. 20. Det framtida ordnandet av yrkesutbildningen under arbetslöshetstider	250
1. Utbildning för arbetslös ungdom inom den ordinarie skolorganisa- tionens ram.....	258
2. Utbildning för arbetslös ungdom utanför den ordinarie skolorga- nisationens ram.....	260
3. Omskolning av äldre arbetare.....	261
4. Elevernas ekonomiska förhållanden under arbetslöshetstider....	265

Sammanfattning och hemställan.

Kap. 21. Sammanfattning och verkstadsskoleutredningens hemställan	269
---	-----

BILAGOR.

1. Kursdeltagarnas fördelning på olika arbetsområden och skolformer vid kommunala anstalter för yrkesundervisning mars 1938	274
2. Kursdeltagarnas fördelning på olika arbetsområden och skolformer vid statsunderstödda enskilda anstalter för yrkesundervisning mars 1938	290
3. Yrken inom hantverk och industri, för vilka någon form av yrkesutbildning förekom i kommunala skolor för yrkesundervisning under verksamhetsåret 1936—1937	298
4. Sammanställning av vissa av yrkesskoldirektör Konrad Andersson verkställda utredningar rörande kostnader för verkstadsskolor m. m.	310
5. De hittillsvarande elevernas åldersfördelning i och avgång från verkstadsskolorna för arbetslös ungdom	317

Sammanfattning och konstslut

Kap. 21. Sammanfattning och konstslut. 269

BILAGOR

1. Kartellagrens ledning på olika arbetsområden och skolorna vid kom-
muna anstalter för yrkesutbildning samt 1938 273

2. Kartellagrens förteckning på olika arbetsområden och skolorna vid olika
understödda anstalter för yrkesutbildning samt 1937 280

3. Yrken inom hantverk och industri, för vilka någon form av yrkesutbildning
förekom i kommunala skolor för yrkesutbildning under verksamhetsåret
1936-1937 298

4. Sammanställning av vissa av yrkes skolor och tekniska skolor i olika
statliga yrkesutbildningskostnader för yrkesutbildning m. m. 310

5. De tillfälliga elevernas utbildningskostnader i och utifrån yrkesut-
skolorna för arbetslösa ungdomar 317

70
71
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Ecklesiastikdepartementet.

Genom beslut den 16 april och den 13 maj 1937 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst fyra sakkunniga för att inom nämnda departement, i enlighet med de direktiv, departementschefen efter samråd med chefen för socialdepartementet ägde meddela, biträda med utredning av vissa frågor rörande verkstadsskolorna för arbetslös ungdom.

Den 13 maj 1937 tillkallade herr statsrådet såsom sakkunniga ledamöterna av riksdagens andra kammare, bruksdisponenten friherre John Gustaf Gerard De Geer, Lesjöfors, tändsticksarbetaren Johan Albert Leander Persson, Tidaholm, och lantbrukaren Gustaf Hjalmar Svensson, Grönvik, samt kanslichefen hos statens arbetslöshetskommission, undervisningsrådet Arthur Natanael Thomson, varjämte åt Thomson uppdrogs att såsom ordförande leda de sakkunnigas förhandlingar.

De sakkunniga ha antagit benämningen *verkstadsskoleutredningen*.

Den 4 juni 1937 uppdrog herr statsrådet åt t. f. kanslirådet i ecklesiastikdepartementet Harald Johannes Dillner att tjänstgöra såsom sekreterare hos de sakkunniga.

I skrivelse till de sakkunniga den 30 juni 1937 meddelade herr statsrådet efter samråd med chefen för socialdepartementet direktiv för de sakkunniga.

På framställning av de sakkunniga har herr statsrådet för högst vissa i besluten angivna tider förordnat rektorn, numera inspektören för verkstadsskolorna för viss arbetslös ungdom K. O. W. Andersson och numera rektorn vid högre folkskolan i Sollentuna E. E. Forssell att såsom experter biträda de sakkunniga. I nämnda egenskap har Andersson främst medverkat vid vissa beräkningar av anslag till verkstadsskolorna för arbetslös ungdom, under det att Forssell huvudsakligen biträtt de sakkunniga med insamlandet av statistiska uppgifter rörande yrkesskolväsendets nuvarande omfattning samt bearbetningen av dessa uppgifter. Forssell har därjämte, jämlikt under hand av herr statsrådet lämnat medgivande, under vissa tider bistått de sakkunniga även i annan egenskap än expert.

Vidare har yrkesskoldirektören i Stockholm K. Andersson, även jämlikt under hand av herr statsrådet lämnat medgivande, anlitats av de sakkunniga

för vissa beräkningar rörande kostnader för undervisningsmateriel m. m. vid verkstadsskolor; och ha de sakkunniga ansett sig böra redovisa de av Andersson förebrogta utredningsresultaten i en särskild vid betänkandet fogad bilaga.

De sakkunniga ha samrått med representanter för dels landsorganisationen och en del fackförbund, dels ock Sveriges hantverksorganisation beträffande vissa spörsmål om yrkesundervisning i verkstadsskolor.

Jämlikt medgivande av herr statsrådet ha de sakkunniga under sammanlagt tio dagar företagit resor till verkstadsskolorna för arbetslös ungdom och vissa andra anstalter för yrkesundervisning.

På grund av remiss ha de sakkunniga i utlåtande till Kungl. Maj:t den 27 oktober 1937 över en av skolöverstyrelsen i ämnet gjord framställning den 31 augusti 1937 avgivit förslag till beräkning av erforderliga anslag för budgetåret 1938/1939 till understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom samt till stipendier åt elever vid sådana skolor. Det sålunda av de sakkunniga avgivna förslaget grundade sig på av de sakkunniga med ledning av infordrade statförslag verkställda detaljberäkningar beträffande anslagsbehovet under nämnda budgetår för varje särskilt anslagsändamål vid en var av de ifrågavarande verkstadsskolorna. I utlåtandet framlades tillika förslag till provisorisk reglering av skolornas förhållanden i vissa avseenden. Vad de sakkunniga föreslog i sagda utlåtande och i nedannämnda skrivelse av den 10 november 1937 utgjorde i själva verket ett fullgörande av en av de sakkunnigas huvuduppgifter. I den mån de särskilda förhållanden alltjämt ägde bestånd, som föranlett ifrågavarande verkstadsskolors för arbetslös ungdom inrättande, ha de sakkunniga nämligen enligt sina direktiv haft att ingå i en prövning av nämnda skolors nuvarande anordning, deras organisation, ekonomiska förhållanden och skötsel samt taga under övervägande, huruvida ändringar härutinnan kunde vara påkallade. Ifrågavarande uppdrag ha de sakkunniga jämväl sökt fullgöra sålunda, att de såväl vid besök vid de olika skolorna som i annan ordning rådgjort med vederbörande skolledningar beträffande en mångfald organisations- och undervisningsfrågor. De sakkunnigas verksamhet för att under hand bidra till ett provisoriskt uppordnande av förhållandena vid ifrågavarande verkstadsskolor har i väsentlig mån medverkat till en förlängning av de sakkunnigas arbete.

I syfte att åstadkomma en förstärkning av den centrala statliga ledningen av ifrågavarande yrkesutbildningsverksamhet hemställde de sakkunniga vidare i skrivelse till herr statsrådet den 10 november 1937 om åtgärder för tillskapande — om möjligt redan från och med den 1 januari 1938 — av en särskild tillfällig befattning inom skolöverstyrelsen såsom inspektör för verkstadsskolorna för arbetslös ungdom. En dylik inspektör är numera förordnad inom skolöverstyrelsen.

I skrivelse till Konungen den 11 november 1937 ha de sakkunniga vidare

hemställt om åtgärder i syfte att statsunderstöd icke första gången beviljas av kommun m. fl. inrättad verkstadsskola utan Kungl. Maj:ts tillstånd. Kungl. Maj:t har sedermera utfärdat kungörelse i ämnet den 13 maj 1938 (nr 338). Sedan de sakkunniga i skrivelse den 31 mars 1938 till herr statsrådet gjort framställning ifråga om förskottsberäkning av vissa stipendier åt elever vid verkstadsskolor för arbetslös ungdom, har Kungl. Maj:t den 13 maj 1938 meddelat föreskrifter i enlighet med de sakkunnigas förslag.

Slutligen ha de sakkunniga i skrivelse till herr statsrådet den 16 augusti 1938 — under framhållande bland annat av den stora betydelsen av att den statliga centrala ledningen för yrkesskolväsendet är organiserad för nära samarbete med näringslivet och arbetsmarknaden — hemställt om åtgärder för åstadkommande av en ny skyndsamt utredning rörande organisationen av omförmälda centrala ledning. Genom beslut av Kungl. Maj:t den 22 september 1938 har åt de sakkunniga uppdragits att verkställa nämnda utredning.

Utöver ovannämnda utlåtande den 27 oktober 1937 ha de sakkunniga på grund av remisser avgivit yttranden i följande ärenden, nämligen

den 15 januari 1938 över en av styrelsen för Lysekils stads yrkesskolor gjord framställning angående undervisning i båtbyggeri vid verkstadsskolorna i Lysekil,

den 15 januari 1938 över en av styrelsen för Gävle stads verkstadsskolor gjord framställning om statsunderstöd till skolorna,

den 15 januari 1938 över en av styrelsen för Uddevalla stads verkstadsskolor gjord framställning angående anordnande av en fortsättningskurs för vägbyggare vid skolorna,

den 15 januari 1938 över en av styrelsen för Mora verkstadsskola gjord framställning om statsunderstöd till skolan,

den 17 januari 1938 över en av styrelsen för Mölndals stads skolor för yrkesundervisning gjord framställning rörande dispositionen av viss undervisningsmateriel vid verkstadsskolorna i Mölndal,

den 19 februari 1938 över två inom riksdagen väckta motioner (nr 66 i första kammaren och nr 124 i andra kammaren) angående understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom m. m. samt

den 16 augusti 1938 över en av styrelsen för Bodens stads skolor för yrkesundervisning gjord framställning angående statsunderstöd till en verkstadsskola i Boden.

Till de sakkunniga har av Kungl. Maj:t överlämnats ett antal framställningar att tagas i överbägande vid fullgörandet av det åt de sakkunniga lämnade uppdraget, vilka framställningar torde få anses besvarade genom vad i föreliggande utredning anförts, nämligen

en av skolöverstyrelsen den 26 maj 1937 gjord framställning angående stipendier under sommarledighet för elever vid verkstadsskolor för arbetslös ungdom,

en av styrelsen för Mölndals stads skolor för yrkesundervisning gjord framställning angående utredning rörande inrättande av allmänna verkstadsskolor, i vilket ärende skolöverstyrelsen den 2 maj 1936 avgivit utlåtande,

en av C. H. Helander m. fl. personer i Döderhults kommun gjord framställning angående inrättande av en verkstadsskola i Oskarshamn,

en av styrelsen för Gävleborgs läns landstings verkstadsskolor gjord framställning angående utbildning av flygmekaniker m. m.,

en av Göteborgs textilindustriförening gjord framställning angående utbildning av textilarbetare i verkstadsskolor samt

en av skolöverstyrelsen den 29 september 1937 gjord framställning angående anslag till upprättande av normalförteckningar över undervisningsmateriel för verkstadsskolor, i vilket ärende statskontoret den 15 november 1937 avgivit utlåtande.

Med skrivelse av den 5 november 1937 har slutligen socialstyrelsen överlämnat en av den s. k. samarbetskommittén för verkstadsskolorna i Lysekil, Mölndal och Uddevalla till skolöverstyrelsen gjord framställning om överläggningar i vissa frågor mellan representanter för vederbörande verkstadsskolestyrelser samt skolöverstyrelsen och vissa arbetsgivare- och arbetarorganisationer, vilket ärende av skolöverstyrelsen överlämnats till socialstyrelsen.

Sedan de sakkunniga avslutat nu ifrågasvarande utredningsuppdrag, få de sakkunniga härmed vördsamt till herr statsrådet överlämna betänkande med utredning och förslag angående centrala verkstadsskolor m. m. De sakkunniga komma framdeles att avlämna förslag rörande organisationen av den statliga centrala ledningen för yrkesskolväsendet.

Stockholm den 30 september 1938.

A. THOMSON.

GERARD DE GEER.

J. A. PERSSON.

HJALMAR SVENSSON.

| Joh. Dillner.

VERKSTADSSKOLEUTREDNINGENS DIREKTIV M. M.

Kap. 1. Inledning. Verkstadsskoleutredningens direktiv.

Den ekonomiska kris, som övergick landet under de första åren av 1930-talet, medförde såsom bekant en mycket omfattande ungdomsarbetslöshet. Till en början sökte man bekämpa denna inom ramen för den hjälpverksamhet för arbetslösa, vilken bedrevs under statens arbetslöshetskommissionens ledning. Jämlikt bestämmelserna i § 12 kungörelsen den 7 juli 1922 (nr 419) angående statsbidrag till arbetslöshetshjälp, ålåg det den, som åtnjöt arbetslöshetshjälp, att efter anvisning av det kommunala arbetslöshetsorganet samvetsgrant deltaga i lämplig kurs, som anordnats för att bereda arbetslösa utbildning. För att sätta kommunerna i stånd att anordna dylika kurser beviljade arbetslöshetskommissionen statsbidrag till lärarlöner för sådana kurser. I anslutning till en av 1931 års ungdomsarbetslöshetssakkunniga den 17 november 1931 till chefen för ecklesiastikdepartementet ingiven promemoria anmodade Kungl. Maj:t den 23 december 1931 arbetslöshetskommissionen att vidtaga åtgärder för att dylik kursverksamhet skulle komma till stånd i utvidgad omfattning. Då, såsom nämnt, denna verksamhet skulle bedrivas inom ramen för gällande hjälpkungörelse och som följd härav deltagare skulle vara skyldig avbryta kurs, i den mån arbete på öppna arbetsmarknaden erbjöde sig, ansågos kurserna i allmänhet ej kunna få karaktär av verklig yrkesutbildning. I anslutning härtill framhöll chefen för socialdepartementet vid föredragningen av ärendet i statsrådet, att det givetvis vore ett önskemål, att kurserna erhöles en så vitt möjligt praktisk inställning, direkt åsyftande att göra kursdeltagarna bättre rustade att möta arbetsmarknadens krav. Emellertid vore här att märka, å ena sidan att mera speciella yrkeskurser endast undantagsvis torde vara att förordas, och å den andra att även teoretiska kurser av allmänbildande natur torde kunna hava sitt berättigande. I den omfattning sådant vore möjligt borde kurserna anordnas i nära samverkan med i orten förefintliga yrkesskolor.

På grund av nämnda Kungl. Maj:ts beslut vidtog arbetslöshetskommissionen från början av år 1932 åtgärder för att i större omfattning få till stånd kursverksamhet för hjälpsökande arbetslös ungdom. Särskilt under åren 1932—1934 bedrevs också dylik verksamhet i avsevärd omfattning.

Största antalet kursdeltagare (5 077) nåddes i februari 1934. 1933 års riks-

dag uttalade i fråga om verksamhetens inriktning, att hänsyn särskilt syntes böra tagas till önskvärdheten av att bereda de arbetslösa en nyttig yrkesundervisning (statsutskottets utlåtande 17/1933 sid. 111). Med hänsyn härtill kommo ifrågavarande kurser efter hand i allmänhet att alltmer få karaktären av verkliga yrkeskurser. Den nya kungörelse rörande hjälpverksamhet vid arbetslöshet, vilken utfärdades 1933 (nr 446), liksom den av 1934 (nr 434), innehöll ungefär samma bestämmelser rörande skyldighet att deltaga i kursverksamhet som de ovan anförda i 1922 års kungörelse.

I samband med behandlingen av det krishjälpsprogram, som förelades 1933 års riksdag, medgav riksdagen, att en försöksverksamhet enligt delvis nya linjer fick tillämpas för ungdomsarbetslöshetens bekämpande. Sålunda infördes ett system med s. k. frivillig arbetstjänst (arbetsläger, anordnade av kommuner eller arbetslöshetskommissionen). Vidare skulle försök få göras med s. k. arbetskolonier, och åtgärder skulle få vidtagas för en provisorisk utvidgning av yrkesskolväsendet.

Ett närmare begrepp om ungdomsarbetslöshetens omfattning och karaktär lämnade den på föranstaltan av chefen för socialdepartementet tillkomna utredning, som verkställdes av 1934 års sakkunniga rörande ungdomsarbetslösheten (statens offentliga utredningar 1934: 11).

På grundvalen av denna utredning beslöt 1934 års riksdag åtgärder i betydande utsträckning för ungdomsarbetslöshetens bekämpande, främst genom anordnandet av arbetsläger och ungdomsreservarbeten. Sin största omfattning hade dessa hjälpformer i februari 1935 (1 437 personer).

I likhet med vad fallet, enligt vad ovan angivits, var med den under arbetslöshetskommissionens ledning anordnade kursverksamheten kommo även den frivilliga arbetstjänsten och ungdomsreservarbetena med tiden att alltmer inriktas på yrkesutbildning. Sålunda anordnades vissa arbetsläger och ungdomsreservarbeten som utbildningsanstalter för jordbruk eller skogsbruk, under det att några arbetsläger organiserades som provisoriska verkstadsskolor.

Vad angår de s. k. arbetskolonierna, voro dessa ursprungligen avsedda att utbilda arbetslös ungdom för jordbruk. Vid den betydelsefullaste av dessa arbetskolonier — den av Jukkasjärvi kommun till Stjärnsunds egendom i Kopparbergs län förlagda — inrättades emellertid även en provisorisk verkstadsskola i anslutning till metallarbete.

Den provisoriska utvidgning av yrkesskolväsendet, som enligt 1933 års riksdags beslut kunde understödjas av arbetslöshetsmedel, kom icke att få någon större betydelse. Närmare uppgifter om denna verksamhet äro lämnade i 1934 års sakkunnigas rörande ungdomsarbetslösheten ovannämnda betänkande. 1935 års riksdag beslöt, att anslag till dessa åtgärder skulle i fortsättningen utgå på åttonde i stället för femte huvudtiteln, och att Kungl. Maj:t skulle äga vidtaga de mindre jämkningar i eljest gällande understödsgrunder, som eventuellt kunde bli behövliga.

När den ekonomiska krisen lättade, reducerades, såsom framgår av nedanstående tabell, ungdomsarbetslösheten i stora delar av landet i hastigare tempo än arbetslösheten bland de äldre.

Fördelningen på åldersgrupper av de hos arbetslöshetskommissionen anmälda hjälpsökande vid nedannämnda tider.

Åldersgrupper	A n t a l			P r o c e n t		
	³⁰ / ₁₁ 1933	³¹ / ₁₀ 1934	³¹ / ₇ 1935	³⁰ / ₁₁ 1933	³¹ / ₁₀ 1934	³¹ / ₇ 1935
<i>Städer.</i>						
16—17	898	285	28	1·5	1·0	0·2
18—20	4 623	1 366	496	7·8	4·9	3·6
21—25	11 604	4 680	1 710	19·6	16·7	12·3
26— <i>w</i>	42 031	21 716	11 695	71·1	87·4	83·9
Summa	59 156	28 047	13 929	100·0	100·0	100·0
<i>Landsbygd.</i>						
16—17	3 662	1 360	344	3·3	2·4	1·3
18—20	13 108	5 725	2 381	11·8	10·1	9·0
21—25	23 517	12 698	5 096	21·2	22·5	19·3
26— <i>w</i>	70 760	36 680	18 582	63·7	65·0	70·4
Summa	111 047	56 463	26 403	100·0	100·0	100·0
<i>Städer och landsbygd.</i>						
16—17	4 560	1 645	372	2·7	1·9	0·9
18—20	17 731	7 091	2 877	10·4	8·4	7·1
21—25	35 121	17 378	6 806	20·6	20·6	16·9
26— <i>w</i>	112 791	58 396	30 277	66·3	69·1	75·1
Summa	170 203	84 510	40 332	100·0	100·0	100·0

I vissa trakter, där näringslivet lidit allvarligt avbräck, fanns dock alltjämt en avsevärd arbetslöshet bland personer i åldern 16—25 år. De viktigaste av de län, om vilka detta gäller, angivas här nedan, varvid inom parentes meddelas antalet den 31 juli 1935 anmälda arbetslösa i åldern 16—25 år samt detta antal i procent av totalantalet anmälda. Främst hade man härvid att räkna med Blekinge län (560; 21·7 %) och Göteborgs och Bohus län utom Göteborgs stad (995; 22·1 %), inom vilka län stenindustrien lamslagits, samt Västernorrlands län (1 696; 34·1 %), där omläggningar inom träindustrierna väsentligt inskränkt sysselsättningsmöjligheterna. Det sistnämnda gällde även vissa delar av Västerbottens län, speciellt Byske kommun. Även i Värmlands (882; 31·1 %), Kopparbergs (733; 34·4 %), Gävleborgs (796; 29·7 %) och Norrbottens län (797; 40·7 %) kvarblev en mera avsevärd ungdomsarbetslöshet.

Nu ifrågasvarande ungdomsarbetslöshet, som förutsattes vara av en mera permanent karaktär, ansåg man sig icke kunna bemästra inom ramen för den hjälpverksamhet för arbetslösa, vilken bedrevs av statens arbetslöshets-

kommission. För att emellertid öka den sålunda arbetslösa ungdomens möjligheter att erhålla mera varaktig sysselsättning beslöt man igångsätta särskilda verkstadsskolor. Företräde till intagning i dessa skolor skulle i Blekinge och Bohuslän lämnas ynglingar ur den i stenhuggeri samt i Västernorrland ynglingar ur den inom sågverks- och massaindustrin sysselsatta befolkningen. Preliminärt räknades med att organisationen skulle omfatta i Blekinge 150, i Bohuslän 300 och i Västernorrland 300 ynglingar ur nämnda årsklasser. De äldre borde i första hand komma i fråga, de yngre successivt i mån de äldre kunde placeras. Beträffande finansieringen borde anslag av statsmedel utgå till samtliga kostnader för lärarlöner, utrustning och materiel, medan lokaler skulle tillhandahållas av respektive skolors huvudmän. Genom förhöjda stipendier samt flitpenningar skulle kostnaderna för elevernas kosthåll och bostad på skolorten bestridas. Av vederbörande hemkommun borde vidare utges ett månatligt bidrag till elevs övriga utgifter av i regel 15 kronor. Kurstiden ansågs böra fastställas till 2 år. Med hänsyn till skolornas speciella uppgifter borde elevuttagningen ske i samråd med vederbörande arbetslöshetskommitté.

Det är uppenbart, att rådande krisartade förhållanden i ifrågavarande arbetslöshetsdistrikt nödvändiggjorde, att de hjälpåtgärder, som ansågos böra komma till stånd, vidtogos med största skyndsamhet. Eljest hade det betydelsefulla syftet med dem förfelats. När därför regeringen hösten 1935 under hand uppdrog åt skolöverstyrelsen att upptaga förhandlingar med vederbörande lokala myndigheter rörande anordnandet genom landstingens försorg av de sålunda planerade verkstadsskolorna, skedde detta med det uttryckliga direktivet, att förberedelserna skulle bedrivas med sådan skyndsamhet, att skolorna åtminstone delvis skulle kunna träda i verksamhet vid årsskiftet 1935/1936.

Såsom redan antytts förutsattes, att till ifrågavarande verkstadsskolor för arbetslös ungdom skulle utgå statsbidrag enligt väsentligt förmånligare grunder än till motsvarande kommunala yrkesundervisningsanstalter i allmänhet. För att möjliggöra detta utverkades av 1936 års riksdag bemyndigande för Kungl. Maj:t att vidtaga sådana jämkningar i gällande grunder för ej mindre understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning än även stipendier åt elever vid samma skolor, som kunde erfordras för genomförandet av den sålunda skisserade skolorganisationen. Det förutsattes därvid, att bemyndigandet — som givetvis i första hand avsåg budgetåret 1936/1937 — skulle gälla även anslagen för budgetåret 1935/1936.

Tack vare det stora intresse, som från olika håll visades ifrågavarande hjälpåtgärder, lyckades vederbörande över förväntan väl med uppgiften att snabbt få i gång flera av de nya verkstadsskolorna. Sålunda startade redan i början av januari 1936 verkstadsskolor i Karlskrona, Mölndal, Lysekil och Uddevalla. Nämnda skolor organiserades med respektive städer såsom huvudmän och med understöd av landstingen i anslutning till redan befintliga

kommunala yrkesundervisningsanstalter. I fråga om Västernorrlands län voro förhållandena så tillvida ogynnsammare, att någon bestående organisation icke fanns att tillgå där, utan skolorna måste praktiskt taget uppbyggas från grunden; de anordnades där helt i vederbörande landstings regi. Med hänsyn till arbetslöshetens fördelning och omfattning i länet visade det sig här önskvärt att inrätta en skola med förläggning inom Sundsvallsdistriktet och en annan med förläggning inom Ådalsdistriktet. Efter nödiga förberedelser kunde dessa skolor träda i verksamhet hösten 1936 i Sundsvall och på nyåret 1937 å Sandö i Bjärträ socken. På sistnämnda plats hade dock statens arbetslöshetskommission redan i december 1936 igångsatt en provisorisk verkstadsskola, som nu övertogs av landstinget.

Sedan chefen för socialdepartementet i proposition (nr 265) till 1936 års riksdag anfört, att verkstadsskolor för arbetslös ungdom syntes böra inrättas även inom Norrbottens, Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län, samt därvid förutsatts, att från riksdagens sida hinder icke skulle möta att beträffande anslagsvillkor och stipendiebidrag tillämpades de grunder, som medgivits i fråga om ovannämnda verkstadsskolor i Blekinge m. fl. län, lämnade riksdagen (i skrivelse nr 355) detta förslag utan erinran.

I anslutning till nämnda förslag och beslut igångsattes under sommaren 1937 verkstadsskolor i Värmlands och Gävleborgs län. Verkstadsskolan i Värmland är för närvarande fördelad på två orter, nämligen Arvika och Älvåsen i Älvsbacka kommun. I Gävleborgs län är verkstadsskolan förlagd till Tönshammar inom Söderhamns stad. I Norrbottens län har landstinget gått i författning om anordnande av en verkstadsskola å Strömbacka invid Piteå. Skolbyggnaden uppföres för närvarande i statens arbetslöshetskommissions regi av arbetslös ungdom. Uppförandet av skolbyggnaden utgör sålunda elevarbete i en redan verksam yrkesskola. Vad slutligen Kopparbergs län beträffar ha planerna för anordnande där av en verkstadsskola av ifrågasvarande slag icke tagit fastare form.

Under år 1937 har emellertid ytterligare en verkstadsskola för arbetslös ungdom tillkommit. Jämlikt beslut av 1937 års riksdag har nämligen beslutits, att statsbidrag må utgå till en av Stockholms och Uppsala län gemensamt upprättad verkstadsskola i Gimo i Uppland. Tillkomsten av denna skola har motiverats med den svårartade situation, som inträtt för en del av befolkningen i norra Uppland genom driftsnedläggelser inom olika industrier.

Slutligen må här även erinras om de kurser för arbetslös ungdom, som sedan år 1927 anordnats vid Byske kommuns anstalter för yrkesundervisning i Västerbottens län. 1937 års riksdag har beträffande dessa medgivit, att ansökningar om understöd må behandlas i samma ordning, som gäller för verkstadsskolorna för arbetslösa.

Av det ovanstående framgår, att verkstadsskolor för arbetslös ungdom för närvarande äro i verksamhet på följande orter, nämligen

Karlskrona i Blekinge län,
 Mölndal, Lysekil och Uddevalla i Göteborgs och Bohus län,
 Tönshammar i Gävleborgs län,
 Arvika och Älvåsen i Värmlands län,
 Sundsvall och Sandö i Västernorrlands län,
 Gimo i Uppsala län samt
 Byske i Västerbottens län.

I mars 1938 uppgick elevantalet i skolorna till 1 236.

Med vad sålunda anförts har verkstadsskoleutredningen avsett att lämna en kortfattad översikt över de omständigheter, som föranlett ifrågavarande verkstadsskolors inrättande. I annat sammanhang få de sakkunniga anledning att giva en närmare redogörelse för varje särskild verkstadsskola och vad med den sammanhänger.

De sakkunniga ha i det föregående särskilt framhållit, att åtgärderna för de olika verkstadsskolornas inrättande med hänsyn till då föreliggande arbetslöshetsförhållanden fingo bedrivas med den allra största skyndsamhet. Det är naturligt, att tillfälle därvid icke gavs att som i en normal situation planlägga och på förhand reglera skolornas organisation i detalj, deras ställning för framtiden, statens respektive huvudmännens förpliktelser mot skolorna och dylikt. I stor utsträckning fick i stället det starka omedelbara behovet av skolorna föranleda till, att lösningen av dylika frågor ställdes på framtiden.

De sakkunnigas uppgift har nu blivit att utreda dessa och andra spörsmål samt framlägga de förslag, till vilka utredningen må giva anledning.

Härom anføres i de för de sakkunniga den 30 juni 1937 av chefen för ecklesiastikdepartementet i samråd med chefen för socialdepartementet meddelade direktiven följande:

»De nuvarande verkstadsskolorna för arbetslös ungdom hava tillkommit såsom provisoriska anordningar, betingade av en lokalt begränsad arbetslöshet av särskilt svårartad beskaffenhet och i syfte att överföra den ungdom, som drabbats av nämnda arbetslöshet, till yrkesbanor av lämplig art. Denna skolornas speciella karaktär har gjort att eljest för verkstadsskolor gällande regler i fråga om organisation och statsunderstöd måst i betydande utsträckning frångås. Det har varit nödvändigt att raskt ingripa för att i tid motverka arbetslöshetens fördärvliga följder för ungdomen; organisationen har därför i mycket fått improvisationens prägel. Det har vidare, för att berörda utbildningsanstalter snabbt skulle komma till stånd och anordnas i sådan omfattning som det föreliggande behovet krävde, varit oundgängligt att staten till deras upprättande och drift lämnade ett avsevärt kraftigare ekonomiskt stöd än till vanliga verkstadsskolor, liksom också staten ansett sig skyldig att med hänsyn till elevernas speciella förhållanden giva dem stipendiehjälp i långt större utsträckning än vad fallet är beträffande elever vid andra yrkesutbildningsanstalter.

Det är emellertid uppenbart att i den mån de förhållanden på arbetsmarknaden, som föranlett ifrågavarande verkstadsskolors inrättande, upphöra, man ställes inför problemet om dessa skolors fortsatta tillvaro. Böra de bibehållas och, om svaret

härpå blir jakande, under vilka förutsättningar och villkor? Om svaret skulle bli nekande, hur skall en avveckling äga rum? Att söka giva svar på dessa frågor skall vara huvuduppgiften för de sakkunniga.

Mitt intryck av skolornas hittillsvarande verksamhet är, att de på ett i det stora hela utmärkt sätt fyllt sin speciella funktion, men även, och detta vill jag särskilt understryka, att i och med tillkomsten av dessa, av ett tillfälligt behov betingade läroanstalter skapats en skoltyp, som synes utvecklingsduglig och som kan få en mycket stor betydelse för yrkesutbildningen i vårt land. Verkstadsskolan såsom en form av yrkesutbildningsanstalt är ju visserligen icke någon nyhet i vårt land. Den har funnits i åtskilliga år men knappast vunnit någon större utbredning. Vad som emellertid kan sägas utgöra en nyhet i fråga om de här avsedda verkstadsskolorna är, att de inrättats såsom centrala anstalter för större områden, omfattande ett eller flera län och med landstingen såsom huvudmän eller ekonomiskt intresserade. Våra vanliga lärlings-, yrkes- och verkstadsskolor äro nästan undantagslöst inrättade av primärkommunerna var för sig. Härefter ligger otvivelaktigt en svaghet så tillvida, att under sådana förhållanden skolornas anordnande för olika yrkesgrenar näppeligen annat än rent lokalt sett kan ske på ett fullt planmässigt sätt med hänsyn till yrkeslivets behov, att elevtillgången blir ojämnare och osäkrare än med ett vidsträcktare rekryteringsområde, samt att organisationen och driften måste bli dyrbarare än vid en centralisering till större anstalter. Det är icke uteslutet att i dessa förhållanden förklaringen är att söka till att särskilt de vanliga verkstadsskolorna med deras ofta mycket dyrbara maskinuppsättning och materialförbrukning blott relativt sparsamt kommit till stånd.

Jag finner därför önskvärdt, att de sakkunniga vid sin undersökning rörande den fortsatta tillvaron av verkstadsskolorna för arbetslös ungdom taga under övervägande, huruvida icke dessa — samtliga eller vissa av dem — lämpligen skulle kunna infogas i det nuvarande skolsystemet såsom en ny kategori av yrkesutbildningsanstalter med uppgift att tjänstgöra såsom centrala verkstadsskolor för större områden. En sådan organisation borde, i händelse den visar sig livsduglig, tänkas så småningom omfatta hela landet. Jag föreställer mig, att det skall visa sig ligga närmast till hands, att berörda centralskolor drivas i landstingens regi, men det synes icke heller böra möta hinder för till exempel ett stadssamhälle att ställa sig såsom huvudman för en dylik centralskola. Om så visar sig lämpligt, böra två eller flera landstingsområden kunna förena sig om uppehållet av en verkstadsskola av förevarande slag, en anordning, som kan vara förmånlig bland annat för kostnadernas nedbringande och för vinnande av en bredare bas för elevrekryteringen. Till dessa skolor bör staten lämna understöd efter fasta grunder, till läraravlöningar, undervisningsmateriell och vad eljest kan befinnas påkallat, varjämte elevstipendier böra utgå av statsmedel. Huruvida det härvid kan bli behöfligt att gå utöver i dessa avseenden för närvarande gällande regler kan jag icke nu bestämt yttra mig om, men jag vill framhålla, att, om det eljest befinnes påkallat att söka få till stånd den här av mig skisserade nya organisationen, jag finner det sannolikt, att staten måste giva den ett kraftigt ekonomiskt stöd. I detta sammanhang bör tagas under övervägande, huruvida det icke, åtminstone i vissa fall, kan vara skäligt, att staten jämväl lämnar bidrag till anskaffande av lokaler för skolorna.

Vid uppbyggandet av det tänkta nya skolsystemet med centralskolor för verkstadsutbildning, ompännande hela landet, måste det självfallet vara angeläget att noga beakta näringslivets behov av yrkesutbildad arbetskraft inom olika fack och, så vitt görligt är, giva organisationen en sådan grad av smidighet, att en anpassning kan ske efter mera bestämda förskjutningar i detta behov. I sistnämnda av-

seende må även hänvisas till vad den s. k. rationaliseringsutredningen anfört i en till social- och ecklesiastikdepartementen ingiven, den 9 mars 1937 dagtecknad skrivelse, av vilken en avskrift härmed tillställs de sakkunniga.

På detaljerna i den nya organisation, varom här är fråga, saknar jag anledning att nu ingå. Det får bliva de sakkunnigas uppgift att utforma dessa, om de finna den av mig anvisade vägen böra beträdas. Det är emellertid ett par spörsmål, som jag anser mig böra särskilt fästa uppmärksamheten på för att de må bliva föremål för de sakkunnigas övervägande.

Det ena gäller elevernas utspisnings- och bostadsförhållanden under vistelsen vid skolan. Med hänsyn till läroanstalternas karaktär av centralskolor för större områden, måste det förutsättas, att en stor del av eleverna under utbildningstiden icke kunna bo i sina hem. Det är då av stor betydelse, att det tillses, att de erhålla tillfredsställande kost och logi i skolsamhället. Denna sak har berett åtskilliga svårigheter vid de nuvarande verkstadsskolorna. En utväg att ordna frågan torde vara inrättande av elevinternat vid skolorna. En sådan lösning erbjuder onekligen vissa fördelar dels ur ekonomisk synpunkt, i det att levnadskostnaderna för eleverna härigenom torde kunna nedbringas, dels ock med hänsyn till de garantier, som dymedelst kunna skapas för att eleverna erhålla en god omvårdnad. Jag anser därför önskvärt, att de sakkunniga närmare utreda möjligheterna för och lämpligheten av upprättandet av dylika internat.

Det andra detaljspörsmål, som jag vill särskilt anbefalla åt de sakkunnigas uppmärksamhet avser frågan om för vilka åldersgrupper, ifrågavarande skolor böra stå öppna. De nuvarande skolorna hava förbehållits ungdom i åldern 16—25 år. Med tanke på i en framtid möjligen inträdande krisförhållanden synes det emellertid vara anledning att överväga, om ej en förskjutning uppåt av den övre åldersgränsen bör kunna ifrågakomma, så att även något äldre yrkesarbetare i omskolningssyfte skulle kunna få del av förevarande utbildningsverksamhet.

Vad jag nu anfört har gällt ifrågavarande skolors fortsatta verksamhet, under förutsättning, att de särskilda förhållanden, som föranlett deras inrättande, icke längre föreligga. I den mån åter dessa förhållanden alltjämt äga bestånd, böra de sakkunniga ingå i en prövning av skolornas nuvarande anordning, deras organisation, ekonomiska förhållanden och skötsel samt taga under övervägande, huruvida ändringar härutinnan kunna vara påkallade. Härvid bör till ledning för de sakkunniga tjäna vad riksdagen i sin skrivelse den 20 april 1937, nr 8, under punkten 181 i sådant avseende yttrat. Huvudsyftet med denna senast berörda del av de sakkunnigas utredning bör vara att söka utröna, huruvida icke fastare normer kunna erhållas för statens ekonomiska stöd till dessa skolor samt vilka anordningar böra vidtagas för att överhuvud giva statsmyndigheterna bättre möjligheter att följa och överblicka skolornas verksamhet.»

Beträffande rationaliseringsutredningens ovannämnda skrivelse vill verkstadsskoleutredningen här allenast nämna, att omförmälda sakkunniga i skrivelsen hemställa om särskild utredning rörande en omläggning av yrkesutbildningen i huvudsaklig överensstämmelse med vissa närmare angivna riktlinjer. Verkstadsskoleutredningen kommer att i ett senare sammanhang beröra vissa i skrivelsen framförda synpunkter.

Kap. 2. Vissa spörsmål i samband med verkstadsskoleutredningens uppdrag.

Frånsett den redan fullgjorda uppgiften att överväga behovet av ändringar beträffande de nuvarande verkstadsskolornas för arbetslös ungdom organisation och övriga förhållanden har verkstadsskoleutredningen enligt sina direktiv att i första hand utreda *dels* frågan om nämnda skolors avveckling eller fortsatta bestånd, *dels ock* huruvida icke skolorna, därest och i den mån de anses böra bibehållas, lämpligen skulle kunna infogas i det nuvarande skolsystemet för yrkesundervisning såsom en ny kategori av yrkesundervisningsanstalter med uppgift att tjänstgöra såsom centrala verkstadsskolor för större områden. En sådan organisation borde, i händelse den visade sig livsduglig, tänkas så småningom omfatta hela landet.

De sakkunnigas uppgifter ha sålunda, så vitt nu är i fråga, i direktiven i huvudsak begränsats till de två spörsmålen om inrättande av ett system med centrala verkstadsskolor samt om de nuvarande arbetslöshetsskolornas inlemmande i nämnda system.

Det torde ligga i sakens natur, att de särskilda spörsmålen beträffande de centrala verkstadsskolorna ha ett mer eller mindre ofrånkomligt samband med motsvarande frågor rörande yrkesutbildningsanstalterna i allmänhet. Det vore sålunda icke lämpligt att taga ställning till spörsmål rörande organisation, statsbidragsgrunder, löner och dylikt vid eventuella centrala verkstadsskolor utan att ställa dem i relation till vad som gäller i motsvarande avseenden vid yrkesundervisningsanstalterna i övrigt. De sakkunniga ha förty, oaktat den ovannämnda begränsningen i direktiven, icke kunnat undgå att under sitt arbete i stor utsträckning till diskussion upptaga dessa frågor i hela deras vidd.

Till närmare belysning av det sist anförda vilja de sakkunniga här nedan i korthet beröra vissa av de spörsmål, som under utredningens lopp mera ingående behandlats.

I samband med en ifrågasatt utökning av utbildningsmöjligheterna i *vissa* yrken har med nödvändighet frågan om anordnande av en rationell yrkesutbildning även för *andra* yrken, där sådan utbildning erfordras, trängt sig

fram. Bland andra jordbrukets, skogsbrukets och fiskets behov av yrkesutbildning är enligt de sakkunnigas förmenande tillgodosett i relativt långt mindre grad än industri- och hantverksyrkenas. Det synes ligga en icke oväsentlig fara i att utbildningsmöjligheterna i olika yrken icke stå lämpligt avvägda i förhållande till varandra. Genom att speciellt tillgodose utbildningen för de yrken, dit en dragning i varje fall sker, uppmuntras ytterligare överförandet av arbetskraft från de yrken, där redan brist på arbetskraft föreligger.

Av alldeles särskild betydelse äro frågorna, i vilken utsträckning yrkesutbildningen bör tillgodoses av industrin och hantverket själva eller i samarbete mellan dem och främst lärlingsskolorna. Å ena sidan hävdas understundom av representanter för såväl företagare som arbetare, att den egentliga praktiska yrkesutbildningen helt bör ordnas i form av arbete inom yrket; å andra sidan framhålles, att i åtskilliga fall grundläggande praktisk yrkesutbildning måste meddelas i skolor. Det nuvarande, av 1918 års riksdag beslutade yrkesskolsystemet innebär väsentligen, att den praktiska utbildningen skall givas genom arbete huvudsakligen i yrket samt att den teoretiska och i någon mån den praktiska utbildningen skall meddelas i särskilda för ändamålet upprättade skolor. Man har emellertid i viss utsträckning nödgats släppa kravet på samband mellan lärlingsskolorna och arbetet i yrket. Problemet, huruvida det nuvarande lärlingsskolsystemet fyller sitt ändamål, framskymtar sålunda. I detta sammanhang torde vidare få omnämnas de synpunkter, som kommit till uttryck i rationaliseringsutredningens i direktiven omförmälda skrivelse, att den av rationaliseringen betingade utvecklingen inom näringslivet lett till en förändring av utbildningsbegreppet på det sätt, att kraven på yrkesskicklighet i synnerhet inom industrin förskjutits från en manuell sådan till en mera intellektuellt betonad. Denna utveckling borde enligt rationaliseringsutredningen medföra en fullständigt ändrad organisation av yrkesutbildningen. Samma utredning har tillika framhållit vikten av, att yrkesutbildningen smidigt anpassar sig efter näringslivets behov.

Vad härefter särskilt angår sambandet mellan de ifrågasatta centrala verkstadsskolorna och övriga kommunala yrkesundervisningsanstalter (de sistnämnda i det följande för korthetens skull benämnda »lokala» skolor) uppstå spörsmålen, huruvida de olika slagen skolor böra vara jämställda eller om den lokala skolan bör vara en förberedande skola i förhållande till den centrala eller omvänt, ävensom huruvida statsunderstöd bör utgå efter förmånligare grunder till centrala än till lokala skolor, samt, därest löner till lärare vid centralskolor anses böra fastställas av statsmakterna, huruvida icke en allmän reglering av lönerna vid yrkesundervisningsanstalterna samtidigt bör företagas. Spörsmålet om lärarutbildningen slutligen är av gemensam betydelse för båda slagen skolor.

Allt detta och ytterligare ett flertal omständigheter ha bibringat de sak-

kunniga den uppfattningen, att en översyn i ett sammanhang av yrkesskolväsendet i dess helhet borde komma till stånd.

Emellertid pågå för närvarande på ifrågavarande område eller ha nyligen avslutats ett flertal speciella utredningar. Sålunda ha de *sakkunniga, som tillkallats för utredning rörande skolöverstyrelsens organisation*, avgivit förslag rörande den centrala ledningen av yrkesskolväsendet (statens offentliga utredningar 1938: 14). Organisationen härav, som är av stor betydelse bland annat för möjligheterna till smidig anpassning av yrkesutbildningen efter näringslivets växlingar, utgör ett delproblem av ovan nämnda spörsmål. Vidare kommer *1936 års yrkesskolsakkunniga* i sinom tid att framlägga förslag beträffande utbildningen av lärare för yrkesundervisningen. Avhängiga av sistnämnda spörsmål äro i sin tur frågorna om kompetensfordringar och lärarlöner. *1936 års hantverkssakkunniga* ha att utreda och framlägga förslag om lärlingsutbildningen inom hantverket och ordnandet av den högre yrkesundervisningen inom hantverket. Därjämte ingår i nämnda sakkunnigas uppdrag att i samband med utredningen rörande lärlingsutbildningen taga under övervägande eventuella utvägar att, utöver nu till buds stående möjligheter, bereda arbetslös ungdom utbildning till hantverkare. *1936 års lantbruksundervisningskommitté* har avslutat sitt arbete och avgivit betänkande med förslag angående den fasta lantbruksundervisningens ordnande (statens offentliga utredningar 1937: 33). Enligt de meddelade direktiven har utgångspunkten för denna kommittés arbeten varit att söka bereda möjligheter för en betydande del av den manliga och kvinnliga ungdom, som kommer att söka sitt uppehälle vid jordbruket, att erhålla yrkesutbildning, ävensom att i samband därmed uppmärksamma frågan om en för ändamålet lämpad lärarutbildning. Kommittén har därjämte haft att utreda frågan om ökade stipendier åt eleverna, vilken fråga är av central betydelse även för verkstadsskolornas del. Åt *lantbruksstyrelsen* har uppdragits att utreda dels frågan om utbildning i fiskaryrket (Kungl. brev den 23 april 1937) och dels lantbrukets lärlingsfråga, varvid i sistnämnda fall särskilda sakkunniga få anlitas (Kungl. brev den 30 juni och 30 augusti 1938). Spörsmålet om viss yrkesutbildning för sjöfolk överväges av *sakkunniga rörande sjöfolkets bildningsfråga* och om skogsarbetarnas yrkesutbildning av *1936 års skogsutredning*. Frågan om utbildnings- och anställningsförhållandena inom det husliga arbetet slutligen är föremål för den s. k. *hembiträdesutredningens* arbeten, vilka sakkunniga emellertid hittills avgivit förslag endast i fråga om utbildning av hembiträden för andra hushåll än lantbrukshushåll (statens offentliga utredningar 1937: 16).

Av det ovan sagda framgår, att vissa problem på förevarande område redan behandlats av respektive sakkunniga, under det att flera av de återstående frågorna — ehuru icke alla — ännu äro under utredning. Ett uppdragande i ett sammanhang nu av den mångfald yrkesundervisningen i dess

helhet berörande spörsmål, av vilka några antytts i det föregående, skulle haft till följd dels ett fullständigt återupptagande av de redan verkställda utredningarna och dels en omläggning av de ännu arbetande sakkunnigutredningarnas arbeten.

Verkstadsskoleutredningen har för sin del icke ansett sig böra ifrågasätta dylika åtgärder i annan mån än att de sakkunniga i skrivelse den 16 augusti 1938 till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet gjort framställning om ny utredning av frågan om organisationen av den centrala ledningen för yrkesskolväsendet. De sakkunniga ha sålunda — med accepterade av den begränsning i utredningsuppdraget, som synes vara given i de meddelade direktiven — stannat för att utreda och framlägga förslag beträffande inrättande, jämsides med övriga yrkesundervisningsanstalter, av ett system av centrala verkstadsskolor för manlig ungdom. Enligt de sakkunnigas uppfattning är behovet av ökade möjligheter till yrkesutbildning så stort att, även om i framtiden i större eller mindre mån riktlinjerna för denna utbildning skulle omläggas, tillräcklig plats och uppgifter torde förefinnas jämväl för nu ifrågavarande verkstadsskolor. För bedömande härav ha de sakkunniga emellertid ansett sig böra göra en ganska fullständig utredning angående de nu förefintliga möjligheterna till yrkesutbildning. Redogörelsen härför, vilken ingår som kap. 3—6 i den följande framställningen, ha de sakkunniga låtit omfatta ej blott utbildning för industri och hantverk utan även för handel och i viss mån för husligt arbete. Önskvärdheten av att erhålla en samlad överblick över det nuvarande yrkesskolesystemet har motiverat detta. Då de sakkunniga härvid icke ingått på någon närmare redogörelse för yrkesutbildningen för husligt arbete, beror detta därpå, att uppgifter i detta avseende förebragts av hembiträdesutredningen. De sakkunniga vilja här tillägga, att orsaken till, att de i sina förslag ej till närmare övervägande upptagit spörsmålet om den kvinnliga ungdomens yrkesutbildning, varit den, att de sakkunniga funnit hela denna fråga böra övervägas i ett sammanhang, sedan nyssnämnda utrednings förslag föreligga. Verkstadsskoleutredningen vill emellertid tillägga, att därest det skulle befinnas lämpligt att för kvinnlig ungdom upprätta särskilda centrala verkstadsskolor eller särskilda yrkesavdelningar vid dylika, enahanda principer kunna tillämpas som de i föreliggande betänkande angivna.

Fastän de sakkunniga sålunda ansett sig icke böra ifrågasätta, att hela yrkesutbildningsspörsmålet nu upptages till ny utredning, vilja de dock instämma i 1938 års riksdags uttalande i skrivelsen nr 8 (punkt 141) om vikten av att efter avslutandet av de ifrågavarande utredningarna en översyn av de framställda förslagen kommer till stånd i syfte att samordna och enhetliggöra förslagen. De sakkunniga vilja dessutom tillägga, att några av de ovannämnda problemen, exempelvis vissa av de utav rationaliseringsutredningen nämnda, lämpligast torde böra utredas av den centrala led-

ningen för yrkesskolväsendet. De sakkunniga komma att i annat sammanhang (kap. 16) närmare beröra detta spörsmål.

En speciell omständighet synes vara av viss betydelse för karaktären av de sakkunnigas arbeten. Därest, såsom i de för de sakkunniga meddelade direktiven ifrågasatts, eventuella centrala verkstadsskolor skulle anses böra drivas i landstingens eller i annan kommunal regi, skulle dessa skolor icke innefatta någon ny, i gällande författningar okänd skolform, utan skulle — liksom flertalet övriga verkstadsskolor — vara att hänföra till gruppen kommunala yrkesundervisningsanstalter. Bestämmelser, som reglera organisationen av dylika anstalter äro, som på annat ställe beröres, meddelade i stadgan den 4 november 1921 (nr 706) för den kommunala yrkesundervisningen med däri sedermera vidtagna ändringar. I fråga om statsbidrag till sådana skolor gälla de bestämmelser, som meddelats i kungörelsen den 4 november 1921 (nr 705) angående statsunderstöd till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning med i denna kungörelse sedermera vidtagna ändringar. Beträffande stipendier äro föreskrifter givna i kungörelsen den 23 maj 1930 (nr 158) angående stipendier åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning, vilken kungörelse sedermera jämväl undergått vissa ändringar.

Förutsättningarna från statsverkets sida i avseende å statsunderstöd och övriga reglerande bestämmelser äro sålunda redan för handen för inrättande av kommunala, både mindre lokala och större centrala verkstadsskolor. De sakkunnigas uppgift måste på grund därav naturligt inskränkas till en undersökning av, dels huruvida särskilda åtgärder böra vidtagas från statsmakternas sida för att främja tillkomsten av de ifrågasatta centrala verkstadsskolorna t. ex. genom fastställandet av särskilt förmånliga statsbidragsgrunder och dylikt och dels huruvida även i övrigt för ifrågavarande centrala skolor böra meddelas reglerande bestämmelser utöver dem, som för kommunala yrkesundervisningsanstalter i allmänhet äro meddelade i ovan nämnda författningar, såsom beträffande organisationen och dylikt. Därjämte komma de sakkunniga att i stor utsträckning beträffande frågor, där enligt de sakkunnigas mening de redan meddelade författningsbestämmelserna på ifrågavarande område böra gälla även de centrala verkstadsskolorna, göra mera allmänna uttalanden, i den mån detta kan ha betydelse för bestämmelsernas praktiska tillämpning särskilt å sistnämnda skolor.

DEN LÄGRE YRKESUNDERVISNINGEN

för hantverk och industri samt handel.

Kap. 3. Översikt av yrkesskolväsendets tillkomst och utveckling.

Den nuvarande organisationen av den lägre yrkesundervisningen för hantverk och industri samt handel och husligt arbete — till vilka former av yrkesundervisning ifrågavarande översikt kommer att begränsa sig — grundar sig i huvudsak på beslut av 1918 års riksdag. Dessförinnan funnos vissa lägre yrkesutbildningsanstalter såsom de s. k. lägre tekniska yrkeskolorna, vilka enligt 1872 års kommitté för den tekniska undervisningens ordnande skulle hava till huvudsaklig uppgift att åt personer, som redan inträtt i ett yrke, meddela de för de olika yrkenas rätta utövning behövliga kunskaperna (Betänkande och förslag angående den lägre tekniska undervisningen i riket, avgivet den 21 november 1874, sid. 132). Dessa skolor, som organiserades som afton- och söndagsskolor, åtnjöto såväl statliga som kommunala understöd. I regel kommo skolorna att stå öppna för envar, som ville begagna sig av deras undervisning. Man måste nämligen ganska snart avstå ifrån den grundsatsen, att eleverna skulle vara anställda i det yrke skolornas kurser avsågo. Över 46 % av lärarna rekryterades år 1909 ifrån folkskolläro-, läroverks- eller teckningslärarkårerna. Dessa förhållanden torde hava bidragit därtill, att ifrågavarande skolor fingo en mera allmänbildande än yrkesutbildande inriktning. Det största antalet elever studerade också sådana ämnen som matematik, frihandsteckning, linearritning, välskrivning, svenska språket och bokföring.

Med 1918 års yrkesskolororganisation avsåg man att skapa ett enhetligt system av skolor för yrkesundervisning, avsedda att giva en verkligt grundläggande fackutbildning åt de unga, som utan föregående mera omfattande allmänna, teoretiska studier sökte sin utkomst inom hantverket, industrien, handeln eller det husliga arbetet.

Skolorna för yrkesundervisning tänktes anordnade som en påbyggnad på andra praktiska ungdomsskolor, vilka skulle hava en »allmänt medborgerlig utbildning på praktisk grund till huvudsyfte». Dessa sistnämnda skolor voro framför allt fortsättningsskolor och högre folkskolor.

Principerna för 1918 års beslut angående de praktiska ungdomsskolorna, i vad det avsåg yrkesundervisningen, (riksdagens skrivelse 1918: 248) kunna skönjas redan i det betänkande, som 1907 års kommitté för den lägre tekniska undervisningens ordnande avgav den 11 juni 1912. Grundtankarna i detta betänkande voro: a) införandet av skolplikt under lärlingsåldern (14—18 år), b) reglering av ungdomens praktiska yrkesutbildning hos arbetsgivarna genom en lärlingslag samt c) organisation av i första hand s. k. kompletterande lärlingsskolor i syfte att fullständiga de ungas yrkesutbildning med sådana för yrkesutövningen betydelsefulla kunskaper och färdigheter, som den enskilde arbetsgivaren i regel icke har möjlighet att meddela i samband med den praktiska yrkesutbildningen.

I detta sammanhang kan nämnas, att redan 1907 års kommitté förordade den uppdelning av yrkesundervisningen i lärlingsskola och yrkesskola, som sedermera fastställdes genom 1918 års riksdagsbeslut. I lärlingsskolan skulle eleverna, samtidigt som de lärde sig ett yrke genom praktiskt arbete, underhålla och förkovra sina i folkskolan förvärvade kunskaper genom att tillämpa dem på lösandet av sådana uppgifter, som förekomma i yrkeslivet (kompletterande lärlingsskolor). Yrkesskolan åter var avsedd att utgöra ett högre stadium med egentliga fackstudier. De då befintliga tekniska elementarskolorna ville 1907 års kommitté ersätta med tekniska fackskolor, som skulle vara förberedande skolor till de högre tekniska läroanstalterna.

Även de i våra dagar aktuella verkstadsskolorna funnos uppskisserade i nyssnämnda kommittébetänkande. En form därav kallades »förberedande lärlingsskolor» och skulle hava till ändamål att genom praktiskt arbete i enkla verkstäder i förening med teoretisk undervisning giva de unga en god grund för fortsatt utbildning inom industrien. En annan form därav utgjordes av de s. k. »fullständiga lärlingsskolorna», som i korthet kunna karakteriseras som verkstadsskolor, avsedda att handhava de ungas hela lärlingsutbildning både i yrkespraktik och yrkesteor. Angående dessa senare skolor ansåg kommittén, att de icke skulle upprättas annat än i särskilda fall och att de skulle vara enskilda, därför att de bleve en alltför dyrbar form av yrkesutbildningen.

År 1916 tillsatta sakkunniga för fortsatt utredning av den lägre tekniska undervisningen, fortsättningsskolan och den lägre handelsundervisningen samt det inbördes förhållandet mellan dessa olika undervisningsområden anslöto sig beträffande yrkesundervisningen i huvudsak till de riktlinjer, som uppdragits av 1907 års kommitté (betänkande den 3 oktober 1917).

Även 1916 års sakkunniga förordade de s. k. förberedande lärlingsskolorna (verkstadsskolorna) men uttalade samtidigt, att dessa skolor ej skulle komma till stånd och underhållas såsom kommunala eller statliga anstalter utan såsom enskilda. De skulle helst startas och ledas av yrkesorganisationerna men understödjas av stat och kommun på ett verksamt sätt. Statsanslag skulle dock utgå först, sedan skolorna varit i verksamhet någon

tid och de uppnådda resultaten prövats. Det främsta motivet till att göra dessa skolor enskilda synes hava varit, att därigenom skulle skapas betingelser för ett gott samarbete mellan skolorna och arbetsgivarna. De senare ansågos genom skolornas inrättande i högst väsentlig grad bliva befriade från de besvär och omkostnader, som eljest skulle drabba dem, därest de minderåriga skulle erhålla sin grundläggande praktiska utbildning hos dem och därjämte besöka den obligatoriska lärlingsskolan, som ju måste medföra en inskränkning i arbetstiden.

Den väsentligaste skolformen för den lägre yrkesutbildningen inom hantverk och industri skulle dock vara den tidigare omnämnda kompletterande lärlingsskolan. 1907 års kommitté hade föreslagit, att undervisningen i lärlingsskolan skulle omfatta tre årskurser. Dock vore det lämpligt att till en början tillåta anordnandet av tvååriga lärokurser. 1916 års sakkunniga ansågo sig emellertid icke böra tillstyrka mer än två årskurser i lärlingsskolan. De förordade även, att skolplikt för de minderåriga mellan 14—18 år, som voro sysselsatta inom hantverk och industri, skulle kunna påbjudas av den beslutande myndigheten i kommunerna.

Den lägre handelsundervisningen hade utretts av en särskild kommitté, tillsatt år 1913. Denna kommitté hade föreslagit dels inrättandet av ett- och tvååriga handelsskolor, som skulle bygga direkt på folkskolan i likhet med de s. k. borgarskolorna och de handelsbetonade högre folkskolorna, dels tvååriga aftonhandelsskolor (Betänkande avgivet av den för utredning av frågan om handelsundervisningens ordnande av Kungl. Maj:t den 29 augusti 1913 tillsatta kommittén). 1916 års förenämnda sakkunniga ansågo emellertid de föreslagna tvååriga handelsskolorna olämpliga som handelsutbildningsanstalter i egentlig mening och föreslogo i stället upprättandet av lärlingsskolor och yrkesskolor i huvudsaklig överensstämmelse med motsvarande läroanstalter för industri och hantverk. Som motivering för detta förslag anförde de sakkunniga bl. a.: »För de personer, vilkas utbildning det här är fråga om, är den naturliga vägen den, att de börja sin bana från början, d. v. s. genom att taga anställning som springpojkar eller dylikt, samt sedan arbeta sig framåt under inhämtande av den teoretiska utbildningen samtidigt med den praktiska erfarenheten. Ett allmänt anlitanande av den utbildningsväg, som kommitterade med de tvååriga handelsskolorna föreslagit, skulle kunna medföra, att en mycket avsevärd procent av de utexaminerade sedermera vid sitt utträde i det praktiska livet skulle finna sig hava valt ett yrke, för vilket de saknade anlag och håg.» Ettåriga handelsskolor ansågo de sakkunniga böra inrättas för de ungdomar, som under ett par tre år efter slutad fortsättningsskola haft anställning och därunder samlat tillräcklig praktisk erfarenhet inom handelsyrket. Denna ettåriga handelsskola skulle giva ungefär samma utbildning som tvåårig handelslärlingsskola jämte en därpå följande yrkeskurs.

Även beträffande utbildningen i husligt arbete föreslogo 1916 års sak-

kunniga, att samma slags skoltyper skulle komma till användning som vid den övriga utbildningen. Motsvarigheten till den ettåriga handelsskolan skulle bli hushållsskolan, som skulle omfatta 6 månader och vara avsedd för unga kvinnor över 18 år med minst två års sysselsättning i husligt arbete. Dessa hushållsskolor skulle dock enligt de sakkunnigas mening vara enskilda men understödjas kraftigt av stat och kommun. I övrigt skulle utbildningen i husligt arbete tillgodoses genom tvååriga lärlingskolor och »yrkesskolor med specialkurser i särskilda grenar av det husliga arbetet».

Av 1916 års sakkunniga uppdrogos även de riktlinjer för statens bidrag till lärarlöner och undervisningsmateriel, som ännu gälla, ehuru mindre jämkningar i fråga om beräkningen av utgående understöd sedermera vidtagits.

I förevarande sammanhang finnes icke anledning att närmare redogöra för 1916 års sakkunnigas betänkande, i vad det avser fortsättningsskolor, högre folkskolor, tekniska fackskolor och gymnasier, handelsgymnasier, statens normalskola för yrkesundervisning, överstyrelse för yrkesundervisningen m. m.

1916 års sakkunnigas förslag kom att ligga till grund för propositionen angående upprättande av praktiska ungdomsskolor vid 1918 års riksdag (nr 96). I propositionen anfördes av dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Värner Rydén bland annat, att från 1870 till 1914 de industri- och handelsarbetande grupperna av landets befolkning ökat väsentligt, så att de tillsammans år 1914 utgjorde 48,6 % av landets hela befolkning mot 19,6 % 1870. Vidare konstaterades, att möjligheterna för de unga att såsom i äldre tider erhålla någon egentlig yrkesutbildning hos arbetsgivarna hade minskat, då de yrkesutbildade arbetarnas tid icke i någon större utsträckning utan kännbar ekonomisk uppoffring kunde användas för handledning av nybörjare. Det vore icke nog för samhället att sörja för ungdomsuppfostran genom allmänna läroverk och högre flickskolor, utan samhället hade också en oavvislig plikt att giva den ungdom, vilken skulle hava sin verksamhet inom det kroppsliga arbetets område, en för dess framtida uppgifter avpassad uppfostran och undervisning. Det förelåge ett trängande behov att snarast möjligt råda bot på den kännbara avsaknad på teoretisk yrkeskunskap, som i alltför stor utsträckning förefunnes inom den egentliga arbetarestammen. De då existerande lägre tekniska yrkesskolorna hade genom sin alltför allmänna läggning av undervisningsplanerna och sin föga industriella ledning alltmör förlorat kontakten med hantverk och industri, så att arbetarna i nämnda skolor ej kunnat finna den utbildning, varav de haft behov.

På grundval av omförmälda proposition beslöt riksdagen (riksdagens skrivelse 1918: 248) beträffande den lägre yrkesundervisningen, dels att kommunerna skulle äga rätt att bestämma, att i hantverk, industri, handel och husligt arbete anställda lärlingar skulle vara pliktiga att under högst två läsår

med högst nio månaders årlig undervisning och med i medeltal högst tolv undervisningstimmar i veckan deltaga i undervisningen i lärlingsskola, dock att skolplikten i varje fall skulle upphöra, då lärjungen fyllt aderton år, dels angående grunderna för statsunderstöd till den lägre yrkesundervisningen. Enligt dessa grunder kunde understöd tilldelas dels av kommun upprättad lärlingsskola för industri, hantverk, handel eller husligt arbete, dels yrkesskola för nyssnämnda verksamhetsområden, dels hushållsskola eller ettårig handelsskola, dels ock enskild skola för yrkesundervisning, allt enligt de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela.

Den 16 september 1918 utfärdades den första yrkesskolstadgan (Sv. F. S. 1918: 1002) samt kungörelse angående statsunderstöd åt skolor för den lägre yrkesundervisningen (Sv. F. S. 1918: 771).

Under de första åren, sedan yrkesskolstadgan utfärdats, inkommo till Kungl. Maj:t ansökningar angående understöd till skolor, som icke syntes kunna inordnas bland de i yrkesskolstadgan angivna skoltyperna. Skolöverstyrelsen anbefalldes att efter verkställd utredning inkomma med förslag dels till bestämmelser angående understöd till dessa nya skolformer, dels till sådana föreskrifter i övrigt, som överstyrelsen på grund av vunnen erfarenhet, sedan yrkesskolstadgan utfärdades, kunde finna av behovet påkallade.

Skolöverstyrelsen avgav härefter i skrivelse till Kungl. Maj:t den 22 september 1920 utredning och förslag i omförmälda hänseenden. Därvid föreslogs, att statsunderstöd skulle kunna utgå även till andra av kommun upprättade anstalter för yrkesundervisning än dem, som motsvarade de i författningarna då fastställda typerna. En av dessa skoltyper vore den s. k. verkstadsskolan, vilken, anförde överstyrelsen, närmast vore att jämföra med vad 1907 års kommitté kallat den förberedande lärlingsskolan. Då statsunderstöd enligt 1918 års riksdagsbeslut kunde utgå till dylika skolor, därest de voro enskilda, ansåge överstyrelsen det orimligt, att sådana skolor icke skulle åtnjuta statsunderstöd, ifall de upprättades av en kommun. Överstyrelsen framhöll även dessa skolors stora betydelse för de unga, vilka däri på en relativt kort tid kunde vinna sådan praktisk yrkesfärdighet, att de därefter lättare erhöles anställning. De i yrkesskolstadgan upptagna bestämmelserna tillåte endast ungdom, som hade anställning i ett yrke, att vinna inträde i lärlingsskola, men som förhållandena utvecklat sig, vore det ofta inte möjligt för de unga, som ville lära sig ett yrke, att få anställning hos någon yrkesutövare, som ville offra sin tid på att lära upp en oövad lärling från början.

Dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bergqvist anslöt sig i 1921 års statsverksproposition (åttonde huvudtiteln, punkt 212) till vad skolöverstyrelsen sålunda föreslagit och framhöll bl. a., att det icke kunde råda något tvivel därom, »att dylika skolor skulle kunna verksamt främja utbildningen i en stor mängd yrken samt bereda lärlingarna en bättre

uppfostran» än den, som merendels komme de unga till del, vilka omedelbart efter slutad folkskolekurs ginge ut i förvärvsarbete. För verkstadsskolan borde i tillämpliga delar gälla samma bestämmelser som för lärlingsskolan, dock att för inträde i den förstnämnda skolan endast skulle erfordras avslutad folkskolekurs och att allmänna bestämmelser angående skolplikt icke borde givas beträffande verkstadsskolorna.

1921 års riksdag (riksdagens skrivelse 1921: 8 A sid. 160) beslöt härefter, att statsunderstöd skulle, oavsett om den undervisning, som avsåges, hade obligatorisk karaktär eller icke, enligt de närmare bestämmelser, som Kungl. Maj:t i huvudsaklig överensstämmelse med i propositionen angivna grunder funne gott utfärda, kunna utgå till understöd till avlöning åt rektor och övriga lärare samt till undervisningsmateriel jämväl vid verkstadsskola och annan närstående, ej förut nämnd anstalt för yrkesundervisning. Däremot avtog riksdagen en Kungl. Maj:ts framställning, att gällande bestämmelser angående lärlingsskolplikt måtte utsträckas att kunna omfatta icke blott sådana minderåriga, som vore anställda i industri, hantverk, handel eller husligt arbete utan även minderåriga, som vore anställda i annan därmed jämförlig hantering.

I anslutning till 1921 års riksdags beslut utfärdades den 4 november 1921 förnyad stadga för den kommunala yrkesundervisningen (Sv. F. S. 1921: 706), kungörelse med bestämmelser angående statsunderstödda enskilda anstalter för yrkesundervisning (Sv. F. S. 1921: 707) samt kungörelse angående statsunderstöd till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning (Sv. F. S. 1921: 705).

De väsentligaste förändringarna voro bestämmelserna om verkstadsskolor samt om möjlighet för även andra kommunala anstalter för yrkesundervisning än de i stadgan nämnda att åtnjuta statsunderstöd (§ 103).

Mindre ändringar i yrkesskolstadgan hava vidtagits 1930 (Sv. F. S. 1930: 150, om landsting och kommunal samfällighet etc. som huvudman för skolor för yrkesundervisning), 1931 (Sv. F. S. 1931: 182, angående val och omröstning inom yrkesskolstyrelse) och 1932 (Sv. F. S. 1932: 590, angående fortsättningsskolepliktig elevs avbrytande av påbörjad lärlingsskolekurs). Även i 1921 års kungörelse angående statsunderstöd hava mindre ändringar vidtagits, nämligen 1922 (Sv. F. S. 1922: 491, angående omläggning av budgetåret och därav föranledda ändringar), 1930 (Sv. F. S. 1930: 149, om rätt för landsting, annan kommunal samfällighet etc. att åtnjuta understöd i egenskap av huvudman för skola för yrkesundervisning samt att statsunderstöd icke må utgå till inköp av förbrukningsmateriel för yrkesmässig produktion av till försäljning avsedda alster), 1933 och 1937 (Sv. F. S. 1933: 295 och 1937: 416, angående ändring av grunder för statsunderstöd).

Ehuru en närmare redogörelse för de olika skolformerna sedermera skall givas i samband med en följande statistisk översikt, torde det vara lämpligt

att i detta sammanhang uppräknade de allmännast förekommande skolformer-
na, som närmare normeras i yrkesskolstadgan eller hava utvecklats i anslut-
ning till nämnda stadgas allmänna bestämmelser, samt att i korthet angiva
deras innebörd. De vanligaste skoltyperna äro:

1. Heldagsskolor:

- a) Verkstadsskolor (vanliga verkstadsskolor, inbyggda och decentraliserade verk-
stadsskolor).
- b) Handelsskolor.
- c) Hushållsskolor.

2. Lärlingskolor:

- a) Tvååriga lärlingskolor, vilka ha 8—9 månaders årlig undervisningstid och
ett fastställt minimum undervisningstimmar per år (225—300 timmar per år).

De kunna anordnas dels i anslutning till handel, blandade hantverks- och indu-
striella yrken i allmänhet eller husligt arbete, dels i anslutning till ett bestämt yrke,
till exempel snickeri, metallarbete.

- b) Lärlingskurser. Dessa kurser kunna vara kortare eller längre samt omfatta
några eller flera ämnen. De inrättas vanligen i sådana fall, då man icke kan fylla
de mera strikta föreskrifterna beträffande lärlingskolans yrkesavdelningar.

- c) Lärlingskolans kurser för äldre, vilka närmast motsvara lärlingskurserna men
äro avsedda endast för de elever över 18 år, som icke genomgått tvåårig lärlings-
skola eller som icke genom lärlingskurser inhämtat motsvarande kunskaper.

3. Yrkesskolor:

Yrkesskolorna äro avsedda för lärlingar, som inhämtat lärlingskolans lärokurs.
De indelas i följande skolformer:

- a) Yrkesskolor i anslutning till ett visst yrke, varvid en mera allsidig utbildning
för yrket erhålles.
- b) Ämneskurser, som avse att giva fortsatt utbildning i fristående läroämnen.
- c) Mästarkurser för hantverksmästare eller för sådana, som önska utbilda sig
till självständiga företagare.

4. Speciella kurser:

Utöver ovannämnda skolformer finnas dels speciella kurser samt vissa
skolor med heldagsundervisning, vilka ävenledes torde böra hänföras till den
lägre yrkesundervisningen.

De kommunala anstalterna för yrkesundervisning — vilka anstalter kunna
upprättas av lands- och stadskommuner, landsting, kommunala samfällig-
heter eller föreningar av dylika — hava ökat avsevärt i antal från tiden för
yrkesskolstadgans tillkomst. Vid slutet av 1920 funnos i landet 35 kommu-
nala skolor för yrkesundervisning, av vilka 5 voro belägna på landsbygden.
Under läsåret 1928/1929 hade antalet skolor ökat till 64, varav 11 voro för-
lagda till landsbygden. Under läsåret 1937/1938 hava 145 skolor varit i verk-

samhet. Av dessa hava 38 varit förlagda till landsbygden. Bland dessa senare skolor hava även inräknats anstalter för ambulerande hemslöjdskurser och andra ambulerande kurser. För de statsunderstödda enskilda skolorna — vilka anstalter kunna upprättas av enskilda personer, föreningar, korporationer m. fl. — äro motsvarande tal 1920: 35 (därav 34 fasta, av vilka 8 voro belägna på landsbygden), 1928/1929: 80 (75 fasta — 24 på landsbygden), 1937/1938: 58 (54 fasta — 14 på landsbygden). Ökningen i elevantalet vid de kommunala och enskilda skolorna för yrkesundervisning framgår av nedanstående tablå (*tabell 1*), avseende elevantalet vid höstterminens början, såvida ej annat anges:

Tabell 1. Utvecklingen av de kommunala och enskilda skolorna för yrkesundervisning.

	Antalet elever vid	
	kommunala skolor för yrkesundervisning	statsunderstödda enskilda skolor för yrkesundervisning
1921.....	6 493 (+ 3 500 i äldre skolformer)	3 275 (+ 909 i mästarkurser)
1921—1925.....	8 852	3 652
1926—1930.....	14 842	6 317
1928.....	14 613	7 019
1929.....	16 509	7 825
1930.....	18 576	7 892
1931.....	21 251	7 559
1932.....	23 464	7 017
1933.....	25 366	6 754
Läsåret 1934—1935.....	30 046	7 651
» 1935—1936.....	34 185	7 658 (+ 1 051 i mästarkurser)
V. t. 1938.....	29 082	5 678

Uppgifterna för läsåret 1935/1936 hava erhållits genom en sammanställning av uppgifter från skolöverstyrelsens statistiska avdelning (jfr tabell 2). Siffrorna för vårterminen 1938 hava erhållits genom en av verkstadsskoleutredningen företagen enquête och avse elevantalet vid mitten av mars månad 1938. I dessa siffror hava icke medräknats elever i kurser, som slutat före nämnda tidpunkt eller som påbörjats under senare delen av terminen, varför hela antalet inskrivna elever kommer att överstiga det vid enquêten erhållna talet. Övriga uppgifter hava hämtats från statistisk årsbok 1937 eller från Sveriges officiella statistik över yrkesundervisningen.

Av *tabell 2* framgår *elevernas fördelning på olika skolformer* vid läsårets början 1921 och 1928 samt under läsåret 1935/1936. Dessa uppgifter äro visserligen icke utan vidare jämförbara, men de torde dock visa, att lärlings-skolans yrkesavdelningar, som voro avsedda att bliva de egentliga grundläggande skolorna för yrkesundervisning, genomgått en obetydlig förändring

Tabell 2. Antalet inskrivna elever i kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning.¹

	Vid höstter- minens början 1921	Vid höstter- minens början 1928	Under läsåret 1935—1936		
			Samtliga	Utan dubbel- räkning ²	
				Antal	Procen- tuell för- delning
A. Kommunala anstalter:					
I. Tekniska skolor.....	—	—	1 006	996 ³	2·9
II. Verkstadsskolor.....	295	716	2 296 ⁴	2 271	6·6
III. 1. Lärlingsskolans yrkesavdel- ningar för:					
a. handel.....	1 416	1 693	1 685	} 4 229 ³	12·4
b. industri och hantverk.....	1 729	1 412	1 998		
c. husligt arbete.....	433	571	476		
2. Lärlingskurser.....	—	1 305 ⁵	7 057	5 619	16·4
3. Särskilda kurser för äldre.....	1 327	5 319	15 390	12 503	36·6
IV. Yrkesskolor:					
1. Yrkeskurser.....	194	180	623	621	1·8
2. Ämneskurser.....	1 099	2 682	6 219	5 321	15·6
V. Handelsskolor: (ettåriga och dylika kurser)					
1. Terminkurser.....	—	170	} 3 134	2 354 ³	6·9
2. Fristående kurser.....	—	565			
VI. Husmodersskolor.....	—	—	279	271	0·8
Summa	6 493	14 613	40 163	34 185	100·0
Summa utan dubbelräkning	—	12 577	34 185	—	—
B. Enskilda anstalter:					
I. Skolor (kurser) för:					
1. handel.....	669	2 596	2 618	2 290	29·9
2. hantverk och industri.....	1 709	3 033	5 859	3 622	47·3
3. husligt arbete.....	411	887	1 165	1 116	14·6
4. blandade yrken.....	486	503	630	630	8·2
Summa	3 275	7 019	10 272	7 658	100·0
II. Mästarkurser:					
Föreläsningskurser m. m.....	909	2 656	1 051	1 051	—
C. Skolor av äldre typ.....	3 150	—	—	—	—

¹ Elever i frivilliga ämnen ej medräknade.

² Elev, som deltagit i flera kurser, är i denna kolumn medräknad en gång.

³ Häri ingår en del extra elever, som deltagit i enskilda ämnen.

⁴ Häri ingå elever i samtliga verkstadsskolor, alltså även arbetslöshetsskolor och skyddshemsskolor, samt elever, tillhörande kurser, som pågått endast delvis under arbetsåret 1935—1936.

⁵ Tillkommo 1927. Höstterminen nämnda år 777 elever.

i fråga om elevantalet sedan 1921, och man torde kunna ifrågasätta, huruvida icke utvecklingen av denna skolform numera stagnerat. Däremot synas de i yrkesskolstadgan mera fria skolformerna, särskilda kurser för äldre och yrkesskolans ämneskurser, hava ökat väsentligt liksom även de från och med år 1927 inrättade lärlingskurserna. Heldagsskolorna, särskilt verkstads-skolorna och de ettåriga handelsskolorna, hava utvecklats betydligt under de sista tio åren. År 1928 utgjorde elevantalet i heldagskurser vid kommunala skolor 11·5 % av totala elevantalet. Läsåret 1935/1936 var motsvarande procenttal 17·2 %. Denna förskjutning är dock delvis att tillskriva kommunalisering av enskilda skolor samt de verkstadsskolor, som vid denna tid hade igångsatts för arbetslös ungdom i stenhuggeridistriktet i Bohuslän och Blekinge. Enligt uppgifterna vid enquêten våren 1938 gick 17·1 % av hela elevantalet vid de kommunala skolorna för yrkesundervisning i heldagsskolor om minst en termins längd. Om eleverna i arbetslöshetsskolor icke medräknas, blir procenttalet 13·4. Vid samma tidpunkt tillhörde 43·9 % av hela elevantalet vid de statsunderstödda enskilda skolorna heldagskurser om minst en termins längd.

Tabell 3. Elevernas åldersfördelning vid kommunala och statsunderstödda enskilda skolor för yrkesundervisning.

	Procentantalet av samtliga elever över 18 år vid kursernas början		
	1921	1928	1935
<i>A. Kommunala skolor för yrkesundervisning:</i>			
I. Tekniska skolor.....	—	—	95·5
II. Verkstadsskolor.....	—	21·1	36·9
III. 1. Lärlingsskolans yrkesavdelningar för:			
a. handel.....	11·1	19·5	17·2
b. hantverk och industri.....	21·0	41·1	40·7
c. husligt arbete.....	33·0	25·9	22·1
2. Lärlingskurser.....	—	37·9	50·4
3. Särskilda kurser för äldre.....	91·3	91·9	93·0
4. Frivilliga ämnen.....	14·9	23·5	22·9
IV. Yrkesskolor:			
1. Yrkeskurser.....	74·7	88·3	90·5
2. Ämneskurser.....	81·0	85·0	88·9
V. Handelsskolor.....	—	18·8	56·6
VI. Husmodersskolor.....	—	—	51·3
<i>B. Enskilda anstalter för yrkesundervisning. Skolor för:</i>			
1. handel.....	} 52·8	70·0	80·6
2. hantverk och industri.....			
3. husligt arbete.....			
4. blandade yrken.....			

En undersökning av *elevernas åldersfördelning vid kursernas början 1921, 1928 och 1935 (tabell 3)* visar, att inträdet i kurserna under de sistnämnda åren i regel sker vid en senare ålder än tidigare. Det egentliga undantaget från denna tendens framvisa de kommunala lärlingsskolornas yrkesavdelningar för husligt arbete. Förskjutningen i elevernas ålder vid verkstads-skolorna torde kunna förklaras dels med att flera av dessa skolor under senare år kommit att omfatta mer än en årskurs, dels med det faktum, att under senare år äldre, arbetslösa inträdessökande i regel intagits i första hand icke endast vid de egentliga arbetslöshetsskolorna utan även vid de vanliga verkstadsskolorna. En mera ingående analys av åldersfördelningen vid skolor för hantverk och industri gives sedermera i en sammanfattande framställning om de olika skolformerna.

Kap. 4. Översikt av organisationen och den nuvarande omfattningen av den lägre yrkesundervisningen för hantverk och industri.

Den följande översikten av organisationen och den nuvarande omfattningen av den lägre yrkesundervisningen för hantverk och industri i riket grundar sig i väsentliga delar på en genom de sakkunnigas försorg verkställd statistisk utredning. (Jfr även härvid fogade bilagor 1—3.) Såvitt de sakkunniga hava sig bekant föreligger icke någon mera utförlig sådan översikt. I första hand har tillgången till en dylik varit av betydelse för de överväganden och förslag, som innehållas i de sakkunnigas betänkande. Emellertid är det enligt de sakkunnigas förmenande av icke ringa betydelse, att de myndigheter, som i fortsättningen skola handlägga frågor rörande yrkesskolväsendet, hava tillgång till en överblick av redan befintliga yrkesutbildningsmöjligheter inom det område, varom fråga närmast är. Ifrågavarande översikt har sålunda icke endast skapat en grundval för de sakkunnigas nu föreliggande förslag utan vill tillika utgöra ett självständigt utredningsresultat, avsett att — därest det kompletteras och fullföljes — tjäna framtida syften. För att möjliggöra ifrågavarande utredningsresultats fortsatta användande avse de sakkunniga att till vederbörande centrala myndighet överlämna även det primärmaterial, från vilka vissa av de i det följande meddelade statistiska uppgifterna äro sammanställda.

I den närmast följande framställningen komma de sakkunniga jämväl att lämna en kortare redogörelse för de författningsbestämmelser, som i vissa avseenden gälla för ifrågavarande yrkesundervisningsanstalter, oaktat de sakkunniga sedermera i vissa fall vid behandlingen av de särskilda spörsmålen rörande centrala verkstadsskolor komma att återupprepa samma bestämmelser. De sakkunniga ha ansett av värde, att i ett sammanhang en relativt fullständig redogörelse lämnas för de huvudsakliga föreskrifter, som gälla ifrågavarande undervisningsanstalter. I ett särskilt kapitel vilja de sakkunniga vidare lämna en kort översikt av den nuvarande handelsundervisningen i landet.

De sakkunniga övergå härefter till en redogörelse för de inom den lägre yrkesundervisningen för hantverk och industri befintliga skolformerna var för sig.

I. Verkstadsskolor.

A. Redogörelse för verkstadsskolornas organisation m. m.

Verkstadsskolornas ändamål och allmänna anordning. En verkstadsskola (kommunal eller enskild) avser att giva de unga, som genomgått folkskolan eller erhållit motsvarande utbildning, möjlighet att »förvärva ett visst mått av praktisk yrkesfärdighet, så att de därigenom bliva i stånd att lättare erhålla anställning och vidare utbildning i yrket» (yrkesskolstadgan § 63).

Verkstadsskolorna hava organiserats i huvudsak efter följande tre linjer:

a) *vanliga verkstadsskolor*, i vilka eleverna erhålla yrkesutbildning i en för detta ändamål speciellt organiserad skolverkstads;

b) *inbyggda verkstadsskolor*, vid vilka eleverna få sin praktiska yrkesutbildning i en särskild avdelning av ett industriföretag, under det att den teoretiska yrkesutbildningen i allmänhet meddelas i av eleverna samtidigt genomgången lärlingsskola; samt

c) *decentraliserade verkstadsskolor*, beträffande vilka här må anföras följande.

I den decentraliserade verkstadsskolan, som framför allt förekommer i hantverksyrkena, fördelas eleverna i skolan på olika hantverksmästare, som meddela eleverna praktisk undervisning i sina egna verkstäder. Huvudmannen för skolan blir härigenom befriad från kostnader för lokaler samt maskin- och verktygsutrustning för elevernas praktiska utbildning. Som förutsättning för en decentraliserad verkstadsskolas inrättande gäller, att skolöverstyrelsen givit behörighet som lärare åt vederbörande hantverksmästare eller andra lämpliga personer samt att lokaler med tillhörande maskin- och verktygsuppsättning kunnat godkännas. Den decentraliserade verkstadsskolan är alltså uppdelad på flera företag, vilket förhållande givit upphov till namnet »decentraliserad verkstadsskola». En annan benämning på denna skoltyp är »Varbergssystemet» på grund därav, att denna skolform först kom till användning i Varberg. För erhållande av teoretisk utbildning deltaga eleverna i lärlingsskolans kurser för hantverks- och industriella yrken eller i kurser i anslutning till ett visst yrke under i regel de två första utbildningsåren. Å orter, där yrkesskolans yrkes- eller ämneskurser pågå, äro de äldre eleverna i decentraliserade verkstadsskolor vanligen skyldiga att deltaga i några av de kurser, som avse utbildning i deras yrke. Även om det förekommer, att ett par elever erhålla utbildning på samma verkstad, är det dock vanligen så, att endast en elev utbildas inom ett företag. Att så blivit förhållandet torde kunna sättas i samband därmed, att läraren av statsbidragsmedel erhåller ersättning icke per elev utan per undervisningstimme oberoende av antalet elever (20 öre per timme enligt Kungl. Maj:ts beslut den 21 oktober 1932 eller 400 kronor per år). Kontroll över att eleverna få utbildning enligt de av skolöverstyrelsen fastställda undervisningsplanerna utövas först och främst av skolornas rektorer och deras styrelser, och vanligen träffas ett avtal mellan styrelsen och vederbörande lärare-hantverkare angående tillhandahållande av för undervisningen erforderliga råvaror, verktyg m. m. samt om medel till arbetspremier ävensom om äganderätten till av eleverna utförda produkter.

Under arbetsåret 1936/1937 funnos 33 kommunala anstalter med vanliga eller inbyggda verkstadsskoleavdelningar, 10 sådana anstalter med decentraliserade avdelningar samt 7 enskilda anstalter med verkstadsskoleavdelningar. Under arbetsåret 1937/1938 inrättades verkstadsskoleavdelningar vid ytterligare 5 kommunala anstalter för yrkesundervisning.

De under de senaste åren anordnade särskilda verkstadsskolorna för arbetslös ungdom (vilka icke inberäknats i nyssnämnda siffror) hava organiserats som skolverkstäder, och de höra följaktligen till gruppen vanliga verkstadsskolor. I den följande framställningen komma de likväl icke att medtagas annat än då så uttryckligen angives, vilket även blir förhållandet beträffande kommunala verkstadsskolor i anslutning till skyddshem.

Utbildningstidens längd. Utbildningstiden i verkstadsskolan är beroende av om skolan syftar till att giva de unga allenast en *förberedande yrkesutbildning* eller en mera *fullständig sådan utbildning*. I förstnämnda fallet omfattar skolan i regel ett eller två år, i det senare i regel tre eller fyra år. Av de 136 undervisningsavdelningar, som voro i verksamhet vid de vanliga kommunala och inbyggda verkstadsskolorna under arbetsåret 1936/1937 i 33 städer och orter i landet, hade 95 en utbildningstid på 1 à 2 år och 41 en utbildningstid på 3 à 4 år. Undervisningstidens längd varierar ej blott efter kravet på fackutbildning utan även efter lokala och andra omständigheter. Hur förhållandena i nämnda avseende gestaltade sig under arbetsåret 1936/1937 visar *tabell 4*, av vilken det torde framgå, att det icke är möjligt att generellt fastställa den tid, som för utbildningen i verkstadsskolor blivit det normala för ett visst yrke.

Samtliga verkstadsskolor för arbetslös ungdom hade hösten 1937 en i undervisningsplanen fastställd undervisningstid om två år, ehuru elevernas verkliga utbildningstid vid dessa skolor ofta blivit kortare på grund av att eleverna erhållit anställning före den fastställda skoltidens slut (jfr bilaga 5).

Undervisningen. Undervisningen vid verkstadsskolorna tager i regel elevernas arbetsdag helt i anspråk (yrkesskolstadgan § 70).

Enligt yrkesskolstadgan § 69 skall lärokursen för en och samma elev icke »givas större utsträckning än som svarar mot 2 400 timmar», såvida icke skolöverstyrelsen på grund av särskilda förhållanden finner skäl medgiva undantag. I allmänhet varierar den årliga undervisningstiden från 38 veckor till 50 veckor. Den effektiva årliga undervisningstiden (alltså med frånräknande av jul-, påsk- och sommarferier) utgör i medeltal knappt 44 veckor, motsvarande 2 000—2 100 undervisningstimmar per år. Vid arbetslöshetsskolorna är den årliga undervisningstiden i allmänhet något över genomsnittet för de vanliga kommunala verkstadsskolorna.

Undervisningen i verkstadsskolorna omfattar såväl yrkesarbete som teoretisk utbildning i yrket. Undervisningsplanerna förete dock i detta avseende en stark

Tabell 4. Utbildningstidens längd vid kommunala verkstadsskolor under verksamhetsåret 1936—1937.

Y r k e	Antal undervisningsavdelningar ¹ med en utbildningstid om			
	1 år	2 år	3 år	4 år
Metallarbetare (mekaniker).....	16	13 ²	1	9
Motormekaniker.....	—	4	—	—
Gjutare.....	—	—	1	—
Smeder.....	—	2	—	—
Bleck- och plåtslagare.....	1	2	—	—
Kopparslagare.....	—	1	—	—
Elektriker.....	2	—	—	—
Elektromekaniker.....	4	1	—	—
Instrumentmakare.....	—	2	—	—
Urmakare.....	—	—	1	—
Snickare (vagnmakare).....	5	15	2	8
Målare.....	—	2	6	—
Murare.....	1	3	—	—
Tapetserare.....	—	1	—	—
Bokbindare.....	—	1	—	—
Skomakare.....	—	—	—	1
Handskmakare.....	—	—	—	1
Handskömmerskor.....	2	—	—	—
Körsnärer.....	—	—	1	1
Pälssömmerskor.....	—	—	1	1
Klänningsömmerskor.....	—	11	—	—
Skräddare.....	—	—	1	6
Yrkesvävare.....	—	2	—	—
Hattmodister.....	—	2	—	—
Charkuterister.....	—	2	—	—
Summa	31	64	14	27

¹ Med undervisningsavdelning (i betänkandet även benämnd yrkesavdelning) förstärkt här en grupp elever, som i regel på en gång undervisas av en och samma lärare. Då samundervisning mellan 2 årsklasser förekommit vid verkstadsarbete hava dessa 2 årsklasser räknats som en avdelning.

Begreppet »verkstadsskola» användes här liksom i övrigt i detta betänkande som en sammanfattande benämning för samtliga undervisnings- (yrkes-) avdelningar vid en anstalt. Det för närvarande gängse uttrycket härför användes eljest i plural form, då två eller flera yrken äro företrädda vid en anstalt för verkstadsskoleutbildning.

² 15 med Skrubba skyddshem (Stockholm).

heterogenitet, som naturligtvis beror dels på att olika yrken kräva en både till kvalitet och kvantitet olikartad utbildning, dels på att undervisningstidens fördelning på teoretisk och praktisk utbildning är avhängig av den totala utbildningstidens längd, enär en jämförelsevis kort verkstadsskolekurs måste i första hand tillgodose den praktiska utbildningen. I de tvååriga yrkesavdelningarna, för vilka undervisningsplan fastställts under de senaste tre åren, upptager yrkesarbetet i allmänhet mellan 35 och 40 veckotimmar (för murare dock 33 timmar yrkesarbete och 12—15 timmar teori) och omkring 8 veckotimmar teoretisk undervisning, omfattande yrkeslära (teknologi, yrkesräkning, yrkesritning, yrkeshygien), yrkesekonomi (affärsskrivning, bokföring med kalkylation, ekonomilära) samt yrkes- och arbetarlagstiftning. I vissa fall förekommer undervisning i gymnastik med upp till 3 veckotimmar.

Om verkstadsskolan omfattar mer än två årskurser, förekommer i regel teoriundervisning endast under de första två åren, ehuru den även kan förekomma i högre årskurser. Denna anordning står givetvis i sammanhang därmed, att eleverna i verkstadsskolan enligt yrkesskolstadgan (§ 65) skola erhålla »teoretisk undervisning i de ämnen, som tillhöra lärlingsskolans kunskapsområde», såvida icke skolöverstyrelsen finner särskilda skäl böra föranleda undantag, och i samma stadgande har förutsatts, att verkstadsskoleeleverna i regel skola delta i den teoretiska utbildningen vid lärlingsskola (som ju omfattar 2-åriga yrkesavdelningar), därest en sådan skola finnes upprättad jämsides med verkstadsskola inom en och samma kommun. Denna form för samarbete mellan verkstadsskola och lärlingsskola har särskilt kommit till användning på orter, där man endast har enstaka yrkesavdelningar i verkstadsskolan. En yrkesavdelning kan under yrkesarbetet icke omfatta mer än 15—16 elever, under det att antalet elever vid den teoretiska undervisningen i regel utan olägenhet kan vara dubbelt så stort. Om verkstadsskoleeleverna erhålla den teoretiska undervisningen i lärlingsskola, kunna ungdomar, som äro sysselsatta i förvärvsarbete inom det yrke, utbildningen avser, även erhålla teoretisk utbildning i den lärlingsskola, som i första hand anordnats för elever i verkstadsskola. Likaså kunna elever från flera mindre yrkesavdelningar i verkstadsskolan sammanföras i en lärlingsskola för den teoretiska undervisningen. Ur pedagogisk synpunkt medför denna anordning med förläggandet av verkstadsskolans teoretiska kurs till lärlingsskola den olägenheten, att undervisningen i yrkesteorin i allmänhet kommer att försiggå på kvällarna.

I regel pågår teoriundervisningen endast under den del av året, då lärlingsskolorna äro i verksamhet, vanligen omkring 35 veckor. Under arbetsårets övriga veckor ökas timantalet i yrkesarbete med det antal timmar, som eljest använts för teoriundervisning. Denna ordning tillämpas också i allmänhet även i de fall, då eleverna erhålla teoriundervisning inom verkstadsskolan, varigenom den fördelen vinnes, att eleverna erhålla frihet från teoretisk verksamhet under den varmare delen av året.

Övningsarbeten och saluvärdig produktion. Undervisningen i verkstadsskola skall enligt yrkesskolstadgan bedrivas så, att lärjungarna »systematiskt bibringas insikt och färdighet i yrkets olika arbetsoperationer» (§ 68). För detta ändamål utföra eleverna dels övningsarbeten utan saluvärde, dels arbeten, som äro avsedda för skolan eller att försäljas.

I viss utsträckning förekommer, att verkstadsskolornas elever utplaceras hos företagare under kortare perioder för utförande av hos dessa förekommande saluvärdiga arbeten, som samtidigt kunna vara ägnade att tillgodose elevernas behov av yrkesutbildning. Då denna form av utbildning kommer till systematisk användning, skapas en skolform, som utgör en kombination mellan vanlig verkstadsskola å den ena sidan och inbyggd eller decentraliserad verkstadsskola å den andra.

Omfattningen av den saluvärdiga produktionen vid 26 kommunala och 6 enskilda verkstadsskolor under verksamhetsåret 1936/1937 framgår av *tabellerna 5 och 6*.

Tabell 5. Produktionen vid kommunala verkstadsskolor under verksamhetsåret 1936—1937.

Yrkesavdelningar (De s. k. decentraliserade verkstadsskolorna icke medtagna)	1	2	3	4
	Antal yrkesavdelningar	Bruttoinkomsten (försäljningssumman utan några avdrag) vid försäljningen	Beräknat värde av utförda arbeten åt skolorna och åt kommunerna	Summa av kolumnerna 2 och 3
		Kronor	Kronor	Kronor
För metallarbetare eller mekaniker....	33	81 858: 74	25 974: 01	107 832: 75
» motormekaniker.....	3	7 043: 96	1 164: 26	8 208: 22
» gjutare.....	1	6 070: 77	—	6 070: 77
» smeder.....	2	4 302: 68	1 318: 95	5 621: 63
» bleck- och plåtslagare.....	2	6 357: 93	3 784: 28	10 142: 21
» kopparslagare.....	1	2 284: 77	1 438: 98	3 723: 75
» elektriker.....	10	5 354: 76	14 433: 73	19 788: 49
» elektromekaniker.....				
» instrumentmakare.....	2	2 431: 07	2 592: 88	5 023: 95
» träarbetare.....	31	122 867: 91	29 634: 75	152 502: 66
» snickare.....				
» vagnmakare.....				
» målare.....	7	51 612: 26	9 627: 85	61 240: 11
» murare.....	3	2 225: 23	2 396: 15	4 621: 38
» tapetserare.....	1	13 334: 25	256: 83	13 591: 08
» bokbindare.....	1	2 882: 07	3 024: 13	5 906: 20
» skomakare.....	1	5 800: 67	600: 23	6 400: 90
» handskmakare.....	3	39 233: 50	—	39 233: 50
» handsömmerskor.....				
» körsnärer.....	4	59 161: 26	52: 25	59 213: 51
» pällsömmerskor.....				
» klänningssömmerskor.....	11	16 906: 19	50: —	16 956: 19
» skräddare.....	7	40 837: 39	38: 35	40 875: 74
» hattmodister.....	2	4 192: 64	—	4 192: 64
» charkuterister.....	2	89 419: —	2 982: 22	92 401: 22
» urmakare.....	1	3 550: 08	58: 25	3 608: 33
Summa kronor	128	567 727: 13	99 428: 10	667 155: 23

Produktion i genomsnitt per avdelning cirka 5 200 kronor.

Arbetspremier (flitpenningar). De medel, som inflyta till verkstadsskolan för utförda saluvärdiga arbeten, användas givetvis i första hand till bestridande av kostnaderna för material, frakter, elektrisk och annan kraft samt övriga tillverkningsomkostnader, i den mån dessa kostnader avse berörda arbeten. I yrkesskolstadgan (§ 66) förutsättes emellertid, att, i den mån elevernas arbete i skolan kan erhålla produktivt värde, eleverna må erhålla ersättning härför (arbetspremier, flitpenningar). I ett senare sammanhang vilja de sakkunniga återkomma till en närmare redogörelse för grunderna för arbetspremier utdelande (kap. 14).

Intagningsålder. För vinnande av inträde i verkstadsskola fordras, att den sökande inhämtat folkskolans lärokurs eller efter fyllda 13 år erhållit vederbörligt tillstånd att sluta folkskolan. Verkstadsskoleeleverna behöva alltså icke vid inträdet hava erhållit avgångsbetyg från fortsättningsskola, vilket annars i regel kräves för inträde i de lägre skolformerna för yrkesundervisning (yrkesskolstadgan § 16). Då folkskolan enligt 1936 års riksdagsbeslut obligatoriskt skall bli 7-årig,

Tabell 6. Produktionen vid enskilda verkstadsskolor under verksamhetsåret 1936—1937.

Yrkesavdelningar (De s. k. decentraliserade verkstadsskolorna icke medtagna)	1	2	3	4
	Antal yrkesavdelningar	Bruttoinkomsten (försäljningssumman utan några avdrag) vid försäljningen	Beräknat värde av utförda arbeten åt skolorna och åt huvudmännen	Summa av kolumnerna 2 och 3
		Kronor	Kronor	Kronor
För metallarbetare eller mekaniker....	3	7 779: 71	—	7 779: 71
» snickare.....	3	13 440: 88	1 346: —	14 786: 88
» pappers- och träindustri.....	5	5 753: 68	—	5 753: 68
» skräddare.....	3	30 365: 53	1 883: —	32 248: 53
Summa kronor	14	57 339: 80	3 229: —	60 568: 80
Produktion i genomsnitt per avdelning cirka 4 300 kr.				

torde åldern för inträde i verkstadsskola bliva minst 14 år. I flera av undervisningsplanerna, särskilt de för verkstadsskolor för arbetslös ungdom gällande, har minimiåldern för inträde fastställts till 16 år.

Prövotid. I undervisningsplanerna, vilka fastställas av skolöverstyrelsen, ingå vanligtvis föreskrifter, att den första delen av undervisningstiden, dock högst fyra månader, må betraktas som prövotid, under vilken det tillkommer rektor och lärare att särskilt beakta elevernas lämplighet för ifrågavarande yrke. Elev, som visar sig mindre lämplig för det yrke, i vilket han önskar utbilda sig, kan överflyttas till en avdelning för annat yrke, som kan anses mera lämpligt för honom.

Elevavgifter. Elevavgifter kunna upptagas vid verkstadsskola (yrkesskolestadgan § 66), ehuru medellösa eller mindre bemedlade lärjungar, efter skolstyrelsens beprövande, kunna helt eller delvis befrias från erläggande av avgifter. Bestämmelser om avgifter intagas i skolans reglemente eller i särskild bilaga till reglementet. I regel är undervisningen avgiftsfri för elever, som äro mantalsskrivna inom skolområdet.

B. Statistisk redogörelse för verkstadsskoleväsendets nuvarande omfattning.

1. Kommunala verkstadsskolor.

Av nedanstående tablå (tabell 7) framgår, vilka yrken som voro företrädade i de kommunala verkstadsskolorna, ävensom elevantalet i dessa skolor verksamhetsåret 1936/1937.

Tabell 7. De kommunala verkstadsskolorna under arbetsåret 1936—1937.¹

1	2	3	4
De särskilda verkstadsskolornas förläggning Avdelningar	Antalet i verkstads- skolan före- trädda yrken eller yrkes- grenar	Elevantal vid kursernas avslutning under arbetsåret 1936—1937	Elevantalet i varje lands- tingsområde eller i stad, som icke till- hör landsting
<i>Stockholms stad:</i> avdelningar för mekaniker, bilmekaniker, smeder, bleck- och plåtslagare, kopparslagare, elektrome- kaniker, instrumentmakare, urmakare, möbel- snickare, inredningssnickare (vagnmakare), målare, murare, tapetserare, bokbindare, skomakare, körs- närer, pälsömmerskor, klänningssömmerskor, skräddare, hattmodister, charkuterister.....	21 (22)	561(+58) ²	561
<i>Stockholms läns landstingsområde.</i>			
Djursholm: avdelning för snickare.....	1	4	
Södertälje: avdelning för mekaniker.....	1	12	16
<i>Uppsala läns landstingsområde.</i>			
Uppsala: avdelningar för metallarbetare, snickare.....	2	17	17
<i>Södermanlands läns landstingsområde.</i>			
Eskilstuna: avdelning för mekaniker.....	1	22	
Katrineholm: avdelningar för mekaniker, gjutare, snickare (in- byggda).....	3	17	39
<i>Östergötlands läns landstingsområde.</i>			
Finspång: avdelningar för mekaniker (inbyggda).....	1 (2)	40	40
<i>Jönköpings läns landstingsområde.</i>			
Tranås: avdelning för snickare (inbyggd-dec.).....	1	5	
Jönköping: avdelning för mekaniker (inbyggd).....	1	9	14
<i>Kalmar läns norra landstingsområde.</i>			
Västervik: avdelning för snickare.....	1	20	20
<i>Gotlands läns landstingsområde.</i>			
Visby: avdelning för snickare, slöjdkurser.....	1 (2)	17	17
¹ Tabellen avser de vanliga och inbyggda verkstadsskolorna; beträffande de decen- traliserade verkstadsskolorna, se nedan.			
² 58 elever tillhörde undervisningsavdelningar, som endast voro i verksamhet en del av arbetsåret.			

1	2	3	4
<i>Hälsingborgs stad:</i>			
avdelningar för metallarbetare, snickare, klännings sömmerskor.....	3	63	63
<i>Malmö stad:</i>			
avdelningar för metallarbetare, snickare, klän- ningssömmerskor.....	3	26	26
<i>Göteborgs och Bohus läns landstingsområde.</i>			
<i>Mölndal:</i>			
avdelningar för handskmakare, handsksömmerskor, yrkesväverskor, pålssömmerskor.....	4	35	35
<i>Göteborgs stad:</i>			
avdelningar för metallarbetare, elektriker, snickare murare, bleck- och plåtslagare, klänningsöm- merskor.....	6	116	116
<i>Älvsborgs läns landstingsområde.</i>			
<i>Borås:</i>			
avdelningar för målare, skräddare.....	2	18	
<i>Fuxerna:</i>			
avdelning för metallarbetare.....	1	15	
<i>Steneby:</i>			
avdelningar för klensmeder, snickare, målare...	3	62	95
<i>Skaraborgs läns landstingsområde.</i>			
<i>Mariestad:</i>			
avdelning för snickare.....	1	11	11
<i>Värmlands läns landstingsområde.</i>			
<i>Kroppa:</i>			
kurs för snickare.....	1	10	
<i>Norra Råda:</i>			
avdelningar för metallarbetare, snickare.....	2	31	
<i>Rämen:</i>			
kurs för snickare.....	1	9	50
<i>Örebro läns landstingsområde.</i>			
<i>Örebro:</i>			
avdelningar för metallarbetare, elektriker, snicka- re, målare.....	4	53	53
<i>Västmanlands läns landstingsområde.</i>			
<i>Västerås:</i>			
avdelningar för elektromekaniker, snickare.....	2	21	21
<i>Kopparbergs läns landstingsområde.</i>			
<i>Hedemora:</i>			
avdelning för snickare, slöjdskola.....	1 (2)	21	
<i>Domnarvet:</i>			
avdelningar för metallarbetare, snickare.....	2	47	68
<i>Gävleborgs läns landstingsområde.</i>			
<i>Söderhamn:</i>			
avdelning för metallarbetare.....	1	10	10

1	2	3	4
<i>Gävle stad:</i>			
avdelningar för metallarbetare, elektromekaniker, motormekaniker, snickare.....	4	44	44
<i>Västernorrlands läns landstingsområde.</i>			
<i>Tåsjö:</i>			
kurs för snickare.....	1	10	10
<i>Västerbottens läns landstingsområde.</i>			
<i>Skellefteå:</i>			
avdelning för metallarbetare.....	1	12	12
<i>Norrbotlens läns landstingsområde.</i>			
<i>Kiruna:</i>			
avdelningar för mekaniker, snickare, skräddare..	3	123	
<i>Luleå:</i>			
avdelningar för metallarbetare, snickare.....	2	26	
<i>Malmberget:</i>			
avdelningar för metallarbetare, snickare.....	2	23	172
Summa	84	1 510	1 510

I undervisningsplanerna och årsredogörelserna upptagas dessutom som verkstadsskolor frisörskolor i Malmö (23 elever), Örebro (21 elever) och Sundsvall (11 elever), men då dessa skolor till sin organisation och sitt arbetssätt knappast äro att hänföra till denna grupp, har det ansetts lämpligast att upptaga dem liksom ock frisörkurserna i Göteborg (57 elever) i samband med lärlingsskolans yrkesavdelningar eller lärlingskurser. Kurser i slöjd och trädgårdsskötsel m. m. vid Funbo församlings skolor för yrkesundervisning (Broby yrkesskola 17 (28¹) elever), liksom kurser vid Stjärnsunds arbetskoloni med ett 50-tal elever, hava delvis karaktär av verkstadsskolor, men på grund av deras speciella organisation av yrkeskolonier (jfr sid. 70 f.) hava de dock icke medtagits i förevarande sammanhang.

Under verksamhetsåret 1937/1938 hava ytterligare några städer och orter erhållit kommunala verkstadsskolor. Mora socken har startat en verkstadsskola med en avdelning för snickare om 11 elever (mars 1938), Norrköpings stad två ettåriga verkstadsskoleavdelningar för yrkesvävare och tyglagerskor med en undervisningslid om 50 veckor och med sammanlagt 41 elever (mars 1938), Trollhättan en verkstadsskola med en avdelning för metallarbetare, omfattande 22 veckor per år med 30 elever (mars 1938), Älvsborgs landsting en verkstadsskola med 28 veckors kurs per år för snickare och med 6 elever (mars 1938). Vänersborgs stad vidare har under arbetsåret 1937/1938 igångsatt en verkstadsskola för metallarbetare med 2 årskurser om vardera 48 veckor. Denna verkstadsskola hade i mars 1938 14 elever. Skaraborgs läns landsting har i juli 1938 inrättat en verkstadsskola för metallarbetare i Tidaholm. Kursen omfattar 2 arbetsår om 48 veckor per år. Verkstadsskolan är beräknad för 30 elever. Dessutom hava nya avdelningar tillkommit i Stockholm (damskräddare 3-årig kurs om 11 månader, under arbetsåret 1937/1938 8 elever; därjämte planeras till höstterminen 1938 avdelningar för byx- och västsömmerskor, gas- och bågsvetsare, fotografer), Malmö (automobil- och motormekaniker, 2 års kurs beräknad för 15 elever, 7 elever höstterminen 1937), Borås (mekaniker, 3 års kurs om 50 veckor, beräknad för 12 elever, 6 elever höstterminen 1937).

¹ Siffran inom parentes anger här antalet under arbetsåret inskrivna elever; övriga uppgifter avse antalet vid årskursernas slut kvarvarande elever.

Utöver dessa helt nya verkstadsskoleavdelningar hava vid flera tidigare inrättade skolor ytterligare undervisningsavdelningar tillkommit genom bildandet av nya 1:a årskurser, då föregående årskurser 1 övergått till årskurser 2. De vanliga kommunala verkstadsavdelningarna i Mölndal äro däremot under avveckling.

De 33 kommunala vanliga och inbyggda verkstadsskolorna hade, som framgår av tabell 7, under verksamhetsåret 1936/1937 sammanlagt 1 510 elever, som helt genomgingo de kurser, vilka till väsentlig del voro förlagda till nämnda arbetsår. Antalet inskrivna elever under samma tid vid dessa verkstadsskolor var 1 616. Det antal *elever, som slutat* verkstadsskolorna under arbetsåret utan att hava fullföljt kurserna, utgjorde alltså 6·6 % av hela antalet inskrivna elever. På grundval av uppgifterna angående elevantalet 1936/1937 har beräknats antalet av de elever, som kunna anses bliva utbildade per år vid de kommunala verkstadsskolorna. Av *tabell 9* framgår *antalet utbildade elever vid ifrågavarande verkstadsskolor* per år dels för varje landstingsområde och stad, som icke deltagar i landsting, dels inom varje yrke. Den sålunda beräknade sammanlagda summan av de vid förevarande verkstadsskolor utbildade eleverna uppgår till 878 per år.

Av en i slutet av maj 1938 företagen enquête (*tabell 8*) framgår vidare, att *antalet elevplatser* (d. v. s. det antal elever, för vilket verkstadsskolan är beräknad) *vid de kommunala verkstadsskolorna* våren 1938 uppgick till sammanlagt 1 930. Det vid den senare beräkningen erhållna talet överstiger det ovannämnda elevantalet under verksamhetsåret 1936/1937 med 420, vilket överskott dels är att tillskriva nytillkomna avdelningar (304 elevplatser), dels det förhållandet, att det verkliga antalet elever vid kursens slut nära nog alltid understiger antalet elevplatser i en skola.

Av de kommunala verkstadsskolornas elever gingo under arbetsåret 1936/1937 34·7 % i avdelningar för metallarbetare, 22·7 % i avdelningar för snickare, 7·5 % i avdelningar för motormekaniker, gjutare, smeder, bleck- och plåtslagare, kopparslagare, instrumentmakare, 5·3 % i avdelningar för elektriker och elektromekaniker, 5·6 % i avdelningar för målare, 3·7 % i avdelningar för skräddare och 20·5 % i avdelningar för de övriga 13 yrken, i vilka verkstadsskolorna giva utbildning.

Angående verkstadsskolornas fördelning på olika områden framgår, att 561 elever eller 37·2 % av samtliga verkstadsskoleelever (*tabell 9*) tillhörde skolan i Stockholm. Norrbottens läns landstingsområde hade 172 elever, motsvarande 11·4 %, Göteborgs stad 116 elever, motsvarande 7·7 %, Älvsborgs, Kopparbergs och Örebro läns landstingsområden, Hälsingborgs stad samt Värmlands läns landstingsområde hade vardera mellan 100 och 50 elever eller tillsammans 329 elever, motsvarande 21·8 %, Gävle stad, Östergötlands, Södermanlands och Göteborgs och Bohus läns landstingsområden, Malmö stad samt Västmanlands, Kalmar läns norra, Uppsala, Gotlands, Stockholms, Jönköpings, Västerbottens, Skaraborgs, Gävleborgs och Västernorrlands läns landstingsområden hade vardera mellan 50 och 10 elever eller tillsam-

Tabell 8. Antalet elevplatser vid kommunala verkstadsskolor i maj 1938.¹

Yrkesavdelningar	Antal undervisningsavdelningar	Antal elevplatser
Metallarbetare eller mekaniker.....	43	634
Motormekaniker.....	5	75
Gjutare.....	1	3
Smeder.....	2	28
Bleck- och plåtslagare.....	2	27
Kopparslagare.....	1	15
Elektriker och elektromekaniker.....	11	169
Instrumentmakare.....	3	45
Urmakare.....	1	15
Träarbetare } Snickare } Vagnmakare }	35	436
Målare.....	6	87
Murare.....	3	44
Tapetserare.....	1	15
Bokbindare.....	1	15
Skomakare.....	1	15
Körsnärer.....	1	8
Pälssömmerskor.....	1	9
Klänningssömmerskor.....	11	132
Skräddare.....	7	59
Damskräddare.....	1	12
Yrkesvävare.....	2	24
Tyglagerskor.....	1	15
Hattmodister.....	2	24
Charkuterister.....	2	24
Summa	144	1 930

¹ Decentraliserade, skyddshems- och arbetslöshetsskolor samt skolor, som inrättats efter den 1 maj 1938 äro icke medräknade. (Verkstadsskolan i Tidaholm med 30 elevplatser har alltså icke medtagits.)

mans 332, motsvarande 22·0 %, Norrköpings stad, Kronobergs läns landstingsområde, Kalmar läns södra landstingsområde samt Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Hallands och Jämtlands läns landstingsområden hade slutligen under arbetsåret 1936/1937 icke några vanliga kommunala verkstadsskolor.

Med undantag av verkstadsskolan i Stockholm måste verkstadsskolorna på de olika platserna anses vara tämligen små, i regel bestående av 1—4 yrkesavdelningar och 10 à 50 elever. Mot denna bakgrund äro de jämförelsevis *nya verkstadsskolor, som hittills haft karaktären av arbetslöshetsskolor*, synnerligen omfattande, och som synes av nedanstående tablå (tabell 10), avseende tiden den 15 mars 1938, komma dessa verkstadsskoleanstalter bland de största.

Enligt ovan omförmälda enquête våren 1938 gå 37 % av samtliga elever vid de kommunala verkstadsskolorna i sistnämnda skolor för arbetslös ungdom. Dessa skolors sammanlagda utbildningskapacitet är något över 600 elever per år, därest eleverna genomgå skolornas kurser fullständigt. På grund av den speciella karaktären av dessa skolor hava emellertid hittills ett

Tabell 9. Elevantalet vid kursernas avslutning under verksamhetsåret 1936—1937 i kommunala verkstadsskolor (med undantag av decentraliserade, skyddshems- och arbetslöshetsskolor) samt det på grundval av dessa siffror beräknade antalet efter fullständig kurs vid skolorna avgångna elever i medeltal per år inom varje yrke.

Landstingsområden samt städer, som icke tillhöra landsting	Elevantal och beräknat antal utbildade elever per år vid yrkesavdelningar för																									
	metall- arbetare (mekaniker)	bil- och motor- mekaniker	gju- tare	sme- der	bleck- och plåt- slagare	kop- par- slag- gare	elek- triker	elekt- rome- kan- ker	instru- ment- mak- are	ur- mak- are	sni- kare (vagn- mak- are)	målare	mu- rare													
	Elevantal Utbildade per år i medeltal	Elevantal Utbildade per år i medeltal	Elevantal Utbildade per år i medeltal	Elevantal Utbildade per år i medeltal	Elevantal Utbildade per år i medeltal	Elevantal Utbildade per år i medeltal	Elevantal Utbildade per år i medeltal	Elevantal Utbildade per år i medeltal	Elevantal Utbildade per år i medeltal	Elevantal Utbildade per år i medeltal	Elevantal Utbildade per år i medeltal	Elevantal Utbildade per år i medeltal	Elevantal Utbildade per år i medeltal	Elevantal Utbildade per år i medeltal	Elevantal Utbildade per år i medeltal	Elevantal Utbildade per år i medeltal										
Stockholm	131	124	12	12	12	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Stockholms läns landstingsområde	12	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Uppsala läns	10	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Södermanlands läns	32	14	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Östergötlands läns	40	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Norrköpings stad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Jönköpings läns landstingsområde	9	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Kronobergs läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Kalmar läns norra	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Kalmar läns södra	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Gotlands läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Blekinge läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Kristianstads läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Malmöhus läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Malmö	35	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Hälsingborg	9	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Hallands läns landstingsområde	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Göteborgs o. Bohus läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Göteborg	30	30	—	—	12	6	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12										
Älvsborgs läns landstingsområde	15	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Skaraborgs läns	18	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Värmlands läns	15	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Örebro läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Västmanlands läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Kopparbergs läns	34	34	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Gävleborgs läns	10	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Gävle	10	5	13	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Västernorrlands läns landstingsomr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Jämtlands läns	12	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Västerbottens läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Norrbottnens läns	102	33	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
Summa	524	346	25	19	4	1	24	13	25	19	11	6	27	27	53	48	24	12	15	5	343	181	95	35	26	30

Elevantal och beräknat antal utbildade elever per år vid yrkesavdelningar för

Landstingsområden samt städer, som icke tillhöra landsting

Landstingsområden samt städer, som icke tillhöra landsting	tapetserare		bokbindare		skomakare		handsmakare		handskömmerskor		körnärer		pålsömmerkor		kännings-sömmerkor		skräddare		yrkesvävare		hattmodister		charakterister		Summa			
	Utbildade per år i medeltal	Elevantal	Utbildade per år i medeltal	Elevantal	Utbildade per år i medeltal	Elevantal	Utbildade per år i medeltal	Elevantal	Utbildade per år i medeltal	Elevantal	Utbildade per år i medeltal	Elevantal	Utbildade per år i medeltal	Elevantal	Utbildade per år i medeltal	Elevantal	Utbildade per år i medeltal	Elevantal	Utbildade per år i medeltal	Elevantal	Utbildade per år i medeltal	Elevantal	Utbildade per år i medeltal	Elevantal	Utbildade per år i medeltal	Elevantal	Utbildade per år i medeltal	
Stockholm	11	6	14	7	8	2	—	—	—	—	8	2	8	3	74	37	32	8	—	—	24	12	20	10	—	—	561	346
Stockholms läns landstingsområde	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	14
Uppsala läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	14
Södermanlands läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	39	16
Östergötlands läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	10
Norrköpings stad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Jönköpings läns landstingsområde	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	3
Kronobergs läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kalmar läns norra	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	5
Kalmar läns södra	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gotlands läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	10
Blekinge läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kristianstads läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Malmöhus läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hälsingborg	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Malmö	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	63	33
Hallands läns landstingsområde	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	14
Göteborgs o. Bohus läns	—	—	—	—	—	—	—	9	2	10	10	8	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35	19
Göteborg	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	116	99
Älvsborgs läns landstingsområde	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	95	38
Skaraborgs läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	6
Värmlands läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	20
Örebro läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	53	48
Västmanlands läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21	21
Kopparbergs läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	68	57
Gävleborgs läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	5
Gävle	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	44	23
Västernorrlands läns landstingsomr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	10
Jämtlands läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Västerbottens läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	12
Norrbottnens läns	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	172	55
Summa	11	6	14	7	8	2	9	2	10	10	8	2	16	6	120	61	56	14	8	4	24	12	20	10	—	—	1 510	878

1 1937: 2-åriga kurser.

2 Dessutom 58 elever i avdelningar, som endast varit i verksamhet en mindre del av verksamhetsåret 1936—1937.

3 Klensmeder.

Tabell 10. Antalet elever vid verkstadsskolor för arbetslös ungdom i mitten av mars 1938.

1. Karlskrona stads skolor för yrkesundervisning (verkstadsskoleavdelningarna)	138	elever
2. Mölndals stads skolor för yrkesundervisning (verkstadsskoleavdelningarna) ..	205	»
3. Lysekils stads skolor för yrkesundervisning (verkstadsskoleavdelningarna) ...	79	»
4. Uddevalla verkstadsskolor	295	»
5. Värmlands läns landstings verkstadsskolor (Älvåsen, Arvika)	71	»
6. Uppsala och Stockholms läns landstings skolor för yrkesundervisning (Gimo verkstadsskola)	73	»
7. Gävleborgs läns landstings verkstadsskolor (Tönshammar)	119	»
8. Västernorrlands läns landstings skolor för yrkesundervisning (verkstadsskolorna i Sandö och Sundsvall)	171	»
9. Byske kommuns anstalter för yrkesundervisning (verkstadsskoleavdelningarna)	85	»
	Summa 1 236	elever

stort antal elever fått avgå, så snart de erhållit arbete i yrkeslivet. Uppgifter härom lämnas i *bilaga 5*.

De i tabell 7 omförmälda *inbyggda verkstadsskolorna* voro följande, nämligen verkstadsskolorna i Katrineholm (S. K. F:s verkstäder och A.-B. Pumpseparatorers verkstäder), Finspång (Svenska turbinfabriksaktiebolaget Ljungströms verkstäder), Tranås (Bröderna Linders snickeriverkstad), Jönköping (Jönköpings mekaniska verkstadsaktiebolag).

Vad slutligen beträffar de *decentraliserade verkstadsskolorna* hava dessa hittills icke haft någon större omfattning. Under arbetsåret 1936/1937 voro följande skolor i verksamhet.

<i>Katrineholm</i> : verkstadsskola för guldsmeder, tapetserare, modellfilare, automobilmekaniker	5	elever
<i>Söderköping</i> : verkstadsskola för mekaniker, automobilmekaniker, möbelsnickare, målare, guldsmeder, plåtslagare	7	»
<i>Jönköping</i> : verkstadsskola för smeder, möbelsnickare, modellsnickare, träbildhuggare, förgyllare, målare, stenhuggare, tapetserare	8	»
<i>Tranås</i> : verkstadsskola för smeder, bildhuggare, tapetserare, körsnärer ..	4	»
<i>Varberg</i> : verkstadsskola för mekaniker, automobilreparatörer, plåtslagare, möbelsnickare, guldsmeder, förgyllare	8	»
<i>Mölndal</i> : verkstadsskola för bildhuggare, guldsmeder, förgyllare, skomakare, charkuterister	7	»
<i>Ulricehamn</i> : verkstadsskola för automobilmekaniker, möbelsnickare	3	»
<i>Steneby</i> : verkstadsskola för träarbetare, tapetserare, keramiker	4	»
<i>Säffle</i> : verkstadsskola för mekaniker, automobilmekaniker, smeder, bildhuggare, tapetserare, målare	12	»
<i>Domnarvet</i> : verkstadsskola för mekaniker, möbelsnickare	4	»

Tillsammans funnos alltså 62 elever vid de decentraliserade verkstadsskolorna i landet. Då dessa skolor i regel omfatta hantverksyrken och som sådana hava en undervisningstid på 4 år, torde man kunna räkna med att de med detta elevantal hava en *utbildningskapacitet* på mellan 15 och 20 yrkesmän årligen, fördelade på ungefär samma antal olika yrken. Emellertid synes denna skolform, som erbjuder stora möjligheter för samverkan mellan yrkesskolor och hantverksutövare, vara stadd i utveckling. Under

verksamhetsåret 1937/1938 hava Karlshamn och Värnamo inrättat decentraliserade verkstadsskolor med respektive 9 (bilmekaniker, plåtslagare, snickare, murare, tapetserare, målare, guldsmed, bagare) och 5 elever (mekaniker, gjutare, bil- och motorreparatör, bildhuggare, sadelmakare).

Jönköping har utvidgat sin decentraliserade verkstadsskola med ytterligare 6 grupper (metallarbetare, automobilmekaniker, bleck- och plåtslagare, ciselörer-konstsmeder, skomakare, körsnärer), så att den decentraliserade verkstadsskolan där omfattade 20 elever under vårterminen 1938.

Under vårterminen 1938 hava ett antal undervisningsplaner fastställts för decentraliserade verkstadsskoleavdelningar i Oskarshamn.

Vidare hava mindre förändringar i elevantalet förekommit vid de decentraliserade verkstadsskolor, som voro i verksamhet tidigare. Som synes äro de decentraliserade skolorna i geografiskt hänseende mest lokaliserade till städer och orter i mellersta Götaland.

En kombination mellan den vanliga typen av verkstadsskolor och den decentraliserade typen är vidare möjlig och synes även erbjuda fördelar ur yrkespedagogisk synpunkt. Under det första eller de två första åren erhålla nybörjarna inom ett yrke grundläggande utbildning i en vanlig verkstadsskola, men de följande 2 à 3 åren erhålla de den fortsatta utbildningen fram till gesällprovet hos en kvalificerad hantverksmästare. Denna skolf orm har t. ex. kommit till användning vid målarskolan i Örebro, och samma princip tillämpas vid en del frisörskolor, ehuru i modifierad form.

2. Statsunderstödda enskilda verkstadsskolor och andra liknande utbildningsformer.

Av tablån å sid. 50 (tabell 11) framgår antalet enskilda verkstadsskolor under arbetsåret 1936/1937, deras utbildningstid, elevantal m. m.

Som en verkstadsskola kunde man också räkna de lägre heldagskurserna vid Fredrika Bremerförbundets skola, vilka avse att giva en 2-årig grundläggande yrkesutbildning i beklädnadsfacket för kvinnliga elever. Under arbetsåret 1936/1937 tillhörde 30 (31) elever klasserna I och II i nämnda lägre kurs. Den högre kursen avser utbildning av arbetsledare och yrkeslärarinnor och hade under samma år 11 (12) elever. På grund av denna skolas speciella karaktär som utbildningsanstalt i kvinnligt handarbete och sömnad medtages den dock icke i förevarande sammanhang, ehuru den stundom eljest medräknas bland verkstadsskolor vid statistiska översikter. Samma svårighet gör sig också gällande beträffande vissa av avdelningarna vid slöjdföreningens skola i Göteborg, vilka i undervisningsplaner eller årsredogörelser angivas som »verkstadsskolor» (vävskolan, verkstadsskolan för guldsmeder, fotografiskolan) utan att dock tillhöra den vanliga typen av sådan skola. Denna skola kommer därför att upptagas bland de yrkesskolor, som hava en särskild organisation eller giva en mera speciell yrkesutbildning.

Tabell 11. De enskilda verkstadsskolorna under arbetsåret 1936—1937.

Förläggningssort Verkstadsskola	Utbildningstid		Elever vid kursens slut 1937 (antal inskrivna elever inom parentes)	Beräknat antal utbildade per år
	Årskurs	Timmar per år 1936—1937		
Stockholm.				
Stockholms enskilda hantverksskola				
avdelning för snickare.....	I—IV	2 132	8 (13)	2
» » skräddare.....	I—IV	1 966	17 (24)	4
Stockholms län.				
<i>Solna:</i>				
S:t Martins skola för snickare.....	I—II	519	13 (14)	7
Uppsala län.				
<i>Skutskär:</i>				
Bergslagens praktiska ungdomsskolor: pappers- och träindustriell verkstadsskola....	I—II (III)	1 508	52 (56)	26
Östergötlands län.				
<i>Linköping:</i>				
Ljungstedtska skolan: avdelning för träarbetare.....	I—IV	1 534	14 (15)	3
» » målare.....	I—IV	852	13 (15)	3
Göteborg.				
Göteborgs skrädderiskola.....	I—IV	2 320	16 (16)	4
Kopparbergs län.				
<i>Grycksbo:</i>				
Grycksbo yrkesskola (avdelning för snickare)...	I	1 206	11 (17)	11
Domnarvet.				
Bergslagens praktiska ungdomsskolor:				
Årskurs I.....	I a I b	1 453 1 463	16 (16) 16 (16)	—
Avdelningar för mekaniker	II—III	cirka 1 440	37 (37)	19
» » snickare.....	II—III	cirka 1 440	12 (12)	6
Summa			225 (251)	35

Nedanstående uppställning (tabell 12) angiver antalet elevplatser vid de enskilda verkstadsskolorna i maj 1938.

Som synes av tabell 12, är antalet elevplatser i de enskilda verkstadsskolorna obetydligt större än antalet kvarvarande elever vid arbetsårets slut 1936/1937 (225) och obetydligt mindre än det under nyssnämnda år sammanlagda antalet inskrivna eleverna (251).

Tabell 12. Antalet elevplatser i enskilda verkstadsskolor i maj 1938.

Yrkesavdelningar för (de s. k. decentraliserade verkstadsskolorna äro icke medtagna)	Antal avdelningar	Antal elevplatser
metallarbetare eller mekaniker.....	6 ¹	84 ¹
träarbetare }	4	53
snickare }		
pappers- och träindustri	5	54
målare.....	1	15
skräddare	3	36
Summa	19	242

¹ Dessa avdelningar och elevantal tillhöra både järn- och träindustrien.

Även beträffande de enskilda skolorna gick den övervägande delen av eleverna i avdelningar för metallarbetare och snickare eller 56 % av hela elevantalet. Över 22 % tillhörde avdelningar för pappers- och träindustri.

Utöver dessa statsunderstödda verkstadsskolor finnas flera *andra utbildningsformer*, som mycket väl kunna jämföras med verkstadsskolor.

Vid flottans varv i Karlskrona sker utbildning av filare, maskinuppsättare, svarvare, verktygsarbetare, smeder, gjutare och modellsnickare på så sätt, att eleverna från början utplaceras bland yrkesmän vid varvet, som giva dem praktisk utbildning under 4 år. Den teoretiska utbildningen erhålla eleverna i de kommunala skolorna för yrkesundervisning. Mellan eleverna och varvet ingås ett kontrakt.

Vid vissa industriföretag, t. ex. Asea i Västerås, a.-b. Bofors och S. K. F. i Göteborg, hava anordnats egna, icke statsunderstödda verkstadsskoleavdelningar. Vid Asea sammanföras lärlingarna under det första året i en särskild utbildningsavdelning, där äldre arbetare fungera som lärare. Sedan lärlingarna därunder erhållit grundläggande yrkesutbildning, utplaceras de på olika avdelningar. Vid Husqvarna vapenfabriks a.-b. intagas årligen cirka 10 lärlingar, vilka få binda sig för en fyraårig utbildning. Dessa lärlingar äro ålagda att under minst två läsår delta i den teoretiska undervisningen vid Huskvarna stads skolor för yrkesundervisning.

Ifrågavarande utbildningsformer gå emellertid utom ramen för förevarande översikt, varför de här endast omnämnts såsom exempel på den betydande yrkesutbildning, som äger rum utöver den relativt begränsade utbildningen vid de kommunala och statsunderstödda enskilda verkstadsskolorna.

II. Kommunala lärlingsskolor för hantverk och industri.

A. Lärlingsskolans yrkesavdelningar.

Såsom tidigare nämnts, avser lärlingsskolan att bereda den ungdom, som avslutat fortsättningsskolans kurs, tillfälle att samtidigt med att den erhåller praktisk yrkesfärdighet genom anställning i förvärvsarbete »inhämta de för

ett framgångsrikt arbete inom vederbörande arbetsområde grundläggande teoretiska kunskaper och, i särskilda fall, praktiska färdigheter, som icke kunna förvärfvas genom deltagandet i arbete utanför skolan» (yrkesskolstadgan § 1). Från början var, såsom framgått av den historiska översikten, lärlingsskolan avsedd att bli obligatorisk för lärlingar i de yrken, för vilka avdelningar funnes inrättade i en kommun. I yrkesskolstadgan (§ 17) föreskrives fortfarande att kommun, som har lärlingsskola, kan bestämma, att de minderåriga, som uppfylla stadgans fordringar för inträde i lärlingsskola, må vara skolpliktiga under högst två arbetsår. Denna skolplikt skall dock icke gälla för personer över 18 år. I realiteten har denna fakultativa bestämmelse blivit en död paragraf.

I lärlingsskolans yrkesavdelningar få *elevavgifter* icke upptagas (stadgan § 4).

Lärlingsskolan, sådan den utformades i yrkesskolstadgan enligt 1918 års riksdagsbeslut om praktiska ungdomsskolor, är *2-årig* med minst åtta, högst nio månaders lästid per år och med i medeltal högst tolv undervisningstimmar i veckan (§ 12). Undervisningen i yrkesavdelningar för hantverk och industri skall årligen omfatta minst 225 *undervisningstimmar*. Samtliga undervisningsplaner, som fastställts av skolöverstyrelsen, uppfylla nämnda bestämmelser, men i realiteten är undervisningstiden stundom mindre, vilket möjliggöres därigenom, att Kungl. Maj:t årligen sedan år 1922 medgivit, att statsunderstöd även må utgå till skolor, som icke hava kunnat fullgöra den i yrkesskolstadgan § 12 mom. 2 stadgade minimistiden.

Den i stadgan fastställda minimitiden underskreds sålunda av 9 av samtliga 73 yrkesavdelningar vid de kommunala skolorna för yrkesundervisning under arbetsåret 1936/1937. I allmänhet varierar undervisningstiden från cirka 250 till 350 undervisningstimmar per år. Undervisningen är, med hänsyn till att eleverna äro sysselsatta i förvärvsarbete under den vanliga arbetstiden, i regel förlagd till kvällarna med 6—10 timmar per vecka. De *obligatoriska undervisningsämnena* äro yrkeslära (teknologi, yrkesräkning, yrkesritning, yrkeshygien och i mindre omfattning även verkstadsarbete), yrkesekonomi (affärsskrivning, bokföring med kalkylation, ekonomilära) samt yrkes- och arbetarlagstiftning. Som *frivilligt ämne* förekommer i en del skolor undervisning i tyska eller engelska, vanligen i samundervisning med elever i lärlingsskolans avdelningar för handel.

Beträffande *undervisningstidens fördelning* mellan ämnena i lärlingsskolans yrkesavdelningar för hantverk och industri föreskrives, att ämnet yrkeslära skall omfatta omkring hälften, och därest detta ämne omfattar även verkstadsarbete, omkring två tredjedelar av den för de obligatoriska ämnena fastställda undervisningstiden. Ämnet yrkesekonomi skall omfatta minst en femtedel och ämnet yrkes- och arbetarlagstiftning högst en femtedel av samma undervisningstid. Till de frivilliga ämnena i yrkesavdelningarna må anslås högst en tredjedel av den för undervisningen i de obligatoriska ämnena fastställda lärotiden (stadgan § 10).

Varje avdelning bör enligt yrkesskolstadgan (§ 2) *avse ett bestämt yrke*, och yrkesavdelningen benämnas då yrkesavdelning för metallarbetare, snickare etc. Om emellertid de till samma yrke hörande eleverna äro till antalet mindre än fem eller då »andra omständigheter därtill föranleda», kunna eleverna sammanföras till avdelningar, omfattande elever från likartade yrken, eller ock till blandade avdelningar, de s. k. »lärlingsskolans avdelningar för blandade hantverks- och industriella yrken».

Vid slutet av arbetsåret 1936/1937 uppgick *antalet av lärlingsskolans yrkesavdelningar* vid inalles 24 kommunala yrkesutbildningsanstalter till 73. Därav tillhörde 9 yrkesavdelningar med ett elevantal av 200 de s. k. »lärlingsskolans avdelningar för blandade hantverks- och industriella yrken». De yrkesbestämda avdelningarnas antal uppgick till 64 och omfattade 1 432 elever. Härvid har icke tagits i betraktande, att i vissa ämnen — stundom i samtliga — samundervisning har ägt rum för två eller flera avdelningar samt att varje yrkesavdelning i regel är uppdelad i två årsklasser och i en del fall varje årsklass i parallellklasser. Det är utan vidare klart, att elevantalet i lärlingsskolans yrkesavdelningar kan växla väsentligt från år till år, därför att antalet elevplatser vid yrkesavdelningarna icke är begränsat på samma sätt som vid en verkstadsskola och lärlingsskolan i regel kan mottaga alla elever, som söka inträde. Elevantalet och antalet utbildade inom denna skolform bestämmes nära nog uteslutande av tillströmningen av elever.

I tabell 13 angives *elevantalet i lärlingsskolans yrkesavdelningar för hantverk och industri* vid slutet av arbetsåret 1936/1937.

Hela antalet inskrivna elever uppgick till 2 058, av vilka enligt nyssnämnda tabell 1 632 kvarstodo vid arbetsårets slut 1937. 20·7 % av eleverna hade sålunda i förtid avbrutit sin utbildning i förevarande kurser. Under förutsättning att samtliga elever, som 1937 bevistat skolan minst ett år, fullfölja kurserna helt, alltså tillhöra skolan under 2 år, kan man på grundval av sifferuppgifterna över elevantalet 1936/1937 beräkna antalet utbildade vid denna skolform till 816 elever per år. Då det för inträde i förevarande skolor i regel kräves, att eleverna äro anställda inom hantverk eller industri (yrkeskolstadgan § 16), synes man kunna antaga, att årligen omkring 800 unga personer, som dels under 2 år erhållit praktisk yrkesutbildning i ett hantverks- eller industriyrke, dels ock under samma tid 400 à 500 timmars undervisning i yrkest teori, utexamineras från lärlingsskolans yrkesavdelningar. Detta tal får dock icke utan vidare summeras till uppgiften om de från verkstadsskolorna avgångna elever för att få ett uttryck för det antal personer, som utbildas vid de lägre yrkesskolornas mera utvecklade skolformer. Det förekommer som bekant, att verkstadsskoleelever även äro inskrivna i lärlingsskolans yrkesavdelningar, och därför måste vid en eventuell sammanläggning av elevantalen i de båda skolformerna den så uppkomna summan reduceras med antalet dubbelförda elever. Av en enquête, som företagits beträffande uppgifterna i skolornas årsredogörelser för verksamhetsåret 1936/1937 har framgått, att 147 elever dubbelförts, och hälften av detta tal bör alltså fråndragas vid en addition av antalet utbildade elever vid verkstadsskolor och vid lärlingsskolans yrkesavdelningar.

Med ledning av uppgifterna i omförmälda tabell 13 kan uträknas, att i yrkesavdelningar i anslutning till ett visst yrke 33·8 % av eleverna utbildas

Tabell 13. Antalet elever vid kursernas avslutning under arbetsåret 1936—1937 i de kommunala lärlingsskolornas yrkesavdelningar för hantverk och industri, fördelade på olika yrken samt på landstingsområden och städer, som ej deltaga i landsting.

Landstingsområden och städer, som icke deltaga i landsting	Blandade hantverks- och industriella yrken													Summa							
	Metallarbetare (mekaniker)	Smeder	Elektriker	Motormekaniker	Snickare	Murare	Byggnadsarbetare	Målare	Tapetsrare	Bleck- och plåtslagare	Textilarbetare	Skräddare	Hörsarbetare		Trä- o. stenarbetare	Bokbindare	Typografar	Frisörer	Keramiker	Bildhuggare, guld- smeder m. m.	Väg- och vattenbyggnads- arbetare
Stockholms stad.....	72	—	69	—	21	58	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	220
Stockholms läns landstingsområde.....	39	—	—	—	4	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	39
Uppsala läns ».....	46	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17
Södermanlands läns ».....	9	—	—	—	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	83
Östergötlands läns ».....	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	57
Kalmar läns norra ».....	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25
Blekinge läns ».....	79	—	28	—	22	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	169
Kristianstads läns ».....	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25
Malmöhus läns ».....	23	—	—	15	9	—	—	—	—	—	—	—	—	12	2	—	—	—	—	—	25
Hälsingborgs stad.....	50	—	—	—	17	—	19	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	105
Malmö stad.....	85	—	41	20	26	37	33	—	30 ¹	20	—	—	—	5	22 ²	—	—	14	17	—	91
Hallands läns landstingsområde.....	28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28
Älvsborgs läns ».....	27	9 ³	18	—	18	13	—	—	—	50	415	—	—	—	—	10	2	—	—	—	206
Kopparbergs läns ».....	57	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	57
Gävle stad.....	22	—	15	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50
Västernorrlands läns landstingsområde.....	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	83
Norrbottnens läns ».....	11	—	—	—	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27
Summa	552	9	171	62	146	78	56	99	1	51	77	420	12	7	33	21	2	14	17	—	1 632

¹ Avdelningen omfattar »plåtslagare, smeder».

² Avser både typografer och litografer.

³ Klensmeder.

des till metallarbetare, 10·5 % till elektriker, 8·9 % till snickare, 6·1 % till målare, 28·4 % till 16 övriga i tabellen omnämnda yrken. 12·3 % tillhörde »blandade avdelningarna för hantverk och industri», i vilka givetvis flera av de i tabellen upptagna yrkena funnos företrädna, ehuru icke i så stor omfattning, att specialavdelningar kunde bildas. Vidare framgår av tabellen, att Malmö stad hade det största elevantalet inom denna skolform med 350 elever eller 21·4 %. Närmast i ordning kommo Stockholms stad med 220 elever eller 13·5 %, Älvsborgs läns landstingsområde med 206 elever eller 12·6 %, Blekinge läns landstingsområde med 169 elever eller 10·4 %, Malmöhus läns landstingsområde med 105 elever, motsvarande 6·4 % av totala elevantalet. Återstående 582 elever, motsvarande 35·7 % av hela elevantalet, voro fördelade på 12 landstingsområden eller städer, som ej tillhöra landsting. I Jönköpings, Kronobergs, Gotlands, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Gävleborgs, Jämtlands och Västerbottens läns landstingsområden samt i städerna Norrköping och Göteborg saknades förevarande skolform fullständigt under arbetsåret 1936/1937.

Då beslutet om de praktiska ungdomsskolorna fattades, hade man tydligen tänkt sig, att lärlingsskolans yrkesavdelningar skulle bliva de huvudsakliga skolorna för de ungdomar, som efter slutad fortsättningsskola ville skaffa sig en god grund för den fortsatta yrkesutbildningen. Av ovanstående redogörelse framgår dock, att ett jämförelsevis ringa antal lärjungar tillhörde denna skolform. Bidragande härtill torde sannolikt vara de relativt stora krav på kvällsarbete, som ifrågavarande undervisning ställer på deltagarna.

B. Lärlingsskolans lärlingskurser.

De första lärlingskurserna tillkommo 1927. Denna skolform är icke närmare bestämd i gällande yrkesskolstadga, och benämningen lärlingskurs förekommer icke heller i stadgan. Emellertid har § 103 yrkesskolstadgan ansetts giva skolöverstyrelsen en vidsträckt befogenhet att inrätta nya skolformer vid sidan av de i stadgan närmare bestämda. Nyssnämnda paragraf har följande lydelse: »I fråga om annan ej här ovan nämnd kommunal anstalt för yrkesundervisning, som i sådan egenskap enligt gällande bestämmelser må åtnjuta statsunderstöd, skall i den omfattning, skolöverstyrelsen äger föreskriva, denna stadga i tillämpliga delar lända till efterrättelse.»

Lärlingskurserna, som ersätta lärlingsskolans yrkesavdelningar på orter, där sådana avdelningar icke kunna anordnas, skilja sig ganska väsentligt ifrån nämnda skoltyp.

Lärlingskurserna omfatta i allmänhet ej det i stadgan för lärlingsskolorna angivna minimiantalet timmar per år. *Undervisningstidens längd* för kurserna är i regel ett arbetsår. Någon allmän föreskrift om hur många veckor dessa kurser skola omfatta, finnes icke, utan bestämmelser därom fastställas av skolöverstyrelsen i undervisningsplanerna för de olika kurserna. Undervisningen kan i regel

bedrivs så, att eleverna endast bevista skolan under 4 undervisningstimmar per vecka, av vilka 2 timmar kunna omfatta ett biämne, till exempel svenska eller räkning.

För lärjunge, som är över 18 år och tillhör det arbetsområde, för vilket vidkommande kurs är avsedd, gäller dock icke denna bestämmelse om minst 4 timmars undervisning per vecka. Vidare äger den lokala skolstyrelsen medgiva, att en lärjunge, som behöver förberedande undervisning i biämnena till större omfattning, må först deltaga i undervisningen av enbart dessa ämnen för att därefter övergå till huvudämne.

Eleverna hava alltså i regel stor frihet att inom den av skolöverstyrelsen i undervisningsplanen fastställda ämneskretsen utvälja de ämnen, som med hänsyn till anlag, fallenhet, intresse, yrke och övriga omständigheter bäst passa dem. För inträde i lärlingskolans yrkesavdelningar för hantverk och industri fordras i allmänhet, att eleverna äro anställda inom hantverk och industri. I undervisningsplanerna för lärlingskurserna saknas ofta bestämmelser i sådant avseende.

Ehuru, såsom tidigare nämnts, *elevavgifter* icke kunna upptagas vid lärlingskolans yrkesavdelningar, kunna sådana avgifter, efter skolöverstyrelsens godkännande, upptagas vid lärlingskurserna.

Lärlingskurser med olika ämnen äro egentligen avsedda att anordnas i följd, så att tillfälle beredes lärjungarna, att successivt deltaga i de olika kurserna för att inhämta de kunskaper, som undervisningen i lärlingskola avser att meddela.

Kort uttryckt torde man kunna säga, att lärlingskurserna ersätta de i yrkeskolstadgan ganska strikt reglerade lärlingskolans yrkesavdelningar utan att vissa bestämmelser för denna senare skolform tillämpas.

Denna oöverensstämmelse mellan yrkesskolstadgan och tillämplig praxis har tidigare påtalats av skolöverstyrelsen i utlåtande till Kungl. Maj:t den 16 augusti 1933 angående en av svenska yrkesskolföreningen gjord framställning. Överstyrelsens anhållan i nämnda utlåtande om utredning rörande yrkesskolstadgans reformering har hittills icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd. I det förslag till ändrade författningsbestämmelser rörande skolor för yrkesundervisning, som skolöverstyrelsen avgav till Kungl. Maj:t den 9 december 1936, förutsattes, att en normering av lärlingskurserna och andra liknande kurser skall vidtagas.

På grund av lärlingskursernas möjligheter till anpassning hava dessa kurser fått en mycket stor omfattning. Mindre orter, som icke hava förutsättningar att samla ett nödvändigt antal elever till den mera krävande lärlingskolans yrkesavdelningar, hava i lärlingskurserna fått en för dem mera lämplig skolform. Då eleverna för inträde i en lärlingskurs icke måste hava sysselsättning i yrkeslivet, kan denna skolform, liksom verkstadsskolan, meddela de unga sådana yrkeskunskaper och färdigheter, att de lättare erhålla anställning. Vidare kan en mindre lärlingskurs väcka de ungas intresse för en ordnad yrkesutbildning och bliva anledning till att de unga söka inträde i mera krävande kurser. Den risken föreligger dock alltid, att, samtidigt som flera unga människor genom lärlingskurserna få *någon* utbildning, antalet av dem, som erhålla yrkesavdelningarnas i allmänhet mera gedigna utbildning, blir mindre, eftersom lärlingskurser i viss utsträckning även kommit att anordnas på orter, som möjligen skulle hava upprättat yrkesavdelningar, därest lärlingskurser ej funnits som skolform.

Lärlingskurserna kunna med hänsyn till sin omfattning *indelas* i dels lärlingskurser i anslutning till hantverk och industri i allmänhet eller ock i anslutning till ett visst yrke, dels lärlingskurser i vissa ämnen. Till den förra

gruppen hava förts lärlingskurser, som avse att giva samtliga eleverna i kursen en viss likartad utbildning. Till den senare gruppen hava hänförts sådana kurser, som antingen omfatta ett ämne, eller beträffande vilka kurser eleverna kunna — inom de gränser, som närmare angivas i fastställd undervisningsplan — kombinera ihop olika ämnen till en sådan ämnesgrupp, som bäst passar dem.

(Även om en viss valfrihet beträffande lärlingskurserna i en del fall förekommit men det framgått av skolornas årsredogörelser eller vid förfrågningar hos vederbörande skolor, att nära nog samtliga elever läst samma ämnen, hava vid denna utredning kurserna medräknats i den förra gruppen.)

Lärlingskurserna uppvisa stora variationer beträffande *undervisningstidens längd* per år.

Beträffande den första här angivna gruppen av kurser, inalles 109 (därvid inberäknat olika årskurser och parallellkurser), hade 3 kurser under 100 undervisningstimmar per år, 50 mellan 100 och 199 undervisningstimmar, 39 mellan 200 och 299 undervisningstimmar, 10 mellan 300 och 399 undervisningstimmar, 7 mellan 400 och 1 000 undervisningstimmar. I regel synas kurserna icke vara avsedda att pågå mer än 1 år i taget för samma elever. I lärlingskursernas system ligger nämligen, att eleverna ett följande år skola kunna fortsätta i en ny kurs, som omfattar delvis andra ämnen, så att omkring 3 sådana kurser i följd giva samma utbildning, som en tvåårig lärlingskolas yrkesavdelningar. Av de ovannämnda 109 kurserna, upptagna i årsredogörelserna för år 1936/1937, angivas 15 som andra årskurs, antingen som separat kurs eller i samundervisning med årskurs 1. 7 olika kurser voro tredje och fjärde årskurser.

På grund av vad som ovan anförts, torde man ur denna statistiska översikt icke kunna draga några säkra slutsatser angående den *helhetsutbildning* eleverna i genomsnitt erhålla vid lärlingskurser av förevarande art. Då, såsom senare skall visas, över 21 % av de under året i lärlingskurserna inskrivna eleverna avgår under året, torde man kunna förmoda, att en jämförelsevis ringa del av eleverna i allmänhet fortsätter i lärlingskurser under så lång tid, att de inhämta en kurs, som i omfattning kan jämföras med kursen i lärlingskolas yrkesavdelningar. Ännu osäkrare synes det vara att göra en bedömning av utbildningen vid lärlingskurser i olika läroämnen, där utbildningens art i väsentlig grad är beroende på den omfattning, i vilken eleverna deltaga i undervisningsplanens olika läroämnen. I de fall, då lärlingskurserna äro anordnade som heldagskurser och omfatta omkring en termin eller däröver eller — som vid frisörskolorna — anknyta direkt till den praktiska yrkesutbildningen under tre till fyra år, torde de mycket väl kunna jämföras med lärlingskolas yrkesavdelningar. Som synes förekommer sådana längre kurser inom hantverk och industri i tämligen ringa omfattning.

Vid lärlingskurserna i anslutning till ett bestämt yrke är det verkliga *elev-*

antalet per kurs som regel det i årsredogörelsen angivna. Vid lärlingskurser i olika ämnen deltaga, såsom förut nämnts, eleverna i regel i mer än ett ämne, och de upptagas därför i årsredogörelserna för varje särskilt ämne, varigenom de bliva dubbelförda.

Elevantalet i kurser i anslutning till ett visst yrke eller omfattande hantverk och industri i allmänhet utgjorde vid kursernas slut under arbetsåret 1936/1937 1 325 vid inalles 51 kommunala skolor för yrkesundervisning och i lärlingskurser i vissa ämnen 1 192 vid inalles 25 kommunala skolor eller tillsammans 2 517 lärjungar. Antalet inskrivna elever i dessa kurser uppgick till 3 199. Således har 21·3 % av eleverna i lärlingskurserna *avbrutit sin skolgång* i förväg.

De flesta eleverna i lärlingskurserna i olika ämnen deltaga i undervisningen minst 4 timmar i veckan, motsvarande i allmänhet två ämneskurser. Det verkliga elevantalet, d. v. s. utan dubbelräkning, är därför väsentligt mindre än det ovan angivna elevantalet. Enligt de från rektorerna infordrade uppgifterna uppgick det verkliga elevantalet vid kursernas avslutning 1937 till 2 281 i samtliga lärlingskurser.

Elevernas fördelning dels på olika landstingsområden och städer, som icke deltaga i landsting, dels på olika kurser, avseende antingen yrke eller undervisningsämne, framgår av *tabellerna 14 och 15*.

Av tabell 14 framgår, att ungefär $\frac{1}{3}$ (32·3 %) av eleverna i lärlingskurser med en mera fast undervisningsplan vid kursernas avslutning under arbetsåret 1936/1937 tillhörde kurser för blandade hantverks- och industriella yrken, 30·0 % tillhörde kurser i anslutning till metallarbetaryrket (inräknat svetsare), 11·1 % av eleverna tillhörde lärlingskurser för snickare och 7·6 % av eleverna tillhörde vissa tidigare omnämnda frisörskolor, vilka hava en särskild organisation och som här upptagits bland lärlingskurserna (jfr sid. 43). De övriga, 19·0 % av eleverna, voro fördelade på 9 yrken. Lärlingskurser av denna typ äro relativt jämnt fördelade på olika delar av landet. Det största antalet elever tillhörde lärlingskurserna i Göteborgs stad (12·3 %), Jönköpings (10·3 %), Skaraborgs (7·3 %) och Södermanlands (6·2 %) läns landstingsområden.

Det är ganska naturligt, att lärlingskurserna i vissa ämnen (tabell 15) beträffande elevernas fördelning på olika områden framvisar ett resultat, som i huvudsak är motsatt det, som kommer till uttryck i tabell 14. Göteborg hade inga kurser av denna senare typ under arbetsåret 1936/1937, ej heller Södermanlands läns landstingsområde. Skaraborgs läns landstingsområde hade ett obetydligt antal elever i sådana kurser, och Jönköpings läns landstingsområde kom på 10:e plats i fråga om elevantalet. De största elevantalen uppvisade Älvsborgs (22·4 %), Östergötlands (11·2 %) och Uppsala (11·2 %) läns landstingsområden, Norrköpings stad (8·2 %) samt Göteborgs och Bohus läns landstingsområde (7·6 %).

Tabell 14. Antalet elever i de kommunala lärlingskolornas lärlingskurser i anslutning till visst yrke samt för blandade hantverks- och industriella yrken vid kursernas avslutning under arbetsåret 1936—1937.

Landstingsområden och städer, som icke deltaga i landsting	Antal elever i lärlingskurser för													Summa	Anmärkning			
	hantverk och industri	metall- arbetare (mekaniker)	svetsare	plåtslagare	motor- mekaniker	elektriker	snickare	byggnads- arbetare	målare	skräddare	herrfrisörer	damfrisörer	trädgårds- arbetare			skomakare	skepskockar	
Stockholms stad.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	1 För elever från enskilda hant- verksskolan.
Stockholms läns landstingsområde.....	—	—	—	—	—	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	
Uppsala läns ».....	—	56	—	—	—	—	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	70	
Södermanlands läns ».....	20	—	—	—	62	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	82	
Östergötlands läns ».....	26	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34	
Norrköpings stad.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	
Jönköpings läns landstingsområde.....	27	77	—	—	—	13	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	137	
Kronobergs läns ».....	33	8	—	—	—	—	26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	67	
Kalmar läns södra ».....	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21	
Gotlands läns ».....	32	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	32	
Blekinge läns ».....	52	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	59	
Kristianstads läns ».....	59	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60	
Malmöhus läns ».....	7	35	—	—	11	—	—	21	5	—	—	—	—	—	—	—	79	
Malmö stad.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	1	—	—	—	—	—	23	
Hälsingborgs stad.....	—	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	37	
Hallands läns landstingsområde.....	10	—	—	—	—	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	
Göteborgs stad.....	—	57	—	16	—	14	12	—	—	38	19	7	—	—	—	—	163	
Älvsborgs läns landstingsområde.....	42	—	—	—	—	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	54	
Skaraborgs läns ».....	22	63	—	—	5	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	97	
Värmlands läns ».....	10	32	—	—	—	—	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	58	
Örebro läns ».....	50	—	37	—	—	8	—	—	—	21	—	—	—	—	—	—	66	
Västmanlands läns ».....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	
Kopparbergs läns ».....	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	
Jämtlands läns ».....	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	
Västerbottens läns ».....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	
Norrbottnens läns ».....	—	—	—	—	—	—	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	48	
Summa	428	360	37	16	78	80	147	21	18	16	20	7	8	8	8	1	325	

Tabell 15. Antalet elever i de kommunala lärlingsskolornas lärlingskurser i vissa ämnen inom hantverk och industri samt i hemslöjdskurser vid kursernas avslutning under arbetsåret 1936—1937.

Landstingsområden och städer, som icke deltaga i landsting	Antal elever i lärlingskurser i							Summa
	yrkesteknologi med verkstads- arbete	yrkesteknologi utan verkstads- arbete	yrkesräkning	yrkesritning	yrkesekonomi	bokföring med kalkylation	biämnen och förberedande ämnen	
Uppsala läns landstingsområde	6	—	—	44	—	22	61	133
Östergötlands läns »	10	15	10	35	—	—	64	134
Norrköpings stad	19	7	11	34	—	11	16	98
Jönköpings läns landstingsområde	—	—	—	38	—	—	17	55
Kronobergs läns »	—	—	—	12	7	—	21	40
Kalmar läns södra »	13	12	11	31	—	2	5	74
Blekinge läns »	—	—	—	—	—	—	14	14
Malmöhus läns »	—	—	—	12	—	—	2	14
Göteborgs o. Bohus läns »	12	10	23	46	—	—	—	91
Skaraborgs läns »	11	—	—	—	—	—	—	11
Älvsborgs läns »	232	15	—	15	1	—	4	267
Värmlands läns »	—	—	—	—	—	—	5	5
Örebro läns »	—	—	21	26	—	—	26	73
Västmanlands läns »	71	—	—	—	—	—	—	71
Kopparbergs läns »	14	9	9	18	—	—	12	62
Norrbottnens läns »	50	—	—	—	—	—	—	50
Summa	438	68	85	311	8	35	247	1 192

I detta sammanhang må erinras om att ett par av de mest utvecklade skolorna för yrkesundervisning (Stockholm och Malmö) hava nära nog helt avstått från lärlingskurser för hantverk och industri. Den enda lärlingskurs av detta slag, som under år 1936/1937 fanns i Stockholm, var lärlingskursen för skräddare. I dessa städer har man — liksom i en del andra orter, där goda förutsättningar varit för handen — i stället kunnat utveckla de i yrkesskolstadgan upptagna skolförmåerna.

Av uppgifterna i tabell 15 kunna vidare vissa slutsatser dragas angående de ämnen i lärlingskurser, eleverna i första hand välja. Då emellertid ämnen i dessa kurser även ingå i kurser i anslutning till ett visst yrke, kan dock icke enbart därav dragas en generell slutsats för lärlingskurserna i sin helhet. En undersökning av undervisningsplanerna för de i tabell 14 upptagna kurserna giver emellertid ett resultat, som bestyrker det från tabell 15 erhållna. Den senare tabellen utvisar, att yrkesteknologi med eller utan undervisning i verkstadsarbete meddelas cirka 42 % av eleverna, yrkesritning cirka 26 %, yrkesräkning cirka 7 %, bokföring med kalkylation cirka 3 % av eleverna. Cirka 21 % av eleverna deltaga i undervisningen i biämnen, till exempel svenska, räkning, välskrivning samt främmande språk.

C. Lärlingsskolans kurser för äldre vid kommunala skolor för yrkesundervisning.

En mycket vanlig skolform inom lärlingsskolan äro de s. k. kurserna för äldre. Enligt yrkesskolstadgan § 2 avse dessa kurser att bereda möjlighet för äldre arbetare, som icke genomgått lärlingsskola, »tillfälle att vinna nödig förberedelse för inträde i yrkesskola eller i allmänhet att förvärva för vederbörfande yrke grundläggande teoretiska kunskaper i ett eller flera av de läroämnen, som ingå i lärlingsskolans undervisning».

Med *äldre* avses, enligt de bestämmelser, som av skolöverstyrelsen fastställas för sådana kurser, personer, som uppnått den ålder, att de enligt arbetarskyddslagen m. fl. författningar icke äro att anse som minderåriga, och som sålunda fyllt 18 år. Som ett allmänt villkor för *inträde* i en kurs för äldre i hantverk och industri gäller, att eleverna skola tillhöra det arbetsområde, för vilket ifrågasvarande kurs är avsedd. Personer, som på grund av arbetslöshet icke hava sysselsättning, kunna likväl vinna inträde i en sådan kurs. Kurserna för äldre pågå ett eller flera år. De kunna vidare omfatta ett eller flera läroämnen.

Antalet undervisningstimmar och läroämnenas omfattning i kurserna för äldre bestämmes för varje kurs med hänsyn till det föreliggande behovet. Den största delen av de 229 kurserna för äldre i hantverk och industri vid inalles 41 kommunala skolor för yrkesundervisning under arbetsåret 1936/1937, eller 65·5 % av hela *antalet kurser*, hade en undervisningstid på mindre än 100 lektionstimmar per år, 28·5 % av kurserna voro på 100—199 timmar, och 6 % av kurserna hade 200 undervisningstimmar per år och därutöver. Den största kursen hade en undervisningstid om 489 timmar och den minsta en undervisningstid på 25 timmar. I flera fall är det dock så, att eleverna deltaga i ett par kurser under ett år, och därför kommer den verkliga undervisningstiden för de flesta eleverna att omfatta 100 till 200 lektionstimmar per år.

Summan av de elever, som vid kursernas avslutning under arbetsåret 1936/1937 tillhörde kurserna för äldre, uppgick till 2 053, medan antalet inskrivna elever, som under året tillhört kurserna, uppgick till 2 615. Dessa siffror innebära, att 21·5 % av de under året inskrivna eleverna avbrutit sina påbörjade kurser under årets gång. Det verkliga elevantalet (utan dubbelräkning av elev, som tillhört mera än en kurs) vid kursernas avslutning under året 1936/1937 uppgick, enligt en enquête, som företogs våren 1938, till 1 630.

Tabell 16 visar fördelningen av eleverna i kurser för äldre vid kursernas avslutning under arbetsåret 1936/1937 på landstingsområden och städer, som ej deltaga i landsting, samt på olika slag av kurser.

Den största utvecklingen hava kurserna för äldre fått i Stockholm, som under nyssnämnda arbetsår hade 35·8 % av samtliga lärjungar i dessa kurser. Därefter kommo Värmlands läns landstingsområde med 7·0 %, Hallands läns landstingsområde med 5·6 %, Göteborgs och Bohus läns landstingsområde

Tabell 16. Elevantalet i de kommunala lärlingskolornas kurser för äldre vid kursernas avslutning under arbetsåret 1936—1937.

Landstingsområden och städer, som ej deltaga i landsting	Antalet elever i kurser för äldre avseende utbildning till															
	blandade hantverks- och industrif ella yrken	metall- arbetare (mekaniker)	motormeka- niker och reparatörer	svetsare	smeder	bleck- och plåtslagare	instrument- makare	elektriker	snickare	målare	byggnads- arbetare	tapetsare	skräddare	konsthant- verkare	öfriga yrken ¹	Summa
Stockholms stad.....	—	256	11	133	27	10	27	113	58	29	—	13	9	—	48	734
Uppsala läns landstingsområde.....	—	—	—	16	—	—	—	—	12	—	—	—	—	—	—	28
Södermanlands läns landstingsområde.....	9	—	—	—	—	—	—	—	4	6	5	—	—	5	—	9
Östergötlands läns »	39	3	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	68
Norrköpings stad.....	28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34
Jönköpings läns landstingsområde.....	29	8	—	—	—	—	—	—	19	16	13	—	—	—	—	85
Kronobergs läns »	12	16	—	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	35
Kalmar läns norra »	19	—	—	—	—	—	—	—	4	4	3	—	—	—	—	19
Kalmar läns södra »	18	9	—	—	—	—	—	14	4	5	18	—	—	—	—	52
Blekinge läns »	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45
Kristianstads läns »	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17
Malmöhus läns »	71	1	—	—	—	—	—	—	4	7	—	—	—	—	—	83
Malmö stad.....	6	6	—	50	—	—	—	—	25	—	—	—	—	—	—	87
Hallands läns landstingsområde.....	51	3	—	25	—	—	—	9	9	—	18	—	—	—	—	115
Göteborgs och Bohus läns landstingsområde.....	90	2	—	—	—	—	—	—	11	—	—	—	2	—	—	105
Älvsborgs läns landstingsområde.....	17	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	23
Skaraborgs läns »	53	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	53
Värmlands läns »	57	—	—	—	—	—	—	—	55	—	—	—	—	5	—	144
Kopparbergs läns »	24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	49
Gävleborgs läns »	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19
Gävle stad.....	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	49
Västernorrlands läns landstingsområde.....	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	70
Jämtlands läns »	—	13	6	—	—	—	—	5	—	13	5	—	—	2	—	37
Västerbottens läns »	18	—	31	—	—	—	—	—	—	—	1	—	10	30	—	85
Norrbottnens läns »	5	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	30	—	52
Summa	633	344	48	224	27	16	27	166	183	115	71	13	9	19	158	2 053

¹ Gränsyrken mellan hantverk, industri, handel m. m.

² Svetsning för mekaniker, smeder, bleck- och plåtslagare samt rörarbetare.

med 5·1 % samt Malmö stad och Jämtlands läns landstingsområde med respektive 4·2 och 4·1 %.

30·8 % av eleverna tillhörde kurser, som voro avsedda för blandade hantverks- och industriella yrken. 16·8 % av eleverna gingo i kurser, i huvudsak avsedda för metallarbetare-mekaniker. Svetsarkurser (i regel som kompletterande utbildningskurser för olika metallarbetaryrken) hade nära 11 % av eleverna. 5·7 % av eleverna sökte utbildning till motormekaniker, instrumentmakare, bleck- och plåtslagare eller smeder. Elektrikerna utgjorde 8·1 %, snickarna nära 9 % och målarna 5·6 % samt byggnadsarbetare, konsthantverkare, tapetserare, skräddare tillsammans 5·5 % av eleverna. 7·7 % av eleverna gingo i kurser, som icke voro direkt avsedda för utbildning inom hantverk och industri, t. ex. kurs för färghandelsbiträden, kurs för biträden i saltning och styckning, mönsterritningskurser etc.

I kurser för äldre dominerar ämnet yrkesteknologi i alldeles särskild grad, i det att över hälften (51·5 %) av eleverna under året 1936/1937 deltog i kurser i detta ämne, vanligtvis med verkstadsarbete eller med övningar för inlärande av vissa yrkesmoment. Undervisning i yrkesritning hade cirka 23 % och i yrkesräkning 12 % av samtliga eleverna. I bokföring med kalkylation deltog knappt 4 % av eleverna, och endast några få elever erhöilo undervisning i yrkesekonomi och affärsskrivning. Däremot deltog 9·5 % av eleverna i undervisning i sådana ämnen som räkning, svenska, textning och välskrivning, engelska och tyska språken. — Huruvida dessa övriga ämnen varit att hänföra till hantverk och industri, har mången gång varit svårt att avgöra. Placeringen i undervisningsplanen för respektive yrkesutbildningsområden har fått bli bestämmande för ämnenas hänskjutande till det ena eller andra facket. Då undervisningsplanen någon gång varit blandad, alltså avsett såväl handel som hantverk och industri, har deltagarnas yrke fått fälla utslaget.

III. Kommunal yrkesskolors yrkes- och ämneskurser.

Den egentliga yrkesskolan enligt yrkesskolstadgans terminologi är en påbyggnad på lärlingsskolan för att bereda de inom ett yrkesområde sysselsatta personerna »tillfälle att vidga och fördjupa den utbildning, vartill grunden lagts i lärlingsskolan» (yrkesskolstadgan §§ 43 och 51). Denna skola avser dels att bibringa eleverna större skicklighet i yrket, dels att giva dem nödiga förutsättningar för mera ansvarsfulla befattningar inom deras yrkesområde.

Ehuru yrkesskolstadgan gör det möjligt att bilda särskilda läroanstalter med yrkesskolor, har utvecklingen för denna skoltyp dock varit sådan, att den, då huvudmannen varit en kommun, anslutits till övriga skolformer av yrkesutbildning. När yrkesskolor anordnas av enskilda huvudmän, bilda de däremot ofta mera fristående kurser.

Yrkesskola kan omfatta

dels *yrkeskurser* med fasta undervisningsplaner, i vilka kurser deltagarna erhålla »en sammanhängande grundlig utbildning i samtliga eller flera av de ämnen, som äro av vikt för deras yrkesarbete»,

dels sådana kurser, *ämneskurser*, som äro fristående lärokurser i olika ämnen, av vilka deltagarna få välja dem, som de anse vara lämpliga,

dels *mästarkurser* antingen för självständiga yrkesutövare eller för dugliga yrkesarbetare, som avse att börja självständig yrkesverksamhet (yrkeskolstadgan § 45).

Kurserna kunna allt efter omständigheterna vara dagskurser eller aftonkurser (stadgan § 46) och pågå längre eller kortare tid, dock böra de, »såvida icke skolöverstyrelsen på grund av särskilda förhållanden finner skäl medgiva undantag», beträffande dagskurser icke pågå längre tid än ett arbetsår om trettio veckor och beträffande aftonkurser ej över två år med högst trettio veckors undervisning varje år (§ 53).

Av hela det till 95 uppgående *antalet yrkeskurser* inom hantverk och industri (däri inberäknat olika årskurser och parallellkurser) vid 22 kommunala skolor för yrkesundervisning under arbetsåret 1936/1937 utgjorde 16 årskurs II och en årskurs III. Av 185 ämneskurser inom hantverk och industri vid inalles 40 kommunala skolor för yrkesundervisning utgjorde 10 årskurs II eller årskurs II i samundervisning med årskurs I. Den möjligheten förefinnes dock, att i årsredogörelserna icke alltid angivits, huruvida förekommande kurs utgör andra årsklassen. En undersökning av undervisningsplanerna bestyrker dock, att kurser på längre tid än ett år äro jämförelsevis få till antalet. 12 yrkeskurser omfattade under arbetsåret 1936/1937 mindre än 100 undervisningstimmar, 23 hade mellan 100—199 timmar, 16 mellan 200—299 timmar, 11 mellan 300—399 timmar, 20 mellan 400—499 timmar samt 13 över 500 timmar per år. Av de 13 yrkeskurserna över 500 timmar kommo 11 på de kommunaliserade praktiska skolorna i Katrineholm och Hässleholm och en på byggmästarskolan i Härnösand. Beträffande ämneskurserna äro de mindre kurserna jämförelsevis talrika. 91 ämneskurser omfattade sålunda mindre än 100 timmar, 82 kurser 100—199 timmar och 12 kurser 200 undervisningstimmar och däröver.

I motsats till vad som gäller vid lärlingsskolans yrkesavdelningar kunna *elevavgifter* upptagas av lärjungar i yrkesskolan i den omfattning, som bestämmes i det av skolöverstyrelsen fastställda reglementet för skolorna (yrkesskolstadgan § 49).

Läroämnena vid yrkes- och ämneskurser för hantverk och industri äro i regel de samma som i lärlingsskolan. Nära hälften av eleverna i ämneskurserna (49 %) erhöllo undervisning i yrkesteknik. Över 32 % deltog i undervisning i ritning. Att dessa båda ämnen dominerade i sådan utsträckning beror naturligtvis därpå, att dessa kurser främst besökas av kunniga yrkesmän, som genom deltagandet i kurser vilja hålla sig à jour med yrkets utveckling eller som genom ökade kunskaper, särskilt i yrkesritning, vilja utveckla sig till självständiga yrkesutövare eller arbetsförmän. Räkning och bokföring med kalkylation meddelades 11 %

av eleverna vid ämneskurserna, och 7·5 % av eleverna deltog i kurser, omfattande ämnena matematik och språk.

Beträffande yrkeskurserna har icke någon statistisk bearbetning företagits, men av undervisningsplanerna att döma äro de främsta undervisningsämnena desamma som vid ämneskurserna.

På grund av kursernas uppgift som fortbildningskurser är det tydligt, att en viss förtrogenhet med yrket måste förefinnas hos de personer, som söka *inträde i yrkesskolans kurser*. Såvida skolöverstyrelsen inte på grund av särskilda skäl efter vederbörlig ansökan medger undantag, skola eleverna antingen hava med godkända betyg genomgått lärlingsskola eller hava fyllt sjutton år och under minst två års tid ägnat sig åt praktiskt arbete inom det yrke, för vilket kursen i fråga är avsedd. Vidare måste de inträdessökande genom betyg eller avlagda prov styrka sig äga nödiga förutsättningar att inhämta undervisning i den kurs, vari inträde sökes (yrkeskolstadgan § 57). För inträde i mästartkurser, som anordnas i obetydlig omfattning vid de kommunala skolorna för yrkesundervisning, och som i förevarande sammanhang medtages bland yrkeskurserna, skola eleverna hava fyllt tjuu år och hava ägnat sig åt praktiskt arbete inom yrket minst tre års tid. Dessutom skola eleverna styrka sig äga förutsättningar att tillägna sig undervisningen. I vissa yrkeskurser hava inträdesfordringarna satts något högre, vilket t. ex. är fallet med de jämförelsevis allmänna yrkeskurserna för elektriska installatörer.

Beträffande *yrkesskolornas elevantal* må nämnas, att yrkeskurserna inom de kommunala skolorna, såsom framgår av *tabell 17*, fått sin största utveckling i Malmö, som vid kursernas avslutning under arbetsåret 1936/1937 hade 218 eller 21·3 % av samtliga 1 025 elever. På andra plats kom Kristianstads läns landstingsområde med 14·0 % av eleverna, vilket förhållande närmast är att tillskriva kurserna vid f. d. Hässleholms tekniska skola. Närmast i ordningen kommo därefter Södermanlands läns landstingsområde med 10·5 %, Jönköpings läns landstingsområde med 9·1 %, Älvsborgs läns landstingsområde med 6·5 % och Stockholms stads med 6·0 % av eleverna. Av totala elevantalet i yrkesskolornas ämneskurser, vilket enligt *tabell 18* vid kursernas avslutning under arbetsåret 1936/1937 utgjorde 1 733, tillhörde 389 eller 22·4 % av eleverna kurserna vid Stockholms stads skolor för yrkesundervisning. 8·7 % tillhörde kurserna i Hälsingborg, 8·3 % kurser i Värmlands läns landstingsområde samt 6·2 % kurser i vartdera Östergötlands och Malmöhus läns landstingsområden. Övriga landstingsområden och städer, som ej tillhöra landsting, hade samtliga mindre än 100 elever i yrkesskolornas ämneskurser eller sammanlagt 48·2 % av hela elevantalet.

Liksom vid de flesta övriga kurser för yrkesundervisning hava yrkeskurserna för mekaniker och metallarbetare det största antalet elever. Cirka 13 % av samtliga elever tillhörde yrkeskurser för mekaniker. I övriga metallarbetaryrken (lantmaskinister, motormekaniker och reparatörer, svetsare, bleck- och plåtslagare) undervisades omkring 20 % av eleverna. Elektriska montörer och installatörer utgjorde tillsammans 16·8 % av eleverna. Närmast i storleksordning kommo därefter yrkeskurser för vägmästare och vägförmän m. m. med 13·4 %, byggnadsarbetare och byggmästare med cirka 10 %, målare med 5·1 % samt snickare med 5·4 % av hela elevantalet

Tabell 18. Elevantalet i de kommunala yrkesskolornas ämneskurser vid kursernas avslutning under arbetsåret 1936—1937.

Landstingsområden och städer, som ej deltaga i landsting	Antalet elever i yrkesskolans ämneskurser för														Summa				
	blandade hant- verks- och indu- striella yrken	mekaniker, metall- och maskinarbetare	svetsare	bilmekaniker	bleck- och plåt- slagare	elektriker	snickare	byggnadsarbetare	målare	tapetsare	rörarbetare	gruvarbetare	konsthantverkare	ciselörer		guldsmeder och konstsmeder	klännings- sömmerskor	hattnodister	charakterister
Stockholms stad.....	—	79	—	9	19	26	8	—	123	25	11	—	—	—	68	9	12	—	389
Stockholms läns landstingsområde.....	—	6	—	—	—	—	3	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27
Uppsala läns ».....	—	—	—	—	—	—	16	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	46
Södermanlands läns ».....	—	—	30	—	—	—	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	52
Östergötlands läns ».....	28	15	—	—	—	—	7	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	107
Norrköpings läns ».....	8	4	—	—	—	—	4	3	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50
Jönköpings läns landstingsområde.....	58	15	—	—	—	3	11	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	98
Kronobergs läns ».....	1	—	—	—	—	—	6	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20
Kalmar läns norra ».....	6	—	—	—	—	—	48	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	56
Kalmar läns södra ».....	—	4	—	—	—	—	4	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
Gotlands läns ».....	4	2	—	—	—	—	10	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21
Blekinge läns ».....	3	—	6	—	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26
Kristianstads läns ».....	44	—	—	—	—	—	—	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	53
Malmöhus läns ».....	22	15	11	—	—	—	—	—	39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	107
Malmö stad.....	50	26	—	—	—	—	20	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	69
Hälsingborgs stad.....	59	—	—	—	—	—	11	16	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	151
Hallands läns landstingsområde.....	7	1	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31
Göteborgs o. Bohusläns ».....	23	9	30	—	—	—	65	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	97
Älvsborgs läns ».....	—	14	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30
Skaraborgs läns ».....	—	24	—	—	—	—	30	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22
Värmlands läns ».....	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	144
Västmanlands läns ».....	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29
Kopparbergs läns ».....	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
Gävle stad.....	9	9	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	32
Västernorrlands läns landstingsområde.....	1	7	—	—	—	—	—	—	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21
Jämtlands läns ».....	—	—	13	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
Norbottens läns ».....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
Summa	420	230	111	9	19	56	244	73	315	25	16	8	22	2	13	68	9	12	1 733

i yrkeskurserna. 16·8 % av eleverna tillhörde yrkeskurser för blandade hantverks- och industriella yrken, typografer och litografer, rörledningsarbetare, konsthantverkare (guldsmeder, ciselörer), textilarbetare, trädgårdsbiträden etc. Beträffande yrkesskolans ämneskurser tillhörde 315 elever av samtliga 1 733 eller 18·2 % kurser för utbildning inom målaryrket. Cirka 14 % av eleverna gingo i kurser för snickare, 13·3 % i kurser för mekaniker och egentliga metallarbetare. 8 % gingo i kurser för övriga metallarbetaryrken (svetsare, bleck- och plåtslagare, bilmekaniker). 24·2 % tillhörde blandade avdelningar eller kurser utan angivande av yrkesbeteckning. De övriga kurserna avsågo utbildning för byggnadsarbetare o. d. (4·2 %), klänningssömmerskor (3·9 %), elektriker (3·2 %), tapetserare (1·4 %) samt konsthantverkare (guldsmeder, ciselörer), rörledningsarbetare, hattmodister, charkuterister, gruvarbetare etc. (cirka 9·5 %).

Ett förhållande, som särskilt förtjänar att omnämnas är, att det antal elever, som i yrkesskolans yrkes- och ämneskurser i förväg sluta sina kurser är jämförelsevis mindre än vid lärlingsskolans yrkesavdelningar, lärlingskurser och kurser för äldre. Vid yrkeskurserna avbröto sålunda endast 9·9 % och vid ämneskurserna 14·8 % av de inskrivna eleverna sin skolgång före kursernas avslutning under arbetsåret 1936/1937.

IV. Särskilda kurser för hantverk och industri vid kommunala skolor för yrkesundervisning.

Utöver de i det föregående omnämnda kurserna och skolorna finnas av kommuner anordnade kurser, vilka icke lämpligen kunna inordnas bland de vanliga skolformerna för yrkesundervisning, ehuru de närmast äro att hänföra till den lägre yrkesundervisningen i anslutning till hantverk och industri.

För att göra det möjligt för elever, som icke avlagt realexamen eller erhållit avgångsbetyg från högre folkskolor med teknisk utbildning, eller på annat sätt erhållit erforderlig utbildning, att vinna inträde vid de tekniska fackskolorna, anordnas *särskilda kurser vid de kommunala skolorna för yrkesundervisning i Eskilstuna, Norrköping, Malmö, Borås och Västerås*. Dessa kursers förläggande till nyssnämnda orter står givetvis i samband därmed, att fackskolor eller tekniska gymnasier finnas i dessa städer. Dessa preparandkurser — kurser för inträdessökande till teknisk fackskola — hava olika organisation. Vissa uppgifter beträffande dessa kurser framgå av *tabell 19*.

För elever, som endast genomgått folkskola, finnes i Västerås en förberedande kurs med heldagsundervisning under 40 veckor. Vidare finnes där aftonkurser under flera år för dem, som önska förbereda sig för inträde i fackskola samtidigt med att de deltaga i yrkesmässigt arbete och på så sätt erhålla erforderlig praktik. I övriga städer pågå kurserna en eller flera terminer, och antalet undervisningstimmar är något varierande.

Tabell 19. Undervisningstiden och elevantalet vid de s. k. preparandkurserna för inträde i de tekniska fackskolorna och gymnasierna under arbetsåret 1936—1937.

Preparandkurserna i	Årskurs	Timantal per kurs	Inskrivna elever	Vid kursens slut kvarvarande elever	Summa
Eskilstuna.....	I a	583	34	29	125
	II a	584	34	32	
	I b	582	34	34	
	II b	583	34	30	
Norrköping.....	I	310	25	25	25
Malmö.....	I a	455	34	28	55
	I b	454	32	27	
Borås.....	I	406	14	8	13
	II	40	10	5	
Västerås: dagkurs.....	I a ¹	1 403	28	27	54
	I b ¹	718	28	27	
aftonkurs.....	I	352	67	31	106
	II	357	59	32	
	III	351	41	21	
	IV	358	35	22	
Summa			509		378

¹ Olika inträdesfordringar i a och b.

Även om en del av dessa elever omedelbart fortsätta i yrkesarbetet, avser dock den allra största delen att fortsätta sin utbildning vid fackskolorna, där de sedan utbildas till arbetsledare på sina respektive områden.

Vid *Katrineholms stads praktiska skolor och Hässleholms stads skolor för yrkesundervisning* (f. d. Hässleholms tekniska skola) finnas vidare kurser, avsedda att meddela en yrkesutbildning, som ligger på ett något högre plan än vid yrkesundervisningsanstalterna i allmänhet. För inträde i dessa skolors fackavdelningar kräves i regel att hava fyllt 16 år samt med godkända betyg hava genomgått fortsättningsskola. Båda skolorna avse att meddela en elementär teknisk undervisning till sådana personer, som ämna att sedermera skaffa sig anställning som ritare, verkmästare, förmän etc. inom det fack, utbildningen avser. Ifrågavarande skolor kunna knappast betraktas som skolor, avsedda att tillgodose yrkesutbildningen inom den egna kommunen. De flesta eleverna under verksamhetsåret 1936/1937 voro också mantalsskrivna utom respektive kommuner. Av samtliga i de olika kurserna inskrivna 929 elever vid Katrineholms stads praktiska skolor under året 1936/1937 voro 893 mantalsskrivna utom Katrineholm. (I denna siffra ingår även elevantalet i handelsskolan, vävskolan och husmodersskolan.) Av de under samma tid vid Hässleholms tekniska skola inskrivna 423 eleverna voro 416 mantalsskrivna utom kommunen. Vid dessa skolor förekomma

också inskrivnings- och terminsavgifter av en helt annan storleksordning än vid de vanliga kommunala skolorna för yrkesundervisning.

Vissa av kurserna vid skolorna kunna givetvis inordnas bland de skolformer, som förekomma vid de vanliga kommunala skolorna för yrkesundervisning. Så har även gjorts vid de statistiska tabellerna över de olika skolformerna, som tidigare behandlats.

Utöver dessa kurser funnos enligt årsredogörelsen 1936/1937 följande fackavdelningar vid Hässleholms tekniska skola:

	Under arbets- året 1936— 1937 i fackav- delningarna inskrivna elever	Vid arbets- årets slut kvarvarande elever
Maskintekniska fackavdelningen.....	93	91
Elektrotekniska fackavdelningen.....	76	69
Husbyggnadsfackavdelningen.....	51	44
Väg- och vattenbyggnadsfackavdelningen.....	75	75
Summa	295	279

Inom samtliga dessa avdelningar funnos kurser på 8, 12 och 22 månader. På grund av att intagning ägde rum både höst- och vårtermin, hade en del av eleverna tillhört skolan endast en termin av arbetsåret 1936/1937. Samma var förhållandet vid nästföljande anstalt.

Vid den tekniska avdelningen vid Katrineholms stads praktiska skolor funnos enligt årsredogörelsen under året 1936/1937 följande linjer utöver de kurser, som upptagits bland lärlings- och yrkeskurserna:

	Antalet inskrivna elever	Antalet kvarvarande elever
Lägre maskintekniska avdelningen.....	82	74
Högre » »	49	42
Lägre elektrotekniska »	62	60
Högre » »	32	31
Lägre byggnadstekniska »	59	59
Högre » »	44	43
Lägre maskintekniska avdelningen med värme- och sanitetsteknik	16	16
Summa	344	325

Varje avdelning omfattade ett arbetsår om 38 veckor och en fullständig kurs två arbetsår.

En annan från de vanliga yrkesskolformerna avvikande skola är *Jukkasjärvis kommuns arbetskoloni i Stjärnsund* i Husby socken, Kopparbergs län, vilken skola inrättades 1934 för att bereda arbetslösa unga män i Kiruna

sysselsättning och utbildning i jordbruk samt i metall- och snickeriarbete (jfr sid. 43). I det senare avseendet står skolan under överinseende av skolöverstyrelsen (kungl. brev den 9 februari 1934). Arbetsåret är 52 veckor och undervisningen i yrkesavdelningarna omfattade under verksamhetsåret 1936/1937 45 timmar i veckan. Eleverna, som hittills erhållit undervisning i såväl jordbruk som verkstadsarbete, beräknas skola stanna vid skolan under två år, såvida de ej erhålla arbetsanställning tidigare. Skolan, som samtidigt kan mottaga ett 50-tal elever, har hittills (september 1938) bevistats av 286 elever i åldern 16—25 år. Av de avgångna eleverna (235) har flertalet (166) erhållit arbete inom hantverk och industri. En del elever har kunnat beredas anställning efter endast en kort tids vistelse vid skolan, då de redan förut erhållit viss yrkesutbildning.

En i viss mån liknande skola var den av förbundet för kristet samhällsliv och Funbo kommun, Uppsala län, år 1932 igångsatta Broby yrkesskola, avsedd för arbetslösa ynglingar i åldern 16—22 år. Samtliga eleverna erhöilo undervisning i snickerislöjd, husligt arbete och jordbruk samt därjämte viss teoretisk utbildning. Eleverna skulle tillhöra skolan minst 6 månader. Antalet undervisningstimmar under verksamhetsåret 1936/1937 uppgick till 2 473. Under sagda år voro 28 elever inskrivna vid skolan, av vilka 17 voro kvar vid arbetsårets slut. Skolan har emellertid upphört under 1938.

V. Avdelningar och kurser för hantverk och industri vid statsunderstödda enskilda skolor för yrkesundervisning.

I samband med redogörelsen för de kommunala verkstadsskolorna behandlades även de verkstadsskoleavdelningar, som finnas inrättade vid de statsunderstödda enskilda yrkesundervisningsanstalterna. Utom nämnda enskilda verkstadsskolor finnas vid de enskilda skolorna »yrkesavdelningar», som avse att giva eleverna en elementär teknisk utbildning (t. ex. för inträde i tekniska fackskolor och gymnasier) eller ock göra det möjligt för mera mogen ungdom att erhålla en teoretisk och praktisk yrkesutbildning. Dessa yrkesavdelningar omfatta i regel ett à två arbetsår. I *tabell 20* finnes en *sammanställning över kurser för hantverk och industri, anordnade vid de tre statsunderstödda enskilda skolorna av denna typ* under arbetsåret 1936/1937.

Liksom vid de tekniska skolorna i Hässleholm och Katrineholm äro eleverna vid ifrågavarande yrkesavdelningar i regel icke mantalsskrivna inom den kommun, där vederbörande skola är belägen. Vidare äro elevavgifterna av en helt annan storleksordning än vid de vanliga kommunala skolorna för yrkesundervisning. Av årsredogörelserna framgår, att nära nog alla eleverna äro över 18 år. Dessa skolor bevistas främst av personer, vilka, sedan de varit i praktiskt yrkesarbete några år, finna sig hava behov av en sådan

Tabell 20. Yrkesavdelningar för elementär teknisk utbildning vid vissa statsunderstödda enskilda yrkesundervisningsanstalter under arbetsåret 1936—1937.

Avdelningar och kurser	Undervisningsplanens fastställelseår	Årskurs	Timmarmar per år	Elevantalet vid kursernas avslutning (hela antalet inskrivna elever inom parentes)	A n t a l e l e v e r i				
					mekaniska avdelningar	elektrotekniska avdelningar	mindre installeringskurs	byggnadsavdelningar	värme- och sanitetsavdelningar
<i>Kristinehamns praktiska skolas yrkesavdelningar:</i>									
Mekaniska avdelningens lägre kurs	1920—1930	I-(II)	1 445	8 (9)	—	—	—	—	—
Elektrotekniska avdelningens högre kurs	1929	II	819	7 (7)	7	—	—	—	—
Byggnadsavdelningen	1933	I	1 070	20 (22)	—	—	20	—	—
Värme- och sanitetsavdelningen	1936	I	1 022	4 (5)	—	—	—	4	—
Summa				39 (43)	7	—	20	4	—
<i>Karlskoga praktiska läroverks yrkesavdelningar:</i>									
Mekaniska avdelningen	1920—1934	I	1 081	16 (16)	—	—	—	—	—
Elektrotekniska avdelningen	»	I	1 265	25 (25)	25	—	—	—	—
Byggnadstekniska avdelningen	»	I	1 058	11 (11)	—	—	11	—	—
Yrkesavdelningen för målare	1920	I	1 126	24 (24)	—	—	—	—	24
Yrkeskurs för installatörer	1928	I	306	20 (20)	—	20	—	—	—
Summa				96 (96)	25	20	11	—	24
<i>Bergslagens verkmästare- och teknikerskola, Sala:</i>									
Avdelningen för mekaniker (lägre kurs)	1927	I	998	12 (12)	—	—	—	—	—
» » » (högre kurs)	»	II	990	9 (9)	—	—	—	—	—
» » » (lägre kurs)	»	I	983	11 (11)	11	—	—	—	—
» » » (högre kurs)	»	II	967	5 (5)	5	—	—	—	—
Byggnadsavdelningens lägre kurs	»	I	996	7 (7)	—	—	7	—	—
Summa				44 (44)	21	16	7	—	—
Summa					45	20	38	4	24

teoretisk och praktisk utbildning, som de icke kunna erhålla i sitt arbete eller på sin hemort.

Av en speciell karaktär är *slöjdföreningens skola i Göteborg*. Under arbetsåret 1936/1937 hade denna institution inalles 838 elever, vilka fördelade sig på följande avdelningar:

högre konsthantverksskolan	80 elever
lägre konsthantverksskolans mönsterritningskurs	46 »
vävkurs	16 »
aftonskolans konstyrkesavdelning	341 »
skolan för bokindustri	69 »
aftonskolans tekniska avdelning	286 »
	Summa 838 elever.

Av eleverna vid skolan voro 166 mantalsskrivna utom Göteborg. I mönsterritnings- och vävkurserna deltog uteslutande kvinnor. Flera av avdelningarna äro 2- à 3-åriga och hava cirka 40 undervisningstimmar per vecka. Undervisningsplanerna hava hittills givit stora möjligheter till ämneskombinationer. En viss uppfattning om skolans betydelse för yrkesutbildningen samt dess speciella inriktning får man av följande förteckning över antalet utexaminerade elever våren 1937:

från högre konsthantverksskolan utexaminerades 8 möbelsnickare, 3 dekormålare, 1 grafisk tecknare, 9 textilriterskor;
 från lägre konsthantverksskolan: 12 mönsterriterskor och 7 väverskor;
 från skolan för bokindustri: 5 typografer och 1 bokbindare;
 från aftonskolans konstyrkesavdelning: 1 möbelsnickare, 1 guldsmed, 1 slöjd-lärare och 2 ciselörer;
 från aftonskolans byggnadsavdelning: 13 byggnadsritare;
 från aftonskolans mekaniska avdelning: 3 mekaniker och 6 maskinister;
 från kartritningskursen: 25 kartritare.

Summa 98 elever.

De avdelningar vid skolan, som närmast kunna anses vara jämförbara med de kommunala verkstadsskoleavdelningarna, äro:

avdelningen för yrkesvävare	12 elevplatser
» » textila mönsterritare	40 »
» » guldsmeder	16 »
» » fotografer	12 »
	Summa 80 elevplatser.

Övriga statsunderstödda enskilda skolor för hantverk och industri hava i regel kortare kurser, som antingen motsvara den kommunala lärlingskolans kurser eller yrkesskolans yrkes-, ämnes- eller mästarekurser eller utgöra en kombination av dessa kurser.

Kurser, huvudsakligen tillhörande den första gruppen, anordnas vid nedannämnda skolor.

S k o l a n s n a m n	Hela elevantalet vid kursernas avslutning 1936—1937	Antal utbildade per år (1937) (i vissa fall beräknat)
<i>Skolan för bokhantverk</i>	{ 90 (+ 26 extra elever)	{ 15 sättnare 7 tryckare
<i>Stockholms frisörskola</i>	99	{ 39 herr- och damfrisörer
<i>Norrköpings frisörskola</i>	8	{ 4 frisörer
<i>Bofors aftonskola</i>	62	{ 31 järn- och metallarbetare
<i>Uppsala läns hemslöjdsförenings manliga slöjdskola</i>	51	—

Mindre kurser för äldre i hantverk och industri pågingo under arbetsåret 1936/1937 vid *Bergslagets praktiska ungdomsskolor i Domnarvet* (yrkesräkning, yrkesritning, kemi med metallurgi, elektroteknik, engelska, tyska, cirka 50 timmar per elev och år, 132 elever) och i *Skutskär* (yrkesräkning, engelska, 50—58 timmar per elev och år, 61 elever) samt vid *Bofors aftonskola* (yrkesräkning, yrkesritning, svenska, engelska, tyska, 52—78 timmar per elev och år, 89 elever).

I samtliga dessa lärlingskurser eller kurser för äldre är huvudparten av eleverna mantalsskrivna inom den ort, där skolan är belägen.

Slutligen finnes en grupp av enskilda yrkesutbildningsanstalter, som främst anordnar kurser för yrkesmän inom hantverket och industrien. I första hand omfattar sålunda dessa kurser yrkes-, ämnes- och mästarekurser.

Den främsta statsunderstödda utbildningsorganisationen av detta slag är utan tvekan *Sveriges hantverksorganisation*. Under arbetsåret 1936/1937 anordnades av nämnda organisation på olika platser i landet 7 ämneskurser om cirka 1 veckas undervisning vardera och med 169 deltagare samt 17 speciella mästarekurser om 1—2 veckors undervisning och med 425 deltagare. Dessutom anordnades 130 föreläsningar. Samtliga kurser och föreläsningar avsågo att giva utbildning för något av de olika yrken, som finnas företrädda inom organisationen. Efter ungefär samma princip försiggår den yrkesutbildningsverksamhet, som bedrivs av *Samfundet för hembygdsvård*, ehuru samtliga yrkesutbildningskurser vid denna institution äro byggmästarekurser. Under arbetsåret 1936/1937 anordnades av nämnda samfund på olika platser i landet 6 byggmästarekurser om vardera 66—68 undervisningstimmar och med tillsammans 112 deltagare. Dessutom hade organisationen en längre kurs (547 undervisningstimmar) vid byggmästareskolan vid Vilans folkhögskola, i vilken kurs 18 elever deltog.

Sveriges tegelmästareförening har en tegelmästareskola i Svedala, vid vilken under verksamhetsåret 1936/1937 pågingo en statsunderstödd ordinarie

tegelmästarekurs om 731 undervisningstimmar med 13 elever och en förberedande kurs om 1 304 undervisningstimmar och med 5 elever.

Vid den tidigare omnämnda *skolan för bokhantverk* i Stockholm pågick en kurs om 74 lektioner och föreläsningar för boktryckare och faktorer under sommaren 1936. Kursdeltagarnas antal var 48.

Sveriges urmakares yrkesnämnd brukar anordna statsunderstödda sommarkurser om 4 veckor för de lärjungar, som stå i begrepp att avlägga gesällprov, samt för utlärdade yngre biträden. Elevantalet per kurs är högst 15.

Av de olika tillskäraresskolorna är det för närvarande endast en, som åtnjuter statsunderstöd, nämligen *Stockholms tillskärareakademis skola för tillskärning*. Under arbetsåret 1936/1937 anordnades vid denna skola inalles 19 lärlings-, yrkes-, ämnes- och mästarekurser med sammanlagt 420 elever, som helt genomgingo sina kurser. Av dessa elever voro dock flera inskrivna i ett par kurser. I mars månad 1938 uppgavs elevantalet vara 86. Kurserna omfattade under arbetsåret 1936/1937 60—300 undervisningstimmar.

VI. Redogörelse för vissa gemensamma utredningsresultat rörande de under I.—V. behandlade skolorna och kurserna för hantverk och industri.

Av det föregående torde hava framgått, att det lägre yrkesskolväsendet framvisar en synnerligen heterogen struktur. Icke endast huvudformerna hava en från varandra olikartad organisation, utan varje skoltyp har erhållit en synnerligen skiftande utformning på olika platser.

Varje gruppering av ifrågavarande skolor måste därför bliva mer eller mindre summarisk. På grundval av de uppgifter, som erhöles vid den tidigare omnämnda enquëten i mars 1938, har likväl gjorts följande sammanställning angående *elevernas fördelning å de kommunala och statsunderstödda enskilda skolorna för hantverk och industri* vid tidpunkten för enquëten (jfr *bilagor 1 och 2*).

S k o l f o r m e r	Antal elever i mars 1938	Procent av hela elevantalet
Vanliga kommunala och statsunderstödda verkstadsskolor (ej inräknade frisörskolor och skyddshemsskolor etc.).....	2 103	} 31·4
Verkstadsskolor för arbetslös ungdom.....	1 236	
Övriga heldagsskolor om minst en termins längd.....	1 153	
Verkstadsskolor vid skyddshem.....	16	
Lärlingsskolor och -kurser.....	5 125	35·7
Kurser för äldre.....	2 047	14·3
Yrkesskolans yrkes- och ämneskurser.....	2 661	18·6
Summa	14 341	100·0

Tyvänn har en dubbelräkning av vissa elever, som deltaga i mer än en kurs, ej kunnat undvikas. Då denna dubbelräkning för samtliga eleverna i kommunala och statsunderstödda enskilda skolor (35 489 elever) uppgick till 729, torde ovanstående summa 14 341 böra minskas med omkring 295, för att man skall erhålla antalet personer, som bevistade kurserna för hantverk och industri under vårterminen 1937/1938.

I det föregående har för varje skolform beräknats *procentalet avgångna elever före arbetsårets slut* under verksamhetsåret 1936/1937. För de olika skoltyperna vid vanliga kommunala skolor erhöles följande tal.

S k o l f o r m	Årligen avgångna elever i procent av hela antalet inskrivna elever under arbetsåret 1936—1937
Verkstadsskolor (ej arbetslöshetsskolor).....	6·7
Lärlingskolans yrkesavdelningar	20·7
Lärlingskurser	21·3
Kurser för äldre.....	21·5
Yrkesskolans ämneskurser.....	14·8
Yrkesskolans yrkeskurser.....	9·9

Av tabellen framgår, att procentalet avgångna elever före arbetsårets slut är mindre vid verkstadsskolor än vid övriga i tabellen omnämnda skolformer.

Av *tabell 21* framgår vidare *fördelningen av eleverna i skolor för hantverk och industri på olika län samt antalet av nämnda elever per 10 000 invånare.*

Tyvänn har det icke förelegat uppgifter, som möjliggjort en jämförelse mellan eleverna i skolor för hantverk och industri och de inom nämnda områden sysselsatta. Uppgifterna i 1930 års folkräkning och 1931 års företagsräkning äro bland annat föråldrade och dessutom icke av den natur, att en jämförelse låter sig göra.

Det största antalet elever i skolor för hantverk och industri av ifrågavarande slag hava i förhållande till folkmängden Göteborgs och Bohus län, Stockholms stad, Blekinge, Södermanlands, Uppsala, Västmanlands och Malmöhus län, vilka alla hava över 30 elever per 10 000 invånare. För Göteborgs och Bohus samt Blekinge län hava arbetslöshetsskolorna medverkat ganska väsentligt till de jämförelsevis höga talen för dessa län. (Jämför talen inom parentes, som angiva nämnda förhållande utan inräkning av elever i arbetslöshetsskolor.) Lägsta antalet elever i förhållande till folkmängden hava Stockholms och Jämtlands län.

För att giva en uppfattning om *de yrken, eleverna vid de kommunala lärlings- och yrkesskolorna tillhöra under sin skolgång*, har en bearbetning företagits av de i årsredogörelserna 1936/1937 lämnade uppgifterna i sådant hänseende. Elevernas i heldagsskolorna yrken angivas i regel icke i

Tabell 21. Antalet elever i skolor för hantverk och industri i mars 1938 i förhållande till folkmängden inom varje län.

L ä n	Hela antalet elever i skolor för hantverk och industri ¹ i mars 1938		Därav elever i verkstads-skolor och andra hel-dagsskolor ¹	
	Antal	per 10 000 invånare	Antal	per 10 000 invånare
Stockholms stad.....	2 357	42·3	798	14·3
Stockholms län.....	125	4·6	33	1·2
Uppsala län.....	466 ² (393)	33·6 (28·3)	161 (88)	11·6 (6·3)
Södermanlands län.....	706	37·1	359	18·9
Östergötlands län.....	732	23·4	122	3·9
Jönköpings län.....	600	25·2	69	2·9
Kronobergs län.....	124	8·1	—	—
Kalmar län.....	183	7·9	20	0·9
Gotlands län.....	69	11·9	10	1·7
Blekinge län.....	601 (463)	41·4 (31·9)	147 (9)	10·1 (0·6)
Kristianstads län.....	492	19·8	313	12·6
Malmöhus län.....	1 585	30·3	106	2·0
Hallands län.....	206	13·5	6	0·4
Göteborgs och Bohus län.....	2 027 (1 432)	42·5 (30·0)	837 (242)	17·6 (5·1)
Älvsborgs län.....	634	19·5	143	4·4
Skaraborgs län.....	217	9·1	11	0·5
Värmlands län.....	470 (399)	17·3 (14·7)	208 (137)	7·7 (5·1)
Örebro län.....	439	20·0	165	7·5
Västmanlands län.....	510	31·0	136	8·3
Kopparbergs län.....	555	22·4	178	7·2
Gävleborgs län.....	368 (249)	13·2 (8·9)	214 (195)	7·7 (7·0)
Västernorrlands län.....	368 (197)	13·1 (7·0)	184 (13)	6·6 (0·5)
Jämtlands län.....	63	4·6	—	—
Västerbottens län.....	185 (100)	8·5 (4·6)	99 (14)	4·6 (0·6)
Norrbottnens län.....	259	12·3	189	9·0
Summa	14 341	22·8	4 508	7·2

¹ Med verkstadsskolor för arbetslösa. Talet inom parentes anger elevantalet utan eleverna vid verkstadsskolor för arbetslösa.
² Med Bergslagens praktiska skolor i Skutskär.

årsredogörelserna. Av nedanstående tablå (*tabell 22*), framgå de yrken, som de flesta eleverna tillhöra. Såsom synes tillhöra de flesta eleverna metall-arbetaryrkena och snickaryrket. Närmast komma elektriker- och målaryrkena. 8·4 % av de i tabellen upptagna eleverna angåvos i redogörelserna som icke anställda. Att handelsyrkena äro företrädda med nära 5 % i hantverks- och industrikurser torde sammanhänga därmed, att en del springpojkar och yngre handelsbiträden deltaga i lärlingskurser i yrkesräkning, yrkesritning, språk eller ett annat ämne, för vilket de hava särskilt intresse.

För att utröna *åldersfördelningen* beträffande eleverna i de kommunala skolorna för hantverk och industri har slutligen en enquête företagits i juni 1938. De inkomna uppgifterna hava sammanställts i *tabell 23*. Ett i viss mån anmärkningsvärt förhållande, som framgår av nämnda tabell, är, att de skolformer, vilka i första hand äro avsedda för den yngre ungdomen,

Tabell 22. Översikt av de yrken eller verksamhetsområden, som de i kommunala lärlings- och yrkesskolor för hantverk och industri inskrivna eleverna tillhört under arbetsåret 1936—1937.¹

	Antal elever i varje yrke	Elevantalets fördelning på olika yrken, uttryckt i procent
Metallarbetare och mekaniker.....	2 447	26·4
Smeder.....	134	1·4
Automobilmekaniker.....	116	1·3
Finmekaniker.....	33	0·4
Koppar-, bleck- och plåtslagare.....	231	2·5
Elektriker.....	703	7·6
Urmakare.....	12	0·1
Guldsmeder.....	28	0·3
Snickare.....	964	10·4
Byggnadsarbetare.....	76	0·8
Murare.....	154	1·7
Målare.....	639	6·9
Rörläggare.....	121	1·3
Typografer, bokbindare, fotografer.....	110	1·2
Skräddare.....	45	0·5
Yrkessömmerskor.....	78	0·8
Körsnärer.....	4	0·0
Textilarbetare.....	149	1·6
Frisörer.....	49	0·5
Livsmedelsarbetare.....	45	0·5
Handelsyrken.....	444	4·8
Övriga yrken.....	1 915	20·7
Ej anställda.....	766	8·3
Summa	9 263	100·0

¹ I en del årsredogörelser saknas närmare uppgifter angående lärjungarnas yrken. Elever i heldagsskolor, bland annat verkstadsskolor, äro ej medräknade.

lärlingsskolans yrkesavdelningar och lärlingskurserna, i ganska stor omfattning besökas av ungdom över 18 år. Åldersfördelningen vid andra heldagskurser än verkstadsskolor, vilka förstnämnda kurser till största delen äro förlagda till de f. d. tekniska skolorna i Hässleholm och Katrineholm, torde sammanhänga med dessa skolors inträdesfordringar, elevklienteletts rekrytering från hela landet samt skolornas relativt höga elevavgifter.

Av uppgifterna i *tabell 24* framgår vidare det antal elever inom vissa vanliga yrken, som årligen beräknas kunna utbildas vid kommunala eller statsunderstödda enskilda verkstadsskolor (dock icke arbetslöshetsskolor), lägre avdelningarna vid tekniska skolor, lärlingsskolor och lärlingskurser i anslutning till ett visst yrke. Uträkningen har skett på grundval av elevantalet arbetsåret 1936/1937, antalet elevplatser 1938 och bestämmelserna om utbildningstidens längd i undervisningsplanerna för ifrågavarande kurser. De personer, som erhålla utbildning i yrkes-, ämnes- och mästarekurser eller i högre avdelningar vid de tekniska skolorna eller i specialkurser vid dessa

Tabell 23. Översikt av elevernas åldersfördelning inom de olika skolorna och kurserna inom hantverk och industri vid de kommunala anstalterna för yrkesundervisning vid slutet av arbetsåret 1937—1938.

	A n t a l e l e v e r ¹										Summa
	under 16 år		16—18 år ²		19—21 år		22—24 år		25 år och där över		
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	
Verkstadsskolor	231	13·0	977	56·5	383	21·8	100	5·7	54	3·0	1 745
Verkstadsskolor för arbetslös ungdom . .	2	—	312	30·0	361	35·0	226	22·0	131	13·0	1 032
Övriga heldagsskolor o. kurser med minst en termins längd	1	—	174	17·6	344	34·8	331	33·6	139	14·0	989
Lärlingskolans yrkesavdelningar	49	2·8	889	51·0	461	26·5	127	7·2	217	12·5	1 743
Lärlingskurser	91	4·1	951	43·2	441	20·0	224	10·2	499	22·5	2 206
Kurser för äldre	3	—	296	13·5	546	24·0	403	17·5	1 024	45·0	2 272
Yrkesskolans yrkes-, ämnes- och mästar-kurser	37	2·0	293	15·8	448	24·2	284	15·3	792	42·7	1 854
Summa	414	3·5	3 892	33·0	2 984	25·0	1 695	14·1	2 856	24·4	11 841

¹ Varje elev är medräknad endast en gång. Har en elev deltagit i olika kurser, är eleven medräknad i den av kurserna, som omfattar det större antalet undervisningstimmar.
² I denna ålderskategori hava medtagits alla elever, som under år 1938 fyllt eller fylla minst 16 och högst 18 år. Vid övriga kolumner har tillämpats liknande förfarande.

skolor hava icke medräknats, då nyssnämnda kurser äro avsedda för personer, som vid inträdet i kurserna redan hava en grundläggande utbildning. Likaså hava i regel speciellt kvinnliga yrken, t. ex. klänningssömmerskor, pälssömmerskor, hattmodister samt yrken, som äro företrädda i mycket ringa omfattning vid skolor för yrkesundervisning, t. ex. guldsmeder, konsthantverkare, gjutare etc. utelämnats i sammanställningen. Ej heller hava elever, som utbildas i mindre lärlingskurser i anslutning till vissa ämnen eller i blandade hantverks- och industriella avdelningar medräknats. Antalet årligen utbildade för de i tabell 24 angivna yrkena har beräknats till 2 657 eller *alltså till mellan 2 500 och 3 000.*

Utöver ovan behandlade skolor finnas andra kommunala skolor, vilka äro avsedda att giva viss teknisk utbildning, nämligen de *praktiska mellanskolorna och högre folkskolorna med teknisk utbildning.* Av de förra funnos under arbetsåret 1936/1937 4 stycken i verksamhet, nämligen i Stockholm, Norrköping, Göteborg och Örebro. De hade vid avslutningen nämnda år

Tabell 24. Beräknat antal årligen utbildade inom vissa yrkesgrupper vid kommunala eller statsunderstödda enskilda verkstadsskolor (dock icke arbetslöshetsskolor), lägre avdelningar vid tekniska skolor, lärlingsskolor och lärlingskurser i anslutning till visst yrke.

Län eller stad	Beräknat antal årligen utbildade																Summa				
	metallarbetare, mekaniker och tekniker	bil- och motormekaniker samt motortekniker	smeder	bleck- och plåtslagare, kopparslagare	elektriker	instrumentmakare	urnmakare	snickare, arbetare i trä- och pappersindustri	byggnadsarbetare, -tekniker och ritare	murare	målare	rörlädningsmontörer	tapetserare	bokbindare	typografier	körsnärer		skräddare	textilarbetare	skomakare	frisörer
Stockholms stad.....	160	15	8	24	83	15	5	35	—	45	15	—	7	7	22	2	10	—	5	23	481
Stockholms län.....	20	—	—	—	6	—	—	116	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	42
Uppsala län.....	35	—	—	—	—	—	—	32	—	—	3	—	—	—	3	—	—	—	—	—	73
Södermanlands län.....	81	31	—	—	45	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	158
Östergötlands län.....	19	—	—	—	—	—	—	7	51	—	11	—	—	—	—	—	—	41	—	4	133
Jönköpings län.....	39	—	—	—	6	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	55
Kronobergs län.....	4	—	—	—	—	—	—	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17
Kalmar län.....	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
Gotlands län.....	—	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
Blekinge län.....	40	—	—	11	14	—	—	11	—	4	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	86
Kristianstads län.....	45	—	—	—	35	—	—	—	22	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	106
Malmöhus län.....	137	31	—	15	31	—	—	45	44	—	23	—	—	4	11	—	—	14	—	6	361
Hallands län.....	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14
Göteborgs och Bohus län.....	68	—	—	14	19	—	—	32	—	14	—	—	—	1	5	—	4	33	—	13	203
Älvsborgs län.....	59	—	10	—	9	—	—	35	13	7	31	8	—	—	—	—	2	25	2	5	206
Skaraborgs län.....	32	3	—	—	7	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45
Värmlands län.....	33	—	—	—	—	—	—	19	20	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	83
Örebro län.....	62	—	—	—	40	—	—	12	11	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	5	160
Västmanlands län.....	10	—	—	—	23	—	—	6	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	43
Kopparbergs län.....	53	—	—	—	—	—	—	51	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	104
Gävleborgs län.....	31	15	—	—	14	—	—	4	—	—	1	3	—	—	3	—	—	—	—	—	71
Västernorrlands län.....	20	13	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	49
Jämtlands län.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Västerbottens län.....	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12
Norrbottnens län.....	86 ¹	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	140
Summa	1 060	103	18	64	332	15	5	415	165	70	120	15	7	12	44	2	19	117	7	62	2 657

¹ Jukkasjärvis koloni i Stjärnsund inberäknad, ehuru nämnda anstalt har karaktär av arbetslöshetsskola. Den brukar dock icke räknas till de vanliga arbetslöshetsskolorna.

tillsammans 996 elever, vilket motsvarar en högsta examenskapacitet på i genomsnitt cirka 250 elever årligen. Tekniska högre folkskolor funnos under samma år i Södertälje, Uppsala, Kristianstad, Ystad, Hälsingborg, Uddevalla, Falun och Hofors (sistnämnda i anslutning till järnhantering). Deras sammanlagda elevantal uppgick till 265 vid läsårets slut 1937, vilket under rådande organisationsförhållanden motsvarar en utbildningskapacitet av 141 elever årligen.

Dessa skolor giva utan tvivel en jämförelsevis omfattande kurs i de teoretiska, yrkesbetonade ämnena, men i fråga om utbildningen i verkstadsarbete måste de anses väsentligt underlägsna till och med en ettårig verkstadsskola. Så t. ex. beräknas eleverna vid de praktiska mellanskolorna i Stockholm under 4 års skoltid erhålla inalles omkring 900 lektioner i yrkesbetonade ämnen och 500—550 lektioner i verkstadsarbete. Vid en vanlig ettårig verkstadsskola äro motsvarande siffror cirka 250 och 1 700. Då för övrigt eleverna i de praktiska mellanskolorna och de tekniska högre folkskolorna icke förrän efter skoltidens slut kunna erhålla egentlig yrkesutbildning inom ett yrke, kunna dessa skolformer knappast hänföras till de egentliga lägre skolorna för yrkesundervisningen inom hantverk och industri.

Kap. 5. Översikt av skolor och kurser för handelsundervisning.

På grund av de nära organisatoriska och ekonomiska sambanden mellan yrkesundervisningen för hantverk och industri, för vilken redogörelse lämnats i föregående kapitel, och motsvarande undervisning för handel vilja de sakkunniga i det närmast följande lämna en kortfattad översikt över de för närvarande verksamma skolorna och kurserna för handelsundervisning. Beträffande en del av det sammanbragta statistiska materialet hänvisa de sakkunniga därvid till de vid ifrågavarande betänkande fogade bilagor 1 och 2, i vilka bilagor även lämnas vissa uppgifter beträffande yrkesundervisningen för husligt arbete. I avseende å sistnämnda undervisning hänvisas emellertid även till Hembiträdesutredningens betänkande I. Betänkande och förslag i fråga om utbildning av hembiträden (statens offentliga utredningar 1937: 16).

Kommunala skolor med handelsundervisning.

Såsom framgått av den historiska översikten, hava skolformerna för handelsutbildning vid kommunala anstalter för yrkesundervisning organiserats i huvudsak efter samma riktlinjer som skolorna för hantverk och industri.

Handelsskolor. Handelsskolorna med heldagsundervisning utgöra inom handelsundervisningen motsvarigheten till verkstadsskolorna för hantverk och industri. Handelsskolorna äro i regel ettåriga. I Stockholm finnas dock treåriga handelsskolekurser och i Sundsvall en tvåårig linje. Där förhållandena så medgiva, uppdelas handelsskolan på olika linjer, motsvarande elevernas olika förkunskaper, så att en linje mottager elever från realskola och den andra linjen elever, som genomgått fortsättningsskolan. På några få orter finnes en tredje linje, avsedd för elever från högre folkskolor. Under arbetsåret 1936/1937 funnos handelsskolor med heldagsundervisning på 14 orter i landet.

I yrkesskolstadgan finnes den *ettåriga handelsskolan* närmare normerad. För inträde kräves att hava genomgått fortsättningsskola, fyllt 17 år och under minst

två år varit sysselsatt i affärsrörelse (§ 80). Skolöverstyrelsen har dock befoget att dispensera från dessa villkor. Liksom lärlingskolans yrkesavdelningar alltmera blivit ersatta av en mindre strikt reglerad form, har den ettåriga handelsskolan fått en motsvarande ersättning. Det är sålunda icke ovanligt, att den första terminskursen organiseras som en lärlingskurs med heldagsundervisning och den andra bildar en yrkeskurs omedelbart på lärlingskursen. I regel är inträdesåldern i en sålunda bildad skolform 16 år.

Arbetsåret omfattar i allmänhet 9 månader med 30 à 35 timmars undervisning per vecka jämte undervisning i frivilliga ämnen. *Ämnena* variera något i olika skolor, men äro i regel svenska med affärsskrivning och korrespondens, handelsräkning, handelslära, bokföring och annat kontorsarbete, handelsrätt, varukännedom, ekonomilära samt i detaljhandelskurser skyltning, välskrivning och textning m. m. Som frivilliga ämnen förekomma stenografi, maskinskrivning, språk, maskinräkning etc.

Beträffande *elevantalet i handelsskolorna* må nämnas, att under arbetsåret 1936/1937 inalles 791 elever vid de kommunala skolorna för yrkesundervisning genomgingo handelskurser med heldagsundervisning om minst ett års längd. Antalet inskrivna i dessa kurser uppgick till 896. Avgångsprocenten i dessa skolor under ifrågavarande år var alltså över 11·7.

Lärlingskolans yrkesavdelningar i handel. Yrkesavdelningar av nämnda slag voro anordnade på 31 orter och omfattade inalles 1 637 inskrivna *elever* och 1 118 kvarvarande elever vid kursernas slut 1937. Avgångsprocenten var alltså synnerligen stor: 31·7 %. Enligt yrkesskolstadgan (§ 12) skola handelskurserna omfatta 2 år med minst 300 undervisningstimmar per år i obligatoriska ämnen. 24 skolor av 31 underskredo emellertid denna minimi-tid, vilka 24 skolor i regel hade en undervisningstid på mellan 250—299 timmar per år.

Lärlingskurser i handel. Dyliga kurser funnos under arbetsåret 1936/1937 på 49 platser. I dessa kurser voro inalles 4 266 kursdeltagare inskrivna och 3 286 kvarvarande vid kursernas avslutning, vilket motsvarar en avgång före kursernas slut på 23·0 %.

I allmänhet deltaga eleverna i lärlingskurser i handel i medeltal omkring 6 timmar per vecka. En elev, som önskar inhämta kunskaper motsvarande lärlingskolans kurs, bör alltså bevista successiva lärlingskurser under 3 år. Flera av eleverna komma liksom eleverna vid lärlingskurserna för hantverk och industri att dubbelräknas, då de deltaga i olika kurser. Enligt den tidigare omtalade enquêten uppgick elevantalet utan dubbelräkning till 2 072 vid kursernas avslutning under arbetsåret 1936/1937.

Till dessa lärlingskurser torde man också kunna räkna de *fristående kurserna i stenografi och maskinskrivning*, som anordnas vid yrkesskolorna i Stockholm. Under arbetsåret 1936/1937 deltog 1 425 elever (utan dubbelräkning) i dessa kurser.

Särskilda kurser för äldre i handel voro under verksamhetsåret 1936/1937 anordnade på inalles 40 orter. De inskrivna elevernas antal uppgick till 2 529 och de vid verksamhetsårets slut kvarvarande eleverna voro till an-

talet 1 822, vilket innebär en avgång under året av 28·0 %. Antalet personer (utan dubbelräkning), som bevistade dessa kurser uppgick vid kursernas avslutning till 1 618.

Yrkesskolornas yrkes- och ämneskurser för handel. Om man bortser ifrån de yrkeskurser i handel, som tillsammans med lärlingskurser med heldagsundervisning under en termin bilda de tidigare omnämnda ettåriga handelskolorna, förekomma yrkeskurser i handel ytterst sällan. I förevarande sammanhang upptagas dessa yrkeskurser, som ej äro terminskurser i nyssnämnda handelsskoleform, i den gemensamma gruppen yrkesskolans yrkes- och ämneskurser.

Under verksamhetsåret 1936/1937 voro 2 318 elever inskrivna i yrkes- och ämneskurser i yrkesskolan, vilka kurser voro fördelade på 22 orter i landet. Av dessa elever voro 1 946 kvarvarande vid kursernas avslutning. Avgångsprocenten är sålunda för ifrågavarande kurser 16. Elevantalet utan dubbelräkning uppgick vid sistnämnda tidpunkt till 1 625.

Nedanstående tablå (tabell 25) är en sammanställning av de vid kursernas avslutning under verksamhetsåret 1936/1937 kvarvarande eleverna (utan dubbelräkning) vid de olika skolformerna för handelsutbildning vid kommunala skolor för yrkesundervisning.

Tabell 25. Elevantalet i de olika skolformerna för handelsutbildning vid kommunala skolor för yrkesundervisning vid kursernas avslutning under arbetsåret 1936—1937.

S k o l f o r m e r	Elevantal (utan dubbelräkning)	Procent av hela elevantalet
Heldagskurser om minst 1 läsår.....	791	9·1
Lärlingsskolans yrkesavdelningar (2 år).....	1 118	12·9
Lärlingskurser.....	3 497	40·5
Kurser för äldre.....	1 618	18·7
Yrkes- och ämneskurser.....	1 625	18·8
Summa	8 649	100·0

Enquêten avseende elevantalet i mars 1938 gav ett något högre värde, nämligen 8 894 elever (bilaga 1). Detta tal kan dock icke utan vidare sammanställas med elevantalet 8 649 här ovan. Det förra avser elevantalet vid kursavslutningarna, det senare däremot elevantalet vid mitten av vårterminen. Dessutom förekomma, såsom tidigare framhållits (sid. 76), en mindre dubbelräkning beträffande de siffror, som erhållits genom enquêten (för de kursdeltagare, som tillhöra mer än en skolform).

Ovanstående tabell, såsom också uppgifterna i bilaga 1, utvisar, att en relativt liten del (cirka $\frac{1}{10}$) av de lärjungar, som tillhöra handelskurser vid kommunala skolor för yrkesundervisning, gå i heldagskurser. Inte heller lärlingsskolans yrkesavdelningar kunna framvisa något högre elev-

antal. Däremot gå de flesta eleverna i de mera fria — men i regel också de mindre omfattande — skolformerna, lärlingskurser och kurser för äldre.

Statsunderstödda enskilda skolor med handelsundervisning.

De statsunderstödda enskilda skolorna med handelsundervisning äro för närvarande 11 till antalet, av vilka 4 äro helt förlagda till Stockholm och en till vardera Göteborg, Hälsingborg, Karlskoga, Kristinehamn och Ljungskile. De 2 återstående utgöras av den yrkesutbildningsverksamhet i form av instruktions- och yrkeskurser, som bedrivs av Sveriges köpmannaförbund, respektive centralstyrelsen för Sveriges järnhandlareföreningar. *Elevantalet* i samtliga enskilda kurser, som åtnjöto statsunderstöd, uppgick under verksamhetsåret 1936/1937 till 2 747. I mars 1938 uppgick elevantalet till 2 327. Vid de enskilda skolorna dominera de längre heldagskurserna. Över 52 % av eleverna under vårterminen 1938 hava sålunda bevistat kurser om minst en termins längd. För de kommunala skolorna är motsvarande tal omkring 10 %.

Praktiska mellanskolor och högre folkskolor med handelsundervisning.

Under de senaste åren hava de praktiska mellanskolorna och högre folkskolorna med handelsundervisning kommit att spela en allt större roll för utbildningen inom handel. Praktiska mellanskolor med handelsundervisning voro under läsåret 1936/1937 i verksamhet i Stockholm, Norrköping, Jönköping, Malmö, Hälsingborg, Göteborg och Örebro. Deras sammanlagda elevantal vid läsårets avslutning 1937 uppgick till 2 282 elever, av vilka cirka 570 elever årligen kunna beräknas bliva utexaminerade. Högre folkskolor med handelsundervisning funnos nämnda år i Uppsala, Arlöv, Lund, Ystad, Uddevalla, Borås, Västerås och Östersund. Det sammanlagda elevantalet uppgick till 623. Undervisning i dessa skolor pågår 2 eller 3 år. Deras utbildningskapacitet kan på grundval av dessa uppgifter beräknas till 200—250 elever årligen.

Undervisningen vid de praktiska mellanskolorna och högre folkskolorna med handelsundervisning har i regel icke mera tid anslagen till de yrkesbetonade ämnen än sådana skolor för teknisk utbildning. Det oaktat torde man få tillmäta dessa handelsskolor en större vikt för handelsutbildningen än de tekniska mellanskolorna och högre folkskolorna hava beträffande den praktiska yrkesutbildningen inom hantverk och industri, då de vanliga skolämnena, särskilt matematik, modersmålet, främmande språk och geografi äro av större betydelse i det praktiska arbetet inom handeln, än vad de allmänbildande skolämnena vanligtvis äro för praktisk yrkesutövning inom hantverk och industri, där handlaget och den praktiska yrkesfärdigheten spelar en avgörande roll. Handelsmellanskolor och de mera utvecklade högre folkskolorna för handel torde därför mer än väl kunna jämföras med de bättre skolformerna inom de egentliga yrkesutbildningsanstalterna för handel.

Kap. 6. Översikt av vissa kostnader för de kommunala och enskilda skolorna för yrkesundervisning.

Med tillämpning av gällande statsbidragsbestämmelser på yrkesskoleväsendets område, till vilka verkstadsskoleutredningen återkommer i ett senare sammanhang, utgå årligen av statsmedel mycket betydande understöd till uppehållande av verksamheten vid de i förevarande betänkande avsedda yrkesundervisningsanstalterna. Emellertid uppgå jämväl vederbörande huvudmäns kostnader för ifrågavarande undervisningsverksamhet till stora belopp. I första hand skola nämligen huvudmännen ensam bestrida kostnaderna för undervisningslokaler och dylikt. Men även en större eller mindre del av kostnaderna för lärarlöner, undervisningsmateriel och dylikt skola bäras av huvudmännen. Till belysning härav återgiva de sakkunniga i nedanstående uppställning en av skolöverstyrelsens statistiska avdelning sammanställd redogörelse för de *kommunala* yrkesundervisningsanstalternas för hantverk, industri, handel och husligt arbete sammanlagda inkomster och utgifter under budgetåret 1935/1936, fördelade på vissa inkomst- och utgifts-rubriker.

Inkomster:

Bidrag av staten	Kronor	1 877 547: 41	=	38·4 %
» » huvudman	»	2 166 536: 38	=	44·4 %
Främmande bidrag	»	228 137: 43	=	4·7 %
Lärjungeavgifter	»	547 387: 19	=	11·2 %
Nettoproduktion (vinst)	»	48 217: 55	=	1·0 %
Övriga inkomster	»	14 712: 30	=	0·3 %
	Summa Kronor	4 882 538: 26	=	100·0 %

Utgifter:

Lärarlöner	Kronor	2 744 804: 02	=	56·2 %
Anskaffn. av stadigv. underv.-materiel	»	443 957: 76	=	9·1 %
Underhåll o. förbrukn. av underv.-materiel	»	170 813: 91	=	3·5 %
Inköp av inventarier	»	56 278: 12	=	1·2 %
Råvaru-, kraft- och maskinkostnader för undervisningen	»	90 303: 03	=	1·8 %
Allmänna omkostnader	»	1 204 955: 51	=	24·7 %
Nettoproduktion (förlust)	»	120 294: 90	=	2·5 %
Arbetspremier	»	51 131: 01	=	1·0 %
	Summa Kronor	4 882 538: 26	=	100·0 %

Statsunderstöden till de kommunala skolorna för yrkesundervisning utgjorde år 1921 29·7 % och budgetåret 1928/1929 35·9 % av skolornas sammanlagda inkomstsummor. För budgetåret 1935/1936 var motsvarande procenttal, såsom synes av ovanstående tablå, 38·4 %. Kommunernas bidrag ha samtidigt sjunkit från 65·2 % av skolornas inkomster under kalenderåret 1921 till 55·1 % under budgetåret 1928/1929 och till 44·4 % under budgetåret 1935/1936. För budgetåret 1937/1938 kan man förvänta en fortsatt utveckling i denna riktning, då grunderna för statsunderstöd genom 1937 års riksdags beslut blivit än gynnsammare för skolornas huvudmän.

I detta sammanhang må ytterligare framhållas, att riksdagen för budgetåret 1938/1939 beviljat anslag till understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning (förslagsanslag) med 2 400 000 kronor, till understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom (förslagsanslag) med 1 250 000 kronor och till understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning (reservationsanslag) med 495 000 kronor eller sålunda tillhopa anslag å 4 145 000 kronor.

Härutöver utgå emellertid årligen avsevärda belopp av statsmedel till beredande av stipendier åt elever vid ifrågavarande undervisningsanstalter. För budgetåret 1938/1939 har riksdagen för detta ändamål anvisat dels ett förslagsanslag till stipendier åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning av 650 000 kronor, dels ock ett förslagsanslag till stipendier åt elever vid verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom av 700 000 kronor eller sålunda för detta ändamål förslagsanslag av tillhopa 1 350 000 kronor.

Kap. 7. Behovet av utökad yrkesutbildning.

När det gäller att klarlägga förutsättningarna för en planerad yrkesutbildningsanstalt, ha som regel omfattande utredningar företagits beträffande behovet av utvidgade försörjningsmöjligheter, de yngre åldersgruppernas förhållanden m. m. inom det område, anstalten beräknats avse. Som exempel härpå må nämnas, att vid planläggningen för den blivande verkstadsskolan å Strömbacka invid Piteå den tillsatta utredningskommittén sökte bilda sig en uppfattning om behovet av verkstadsskoleutbildning i Norrbottens län genom att företaga en undersökning av arbetslösheten bland länets manliga ungdom i åldern 16—25 år. Härom har kommittén anfört (jfr sid. 231 f) bland annat, att det därvid med all önskvärd tydlighet framgått, att, även om denna arbetslöshet i någon mån vore säsongbetonad, näringslivet inom länet saknade möjlighet att konstant absorbera befintlig arbetskraft. Denna omständighet, anförde kommittén vidare, sammanhänge dels med länets karaktär av industriellt råvaruområde och dels med de förhållandevis stora födelsetalen i denna landsända. Dessa för arbetslöshetsproblemet inom länet avgörande faktorer riktade otvivelaktigt uppmärksamheten på behovet av en utvidgning av försörjningsmöjligheterna för länets befolkning. Situationen på arbetsmarknaden inom länet kännetecknades vidare därav, att de yngre åldersgrupperna hade förhållandevis svårt att komma in i produktionen. — Även inom andra län har emellertid utgångspunkten vid planläggningen för nya utbildningsanstalter på förevarande område varit, att behov av utvidgade utbildnings- och försörjningsmöjligheter konstaterats. Inom Stockholms län sålunda, där en plan uppgjorts för att få till stånd en omfattande verkstadsskoleorganisation inom de närmaste åren, har förslaget härom föregåtts av ingående undersökningar bland skolbarnen i länet. Härvid har i första hand framgått, att en mycket stor del av den ungdom, som står i begrepp att lämna folkskolan, önskar yrkesutbildning i verkstadsskola. Vidare ha undersökningarna utvisat, i vilka yrken denna ungdom företrädesvis önskar erhålla sådan utbildning. Liknande undersökningar ha vidare kommit till stånd i Kalmar och åtskilliga andra län, där planer föreligga eller genomförts på anordnande av yrkesutbildning i verkstadsskolor.

Karakteristiskt för de sålunda verkställda utredningarna har varit, att de främst tagit sikte på behovet att bereda den uppväxande ungdomen erforderlig eller åtminstone önskvärd utbildning, i syfte att den därefter skall kunna vinna så vitt möjligt tryggad utkomst i livet. Man har därvid genom individuella undersökningar tillika sökt tillgodose kravet på att varje individ skall utbildas i det yrke, för vilket hans anlag och intressen bäst passa.

Vad ovan anförts utgör emellertid allenast en sida av det föreliggande problemet. I själva verket ha förenämnda synpunkter blott i andra hand att skaffa med det egentliga spørsmålet om behovet av yrkesutbildning, d. v. s. behovet av yrkesutbildad arbetskraft inom näringslivet. Endast i den mån sistnämnda behov ej är tillfredsställt, kan det bli möjligt att taga hänsyn till individuella önskemål och kan det vara önskvärt, att från det allmännas sida vidtagas åtgärder för anordnande av yrkesutbildning. De ingripanden, som hittills av det allmänna företagits på här ifrågavarande område i syfte att öka ungdomens försörjningsmöjligheter, ha givetvis utgått ifrån att det förelegat ett behov av yrkesutbildad arbetskraft inom näringslivet.

Emellertid är detta behov icke av den art, att det kan matematiskt angivas. I varje fall skulle kalkyler, som avsåge en längre tidsperiod, bli mycket osäkra. Erfarenheten visar detta, och det ligger för övrigt i sakens natur. Redan uttrycket yrkesutbildning är ett i hög grad relativt begrepp, i vilket kan inläggas skiftande betydelser. Framför allt måste emellertid uppmärksammas, att behovet av verkligt yrkesutbildade arbetare — liksom av arbetare av alla kategorier — undergår ständiga förskjutningar i samband med näringslivets utveckling. Allra mest påtagligt influeras detsamma av konjunkturerna. Den minskning av företagens arbetarestam, som äger rum under lågkonjunkturen, träffar givetvis även yrkesarbetarna, ehuru erfarenheten visar, att de yrkesutbildade arbetarna drabbas därav i mindre omfattning än grovarbetare och övriga arbetarkategorier, som icke erhållit egentlig yrkesutbildning. Under högkonjunkturen åter sker en väsentlig ökning i efterfrågan på yrkesarbetare. Särskilt under den senaste högkonjunkturen har tillgången därpå inom vissa områden på intet sätt täckt behovet. En markerad brist på vissa yrkesarbetare har förmärkts, och som följd därav torde näringslivet i en icke obetydlig utsträckning ha nödgats avstå från arbetstillfällen, som eljest stått till buds. Innebörden av sistnämnda förhållande framträder, om man betänker det nära sambandet mellan produktionen på olika stadier och områden. En ökning eller en minskning av arbetstillfällena för yrkesarbetarna innebär en kvantitativt säkerligen än mer betydande ändring i arbetstillfällena för de övriga arbetarkategorierna.

Enär näringslivets styrka och motståndskraft och därmed dess förmåga att även under depressionstider giva sysselsättning åt sina anställda på-

verkas av det sätt, varpå högkonjunktorens arbets- och förtjänstmöjligheter utnyttjas, bör enligt de sakkunnigas uppfattning tillgången på yrkesarbetare vara så riklig, att den i görligaste mån täcker efterfrågan även under högkonjunkturen. Kapaciteten hos de befintliga yrkesutbildningsorganisationerna bör därför vara större än att blott lågkonjunktorens behov av yrkesarbetare tillgodoses. Emot denna uppfattning talar icke den omständigheten, att under lågkonjunkturen även yrkesarbetare gå förlustiga sina anställningar inom näringslivet, ty erfarenheten visar, att den yrkesutbildade arbetaren även under ogynnsamma ekonomiska konjunkturen har lättare att vinna sysselsättning och försörjning än den som saknar sådan utbildning. Bland annat må här framhållas, att arbetsgivaren har större intresse av att bibehålla den yrkesutbildade arbetskraften än de arbetare, som icke äro yrkeskunniga.

Oavsett rådande konjunktur synes emellertid för närvarande på vissa områden förefinnas ett direkt behov av rikligare tillgång på yrkesutbildad arbetskraft. Sålunda råder särskilt på landsbygden inom byggnadsfacket i stor utsträckning en påtaglig brist på skickliga och verkligt utbildade arbetare. I sin mån medverkar detta till, att byggnadsstandarden på landsbygden proportionsvis icke står på samma nivå som i allmänhet i städer och liknande samhällen. De sakkunniga erinra i detta sammanhang om de betydande bidrag av statsmedel, som numera utgå till bostadsbyggande och bostadsförbättring på landsbygden. En ökad tillgång på skickligt yrkesfolk på detta område skulle utan tvivel medverka till en förbättring av landsbygdens bostads- och över huvud byggnadsförhållanden samt till ett effektivare utnyttjande av nämnda statsunderstöd. I sin tur skulle emellertid detta säkerligen under en lång tid framåt ha till följd en ökad efterfrågan på yrkesutbildad arbetskraft. Den större tillgången på yrkesarbetare skulle sålunda resultera i en ökad efterfrågan därpå. Orsakssammanhanget mellan näringslivets behov av yrkesutbildad arbetskraft och tillgången på dylik arbetskraft är sålunda i viss mån dubbelsidigt.

Vad här senast anförts, torde kunna anses gälla ganska generellt för näringslivet i dess helhet. På grund härav kan samhället vid planläggandet av sina åtgärder för ungdomens yrkesutbildning ha anledning att i större utsträckning, än som direkt framgår av det för ögonblicket konstaterbara behovet av yrkesutbildad arbetskraft inom näringslivet, taga hänsyn till det ovan berörda önskemålet att bereda ungdomen så god utbildning som möjligt. Men härav måste med nödvändighet också följa, att begagnandet av de utbildningsmöjligheter, som samhället sålunda erbjuder, måste ske på individens eget ansvar, och att samhällliga åtgärder för yrkesutbildningen icke kunna innebära någon garanti, att de på så sätt utbildade erhålla en anställning, som enligt deras egen uppfattning svarar mot utbildningen. Det må också på nytt understrykas, att *i längden* måste det vara näringslivets behov av yrkesutbildad arbetskraft, som blir avgörande för omfatt-

ningen och inriktningen av yrkesutbildningsåtgärderna. Med anledning av det sätt, på vilket man understundom ansett sig kunna konstatera behovet av yrkesutbildning för ungdomen, torde det även böra framhållas, att icke all ungdom lämpar sig för den utbildning en verkstadsskola avser att lämna.

Från här angivna utgångspunkter vilja de sakkunniga härefter företaga en närmare granskning av den nuvarande yrkesutbildningen för industri och hantverk och därvid särskilt undersöka, huruvida denna utbildning kan anses under alla förhållanden och i full utsträckning fylla de krav, som böra ställas på densamma.

Av den föregående statistiska redogörelsen framgår, att den yrkesutbildning för industri och hantverk, som äger rum i kommunala och enskilda heldagsskolor (och som sålunda icke blott är att betrakta såsom en kompletterande utbildning), ännu är av en relativt liten omfattning. Den övervägande delen av yrkesutbildningen äger alltså rum inom industri- och hantverksföretagen själva och kompletteras med genomgång av kurser i lärlings- och liknande skolor.

Vad först *yrkesutbildningen inom industrien* beträffar finnes endast vid ett fåtal större industriföretag någon organiserad yrkesutbildning. I dessa fall lämnas utbildningen vanligen i särskilda i företaget inbyggda avdelningar med undervisningen fördelad på fleråriga kurser (ASEA, SKF, Bofors m. fl.; jfr kap. 4). Det är emellertid härvid i allmänhet fråga om en specialiserad yrkesutbildning med uteslutande inriktning på det egna företaget. Man torde tämligen säkert kunna förutse, att en yrkesutbildning efter dessa linjer icke kan bliva allmän inom industrien. Små och medelstora företag torde som regel icke kunna bära kostnaderna för den därför erforderliga organisationen.

Inom industriföretagen i allmänhet äger i stället nyrekryteringen i stor utsträckning rum så, att ungdomar anställas såsom biträden, hantlangare, springpojkar och dylikt. Då en vakans uppstår, genomföres en gradvis uppflyttning, varigenom så småningom de dugligaste vinna befordran till de mera kvalificerade och bättre betalda platserna. Någon planmässig praktisk undervisning bibringas dock dessa ungdomar i regel icke och kändomen om yrket blir ej så omfattande och djup. Stundom anställas de unga direkt såsom lärlingar samt placeras hos äldre och för undervisning lämpade arbetare, vilka de få följa i arbetet. Det ökade arbetstempot inom företagen och det tilltagande ackordsavlönningssystemet ha emellertid bidragit till att successivt minska effektiviteten av den utbildning, som sålunda lämnas de unga. Otivelaktigt har det varit insikten härom, som medverkat till att — på huvudsakligt initiativ av arbetareparten och i samband med senast ingångna kollektivavtal — avtal träffats mellan Sveriges verkstadsförening samt svenska metallindustriarbetareförbundet och svenska gjutareförbundet om vissa bestämmelser rörande yrkesutbildning inom hithörande företag. Den reglering av yrkesutbildningen, som sålunda avses komma till stånd,

torde emellertid icke böra förväntas innebära, att därmed en slutlig lösning av dessa utbildningsfrågor ernåtts. Förutom att härigenom ömsesidigt konstaterats, att dessa frågor kräva större beaktande, torde betydelsen av avtalet främst ligga däri, att inom dessa företag, som ju dock utgöra endast en del av den svenska industrien, de tillgängliga — om än i flertalet fall otillräckliga — resurserna i fråga om meddelande av verklig yrkesutbildning avses bli bättre utnyttjade än tidigare. Särskilt må dock i detta sammanhang framhållas, att inom industriföretagen i regel icke någon som helst teoretisk undervisning lämnas de unga. Endast i den mån de ha tillfälle och initiativ att samtidigt bevista undervisning i lärlingskola eller liknande kurser, kunna de vinna någon mera omfattande yrkesutbildning. Som tidigare berörts avser just lärlingskolan att bereda den ungdom, som avslutat fortsättningskolans kurs, tillfälle att, samtidigt med att den erhåller praktisk yrkesfärdighet genom anställning i förvärvsarbete, inhämta de för ett framgångsrikt arbete inom vederbörande arbetsområde grundläggande teoretiska kunskaper och, i särskilda fall, praktiska färdigheter, som icke kunna förvärfvas genom deltagandet i arbete utanför skolan. Betydelsen av dylik kompletterande undervisning har ansetts så stor, att enligt yrkesskolstadgans bestämmelser lärlingskolan kan göras obligatorisk för lärlingar i de yrken, för vilka avdelningar finnas inrättade inom en kommun.

Frågan är alltså om lärlingskolan fyller de avsedda uppgifterna. Till en början har ifrågavarande skolform praktiskt taget icke alls gjorts obligatorisk. Anslutningen till densamma får vidare anses ha varit ganska svag. I detta avseende har filosofie doktorn Gösta Ekelöf — i en vid rationaliseringsutredningens i direktiven här förut omförmälda skrivelse fogad promemoria, av vilken verkstadsskoleutredningen haft tillfälle taga del — verkställt vissa utredningar, enligt vilka den andel av de i hantverk och industri under arbetsåret 1934/1935 sysselsatta minderåriga, som samtidigt med sin anställning i respektive yrken erhållit utbildning i lärlingskolans huvudkurser, uppskattats till två à tre procent av hela antalet sådana minderåriga. I huvudsak bekräftas detta uttalande av redogörelsen i kap. 4 (tab. 23 sid. 79). Av framställningen i kap. 3 framgår vidare, att lärlingskolans utveckling under senare tid i stort sett avstannat. Visserligen ha under samma tid lärlingskurserna, kurserna för äldre och liknande kurser nått en betydande utveckling, men genomgåendet av dylika kurser torde icke kunna anses i allmänhet lämna det resultat, lärlingskolans yrkesavdelningar avse att giva. Vidare är i lärlingskolorna antalet elever, som avgå innan de fullt genomgått vederbörande kurser eller som icke samtidigt ha anställning inom det yrke, kursen avser, mycket betydande. I förstnämnda avseende torde från den statistiska utredningen i det föregående få erinras om, att inemot 21 procent av lärlingskolans elever avgå före vederbörande kursers slut.

Visserligen har den fortgående utvecklingen och rationaliseringen inom

industrien medfört, att måhända flertalet arbetare numera sysselsättas med s. k. tempoarbeten, som ej kräva egentlig yrkesutbildning utan allenast inlärandet av vissa handgrepp. Men den nuvarande specialiseringen av arbetsuppgifterna innebär även, att desto större yrkesskicklighet kräves av de övriga arbetarna. Detta behov av skickliga yrkesarbetare har, såsom ovan nämnts, vissa större företag tillgodosett genom anordnandet av särskilda verkstadsskolor inom eller i nära anslutning till företagen. Det fordras emellertid som regel storindustriens resurser i olika avseenden för att få till stånd en dylik planmässigt ordnad utbildning inom företagen. Fler-talet små och medelstora företag ha säkerligen icke möjligheter härför. Härtill kommer, att särskilt vid de talrika mindre företagen, såsom vid reparationsverkstäder, smärre mekaniska verkstäder på landsbygden och liknande företag, kraven på genomsnittsarbetaren i många fall torde ställas högre än på motsvarande arbetare inom storindustrien med dess större möjligheter till fördelning av arbetsuppgifterna. Även dylika omständigheter ge de sakkunniga stöd för ett tvivelsmål rörande effektiviteten av den yrkesutbildning, som äger rum inom industriföretagen och som kompletteras genom undervisningen i lärlings- och liknande skolor.

Den i det föregående antydda fortgående specialiseringen av arbetsuppgifterna inom företagen samt de därav föranledda på vissa arbetaregrupper stegrade och på andra minskade kraven om yrkesskicklighet leda emellertid tankarna osökt in på det vittutseende och ofta avhandlade spörsmålet, huruvida över huvud yrkesutbildningen är ändamålsenligt ordnad i dess nuvarande former. I detta avseende har filosofie doktor Gösta Ekelöf i den förut omnämnda promemorian gjort sig till förespråkare för synpunkter, som anses tala för en djupgående ombildning av det nuvarande yrkesutbildningsväsendet.

Verkstadsskoleutredningen vill här något dröja vid de i nämnda promemoria behandlade spörsmålen. Enligt Ekelöf ha erfarenheterna från särskilt de senaste tio årens låg- och högkonjunkturer aktualiserat frågan om, huru yrkesskolväsendet skall kunna smidigare anpassa sin verksamhet efter å ena sidan de genom den fortgående rationaliseringen framkallade förändringarna i efterfrågan på arbetskraft och å andra sidan de genom den hastiga tekniska utvecklingen och förändringen i det handelspolitiska läget framkallade strukturella förändringarna i näringslivet. I viss mån kunde en ökad smidighet till anpassning vinnas genom en ändamålsenligare organisation av den centrala ledningen av yrkesskolväsendet. Främst borde dock en anpassning av yrkesutbildningen avse dels tillskapandet av en smidigare yrkesskolorganisation än den nuvarande, dels ock en revidering av yrkesutbildningsbegreppet. I förstnämnda hänseende vore det nödvändigt att ge större utrymme än hittills åt ett av de växlande arbetsmarknadsvillkoren betingat naturligt framväxande av ändamålsenliga nya skolformer. Yrkesskolorganisationen borde vid varje tidpunkt smidigt kunna ges en med hänsyn till näringslivets krav lämplig utformning. Rörande själva yrkesutbildningsbegreppet har vidare framhållits, att den av rationaliseringen betingade utvecklingen inom näringslivet lett till att kraven på yrkesskicklighet särskilt inom industrien förskjutits från en manuell sådan till

en mera intellektuellt betonad. Kraven på tekniska kunskaper, intelligens, vakenhet och påpasslighet bleve alltmer framträdande, liksom kraven på att inordna sig i och rätt utnyttja de nya, inom allt näringsliv alltmer utvecklade organisationsformerna. Likaledes gjorde sig krav gällande på förmåga att hastigt inrätta sig efter nya arbetsmetoder och handhavandet av nya maskiner.

Den angivna utvecklingen medförde, ansåge Ekelöf, att utbildningen borde tudelas så, att man skilde mellan å ena sidan den förberedande yrkesutbildningen och å andra sidan den egentliga yrkesutbildningen. Den förberedande yrkesutbildningen borde vara av en mera allmän karaktär och ej inrikta sig på ett bestämt yrke samt borde kompletteras med yrkesrådgivning. Den egentliga och definitiva utbildningen borde åtminstone för industriens del bäst givas på arbetsplatsen samt kompletteras av viss teoretisk utbildning, vilket bäst skedde i särskilda skolor. Den förberedande och i regel med dyrbara skolverkstäder arbetande undervisningen borde företrädesvis omhänderhavas av centrala skolor, som upprättats av landstingen. De kommunala skolorna borde, med undantag för de större städerna och industriorterna, inriktas på kompletterande yrkesutbildning av huvudsakligen teoretisk natur, anordnad parallellt till den utbildning, som skedde på arbetsplatsen.

Rationaliseringsutredningen har i sin i de för verkstadsskoleutredningen meddelade direktiven omnämnda skrivelse funnit sig kunna i huvudsak giva sin anslutning till de av Ekelöf framförda synpunkterna.

Även verkstadsskoleutredningen har tagit det av doktor Ekelöf anförda under ingående överbägande, och har, liksom Ekelöf, funnit, att den tekniska och ekonomiska utvecklingen inom näringslivet medfört så betydande ändringar i företagens struktur och förutsättningar i övrigt, att frågan om arbetarstammens yrkesutbildning kräver den största uppmärksamhet även ur de angivna synpunkterna. Det frågekomplex, som här öppnar sig, är emellertid av utomordentlig omfattning. Det spänner till och med utöver den egentliga yrkesutbildningens område, ty träningen av de ungas intellekt, vakenhet och påpasslighet — vilket ovan angivits som ett av yrkesutbildningens mål — hör i minst lika hög grad till den allmänna skolundervisningens uppgifter.

Det har emellertid icke legat inom ramen för verkstadsskoleutredningens arbete att företaga den omfattande utredning, på vilken ett förslag även i nu ifrågasvarande avseenden måste bygga. I kap. 2 har utredningen berört, hurusom de särskilda spörsmålen beträffande de i direktiven för utredningen ifrågasatta centrala verkstadsskolorna hade ett mer eller mindre ofrånkomligt samband med motsvarande frågor — däribland de nu ifrågasvarande — rörande yrkesutbildningsanstalterna i allmänhet. På i nämnda sammanhang närmare angivna skäl har utredningen dock ansett sig böra — med acceptering av den begränsning i utredningsuppdraget, som syntes vara given i de meddelade direktiven — stanna för att utreda och framlägga förslag i huvudsak endast beträffande de provisoriska arbetslöshetsskolornas inordnande i ett system av centrala verkstadsskolor med samma utbildningsmål som de nu befintliga verkstadsskolorna i landet.

I detta sammanhang vill verkstadsskoleutredningen emellertid ytterligare

framhålla några omständigheter i samband med ett yrkesundervisnings-system som det av doktor Ekelöf skisserade. Som utredningen senare får tillfälle att närmare beröra torde en viss grad av smidighet till anpassning efter mera bestämda förskjutningar i näringslivets behov av yrkesutbildad arbetskraft kunna komma till stånd även inom nuvarande skoltyper. I fråga om verkstadsskolorna sker detta, om vid valet av yrkesavdelningar erforderlig hänsyn tages till nämnda anpassningsbehov. Inom samtliga skoltyper torde en för ändamålet lämpad anpassning av undervisningen kunna komma till stånd. Vad vidare angår den föreslagna förläggningen till centrala landstingsskolor av den förberedande yrkesutbildningen — vilkens mål uppenbarligen vore att på ett tidigt stadium giva en allmän utbildning åt huvudmassan blivande arbetare — skulle en dylik skolorganisation medföra, att en väsentlig del av ungdomen i 15—17 årsåldern droges från sina hem och hemorter. Verkstadsskoleutredningen är icke alldeles övertygad om, att denna skoltyp i praktiken skulle vinna den avsedda anslutningen. Det torde vara tvivel underkastat, huruvida den stora grupp unga, som sedermera kommer att bilda kategorien tempoarbetare, är villig — särskilt i nämnda ålder — att för vinnande av en så allmänt lagd utbildning underkasta sig någon längre tids skolvistelse, när de i stället tänka sig kunna erhålla omedelbara arbetsinkomster genom anställning i näringslivet eller annorstädes. Måhända finna de fördelaktigare att vid en senare tidpunkt genom bevistande av kurser och dylikt tillgodose sina krav på en dylik utbildning. Slutligen torde det kunna ifrågasättas, huruvida icke utbildningsvägen blir avskräckande lång för dem, som avse att utbilda sig till yrkesarbetare, därest de efter den allmänna skolgången först skola genomgå en förberedande, mera allmän yrkesutbildningsanstalt och sedermera ytterligare i samband med anställningar i näringslivet teoretiska kurser. Det synes emellertid verkstadsskoleutredningen önskvärt, att dessa problem upptagas till närmare övervägande. Enligt de sakkunnigas uppfattning bör ett sådant övervägande ankomma på den centrala ledningen för yrkesskoleväsendet. Därest denna ledning, såsom verkstadsskoleutredningen i annat sammanhang ifrågasatt, organisatoriskt nära anknytes till näringslivet, böra förutsättningar förefinnas för att därvid ett allsidigt bedömande av föreliggande spörsmål skall komma till stånd.

De sakkunniga anknyta härefter åter till sin framställning om behovet av utökade yrkesutbildningsmöjligheter.

Vad de sakkunniga ovan anfört beträffande yrkesutbildningen inom industrien, har närmast avsett förhållandena under tider med mera normal arbetstillgång. Särskilt under kristider blir situationen en helt annan. Sålunda avstannar i stort sett intagningen av nya arbetare. I större eller mindre utsträckning förlora de redan anställda sina platser. Innebörden därav blir — fränsett den sålunda iråkade arbetslösheten — att en del årgångar unga

gå miste om den yrkesutbildning, de eljest skulle ha erhållit i sina anställningar. Men det är icke nog härmed. När krisen lättar och arbetstillgången därmed blir rikligare, har denna ungdom icke de erforderliga förutsättningarna i fråga om utbildning och träning över huvud för att som eljest göra sig gällande i konkurrensen om tillgängliga arbetstillfällen. Dess försörjningsmöjligheter ha sålunda blivit väsentligt försämrade. Men verkningarna av den under krisen inskränkta yrkesutbildningen sträcka sig än längre genom att den därefter följande högkonjunktens behov av yrkesutbildad arbetskraft blir sämre tillgodosett. Utan tvivel ha nämnda omständigheter i hög grad medverkat till de senaste årens brist på yrkesarbetare inom vissa yrken.

Även om storindustrien eljest skulle anses kunna under normala förhållanden i tillräcklig utsträckning sörja för den erforderliga yrkesutbildningen av sin arbetarstam, anse likväl de sakkunniga, att de med kristiderna sammanhängande förhållandena på förevarande område äro av den innebörd, att det allmänna enbart på grund därav icke kan underlåta att ingripa för att säkerställa en fortgående effektiv yrkesutbildning för industrien. För detta ändamål bör en organiserad yrkesutbildning i verkstadsskolor förefinnas även under normala tider. Att vid inträffande kris i hast helt improvisera en statlig eller kommunal yrkesutbildningsorganisation är icke att tillråda. Verkstadsskolorna för arbetslös ungdom ha givit tillräckliga belegg härför och för att åtminstone stommen av en dylik organisation bör permanent finnas för mötande av ungdomsarbetslöshet. Lägges så härtill vad de sakkunniga i övrigt anfört här ovan, anse de sig ha förebragt tillräckliga skäl för att för industriens del kunna förorda en betydande utvidgning av den nuvarande verkstadsskoleorganisationen.

Vad härefter *yrkesutbildningen inom hantverksyrkena* beträffar är det karakteristiskt för dessa yrken, att i stort sett varje utövare därav måste ha en grundlig yrkesutbildning. Någon motsvarighet till tempoarbetaren inom industrien finnes sålunda i huvudsak icke. I äldre tider var utbildningen inom hantverksyrkena noga reglerad och omhänderhades av vederbörande yrkesorganisationer. I stort sett voro hantverksyrkena lokaliserade till städerna. På grund av ekonomiska och andra förhållanden har emellertid numera en så påtaglig förändring härutinnan ägt rum, att någon effektiv yrkesutbildning inom hantverket knappast är att påräkna utan betydande stöd av det allmänna.

Skälen härför äro i stort sett desamma som ovan anförts beträffande industrien. Liksom industrien drabbas även hantverket — som till följd av konkurrensen från industrien har en svagare ställning än tidigare varit fallet — starkt av de ekonomiska kriserna. Men i detta sammanhang framträder i särskilt hög grad den omständigheten, att hantverksföretagen som regel äro relativt små. I gengäld äro de desto flera. De äro icke heller såsom tidigare väsentligen koncentrerade till städerna utan fördela sig mera

jämmt över landet. För yrkesutbildningen innebära dessa förhållanden minskade möjligheter till en effektiv undervisning i samband med anställning i yrket. Icke alla hantverksmästare äro lämpade för att handhava lärlingsutbildning i sina verkstäder. De som äro det och hava verkstäder med tillräckligt god utrustning kunna icke påräknas ensamma åtaga sig bördan av hela lärlingsutbildningen. Särskilt starkt framträda emellertid svårigheterna, när det gäller den teoretiska undervisningen. Redan i fråga om yrkesutbildningen för industrien framhölls, hurusom endast en del av ungdomen hade tillfälle att samtidigt med sin anställning i industrien taga del av undervisningen i lärlingsskolor och liknande. Dock gäller för industrien, att den i högre grad än hantverket är koncentrerad till orter, där sådana skolor finnas. Genom inrättandet av s. k. decentraliserade verkstadsskolor har en ordnad hantverksutbildning emellertid i några fall kommit till stånd även på orter, där eljest sådan undervisning icke kunnat påräknas. Det kan dock sägas, att i stort sett icke några lärlingar inom det stora antal hantverksföretag, som äro belägna på landsbygden och i de mindre samhällena, kunna erhålla någon som helst teoretisk undervisning under lärlingstiden. Det gäller även beträffande en hel del hantverksyrken i högre grad än i fråga om vissa industriyrken, att en påtaglig brist på skickliga yrkesarbetare råder inom stora delar av landsbygden.

Verkstadsskoleutredningen erinrar i detta sammanhang ånyo om, att särskilda inom handelsdepartementet tillkallade sakkunniga, 1936 års hantverkssakkunniga, ha i uppdrag bland annat att utreda och framlägga förslag i fråga om lärlingsutbildningen inom hantverket. Under sådana förhållanden anser sig utredningen — då nämnda sakkunniga ännu icke avgivit sitt förslag — icke böra gå in på ett närmare bedömande av hithörande spörsmål. Likväl vill utredningen uttala att, även om på grundval av en lärlingslag en ordnad lärlingsutbildning inom hantverksyrkena skulle komma till stånd, i huvudsak samma skäl som ovan anförts beträffande industrien måste anses tala för att jämsides med en sådan utbildning inom yrkena en organisation finnes för hantverksutbildning i verkstadsskolor. Självfallet bör dock vid inrättandet av verkstadsskolor med undervisning jämväl i hantverksyrken den allra största uppmärksamhet vara fäst vid, att hantverksyrkenas egna yrkesutbildningsresurser i första hand utnyttjas. Det torde enligt verkstadsskoleutredningens övertygelse därvid komma att visa sig, att som regel utrymme förefinnes för båda utbildningsformerna.

Med det ovan anförda har verkstadsskoleutredningen avsett att framhålla, att enligt utredningens förmenande den yrkesutbildning, som kan påräknas äga rum inom industri- och hantverksföretagen själva med stöd av lärlings- och liknande skolor för yrkesundervisning, icke synes kunna helt och under alla omständigheter tillgodose föreliggande behov. I övertvägande antalet fall är icke och kan icke undervisningen bliva fullt rationellt ordnad. Med hän-

syn till förläggningen av de teoretiska yrkesutbildningsanstalterna till ett relativt fåtal orter i landet kan heller icke i tillräcklig utsträckning de praktiska färdigheter, som de unga vinna i anställning hos vederbörande företagare, kompletteras med en för ernåendet av en verklig yrkesutbildning ofrånkomlig teoretisk skolning. Som förhållandena gestalta sig blir i särskilt hög grad landsbygdens ungdom drabbad härav. Den praktiska yrkesutbildningen inom företagen påverkas slutligen starkt av växlingarna i de ekonomiska konjunkturerna. Under lågkonjunkturerna tenderar nämnda utbildning mot att helt upphöra. För högkonjunktursens del innebär sistnämnda förhållande en kännbart minskad tillgång på yrkesutbildad arbetskraft inom företagen, vilket har sina verkningar även för de icke yrkesutbildade arbetarna.

När verkstadsskoleutredningen sålunda anser, att en organisation för yrkesutbildning för industri och hantverk i särskilda för ändamålet inrättade och av staten understödda verkstadsskolor bör finnas i landet, innebär detta givetvis icke, att utredningen anser önskvärt, att ansvaret för yrkesutbildningen helt överflyttas på det allmänna. Tvärtom bör så långt möjligt företagen själva sörja för denna utbildning. Emellertid synas ur såväl sociala som ekonomiska synpunkter förhållandena kräva åtgärder från det allmännas sida även på förevarande område.

Som framgår av den statistiska utredningen i kap. 4 är den nuvarande verkstadsskoleorganisationen i landet, om man frånser de provisoriskt och för speciella ändamål inrättade verkstadsskolorna för arbetslös ungdom, av en förhållandevis blygsam omfattning. Ett fåtal stora verkstadsskolor i de större städerna har i själva verket den största andelen i den nuvarande organisationen och även dessa verkstadsskolor tillgodose i huvudsak endast rent lokala behov av yrkesutbildning. Övriga verkstadsskolor äro små och endast i några enstaka fall belägna å landsbygden.

Den utbyggnad av den nuvarande verkstadsskoleorganisationen i landet, som verkstadsskoleutredningen sålunda anser sig böra förordas, bör emellertid ske med tillbörlig varsamhet. Såsom förut särskilt framhållits beträffande utbildningen för hantverksyrkena bör därvid i första rummet hänsyn tagas till det överskådbara behovet av yrkesutbildad arbetskraft inom respektive områden samt till de utbildningsresurser, som finnas inom näringslivet självt och de redan befintliga yrkesutbildningsanstalterna. Vidare böra ungdomens önskemål i fråga om yrkesutbildningens inriktning och dylikt noga beaktas. Dessa frågor fordra i varje särskilt fall den mest ingående uppmärksamhet samt noggranna utredningar.

Verkstadsskoleutredningen har av skilda orsaker icke ansett sig böra framlägga detaljerade förslag i fråga om förläggning m. m. av nya verkstadsskolor. Först och främst skulle dylika förslag, när frågan om förslagets genomförande bleve aktuell, i flertalet fall icke utan vidare kunna användas. Alltför många nya omständigheter skulle ha tillkommit, som gjort de grund-

läggande beräkningarna föråldrade. Men för de sakkunnigas ståndpunkttagande lika avgörande har varit, att varje anordning i fråga om yrkesundervisning måste ske i nära samarbete mellan den statliga centrala ledningen för yrkesskolväsendet och representanter ej blott för skolväsende och kommuner utan jämväl för näringsliv och för organisationer på arbetsmarknaden. Verkstadsskoleutredningens uppgift kan då icke anses vara att taga initiativ till inrättandet av de särskilda nya verkstadsskolorna.

Under dylika förhållanden bör staten nu inskränka sig till att bestämma grunderna och villkoren för sin medverkan till uppbyggandet av den ifrågasatta utvidgade verkstadsskoleorganisationen. I ett senare sammanhang i detta betänkande vill verkstadsskoleutredningen avge förslag i dessa avseenden.

Den ovan förordade utvidgningen av verkstadsskoleorganisationen — som ur vissa synpunkter även bör betraktas som en beredskapsorganisation för särskilda ändamål — kan givetvis åvägabringas i den ordning, som antydes i de för de sakkunniga meddelade direktiven. Ett system av yrkesutbildningsanstalter med uppgift att tjänstgöra såsom centrala verkstadsskolor för större områden kan sålunda tillskapas. Men det åsyftade målet kan även nås genom en mera omfattande utbyggnad av det nuvarande systemet av mera lokalt betonade verkstadsskolor. En kombination av de nämnda två systemen synes likaså möjlig.

Även om de sakkunniga på redan angivna skäl icke anse sig böra framlägga förslag i fråga om förläggningen m. m. av nya verkstadsskolor, måste det dock — icke minst för bedömandet av de blivande kostnaderna för den utvidgade organisationen — anses av intresse, att i nu förevarande sammanhang en uppskattning göres rörande storleken av den utvidgning, som kan påräknas under överskådlig framtid. Närmast blir då frågan om antalet nya verkstadsskolor. För verkstadsskoleutredningen kan ett försök till svar på sistnämnda spörsmål icke bli annat än en approximativ beräkning av den yttre ram, inom vilken, ur de synpunkter som angivits i detta kapitel, ifrågavarande utvidgning bör kunna tänkas stanna under loppet av nyssnämnda tidsperiod.

Enär för en dylik uppskattning de sakkunniga först måste ta ställning till det här ovan antydda spörsmålet om sättet för ifrågavarande utvidgnings åvägabringande, vilket spörsmål i sig innefattar betydelsefulla frågor, komma de sakkunniga i det närmast följande kapitlet, innan nämnda uppskattning företages, att utveckla sina synpunkter på de sålunda föreliggande frågorna.

Kap. 8. Verkstadsskoleväsendets yttre organisation.

1. Lokala och centrala verkstadsskolor.

Enligt gällande statsbidragsbestämmelser kan, såsom omnämnts redan i det föregående, statsunderstöd utgå såväl till av primärkommun som av landsting, annan kommunal samfällighet eller förening av flera dylika uppriktad anstalt för yrkesundervisning ävensom, efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall, till enskild sådan anstalt.

Av den förut lämnade redogörelsen för de befintliga yrkesundervisningsanstalterna kan inhämtas, att det stora flertalet av primärkommuner uppriktade sådana anstalter äro belägna i städer eller stadsliknande samhällen. Om man bortser från verkstadsskolorna för arbetslös ungdom, äro sålunda, vilket framgår av de förebragta statistiska utredningarna, endast fem verkstadsskolor med omkring ett 60-tal årligen avgående elever förlagda å landsbygden. Med få undantag äro de övriga belägna i egentliga stadskommuner. Beträffande lärlingskolornas yrkesavdelningar är i huvudsak situationen densamma.

Att förhållandena gestaltat sig sålunda har sin givna förklaring i den rikliga förekomsten av hantverks- och industriföretag i stads- och de stadsliknande samhällena, varav i sin tur i allmänhet följt ett relativt gott ekonomiskt underlag för dessa orter. Ett omedelbart påtagligt behov av yrkesutbildat folk har sålunda förelegat där, samtidigt som de ekonomiska förutsättningarna för dess tillgodoseende icke saknats. I den mån industrin haft karaktären av storindustri har visserligen industrin själv i betydande — men långt ifrån full — utsträckning tagit hand om den praktiska yrkesutbildningen för sitt eget behov (jfr kap. 7). Den teoretiska skolningen samt yrkesutbildningen för hantverk och småindustri har dock, i den mån ordnad yrkesutbildning alls förefunnits, väsentligen kommit att vila på kommunerna såsom sådana.

Emellertid ha kommunerna, förklarligt nog med hänsyn till att de själva haft att bära en väsentlig del av kostnaderna, därvid i första hand tillgodosett sina egna behov av utbildningsmöjligheter. I regel äro nämligen elevplatserna i en yrkesundervisningsanstalt — fränsett givetvis arbetslöshets-skolorna — helt förbehållna vederbörande skolkommuns egen ungdom. I

de fall då annan ungdom, i allmänhet mot avsevärt förhöjda avgifter, medgivits inträde, har detta skett för att fylla ut elevantalet i yrkesavdelningar, som eljest skulle ha varit för små.

I stort sett saknas sålunda för landsbygdsbefolkningens del möjligheter till yrkesutbildning för industri och hantverk. De nyss omnämnda arbetslöshetsskolorna utgöra i själva verket den första etappen på en ny utvecklingslinje. Man måste ihågkomma, att landsbygden innefattar ett otal även mindre hantverks- och industriföretag, där såväl företagarna själva som i stor utsträckning de anställda arbetarna behöva en kvalificerad yrkesutbildning. I det mindre företaget, särskilt om det på orten är ensamt i sitt slag, kräves av arbetaren i många fall en mera vittomfattande yrkesskicklighet än av specialarbetaren i den stora fabriken. I annat sammanhang (jfr kap. 7) ha de sakkunniga framhållit bristen på skickliga yrkesmän just på landsbygden. Detta torde särskilt vara fallet i fråga om automobilmekaniker, byggnadssnickare, mekaniker, värme- och sanitetsinstallatörer m. fl.

Det står i öppen dag, att landsbygdens yrkesutbildningsfrågor icke kunna lösas av varje landskommun för sig. Härför är i allmänhet såväl det ekonomiska som befolkningsunderlaget för litet. Detsamma gäller även för flertalet mindre städer, där dock ofta icke obetydlig hantverksrörelse och småindustri har sitt säte. En centralisering i större eller mindre utsträckning av yrkesskolverksamheten, enkannerligen i detta sammanhang verkstadsskoleväsendet, synes sålunda ofrånkomlig. Såsom ytterligare stöd för denna uppfattning torde kunna anföras, att organisationen av en större central verkstadsskola kan göras rationellare och billigare än av den mindre. Vidare blir tillsynen från statens sida lättare att genomföra. Bättre möjligheter för lärarutbildning öppnas. Vederbörande skolstyrelse får en icke så lokalbetonad sammansättning. I den mån de blivande verkstadsskoleleverna ha sina hem så belägna, att de under skoltiden under alla omständigheter måste vara bosatta utom hemmen, bortfaller i väsentlig mån motivet för att ha ifrågavarande skolor spridda så tätt som möjligt. Vid de större centrala skolorna kunna internat med fördel anordnas för sådana elever, som icke kunna bo i sina hem. I valet sålunda mellan ett större antal relativt små verkstadsskolor och centrala verkstadsskolor av större omfattning för vidare områden vilja de sakkunniga utan tvekan uttala sig för det senare alternativet.

De sakkunniga vilja dock härmed icke ha uttalat, att de lokala verkstadsskolorna skulle sakna berättigande. Självfallet böra sålunda de större städerna kunna ha sitt eget yrkesskoleväsende. Till frågan härom återkomma de sakkunniga i det följande. Men även eljest, om en ort är av den ekonomiska struktur, att den för sitt hantverk och sin industri har ett mera betydande behov av yrkesutbildad arbetskraft samt därigenom och på grund av sin storlek själv bildar tillräckligt ekonomiskt underlag för en egen verkstadsskola, bör kommunen icke, om den vill taga på sig de därmed

förenade kostnaderna, av principiella skäl hindras från att behålla eller upprätta en egen sådan skola, till vilken statsbidrag bör kunna utgå enligt grunderna för statsunderstöd till lokala verkstadsskolor. Det skulle icke vara rimligt eller ekonomiskt sunt, om man under dylika omständigheter förbjöde kommunen att ha sitt eget skolväsende även på förevarande område. Den ungdom från orten, som önskade verkstadsskoleutbildning, skulle i så fall nödgas att med ökade kostnader vistas vid en på annan ort belägen verkstadsskola. De sakkunniga ha emellertid övervägt, huruvida man borde gå ännu ett steg längre: därest en kommun upprätthåller en lokal verkstadsskola, vore det självfallet rationellt, om jämväl ungdomen i de omkringliggande kommuner, som själva icke anordna verkstadsskolor, kunde, i den mån avstånden icke äro för stora för dagliga resor till och från skolorten, erhålla tillträde till den lokala verkstadsskolan på samma villkor som skolkommunens egen ungdom. För att främja detta skulle det kunna ifrågasättas, huruvida icke statsbidrag under vissa omständigheter borde kunna utgå till exempel till lärarlöner vid sådan yrkesavdelning vid lokal verkstadsskola, som upprättats *till följd av* intagning av elever från annan ort, efter förmånligare grunder än till skolan i övrigt. En dylik organisation av verkstadsskoleväsendet skulle, i den mån den kunde genomföras, enligt de sakkunnigas uppfattning bidraga till en ökad smidighet och minskade kostnader till förmån för såväl individen som det allmänna. De sakkunniga ha emellertid med hänsyn till svårigheten att överblicka konsekvenserna av en dylik anordning icke ansett sig böra förorda dess genomförande för närvarande.

Beträffande de lokala verkstadsskolorna vilja de sakkunniga i detta sammanhang framhålla ytterligare ett par omständigheter. För framtiden synes böra hållas sträng kontroll över, huruvida ifrågavarande verkstadsskolor ur utbildningssynpunkt äro fullt tillfredsställande. De sakkunniga ha den uppfattningen, att så icke alltid varit fallet. Vid nämnda kontroll bör särskilt uppmärksammas, om lokalerna och undervisningsmaterielen äro av tillräckligt god beskaffenhet. Eventuella brister härutinnan kunna tänkas ha sin grund i första hand i ekonomiska förhållanden men även i bristande kompetens hos huvudmannen. De sakkunniga vilja härom göra det uttalandet att, i den mån med statens medverkan ett centralt verkstadsskoleväsende kommer till stånd, villkoret för statens bidrag till upprätthållande av mera lokalt betonade verkstadsskolor bör vara, att en fullt effektiv undervisning meddelas. Det torde böra ankomma på den inspekterande myndigheten att tillse att så blir fallet samt att eljest vidtaga de åtgärder, som påkallas av förhållandena. Vad sålunda anförts innefattar formellt allenast en tillämpning av stadgandet i § 2 gällande statsbidragsförfattning, att såsom villkor för utgående av statsunderstöd till yrkesundervisningsanstalt skall gälla, att anstalten har till sitt förfogande lokaler samt inrednings- och undervisningsmateriel, som godkännas av skolöverstyrelsen.

Vidare torde det vara självklart, att i samband med prövningen av frågan om förläggningen av en central verkstadsskola eller upprättande av en ny lokal sådan skola, det bör tillses, att en central och en lokal skola icke komma att ligga i allt för nära grannskap. De sakkunniga erinra om, att enligt kungörelsen den 13 maj 1938 (nr 338) kommunal verkstadsskola, som tidigare icke åtnjutit bidrag ur det under åttonde huvudtiteln uppförda anslaget till understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning, må tilldelas statsbidrag, först sedan Kungl. Maj:t, efter särskild framställning från skolans huvudman, medgivit, att sådant bidrag må utgå. De sakkunniga finna det önskvärt, att — liksom det givetvis bör ligga i Kungl. Maj:ts hand att pröva, huruvida en verkstadsskola skall erkännas såsom central verkstadsskola — det även för framtiden bör ankomma på Kungl. Maj:ts prövning, huruvida statsbidrag första gången skall utgå till lokal verkstadsskola.

Till vissa härmed sammanhörande spörsmål återkomma de sakkunniga i kap. 13.

Slutligen vilja de sakkunniga även i detta sammanhang framhålla, att näringslivet på en ort ofta har ett så väsentligt intresse av tillkomsten och upprätthållandet av en verkstadsskola, att vederbörande kommun bör kunna påräkna bidrag därifrån i större eller mindre utsträckning för skolans drift. Härigenom kan en kommun i vissa fall räkna med lättnader i bördan för upprätthållandet av en lokal verkstadsskola. De sakkunniga erinra om, att industriföretag själva i flera fall driva eller ha tagit initiativet till anordnande av verkstadsskolor. Det är av synnerlig betydelse, att näringslivets intresse och förståelse för ifrågasatt skolverksamhet än mera ökas.

2. Huvudmannaskapet för de centrala verkstadsskolorna.

Av det förut sagda framgår, att de sakkunniga förmena, att vid den fortsatta utvecklingen av verkstadsskoleväsendet centrala verkstadsskolor, avsedda för vidsträcktare områden, principiellt böra finnas jämsides med mindre, mera lokalt betonade skolor. De sakkunnigas framställning i det följande utgår från denna uppfattning. Spörsmålet blir då, vilken myndighet som lämpligast bör anförtros huvudmannaskapet för centralskolorna. Man torde ha att välja mellan staten samt landstingen och primärkommunerna eller föreningar av dessa.

I fråga om staten såsom huvudman vilja de sakkunniga erinra om, att en år 1907 tillsatt kommitté för den lägre tekniska undervisningens ordnande i sitt år 1912 avgivna betänkande föreslog bland annat en statens normalskola för yrkesundervisningen. Denna skola skulle ha till huvudsaklig uppgift att utbilda lärare, pröva nya undervisningsmetoder o. s. v. Vid den organisation av yrkesskoleväsendet, som beslöts av 1918 års riksdag, ställdes den sålunda ifrågasatta normalskolan på framtiden. Den av samma års

riksdag inrättade skolöverstyrelsen upptog strax efter sin tillblivelse frågan om normalskolan till ingående behandling. Man fann därvid för det första, att normalskolan skulle bli mycket kostsam. Men vidare syntes det vanskligt att starta en dylik skola, innan man hade mera erfarenhet om yrkesundervisningen att bygga på. Man inriktade sig i fråga om lärarutbildningen i stället provisoriskt på kursverksamhet. Ett mindre antal kurser kommo också snart till stånd. Så småningom fann man, att det låg nära till hands att utveckla kursverksamheten till en permanent institution, som eventuellt kunde omhändertaga även andra av den tilltänkta normalskolans uppgifter, såsom utredningar rörande lämplig undervisningsmateriel och dylikt. År 1921 beviljade riksdagen anslag för en yrkespedagogisk centralanstalt, som under en följd av år anordnade ett mycket stort antal kurser av olika slag för lärare vid yrkesundervisningen. Anslaget till anstalten minskades emellertid så småningom av statsfinansiella skäl och upphörde år 1933 helt att utgå. Anslag finnes numera uppfört å riksstaten till utbildande av yrkeslärare. Med anlitande av detta anslag har skolöverstyrelsen anordnat ett stort antal kurser för utbildning av lärare vid de olika yrkesundervisningsanstalterna i riket. Denna utbildning har sålunda hittills alltmera lagts på kursverksamhet. Hur fortsättningen skall gestalta sig, därom vilja de sakkunniga icke yttra sig, utan hänvisa i detta avseende till 1936 års yrkesskolsakkunnigas blivande förslag i ämnet. Verkstadsskoleutredningen inskränker sig till att framhålla, att med hänsyn till mångfalden av de yrken, i vilka yrkeslärare erfordras, det icke synes möjligt att, om utbildningen av nämnda lärare avses skola äga rum i anslutning till praktisk yrkesutbildning, förlägga densamma till allenast *en* undervisningsanstalt.

Med hänsyn till den inriktning mot kurser vid olika yrkesundervisningsanstalter, som lärarutbildningen sålunda för närvarande har, anse sig de sakkunniga — i avvaktan på yrkesskolsakkunnigas förslag — icke nu böra föreslå inrättandet av någon statlig verkstadsskola med de huvudsakliga uppgifter ifråga om lärarutbildning, vilka avsågos med omförmälda normalskola. Över huvud tala enligt de sakkunnigas uppfattning övertvägande skäl emot, att staten ställer sig såsom huvudman för en eller flera centrala verkstadsskolor.

Vad härefter primärkommunerna beträffar, erinra de sakkunniga om, att städerna Karlskrona, Mölndal, Lysekil och Uddevalla stå såsom huvudmän för de i nämnda städer upprättade verkstadsskolorna för arbetslös ungdom. Såsom framhålles i annat sammanhang tillkom denna organisation icke därför, att man ansåg städerna såsom sådana som de lämpligaste huvudmännen för skolorna. Tvärtom utgick man vid planeringen för ifrågavarande verkstadsskolor ifrån, att landstingen och icke primärkommunerna skulle ha hand om skolorna. Men man fann, att skolorna — under då rådande krisförhållanden — snabbast kunde komma i gång, därest de anknötes till de i nämnda samhällen redan befintliga yrkesundervisningsanstalterna.

Utan tvivel äro ovannämnda stadskommuner värda mycket erkännande för det intresse och arbete de nedlagt för organiserandet och driften av omfördälda verkstadsskolor, även om de därvid givetvis räknat med de fördelar i olika avseenden, som skolornas förläggning till respektive städer skulle föra med sig för städerna själva. Vid bedömandet av frågan, hur huvudmannaskapet för de centrala verkstadsskolorna i allmänhet bör ordnas, kan man dock icke undgå att fästa sig vid vissa omständigheter, som tala för att huvudmannen icke bör vara en primärkommun. För det första bör rekryteringsområdet för en central verkstadsskola vara ett vida större område än en primärkommun normalt utgör. I regel torde det böra omfatta ett landstingsområde. Det synes då ligga i sakens natur, att landstinget skall vara huvudman. Härigenom får man också garanti för, att de olika intressena inom området bli representerade. Ytterligare träder i förevarande sammanhang frågan om styrelsens sammansättning i förgrunden. Om huvudmannen är en primärkommun, blir styrelsen, i vilken givetvis (se sid. 111) böra ingå representanter för såväl arbetsgivare som arbetare inom hantverk och industri, mycket lokalt betonad. Erfarenheterna från arbetslöshetsskolorna ha visat, att betydande nackdelar kunna vara förenade härmed. Strävanden kunna sålunda göra sig gällande, att vid inköp av till exempel råmateriel förbehålla de lokala affärsintressena rätten till leveranser även i sådana fall, då materielen skulle kunna inköpas billigare å annan ort. Vidare kan förekomma, att samma intressen av konkurrenshänsyn söka motverka förekomsten av någon som helst försäljningsbar produktion. De sakkunniga anse det utom varje tvivel, att dylika lokala biintressen i långt mindre grad skola kunna komma till synes och än mindre skola kunna göra sig gällande, om styrelsen har sin sammansättning från ett vidsträcktare område.

Vad sålunda anförts och hänsynen jämväl till övriga förhållanden föranleda de sakkunniga till det förslaget, att huvudmannaskapet för de centrala verkstadsskolorna bör anförtros landstingen. De sakkunniga äro därvid väl medvetna om, att ett stort antal uppgifter av synnerligen kostsam art lagts på landstingen, som sålunda i flertalet fall redan tyngas av betydande utgifter. Liksom sjukvården synes dock yrkesutbildningen vara en angelägenhet, som kan anses i särskild grad ligga inom landstingens intresseområde. Här gäller att bereda ungdomen i icke blott vissa utan alla kommuner inom ett område i huvudsak samma möjligheter att erhålla den utbildning, som kräves för en framgångsrik verksamhet i livet. Om icke staten själv skall påtaga sig dessa uppgifter, synas enligt de sakkunnigas mening landstingen vara bäst ägnade härför. Landstingen ha också redan i åtskilliga fall antingen ställt sig som huvudmän för lantman- och lanthushållsskolor eller i större eller mindre utsträckning lämnat bidrag till dessa. I det följande ämna emellertid de sakkunniga framlägga förslag till sådana statsbidragsgrunder, att landstingens bördor i egenskap av huvudmän för ifrågavarande verkstadsskolor icke bliva för betungande.

I och med ovannämnda principiella ställningstagande till frågan om huvudmannaskapet för de centrala verkstadsskolorna uppkommer givetvis frågan, huruvida verkstadsskolor, som upprättas av städer, vilka icke tillhöra landsting (för närvarande — förutom Stockholm — Göteborg, Malmö, Norrköping, Hälsingborg och Gävle), böra kunna i anslagshänseende vara centrala verkstadsskolor. I detta avseende vilja de sakkunniga framhålla, att nämnda städer redan hava sitt yrkesskolväsende i vissa fall mycket väl ordnat. Härtill kommer, att dessa samhällen och de städer i övrigt, som i framtiden skulle kunna ifrågakomma, säkerligen hava de ekonomiska resurser, att det kan förutsättas, att de själva med statsunderstöd efter i huvudsak nu gällande grunder kunna tillskapa eventuellt ytterligare erforderliga yrkesundervisningsmöjligheter. De speciella hänsyn för landsbygdens behov av yrkesundervisning, varom ovan talats, föreligga icke heller i dessa fall. I detta sammanhang erinra de sakkunniga om, att ansvaret och kostnaderna för skyddshemsverksamheten, som för landet i allmänhet principiellt övertagits av staten, för Stockholms och Göteborgs del fortfarande åvila dessa städer.

Slutligen framstår i förevarande sammanhang det spörsmålet, huruvida en primärkommun, vare sig den deltagar i landsting eller icke, må kunna förena sig med ett landsting om upprättande och driften av en verkstadsskola, som avses att bliva erkänd såsom central. En dylik förening kan tänkas motiverad därmed, att primärkommunen har ett särskilt intresse i tillkomsten av en dylik yrkesundervisningsanstalt och förty vill bidra till de kostnader, som landstinget eljest ensamt skulle hava att bära för anstalten. Beträffande detta spörsmål vilja de sakkunniga i detta sammanhang allenast uttala, att något principiellt hinder icke synes böra resas mot en dylik förening under förutsättning, att primärkommunen icke tillförsäkras någon företrädesrätt för kommunens ungdom till elevplatser vid skolan. Då fråga är om förening mellan landsting och primärkommun, som deltagar i landstinget, bör dock landstinget stå som ensam ansvarig huvudman, även om, jämlikt bestämmelser, som meddelats i reglementet för skolan, primärkommunen må äga rätt att utse en eller annan ledamot av skolans styrelse. I stort sett kommer sålunda primärkommunens deltagande att inskränka sig till att ekonomiskt bidra till skolans upprättande och drift. Därest emellertid en stad, som icke deltagar i landsting, skulle vilja förena sig med ett landsting om inrättande av en central verkstadsskola, uppstår därjämte det särskilda spörsmålet, huruvida statsbidrag bör utgå till denna skola efter samma förmånliga grunder, som till centrala verkstadsskolor i allmänhet. Sistnämnda fråga komma de sakkunniga att upptaga i samband med behandlingen av statsbidragsgrunderna för de centrala verkstadsskolorna.

Till vissa frågor i samband med inrättandet av en central verkstadsskola återkomma de sakkunniga i kap. 13.

3. Antalet centrala verkstadsskolor.

En uppskattning av behovet av nya verkstadsskolor kan, såsom verkstadsskoleutredningen uttalat i slutet av föregående kapitel, icke bli annat än en approximativ beräkning av den yttre ram, inom vilken, ur de synpunkter, som angivits i nämnda kapitel, den föreslagna utvidgningen av den nuvarande verkstadsskoleorganisationen bör kunna tänkas stanna under överskådlig framtid.

I den närmast föregående framställningen ha de sakkunniga, speciellt med tanke på landsbygdens förhållanden, förordat en viss centralisering av verkstadsskoleväsendet samt på grund därav tillstyrkt inrättandet av ett system med centrala verkstadsskolor. Enär vidare förutsatts, att rekryteringsområdet för en central verkstadsskola skall vara ett vida större område än det som en primärkommun i regel utgör och därför normalt omfatta ett landstingsområde, ha landstingen föreslagits såsom huvudmän för ifrågasvarande centralskolor. De sakkunniga ha slutligen avsett, att de centrala verkstadsskolorna skola kompletteras av mera lokalt betonade verkstadsskolor.

Omfattningen av det centrala verkstadsskolesystemet blir givetvis beroende även av den fortsatta utvecklingen av de lokala verkstadsskolorna. Enligt de sakkunnigas uppfattning är det önskvärt att, i mån av lokala behov, dylika verkstadsskolor anordnas, och verkstadsskoleutredningen har därför icke ifrågasatt någon sakligt betydande begränsning av kommunernas möjligheter att inrätta sådana skolor.

Den centrala verkstadsskoleorganisationens omfattning blir vidare beroende icke endast på antalet centralskolor utan jämväl av antalet yrkesavdelningar i varje skola. Som i annat sammanhang kommer att närmare utvecklas, bör dock en verkstadsskola icke göras allt för stor. I de följande kostnadskalkylerna komma de sakkunniga att räkna med skolor, omfattande i genomsnitt 10 yrkesavdelningar eller omkring 150 elever i varje. Denna storlek — inom vilken en central verkstadsskola självfallet icke måste begränsas — välja de sakkunniga dock endast såsom en utgångspunkt vid kostnadsberäkningarna. Därvid utgå de sakkunniga likväl ifrån, att den planerade organisationen icke från början bör göras allt för omfattande.

Med hänsyn icke minst till sistnämnda omständighet anse sig de sakkunniga böra räkna med att antalet verkstadsskolor, som av Kungl. Maj:t erkännas såsom centrala verkstadsskolor och förty skola uppbära statsunderstöd enligt de för dylika skolor stadgade grunderna, tills vidare skall uppgå till i genomsnitt högst en inom varje landstingsområde. Därvid ha de sakkunniga dock icke räknat med någon central verkstadsskola på Gotland. Om man väger emot vartannat, å ena sidan, att två eller flera landstingsområden kunna förena sig om en dylik skola, och, å den andra, möj-

ligheten av att inom något landstingsområde mera än en central verkstads-skola inrättas, ha de sakkunniga ansett sig kunna gå ut ifrån ett antal centrala verkstadsskolor av högst 23.

I föregående kapitel ha de sakkunniga framhållit, att näringslivets behov av yrkesutbildad arbetskraft icke är av den art, att det kan matematiskt angivas, och att i varje fall kalkyler härom, som avsåge en längre tidsperiod, skulle bli mycket osäkra. Jämväl nämnda förhållanden borde, anförde de sakkunniga vidare, föranleda tillbörlig varsamhet vid utbyggandet av den nuvarande verkstadsskoleorganisationen.

Med den beräkning av antalet centrala verkstadsskolor, som de sakkunniga här framlagt, anse de sig icke ha gått utanför den ram, som skäligen bör uppställas. Det är emellertid givet, att de närmare erfarenheter, som successivt erhållas, böra vara avgörande för sättet för planens genomförande.

Kap. 9. Vissa frågor rörande den enskilda centrala verkstadsskolans organisation och drift.

1. Styrelse och förvaltning.

Gällande bestämmelser angående styrelse m. m. för kommunala verkstadsskolor. Enligt gällande yrkesskolstadga utövas den närmaste statliga tillsynen över verkstadsskoleväsendet av skolöverstyrelsen, som äger att för varje verkstadsskola förordna en inspektor. Inspektor har att fullgöra vissa i stadgan angivna uppgifter.

I varje kommun, som inrättat verkstadsskola, skall enligt nämnda stadga finnas en särskild styrelse för skolan, dock att, där kommun, som förutom verkstadsskola upprättat lärlings- eller yrkesskola, så prövar lämpligt, lärlings- eller yrkesskolstyrelse må utgöra styrelse jämväl för verkstadsskola. Styrelse skall bestå av skolans rektor eller, där flera skolor finnas, en av skolornas rektorer, utsedd på sätt i skolans reglemente bestämmes, samt minst fyra, högst åtta ledamöter, utsedda av stadsfullmäktige eller däremot svarande kommunala myndighet. Till ledamöter i styrelsen böra utses lämpliga personer, däribland såväl arbetsgivare och arbetare med god kännedom om ortens arbetsliv i allmänhet och om de särskilda yrkesgrenar eller verksamhetsområden, som undervisningen i skolan avser, varvid skall iakttagas, att minst det antal, som är närmast över hälften av styrelsens samtliga ledamöter, skall utgöras av representanter för nämnda yrken och verksamhetsområden. Styrelsen utser för varje kalenderår inom sig ordförande och vice ordförande samt inom eller utom styrelsen kassaförvaltare. Styrelsens protokoll föras av den styrelsens ledamot, som är rektor för verkstads- eller eventuellt lärlings- eller yrkesskola, därest han är vid sammanträdet tillstädes, i övriga fall av den ledamot, styrelsen därtill utser.

Där så befinnes nödigt, må under verkstadsskolstyrelse tillsättas en särskild nämnd för varje yrkesavdelning eller grupp av yrkesavdelningar. Om val av sådan nämnd samt dess sammansättning och arbetsordning bestämmes i skolans reglemente med iakttagande, att i varje fall det yrke eller verksamhetsområde, för vilket undervisningen inom viss yrkesavdelning eller grupp av yrkesavdelningar är avsedd, skall vara företrätt i sådan nämnd.

I nyssnämnda reglemente skola bestämmelser vara meddelade bland annat beträffande styrelsens sammansättning och styrelseval.

De sakkunniga. Till frågan om den centrala ledningen för verkstads-skoleväsendet återkomma de sakkunniga i det följande.

Inspektor för central verkstadsskola bör enligt de sakkunnigas mening förordnas i samma ordning som för annan kommunal yrkesundervisningsanstalt.

I fråga om sammansättningen av styrelsen för en central verkstadsskola vilja de sakkunniga föreslå följande kompletterande stadganden i förhållande till bestämmelserna i yrkesskolstadgan. Med hänsyn till storleken av de statsunderstöd, som avses skola utgå till ifrågavarande centrala verkstadsskolor, bör staten äga en representant i styrelsen. Denne bör vara styrelsens ordförande samt förordnas av vederbörande länsstyrelse, som tillika inom eller utom styrelsen utser ersättare för ordföranden. Ersättare, som icke tillhör styrelsen, bör äga rätt att närvara vid styrelsens sammanträden även om han icke fungerar som ordförande. Vidare böra arbetsgivare och arbetare vara lika representerade i styrelsen.

Därest i det enskilda fallet finnes lämpligt, att vissa styrelseledamöter eller ledamöter av eventuell yrkesnämnd utses av eller efter förslag av viss eller vissa myndigheter, organisationer eller dylika, torde bestämmelser här om böra meddelas i reglementet för skolan.

Ersättning till styrelseledamöter ävensom till ersättare för ordförande samt, i förekommande fall, ledamöter av yrkesnämnd för deltagande i sammanträde eller förrättning i verkstadsskolans angelägenheter bör av huvudmannen gäldas enligt de grunder, som äro stadgade i fråga om ersättning till ledamöter av liknande kommunala förvaltningsorgan.

I avseende å styrelsens förvaltning vilja de sakkunniga särskilt framhålla vikten av, att ett nära samarbete råder mellan verkstadsskolans ledning och vederbörande arbetsförmedlingsorganisation.

Revision av styrelsens räkenskaper och årliga förvaltning bör ske i den i vederbörande kommunala författningar stadgade ordningen, dock att i revisionen bör deltaga en av länsstyrelsen förordnad person. Denne bör i första hand hava till uppgift att ur statens synpunkt granska ändamålsenligheten av de av styrelsen vidtagna medelsdispositionerna och åtgärderna i övrigt.

Arvodet till ifrågavarande revisor torde böra fastställas av länsstyrelsen samt gäldas av skolans huvudman.

2. Förläggning.

Nu gällande förhållanden. Flertalet efter författningensliga grunder understödda verkstadsskolor i landet hava upprättats av stadskommuner och äro sålunda belägna i städer. Detsamma är förhållandet även med de

tidigast upprättade arbetslöshetsskolorna, nämligen i Karlskrona, Mölndal, Lysekil och Uddevalla. På grund av rådande krisförhållanden gällde det, såsom närmare framhålles i annat sammanhang (kap. 1), att snabbt få skolor av ifrågavarande slag i verksamhet, och det visade sig därvid enklast att anknyta dem till de redan befintliga yrkesundervisningsanstalterna i nämnda städer. Av de senare igångsatta verkstadsskolorna för arbetslös ungdom äro ytterligare två belägna i städer, nämligen en i Arvika och en i Sundsvall. Såvitt de sakkunniga hava sig bekant, umgås emellertid huvudmännen för dessa skolor — Värmlands och Västernorrlands läns landsting — med planer på att centralisera denna verkstadsskoledrift till de av respektive huvudmän redan anordnade verkstadsskolorna i Älvåsen i Älvsbacka kommun och Sandö i Bjärträ kommun, båda belägna å landsbygden. Verkstadsskolan i Tönshammar är belägen inom Söderhamns stads ytterområde. I sak motsvarande förläggning kommer den verkstadsskola att erhålla, som för närvarande är under uppförande å Strömbacka invid Piteå. Vad slutligen verkstadsskolorna i Gimo och Byske beträffa äro de, såsom namnen angiva, belägna på landsbygden.

De sakkunniga. Av den föregående redogörelsen torde några bestämda slutsatser icke böra dragas beträffande den lämpligaste förläggningen av en central verkstadsskola. I allmänhet hava för varje särskilt fall föreliggande särskilda förhållanden föranlett de hittillsvarande verkstadsskolornas förläggning.

Det är icke de sakkunnigas mening att i det följande föreslå några bindande normer i avseende å de centrala verkstadsskolornas förläggning. Självfallet måste dylika frågor fritt prövas med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. De sakkunniga vilja här nedan endast angiva några synpunkter, som synas böra beaktas vid valet av förläggningsplatser.

Till skillnad mot vad som hittills gällt beträffande de vanliga verkstadsskolorna, vilka i regel hava ett strängt lokalt begränsat rekryteringsområde, bliva de centrala verkstadsskolorna avsedda för större områden, i första hand för ett eller flera landstingsområden. Med hänsyn bland annat till elevernas bostads- och ekonomiska förhållanden samt statsverkets utgifter för stipendier bör därför tillses, att en centralskola om möjligt förlägges så, att största möjliga antal elever under skoltiden kunna bo i sina hem. Därmed är icke sagt, att skolan av denna anledning måste ligga inom den folkrikaste delen av skolområdet. Frågan torde böra prövas med hänsyn särskilt till förefintliga kommunikationsmöjligheter. De sakkunniga förutsätta, att en elev av den ålder, varom här är fråga, under en så relativt kortvarig skoltid som i en central verkstadsskola skall kunna underkasta sig relativt betydande personliga ansträngningar i nu förevarande avseende för att erhålla utbildning i skolan. Särskilt torde eleverna — i varje fall under delar av läsåret — i stor utsträckning kunna använda sig av cyklar för färden till

och från skolorna. I detta sammanhang erinras om de ofta synnerligen långa vägar, som hantverkare och andra arbetare på landsbygden dagligen år ut och år in färdas till de stundom mycket växlande arbetsplatserna. En lättnad för nu ifrågavarande elever kan emellertid givas, genom att de beredas en ordentlig måltid i skolan i de fall, då skolvägen är lång och icke alls tillåter eller skäligen medgiver, att eleven reser hem under middagsrasten.

I ett senare sammanhang framhålles, att vid valet av yrkesavdelningar vid en central verkstadsskola en av huvudsynpunkterna bör vara, att landsbygdens behov av yrkesutbildad arbetskraft tillgodoses. Härav synes såsom en beaktansvärd omständighet följa, att förläggningen av skolan om möjligt icke bör göras sådan, att elevens vistelse å skolorten bidrager till att för framtiden draga honom bort från landsbygden.

För avyttringen av den säljbara produktion i form av arbeten inom eller utom skolverkstäderna, som för vinnande av effektivitet i undervisningen bör förekomma vid centrala verkstadsskolor, är det vidare av värde, att nära kontakt kan erhållas med industriföretagare och hantverkare, men nämnda syfte torde åtminstone delvis kunna vinnas även genom att förbindelser knyts med en talrikare befolkning på landsbygden i skolans närhet eller i städerna däromkring. Hänsyn bör givetvis tagas till nämnda förhållanden. Jämväl för frågan om elevernas anställning i yrkeslivet efter genomgången verkstadsskola synas nu berörda synpunkter böra uppmärksammas.

I det enskilda fallet måste därjämte en mångfald andra synpunkter, såsom möjligheterna att anskaffa erforderliga lärare, utvecklingsmöjligheterna, möjligheterna för tillfällig utvidgning under arbetslöshetstider m. m., beaktas. I många fall torde emellertid lösningen av förläggningsfrågan vara tämligen enkel med hänsyn till föreliggande förhållanden, och det torde, såsom redan anförts, vara huvudmannens sak att taga slutlig ställning till dessa spörsmål. Därvid synes dock huvudmannen redan vid planläggningen böra samråda med de statliga myndigheterna och taga hänsyn till de synpunkter, som kunna framhållas av dessa.

De sakkunniga gå ut ifrån, att såsom regel den primärkommun, till vilken en central verkstadsskola förlägges, kostnadsfritt ställer till förfogande erforderliga tomtutrymmen och annat, som kan anses skäligt.

3. Undervisningslokaler, bostäder åt eleverna samt undervisningsmateriel m. m.

Gällande bestämmelser i avseende å lokaler m. m. för kommunala yrkesundervisningsanstalter. Enligt yrkesskolstadgan åligger det kommun att anskaffa och underhålla tjänliga och tillräckliga undervisningslokaler för kommunal yrkesundervisningsanstalt med erforderliga och lämpliga skolmöbler och behövlig undervisningsmateriel; och bör skolöverstyrelsen i sådant avseende tillhandagå kommunerna med råd och upplysningar. I gäl-

lande statsbidragsförfattning är vidare såsom villkor för utgående av statsunderstöd till yrkesundervisningsanstalt föreskrivet, att anstalten har till sitt förfogande lokaler samt inrednings- och undervisningsmateriel, som godkännas av skolöverstyrelsen.

Beträffande elevernas bostadsförhållanden finnas däremot i gällande författningar eller eljest icke några som helst bestämmelser meddelade.

De sakkunniga. De sakkunniga — vilka i annat sammanhang upptaga frågan om grunderna för statsunderstöd till nu ifrågavarande ändamål — ifrågasätta givetvis icke för de centrala verkstadsskolornas del någon ändring i den huvudman för yrkesundervisningsanstalt åliggande skyldigheten att tillhandahålla *undervisningslokaler, materiel* och dylikt. Lokalfrågan synes böra underställas Kungl. Maj:ts prövning i samband med frågan om inrättandet av en yrkesundervisningsanstalt såsom central verkstadsskola.

I detta sammanhang vilja de sakkunniga i korthet även ange ett par synpunkter på frågan om *maskinutrustningen* vid verkstadsskolorna. I några fall förefinnas vid arbetslöshetsskolorna ett antal komplicerade maskiner, i första hand avsedda för en större produktions behov. Närmast utgöra de en kombination av flera särskilda maskiner, i vilka en mångfald olika arbetsmoment utföras. Ifrågavarande maskiner äro synnerligen dyrbara i inköp. Verkstadsskolornas uppgift är emellertid enligt de sakkunnigas uppfattning icke att bibringa eleven kunskap om skötseln av specialmaskiner av dylik art. Den relativt begränsade undervisningstiden måste i stället användas till ett så fullständigt inlärande som möjligt av de för vederbörande yrke mera grundläggande arbetsmomenten och förfarandena, för metallarbetaren t. ex. filning, svarvning, fräsning och dylikt i därför lämpade anordningar. Har eleven under skoltiden uppnått god sådan färdighet, torde det icke möta större svårigheter för honom att i yrket lära sig skötseln och driften även av övriga förekommande maskiner. Det är vidare av synnerlig betydelse, att i skolverkstäderna eleverna icke vänjas vid en maskinutrustning, som sedermera icke allmänt kommer att stå dem till buds i yrkeslivet. Slutligen bör i detta sammanhang även framhållas, att av kostnadshänsyn utrustningen vid verkstadsskolorna icke bör göras mera omfattande än som kräves med hänsyn till undervisningens mål.

Såsom bilaga 4 vid detta betänkande har fogats viss utredning angående erforderliga lokalutrymmen för en verkstadsskola. Utan att taga ställning till frågan härom, hänvisa de sakkunniga till de sålunda meddelade uppgifterna.

De sakkunniga övergå härnäst till frågan om elevernas *bostadsförhållanden* vid en central verkstadsskola.

Med hänsyn till skolornas lokala karaktär hava vid de vanliga verkstadsskolorna elevernas bostadsfrågor som regel icke påkallat större uppmärk-

samhet från vederbörande skollednings sida. Ett antal elevinternat finnas dock. Vid arbetslöshetsskolorna, vid vilka eleverna i allmänhet äro inackorderade, hava ifrågavarande spörsmål lösts på ganska skiftande sätt och mer eller mindre provisoriskt. I Karlskrona till exempel hava på grund av där rådande speciella förhållanden eleverna helt kunnat inackorderas i enskilda hem, i allmänhet en eller ett par i varje. En kontinuerlig tillsyn över bostäderna har ägt rum från skolledningens sida. Vid skolan i Mölndal har inackordering ägt rum av ett stort antal elever i av skolledningen förhyrda byggnader (elevinternat), under det att de övriga inkvarterats i enskilda hem. Elevinternaten hava dock varit av mera provisorisk natur. Även i Lysekil och i viss omfattning i Uddevalla hava eleverna hittills inackorderats i privata familjer. På sistnämnda plats har emellertid skolledningen numera iordningställt ett väl inrättat elevinternat i en restaurerad äldre fastighet. Jämväl vid flertalet övriga, senare tillkomna skolor hava anordningar vidtagits för elevernas inkvarterande, i allmänhet i elevinternat.

Det är själfallet, att vid en för ett större område avsedd verkstadsskola en del elever icke kunna vara bosatta i sina hem. Med en lämplig förläggning av skolan och goda kommunikationer av olika slag torde man dock kunna räkna med, att många av eleverna dagligen kunna resa mellan hemmen och skolorten. Under en tidigare punkt i detta kapitel hava de sakkunniga härom uttalat, att en elev av den ålder, varom fråga vore, under en så relativt kortvarig skoltid som i en central verkstadsskola borde kunna underkasta sig ganska betydande personliga ansträngningar i fråga om dagliga resor för att erhålla yrkesutbildning. Man har dock att räkna med, att flertalet elever måste vara inackorderade å skolorten.

Det bör enligt de sakkunnigas uppfattning vara vederbörande skollednings sak att föranstalta om lämpliga bostäder åt sistnämnda kategori elever. Erfarenheterna från arbetslöshetsskolorna hava visat, att allvarliga olägenheter eljest kunna uppstå i olika avseenden.

Huruvida i det enskilda fallet detta bör ske genom elevernas inackorderande i enskilda hem eller genom upprättande av elevinternat, är en fråga, som givetvis huvudmannen bör hava att i sista hand avgöra. Men enligt de sakkunnigas mening är en förläggning i elevinternat att förordas, därest icke förhållanden råda, som särskilt starkt tala för annat förläggningssätt. Sålunda torde driften av ett elevinternat — åtminstone ett tämligen stort sådant — bliva något billigare än enskild inackordering, men framför allt kan ett rätt skött internat innebära, att eleverna även under fritiden erhålla en värdefull uppfostran i olika avseenden. De sakkunniga äro emellertid icke blinda för de vanskligheter, ett elevinternat i vissa avseenden kan erbjuda. Om planläggningen från skolledningens sida och den dagliga övervakningen från lärare och övriga anställda handhaves på rätt sätt, torde emellertid sistnämnda förhållande icke böra anses avgörande. De sakkunniga förutsätta därvid, att någon lärare vid verkstadsskolan alltid är jourhavande i internatet och då vistas där även nattetid. Om så finnes lämpligt, kan, så-

som ofta förekommer i internatskolor, någon av lärarna tillika förordnas till föreståndare (husfader) för internatet. Det bör emellertid särskilt framhållas, att, hur bostadsfrågorna för eleverna än ordnas, fordra de stor och ständig uppmärksamhet från skolledningens sida. Även den inspekterande statliga myndigheten bör noga beakta ifrågavarande spørsmål och, i förekommande fall, föreslå de ändringar och åtgärder i övrigt, som kunna befinnas påkallade.

Ett elevinternat bör lämpligen vara anordnat så, att i internatet icke boende elever, som måste intaga någon eller några måltider utom hemmet, kunna erhålla dessa i internatet.

Vid folkhögskolorna och andra undervisningsanstalter förekomma i några fall av eleverna upprätthållna kooperativa elevhushåll. Förhållandena vid verkstadsskolorna synas emellertid i vissa avseenden så olika dem vid ovan nämnda anstalter, att de sakkunniga icke vilja tillråda försök med dylika anordningar.

I den härvid fogade bilagan 4 återgives resultatet av en utredning rörande inredning m. m. i ett elevinternat, till vilken de sakkunniga hänvisa. I kap. 12 behandla de sakkunniga frågan om statsunderstöd till elevinternats upp- rättande och drift.

4. Storlek och yrkesavdelningar.

I gällande författningar äro stadganden icke meddelade, varigenom man sökt generellt reglera yrkesundervisningsanstalternas storlek, yrkesinriktning och dylikt. Detta är naturligt, enär dylika spørsmål måste prövas med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall.

De sakkunniga finna icke anledning att för de centrala verkstadsskolornas del intaga någon principiellt annan inställning till ifrågavarande spørsmål, men vilja framlägga vissa synpunkter å desamma.

En yrkesavdelning i verkstadsskola omfattar som regel 15 elever. Frågan om *verkstadsskolornas storlek* blir sålunda i väsentlig mån en fråga om antalet yrkesavdelningar vid skolorna. Som skäl för relativt stora verkstadsskolor ha därför åberopats de ökade möjligheterna för yrkesdifferentiering i de stora skolorna. Emellertid böra verkstadsskolorna icke för att tillgodose nämnda önskemål göras större än som med hänsyn till andra avgörande skäl kan anses lämpligt. I sistnämnda avseende framstår främst kravet på, att ledningen för en verkstadsskola — och därvid främst rektor — måste kunna hava en fullständig överblick över skolans alla angelägenheter. Man måste i detta sammanhang beakta, att skolledningen har ansvaret för den delvis mycket dyrbara materielutrustningen vid skolan, vilken skall på effektivaste sätt utnyttjas för undervisningen, vårdas och kompletteras. Vidare kräver kontrollen över undervisningens bedrivande genom övningsarbeten och arbeten, avsedda för försäljning, ävensom inköp av råmaterial och av-

yttring av den säljbara produktionen stor uppmärksamhet och mycket arbete. I avseende å eleverna, vilka vid verkstadsskolorna i stor utsträckning måste vara inackorderade å skolorten, bliva skolledningens uppgifter vida mera betungande än vid läroanstalter i allmänhet. Skolledningen har icke endast att åt eleverna anskaffa bostäder utan måste utöva en fortlöpande kontroll över dessa och elevernas vistande där. Även i övrigt fordra elevernas ekonomiska och personliga förhållanden stor ansvars känsla och uppmärksamhet från ledningens sida. Skall därför den administrativa apparaten vid skolorna vara effektiv och samtidigt icke bliva för tungrodd, är det enligt de sakkunnigas mening nödvändigt att begränsa skolornas storlek.

I efterföljande kostnadsberäkningar hava de sakkunniga utgått från en genomsnittlig storlek på varje central verkstadsskola av 10 yrkesavdelningar eller sålunda omkring 150 elever. Därmed hava de sakkunniga emellertid icke velat angiva, att storleken av en sådan verkstadsskola alltid bör hållas inom nämnda ram. Den angivna storleken har valts allenast som utgångspunkt vid beräkningen av de ungefärliga kostnaderna för ett centralt verkstadsskolesystem, därvid de sakkunniga dock gått ut ifrån, att den planerade organisationen icke från början bör göras för omfattande.

I detta sammanhang vilja de sakkunniga såsom sin mening uttala, att det i många fall torde visa sig fördelaktigt att icke omedelbart utbygga en central verkstadsskola till den avsedda slutliga storleken. Om skolan successivt får växa ut, torde stundom betydande kostnadsbesparingar kunna vinnas bland annat därigenom, att den fortsatta utbyggnaden i stor utsträckning kan anförtros åt eleverna själva. Av betydelse synes därjämte vara, att anpassningen till föreliggande lokala förhållanden sker lättare, om skolan under sin första verksamhetstid är relativt liten. De svårigheter i samband med försäljning av skolans produktion och övertagande av arbeten på den öppna marknaden, som enligt erfarenheten förekomma särskilt under en verkstadsskolas första verksamhetsperiod, bliva därmed lättare att bemästra och i fortsättningen undgå (jfr sid. 124 f.).

De sakkunniga övergå härefter till frågan om *valet av yrkesavdelningar*. Såsom uttalats i de sakkunnigas direktiv är det angeläget, att vid uppbyggandet av ett centralt verkstadsskolesystem näringslivets behov av yrkesutbildad arbetskraft inom olika fack noga beaktas. Vidare bör därvid, såvitt möjligt, organisationen givas en sådan grad av smidighet, att en anpassning kan ske efter mera bestämda förskjutningar i detta behov. För att tillgodose den förstnämnda synpunkten bör vid valet av yrkesavdelningar tillses, att utbildningen i första hand inriktas på sådana yrken, som hava en relativt stor betydelse för landets eller i varje fall skolområdet ekonomiska liv och i vilka samtidigt behovet av yrkesutbildad arbetskraft är betydande. Bland dylika yrken torde kunna nämnas dem, som sysselsätta metall- och träarbetare av olika slag. Beträffande synpunkten att skolorna böra givas största möjliga smidighet till anpassning har rationaliseringsutredningen,

som synes i första hand inriktad på frågan om storindustrins behov av yrkesarbetare, i sin i direktiven omnämnda skrivelse uttalat, att för uppnående av nämnda mål yrkesutbildningen syntes böra tudelas så, att man skilde mellan, å ena sidan, en förberedande yrkesutbildning, som vore av mera allmän karaktär och *ej* inriktades på något särskilt yrke, samt, å den andra, den egentliga yrkesutbildningen, vilken enligt utredningens uppfattning åtminstone för industrins del bäst erhöles på arbetsplatsen. Den förberedande utbildningen borde företrädesvis meddelas i av landstingen upprättade skolor (jfr sid. 95). Såsom verkstadsskoleutredningen i annat sammanhang (kap. 2) anført, har den icke ansett sig böra närmare ingå på frågor, som avse yrkesutbildningens principiella organisation och eventuella nydaning. De sakkunnigas förslag innefattar sålunda icke några nya former av yrkesundervisningsanstalter. De sakkunniga anse emellertid, att en viss grad av smidighet till anpassning efter mera bestämda förskjutningar i näringslivets behov av yrkesutbildad arbetskraft kan komma till stånd inom nuvarande skoltyper, om blott erforderlig hänsyn härtill tages vid valet av yrkesavdelningar. Såsom exempel härpå torde kunna framhållas, att den kunskap om verktygsvård, maskinskötsel, maskinvård och maskinarbete, som meddelas i metall- och träindustriella yrkesavdelningar, i viss utsträckning har sin tillämpning inom allt maskinarbete, ävensom att det torde vara möjligt att anpassa undervisningen i dylika avdelningar så, att den vid varje tid bäst svarar mot näringslivets överskådbara utveckling och behov. En ytterligare huvudsynpunkt vid valet av yrkesavdelningar synes böra vara, att landsbygdens behov av yrkesutbildad arbetskraft tillgodoses. Det torde få anses uppenbart, att i stora delar av landet just på landsbygden en betydande brist råder på skickliga yrkesmän i vissa yrken.

I detta sammanhang må omnämnas en av Göteborgs textilindustriförening hos Kungl. Maj:t gjord framställning, vilken överlämnats till de sakkunniga. I nämnda framställning har industriföreningen, som representerar övervägande delen av de inom Göteborgs och Bohus län belägna industriföretagen, hemställt, att möjligheterna måtte undersökas för att vid vissa verkstadsskolor inrätta avdelningar för utbildning av textilarbetare.

Med hänsyn till att verkstadsskoleutredningen icke ansett sig böra taga ställning till yrkesundervisningens inriktning på särskilda yrken, vilja de sakkunniga endast uttala, att ifrågavarande framställning bör tagas under övervägande av den centrala ledningen för yrkesskolväsendet. Enligt de sakkunnigas uppfattning bör det nämligen vara synnerligen angeläget för vederbörande skolmyndigheter att taga fasta på initiativ av det slag, som det ovan angivna. Just den omständigheten, att önskemålen komma från industrins egna representanter, innebär utan tvivel goda möjligheter till samarbete, *ej* minst när det gäller avsättningen av den säljbara produktionen, elevernas anställningar efter genomgångna kurser och dylikt. Emellertid bör självfallet samarbetet utsträckas att omfatta även vederbörande arbetare-

organisationer, så att de inom yrket redan anställas synpunkter på utbildningsfrågorna kunna komma till sin rätt. Till dessa frågor återkomma de sakkunniga i kap. 13.

I detta sammanhang torde slutligen *statens egna behov* av yrkesutbildad arbetskraft inom vissa yrken böra uppmärksammas. En direkt anledning härtill föreligger på grund av en av styrelsen för Gävleborgs läns landstings verkstadsskolor gjord framställning, som överlämnats till de sakkunniga. I nämnda framställning har styrelsen utvecklat flygvapnets samt den militära och civila flygindustrins och näringslivets i övrigt stora behov av mekaniker, vapensmeder och radiömän. Vad särskilt flygvapnet beträffar — där den erforderliga utbildningen för närvarande meddelas de stamanställda under andra eller tredje anställningsåret — har det enligt framställningen visat sig önskvärt, att utbildningen i stället förlägges till ett tidigare åldersläge eller så, att den förberedande utbildningen kan vara avslutad före 17 års ålder. Styrelsen ifrågasätter med hänsyn härtill, om icke två eller tre statliga verkstadsskolor böra upprättas för ändamålet. En av skolorna anser styrelsen därvid lämpligen böra förläggas i anslutning till den redan befintliga verkstadsskolan i Tönshammar.

De sakkunniga anse sig icke böra förorda, att särskilda statliga verkstadsskolor upprättas för ovannämnda ändamål under annan förutsättning, än att de göras helt militära. Däremot ifrågasätta de sakkunniga, huruvida icke även yrkesutbildning i sådana yrken, av vilka staten för sin verksamhet har särskilda intressen, såsom av flygmekaniker, radiömän och dylika, bör kunna komma till stånd vid de centrala verkstadsskolorna i samma ordning och under enahanda villkor som beträffande andra yrken. Att landstingen ansetts skäligen böra påläggas bördorna av de centrala verkstadsskolorna föranledes givetvis — förutom i viss mån därav, att det ekonomiska livet inom landstingsområdet rent allmänt sett främjas av en ökad tillgång på verkligt yrkesutbildad arbetskraft — dock i främsta rummet av nödvändigheten att bereda den uppväxande ungdomen där förutsättningar för en så vitt möjligt tryggad ekonomisk framtid. Verkstadsskoleutbildningen har ansetts innebära goda möjligheter härutinnan. Landstingen-huvudmännen böra därför ur dessa synpunkter hava lika stort intresse att uppehålla en verkstadsskola för till exempel flygmekaniker som för metallarbetare, snickare och dylika. Någon anledning synes därför enligt de sakkunnigas mening icke föreligga att understödja vissa yrkesavdelningar vid en central verkstadsskola efter förmånligare grunder än andra. De sakkunniga äro övertygade om, att de intressen, som staten sålunda eller eljest må kunna ha i fråga om anordnandet av nya eller omändring av redan befintliga yrkesavdelningar vid en central verkstadsskola, skola vinna tillräckligt beaktande vid det samarbete, som förutsättes äga rum mellan den centrala ledningen för yrkesskolväsendet och vederbörande skolledning.

Beträffande den nu föreliggande framställningen rörande flygvapnets be-

hov hava de sakkunniga sig bekant, att vissa åtgärder redan vidtagits i syfte att söka åstadkomma den önskade utbildningen.

Vid verkstadsskoleväsendets fortsatta utbyggande bör givetvis stor uppmärksamhet fästas vid spörsmål av de slag, som nu senast berörts.

5. Utbildningstidens längd.

Gällande bestämmelser i avseende å kommunala verkstadsskolor m. m.
I gällande yrkesskolstadga föreskrives, såsom i ett tidigare sammanhang omnämnts, att verkstadsskola må, allt efter olika orters behov och arbetsförhållanden inom det yrke, skolan avser, kunna anordnas med längre eller kortare läroår, flera eller färre årskurser, större eller mindre antal timmar i veckan, dock under iakttagande av att, såvida icke skolöverstyrelsen på grund av särskilda förhållanden finner skäl medgiva undantag, lärokursen icke må för en och samma lärjunge givas en större utsträckning, än som motsvarar 2 400 timmar.

Till jämförelse må nämnas, att undervisningen vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom i regel omfattar omkring 2 000 timmar om året under vartdera av två år.

Den i författningen sålunda angivna regeln har emellertid under utvecklingens gång fått vidkännas många undantag. Av tabell 4 (sid. 37) i kap. 4 framgår, att vid ett stort antal med författningens statsbidrag understödda verkstadsskolor kurserna i huvudsak äro lika omfattande som vid arbetslöshetsskolorna. I många fall, särskilt i hantverksyrkena, äro kurserna till och med tre- eller fyraåriga. De avse då att lämna en fullständig lärlingsutbildning, under det att undervisningen i kurser av kortare varaktighet allenast syftar till att bibringa eleverna en förberedande utbildning, som måste fortsättas och fullföljas genom anställning i yrket.

Vid de provisoriska verkstadsskolorna för arbetslös ungdom bestämdes utbildningstiden redan från början för samtliga yrken till två läsår om vartdera 48 veckor. Från de skolor, vilka började sin verksamhet under förra hälften av 1936, ha sålunda under vårterminen 1938 efter fullt genomgångna kurser ett större antal elever avgått (jfr bil. 5). Beträffande vissa hantverksyrken hava i samband därmed framkommit önskemål om viss förlängning av utbildningstiden. Efter av styrelsen för arbetslöshetsskolan i Mölndal under hösten 1937 gjord framställning har i anledning därav medgivits, att undervisningstiden för de vid skolan upprätthållna avdelningarna för skraddare, målare och tapetserare får utsträckas att omfatta högst fyra läsår. En motsvarande förlängning av utbildningstiden har kommit till stånd även vid verkstadsskolan i Uddevalla.

I nämnda ärende — som överlämnats till de sakkunniga för att tagas i beaktande vid fullgörandet av de sakkunnigas uppdrag — ha styrelsen för Sveriges hantverksorganisation och skolöverstyrelsen avgivit yttranden. Sty-

relsen för hantverksorganisationen har därvid — utan att taga principiell ställning till frågan om fortsatt utbildning i verkstadsskolor av arbetslös ungdom — uttalat sig för bifall till framställningen under anförande, att, därest ungdom bereddes möjlighet till yrkesutbildning i verkstadsskolor, denna utbildning borde vara fullständig och föra fram därhän, att de unga kunde avlägga gesällprov inom respektive yrken. I sitt utlåtande har vidare skolöverstyrelsen — efter erinran om ovannämnda föreskrift i yrkesskolstadgan angående undervisningstidens begränsning — anfört bland annat, att den sålunda föreskrivna maximitiden icke kunnat upprätthållas ens för de mera rent industriella yrkena. Utvecklingen hade i fråga om dessa pekat på, att den i regel behövliga undervisningstiden borde beräknas till två år, dock med längre utsträckning i särskilda fall, där högre kvalifikationer måste krävas av de avgående eleverna. I fråga om de egentliga hantverksyrkena, anförde överstyrelsen vidare, hade åtskilliga omständigheter gjort, att överstyrelsen redan tidigt intagit den ståndpunkten, att det vore till fördel, om undervisningen i dessa anordnades så, att eleverna som regel omedelbart före kursens avslutande kunde avlägga s. k. utlärlingsprov, vilket i sedvanlig ordning granskades genom försorg av ortens hantverksförening. I motiveringen för sitt ståndpunktstagande har överstyrelsen vidare anfört bland annat, att i de flesta hantverksyrken en lärotid av fyra till fem år beräknades för att lärlingen skulle anses kompetent att utföra utlärlingsprov och bliva förklarad såsom »utlärdd arbetare». En undervisning på ett eller två år i en verkstadsskola kunde därför icke i dessa yrken vara tillräcklig för att meddela en fullgod lärlingsutbildning, särskilt med hänsyn till att i utbildningen inginge icke endast inlärandet av vissa arbetsförfaranden utan parallellt därmed även en sådan träning i arbetsuppgifternas utförande, att den sålunda utbildade arbetskraften bleve ekonomiskt användbar. En följd härav hade blivit, att yrkesutövare inom hantverket i stor utsträckning icke ansågo sig kunna anställa från verkstadsskolorna avgångna elever, om skolorna endast haft ett eller två års undervisningstid.

Till belysning av förevarande spörsmål torde i detta sammanhang vidare få erinras om en av socialstyrelsen år 1937 i serien »sociala meddelanden» (häftet 9) framlagd utredning rörande utbildningstiden m. m. för lärlingar inom vissa yrken. Enligt denna utredning — som omfattar ett stort antal yrken och sammanställts med ledning av uppgifter från i juli 1937 gällande kollektivavtal — uppgår utbildningstiden för byggnadssnickare och murare till 3 år, för automobilreparatörer, målare, möbelsnickare, skraddare, smeder och svarvare till 4 år, för tapetserare till 5 år samt för bleck- och plåtslagare till 6 år.

De sakkunniga. Frågan om utbildningstidens längd i verkstadsskolorna är i huvudsak en fråga om graden av den utbildning, dessa skolor böra meddela. I sådana yrken, där med hänsyn till yrkets natur och arbetsförhållan-

den den från verkstadsskolan avgående eleven kan antagas vinna anställning i yrket, endast om han erhållit fullständig lärlingsutbildning, bör utbildningstidens längd bestämmas med hänsyn till den tid, en sådan utbildning kräver i en verkstadsskola. I övriga yrken, främst de mera industriellt betonade, där elevens utbildning kan och bör slutföras genom anställning i yrket, bör denne, efter erhållen grundläggande utbildning i verkstadsskolan, så snart som möjligt komma ut i arbete i yrket för att där vänja sig vid arbetsförhållandena och erhålla den slutliga träningen. Då även i sistnämnda fall utbildningen i verkstadsskolan bör hava karaktären av en verklig yrkesutbildning, bör dock utbildningstiden icke sättas allt för kort. De sakkunniga ha i anslutning till skolöverstyrelsens ovan refererade uttalande vid sina beräkningar utgått ifrån, att såsom regel undervisningstiden i dessa yrken utgör 2 år. Det torde emellertid böra ankomma på den centrala myndighet, som har att fastställa reglementen för ifrågavarande verkstadsskolor, att i det enskilda fallet besluta beträffande undervisningstidens längd.

I detta sammanhang vilja de sakkunniga upptaga frågan, huruvida eleverna vid centrala verkstadsskolor under utbildningstiden eller i omedelbar anslutning till densamma skulle kunna under skolledningens överinseende beredas någon tids arbete genom anställning i industrin eller hos hantverksmästare. Det är givet, att de erfarenheter om arbetsförhållanden, rutin och dylikt, som eleven vunne i sådan anställning, skulle vara ägnade att komplettera den i verkstadsskolan erhållna utbildningen, även om denna utbildning, såsom i viss utsträckning bör vara fallet, är lagd på frambringandet av säljbar produktion eller eljest på fullgörandet av arbetsuppgifter i öppna marknaden. Emellertid torde möjligheterna att genomföra en dylik organisation av ifrågavarande yrkesutbildning vara mycket olika på olika håll, icke minst med hänsyn till verkstadsskolornas förläggningsförhållanden. Några generella föreskrifter torde förty icke kunna ifrågakomma i förevarande avseende. De sakkunniga — som i annat sammanhang (sid. 124 f.) återkomma till frågorna om den säljbara produktionen vid verkstadsskolorna samt skolornas övertagande av arbetsuppgifter i den öppna marknaden — inskränka sig på grund därav till att i det följande angiva några synpunkter på oförmälda spörsmål.

I första hand tänka de sakkunniga därvid på möjligheten av att i sådana yrken, där en elev i verkstadsskola som regel icke kan antagas vinna anställning i yrket, förrän han erhållit fullständig lärlingsutbildning, allenast en del av utbildningen, exempelvis två läsår, förlägges till den centrala verkstadsskolan, under det att den övriga delen av den erforderliga utbildningen sker i en sådan inbyggd eller decentraliserad verkstadsskola, för vilkens organisation och arbetssätt redogörelse lämnats i det föregående. I sistnämnda verkstadsskola erhåller då eleven samma ställning som en vanlig lärling. Bland andra tänkbara organisationsformer vilja de sakkunniga erinra om en

typ av skola för utbildning av metallarbetare, som förekommer vid Stockholms stads skolor för yrkesundervisning. Vid nämnda skolor finnas bland annat en 11-månaders och en 20-månaders kurs i nämnda yrke. I sistnämnda kurs pågår undervisningen i yrkesarbete och i teoretiska läroämnen lika lång tid som i den förstnämnda, under det att återstoden av lärotiden är förlagd till olika mekaniska verkstäder ute i staden. Undervisningen i 20-månaderskursen, som omfattar två avdelningar om vardera 15 elever, är anordnad så, att lärjungarna i den ena avdelningen — efter en undervisningsperiod av tre månader i verkstadsskolan — under skolans ledning och överinseende de därpå följande tre månaderna fördelas på olika mekaniska verkstäder i staden (träningsperiod), samtidigt med att den andra avdelningen under tre månader undervisas i skolan. Efter träningsperiodens slut återvända lärjungarna i den första avdelningen till skolan, där de ånyo erhålla undervisning, medan lärjungarna i den andra avdelningen intaga de förras plats på de enskilda verkstäderna. Dessa växlingsperioder fortfara sedan under hela skoltiden.

För genomförandet av ovan angivna eller andra organisationsformer måste ett intimt samarbete, grundat på intressegemenskap, hava kommit till stånd mellan verkstadsskolans representanter samt vederbörande arbetsgivare- och arbetareorganisationer. De sakkunniga framhålla därför betydelsen av, att skolledningen står i nära kontakt med yrkeslivet och noga följer utvecklingen inom detsamma. Behovet av samarbete med yrkesmännen, såväl företagare som arbetare, har man beaktat genom representationen i styrelserna för dylika intressen ävensom därigenom, att möjligheter tillskapats att anordna särskilda yrkesnämnder. Men även på andra sätt torde skolledningen kunna befrämja dylikt samarbete.

Till frågan om elevernas löne- och stipendieförhållanden under arbete i öppna marknaden återkomma de sakkunniga i det följande (kap. 14).

6. Undervisningen.

I gällande yrkesskolstadga återfinnas vissa allmänna bestämmelser angående undervisningens bedrivande vid en verkstadsskola, under det att erforderliga detaljföreskrifter meddelas i det reglemente, som skolöverstyrelsen har utfärdat för varje skola. Enligt yrkesskolstadgan skall undervisningen i verkstadsskola så ordnas och bedrivas, att lärjungen systematiskt bibringas insikt och färdighet i yrkets olika arbetsoperationer, varvid särskild uppmärksamhet bör ägnas åt lärjungarnas rätta kroppsställning och ändamålsenliga rörelser i arbetet, inlärandet av arbetsverktygens rätta vård, inställning och begagnande, den för varje särskild arbetsoperation erforderliga tiden, sparsamhet och omtanke i fråga om alla förekommande materialier samt åt noggrannhet och god ordning i arbetet i alla avseenden. Arbetsuppgifterna böra så väljas, att de visserligen icke överstiga lärjungens

förmåga men dock städse sporra honom att utveckla sina krafter på ett sätt, som för uppnående av en god arbetsprestation erfordras. Ett långvarigt uppreparande av enahanda arbete bör icke förekomma utom i de fall sådant för ett ordentligt inlärande eller eljest i samband med nya arbetsuppgifter är nödvändigt. Så småningom bör lärjungen få övergå från enklare till mera krävande arbetsoperationer, och bör därvid tillses, att varje lärjunge erhåller övning i så vitt möjligt alla de olika arbetsuppgifter skolans lärokurs omfattar.

De sakkunniga ifrågasätta icke någon ändring i de ovan angivna principerna för undervisningens anordnande och bedrivande.

En verkstadsskola är, såsom namnet säger, ordnad såsom en verkstad. I görligaste mån organiseras sålunda arbetet där på samma sätt som i en dylik. Lärjungen har emellertid, som framgår av de ovan citerade bestämmelserna, att först genomgå en systematisk utbildning genom elevarbete, där det ena tempot inläres efter det andra, där han lär sig känna material, redskapens handhavande och skötsel o. s. v. För vinnande av en verklig yrkesutbildning måste dock lärjungen även syssla med vanligt produktivt arbete. Endast därigenom lär han sig yrket. Här möter emellertid ett problem: svårigheten att ordna så, att speciellt företagare inom hantverk och liknande verksamhet (byggnadsverksamhet och dylikt) icke bliva irriterade av konkurrens, som kan betecknas såsom illojal.

Verkstadsskolornas produktion utgöres i första hand av arbeten, som utföras inom skolverkstäderna efter beställning eller eljest för försäljning. I vissa yrken måste dock en betydande del av de produktiva arbetena förläggas utom skolverkstäderna. Detta gäller främst byggnadsyrkena, där tillfällen till produktiva arbeten för eleverna i viss utsträckning tillskapas på det sätt, att verkstadsskolorna i egenskap av entreprenörer åtaga sig arbeten i öppna marknaden, såsom murnings-, rörlägnings-, snickeri- och målningsarbeten.

I båda fallen taga givetvis verkstadsskolorna i anspråk arbetstillfällena, som eljest kunnat övertagas av hantverket och industrin. Icke minst från hantverkare och vissa grupper arbetare har på grund därav gjorts gällande, att verkstadsskolorna skulle göra obehörigt intrång i näringslivets intressen. Man bör dock ihågkomma, att även den lärning, som är anställd i industrin eller hantverket tager i anspråk arbetstillfällena för övriga arbetare. I förevarande fråga vilja de sakkunniga vidare anföra följande.

I annat sammanhang (kap. 7) ha de sakkunniga sökt utreda, att behovet av yrkesutbildning icke i tillräcklig grad tillgodoses av industrin och hantverket själva genom anställande av lärningar. Detta förhållande framträder särskilt starkt under lågkonjunkturer, då av förklarliga skäl yrkesutbildningen i nämnda form nästan upphör. Följderna därav hava visat sig i bland annat ökad ungdomsarbetslöshet under lågkonjunkturen och brist på verkligt skickligt yrkesfolk under högkonjunkturen. Av dessa och andra skäl av såväl ekonomisk som social natur måste verkstadsskolorna anses hava en

mycket stor plats att fylla i samhället, om ock även i fortsättningen industrin och hantverket givetvis i så stor utsträckning som möjligt själva böra handhava utbildningen av den i respektive yrken erforderliga arbetskraften.

Med ovan angivna uppfattning om verkstadsskolornas betydelse är det enligt de sakkunnigas mening nödvändigt, att verkstadsskolorna beredas tillfälle att åtaga sig en säljbar produktion (i skolverkstaden eller genom antagande av arbeten i öppna marknaden) av den omfattning, som kräves för att undervisningen i skolorna skall bliva effektiv. Däremot böra verkstadsskolorna under inga förhållanden anse såsom sin uppgift att producera för produktionens egen skull, d. v. s. uteslutande för att tillföra skolorna inkomster.

Såvitt de sakkunniga kunna förstå, har i vida kretsar — även bland industrins och hantverkets folk — förståelsen för verkstadsskolornas behov i förevarande avseenden successivt ökats. Om skolledningarna i samarbete med den centrala statliga ledningen för yrkesskolväsendet därför under det fortsatta utbyggandet av verkstadsskolorna lägga sig vinn om att iakttaga ovannämnda begränsning och i övrigt tillbörlig varsamhet och hänsyn, är det de sakkunnigas bestämda åsikt, att de olika intressesynpunkterna så småningom skola sammanjämkas och den uppfattningen bliva förhärskande, att verkstadsskolorna verkligt tjäna näringslivets och arbetsmarknadens intressen.

För befrämjande av en dylik utveckling är det av en utomordentlig vikt, att vid en verkstadsskolas start den största hänsyn toges till de företagare- och andra intressen, som röna inflytande av den blivande skolan. Redan vid planläggningen för skolverksamheten bör därför samarbete sökas med nämnda intressen. I så stor utsträckning som möjligt böra därvid förutsättningarna för och omfattningen av skolans verksamhet klarläggas och lämpliga överenskommelser träffas.

Vidare böra verkstadsskolorna icke från början givas någon allt för stor omfattning (jfr sid. 117). Särskilt bör iakttagas, att icke omedelbart flera yrkesavdelningar anordnas i en och samma yrkesgren, om därigenom i förhållande till avsättningsmöjligheterna den säljbara produktionen måste bliva av större omfattning. Slutligen måste verkstadsskolorna vid sin prissättning av den säljbara produktionen tillse, att illojal konkurrens med de enskilda företagen icke uppstår.

Även i övrigt torde möjligheter förefinnas att ordna ifrågavarande angelägenheter på ett smidigt och för de olika parterna tillfredsställande sätt. Särskilt under en central verkstadsskolas första verksamhetsperiod kan, om skolan icke från början givits sin planerade slutliga storlek, den fortsatta utbyggnaden i stor utsträckning anförtros åt eleverna under ledning av lärarna vid skolan. Så har i större eller mindre utsträckning med stor framgång och stora kostnadsbesparingar skett t. ex. vid verkstadsskolorna i Karlskrona, Mölndal, Lysekil, Tönshammar och Sundsvall. Verkstadsskolor,

som stå under upprättande, böra vidare med fördel kunna göra vissa beställningar av inventarier och dylikt hos äldre verkstadsskolor. Samarbeta med enskilda företagare, industriföretag såväl som hantverkare, borde även kunna ordnas på så sätt, att företagarna i större eller mindre omfattning övertaga verkstadsskolornas säljbara produktion. Vidare böra eleverna vid skolorna i all möjlig utsträckning själva tillverka och underhålla för skolornas lokaler erforderliga inventarier, undervisningsmateriel och dylikt. Slutligen vilja de sakkunniga erinra om, att landstingen äro huvudmän även för vissa sjukvårds- och andra inrättningar i landstingsområdet och att de för dessa inrättningar hava behov av en stor mängd arbeten, som väl skulle kunna utföras genom verkstadsskoleelevernas försorg. Det gäller emellertid att tillse, att icke obehörigt ingrepp sker i arbetsmarknadens förhållanden genom att dylika arbeten i för stor utsträckning överlämnas till utförande av ifrågakörande verkstadsskolor. Då emellertid i verkstadsskolstyrelsen skola finnas representanter såväl för arbetsgivare- som arbetarintressen, torde man hava anledning förutsätta, att dessa frågor skola kunna regleras på ett med hänsyn till omständigheterna lämpligt sätt. Härtill bör även den centrala statliga ledningen för yrkesskolväsendet medverka.

7. Intagning och avgång av elever.

Gällande bestämmelser och praxis. I yrkesskolstadgan föreskrives, att *intagning* av lärjungar i verkstadsskola bör ske å tider och i den ordning, som angivas i skolans reglemente.

I praxis meddelas bestämmelser av angivna slag i den till vederbörande reglemente hörande undervisningsplanen. Man har under senare år allt mera övergått till successiv intagning, d. v. s. att ny elev intages, så snart en elevplats blivit ledig. Det anses, att man på detta sätt bäst tjänar den ungdom, som önskar yrkesutbildning.

Även andra skäl hava bidragit till nämnda praxis. Skolöverstyrelsen har sålunda i ett tidigare omnämnt utlåtande av den 16 mars 1938 med hänsyftning närmast å 3- eller 4-åriga kurser anfört bland annat, att överstyrelsen i fråga om själva utbildningens förlopp funne sig böra framhålla den stimulerande inverkan på de yngre eleverna, som åstadkommes därav, att de även på tidigaste stadiet finge arbeta i en miljö, som i stor utsträckning erhöle sin prägel av de kvalificerade arbeten, vilka utfördes av de mera försigkomna eleverna. Denna stimulerande inverkan komme i endast ringa mån att kunna göra sig gällande, om samtliga elever tillhörde ett och samma stadium.

I fråga om elevs *avgång* från verkstadsskola föreskrives vidare i yrkesskolstadgan, att efter skedd intagning elev skall, såvida ej i vederbörlig ordning förfall blivit anmänt och godkänt, utan avbrott begagna undervisningen, till dess han erhållit tillstånd att avgå från skolan. För elev, som genomgått

fullständig kurs i verkstadsskola, skall i överensstämmelse med de närmare bestämmelser, som därom givas i skolans reglemente, utfärdas betyg enligt av skolöverstyrelsen fastställt formulär.

Åt elev, som icke fullt genomgått vederbörande kurs, lämnas i allmänhet endast ett intyg rörande den undervisning, han erhållit.

De sakkunniga. Principiellt bör varje yrkesavdelning vara fullbesatt med elever. I den mån elever avgå ur avdelningen böra sålunda nya intagas, antingen omedelbart eller vid bestämda tider.

Ovannämnda föreskrift, att elev skall begagna undervisningen utan avbrott, till dess han erhållit tillstånd att avgå från skolan, saknar i brist på tvångsbestämmelse annan praktisk betydelse, än att betyg eller intyg, varom nyss nämnts, icke utfärdas för elev, som avgår utan tillstånd.

Avgång från verkstadsskolorna äger i viss utsträckning rum före respektive kursers slut. Stundom har elevens intresse slappnat, men i allmänhet motiveras avgången med erhållen anställning. Särskilt vanlig har dylik avgång varit vid vissa av arbetslöshetsskolorna, vilket förklaras därav, att den första uppsättningen elever i stor utsträckning redan vid intagningen i nämnda skolor hunnit till relativt hög ålder och att det förty gällt att så snabbt som möjligt få ut dem i det normala arbetslivet (se bil. 5). De under hand för skolorna meddelade direktiven gingo också ut härpå.

Den i förevarande sammanhang närmast föreliggande frågan är, huruvida det är i statens intresse att medgiva elevavgång i större utsträckning, innan vederbörande kurs avslutats. Statens bidrag — vilka för de centrala verkstadsskolornas del bliva betydande — utnyttjas därigenom icke alltid på det effektivaste sättet. Har eleven erhållit en god anställning i yrket, där han tillika har tillfälle att fullfölja sin yrkesutbildning, är det givetvis även ur statens synpunkt fördelaktigt, att han avgår och lämnar plats för en annan. Men har han erhållit en anställning, där yrkesutbildning icke alls eller blott i mindre grad erfordras, då har avsikten med den utbildning, han hunnit få, i viss mån förfelats.

Enligt de sakkunnigas uppfattning bör en verkstadsskoleledning sålunda icke utan bärande skäl taga initiativ till att en elev, som visat sig lämplig för den åsyftade utbildningen, slutar denna, innan han fullt genomgått kursen. Men det bör vidare vara ledningen synnerligen angeläget att klargöra för de inträdessökande, att de icke utan tvingande skäl böra avbryta en påbörjad utbildning i verkstadsskola. Vid urvalet av elever torde även ur nu ifrågavarande synpunkter den största hänsyn böra tagas till det intryck om vederbörandes stadga och karaktär, som kan vinnas genom hans egna och närstående upplysningar.

Till ifrågavarande spørsmål under en kristid återkomma de sakkunniga i annat sammanhang (kap. 20).

I detta sammanhang vilja de sakkunniga även understryka, att det bör

vara en synnerligen angelägen uppgift för vederbörande skolledning att söka bereda eleverna arbetsanställning efter genomgången kurs. I detta avseende bör samarbete med den offentliga arbetsförmedlingen ordnas. I vissa fall torde det även vara önskvärt att i denna fråga överlägga med ej blott arbetsgivare utan även representanter för arbetarorganisationer. Den representation i styrelsen av parterna på arbetsmarknaden, varom ovan i detta kap. (punkt 1) talats, bör underlätta ett samarbete i detta avseende. Den centrala ledningen för yrkesskolväsendet bör även ägna detta spörsmål vederbörlig uppmärksamhet. Därest denna ledning organiseras på det sätt, verkstadsskoleutredningen ifrågasatt i sin förutnämnda skrivelse den 16 augusti 1938 till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, torde garantier skapas för att lämpliga överenskommelser i sagda avseende kunna komma till stånd (jfr kap. 16).

Vad härefter *elevintagningen* beträffar, vore det ur åtskilliga synpunkter lämpligt, om denna kunde ske å vissa på förhand bestämda tider, t. ex. vid början av varje läsår eller termin och alltså varje gång omfattade en viss del av eleverna i en yrkesavdelning. De sakkunniga ansluta sig helt till skolöverstyrelsens ovannämnda uttalande om betydelsen av att elever på olika utbildningsstadier få arbeta tillsammans. Däremot synes en successiv nyintagning icke som regel böra förekomma på det sättet, att en ny elev omedelbart antages, då någon slutar. Det kan icke anses befordra ordning och reda i skolväsendet, om varje elev skall så att säga hava sitt läsår för sig. Elev, som likväl intages emellan sålunda bestämda intagningsdagar, synes böra hänföras antingen till närmast tidigare intagna eller närmast efterföljande elevgrupp, allt efter omständigheterna.

Såsom allmänt sker vid verkstadsskolorna, bör den första tiden i skolan betraktas såsom *prövotid*, under vilken såväl eleven själv som lärare och skolledning kunna taga ställning till, om eleven passar för den påbörjade utbildningen eller bör överföras till annan yrkesavdelning eller överhuvud icke bör gå kvar i skolan. Vid kurser av den längd, varom nu är fråga, synes prövotiden lämpligen böra fastställas till 2 à 3 månader. Det torde böra avgöras från fall till fall, huruvida elev, som överförts till annan yrkesavdelning, skall få tillgodoräkna sig undervisningstiden i den förra avdelningen eller icke. Beslut härom synes böra ske med hänsyn bland annat till de ifrågavarande yrkenas art och samband med varandra. Överföring av elev till annan yrkesavdelning bör icke förekomma mer än en gång. Därest eleven icke heller passar i den nya avdelningen, torde han böra lämna verkstadsskolan.

Prövotiden är av betydelse för uppnående av ett gott yrkesval, och skolledningen bör därför fästa stort avseende vid densamma.

8. Elevernas intagningsålder.

I yrkesskolstadgan är i förevarande avseende föreskrivet, att för vinnande av inträde i verkstadsskola fordras, att sökande inhämtat den för folkskolan bestämda lärokursen eller däremot svarande kunskaper och färdigheter eller efter fyllda 13 år erhållit behörigt tillstånd att lämna folkskolan, samt att han icke lider av sjukdom eller lyte, som gör honom olämplig för det yrke, undervisningen skall avse.

De sakkunniga ifrågasätta icke för de centrala verkstadsskolornas del någon annan ändring i de sålunda meddelade bestämmelserna, än att för inträde i central verkstadsskola tillika skall fordras fullgjord fortsättningsskolplikt.

Frågan om intagningsåldern har avseende på två kategorier individer, nämligen dels på den ungdom, som efter genomgången folk- och fortsättnings- eller annan skola skall utbildas för yrkesarbete, men dels även på de äldre arbetare, vilka efter en längre tids anställning i förvärvslivet önska yrkesutbildning eller utbildning i nytt yrke (s. k. omskolning). I nu förevarande sammanhang åsyfta de sakkunniga endast den förstnämnda av ovannämnda kategorier. Till spørsmålet om behovet av och sättet för utbildning eller omskolning av äldre arbetare återkomma de sakkunniga vid behandlingen av frågorna om yrkesutbildning under arbetslöshetstider (kap. 20).

Frågorna om intagningsålder och yrkesval stå i ett nära samband med varandra. Efter undersökningar under senare tid har det på sina håll gjorts gällande, att den unges förutsättningar att göra sitt yrkesval på grundval av ett någorlunda stadgat s. k. yrkesintresse föreligga först mot pubertetsålderns slut och icke, såsom tidigare allmänt ansetts, redan vid dess början. De tidigare barnaårens yrkesdrömmar skulle sålunda endast i undantagsfall hava något med verkliga yrkesintressen att göra. Härav borde rätteligen följa en något senare intagningsålder till verkstadsskolorna än som för närvarande i allmänhet tillämpas.

De spørsmål, de sakkunniga sålunda flyktigt berört, äro i hög grad outredda och ovissa. Men viktigare är, att livets realiteter i det stora flertalet fall icke tillåta den unge att av sådana skäl, som de ovan anförda, dröja med yrkesvalet. Han måste så snart som möjligt söka sig in i ett yrke, icke minst därför, att den, som vill bliva en verkligt skicklig yrkesarbetare, som regel måste börja sin träning i unga år. Vidare bör så snart som möjligt efter skolåldern ordnad sysselsättning beredas ungdomen ej minst med hänsyn till vådorna av sysslöshet just under denna ålder.

Utan att taga ställning till de teoretiska överväganden och slutsatser, som förekommit på förevarande område, anse de sakkunniga för sin del, att ifrågavarande spørsmål om intagningsåldern tills vidare i första hand böra bedömas ur rent praktiska synpunkter och med hänsyn till i varje fall föreliggande särskilda omständigheter. Av stor vikt är därvid, att yrkesutbild-

ningen anpassas så, att den på ett lämpligt sätt ansluter sig till de för varje tid och yrke gällande reglerna för inträde i yrket. Å andra sidan måste det förutsättas, att även nämnda regler i sin mån anpassas efter yrkesundervisningens speciella förhållanden. Härtill bör den centrala statliga ledningen för yrkesskolväsendet söka medverka.

Ur de synpunkter, de sakkunniga sålunda anse sig böra bedöma spörsmålet om den normala intagningsåldern i verkstadsskolorna, torde för de flesta i nu ifrågavarande skolor förekommande yrkena 15—16 års åldern vara den lämpligaste intagningsåldern. Över 23 år synas elever icke under normala förhållanden böra vara vid intagningen, enär möjligheterna torde vara begränsade för sådana elever såväl att tillgodogöra sig undervisningen som att efter skoltidens slut erhålla arbetsanställning. I en och samma yrkesavdelning liksom i ett och samma elevinternat bör vidare elevåldern icke vara allt för växlande.

9. Skolavgifter.

Enligt gällande yrkesskolstadga må i verkstadsskola kunna upptagas skolavgifter beräknade för kurs till belopp, som angivas i skolans reglemente. Medellösa eller mindre bemedlade lärjungar böra efter prövning av skolans styrelse, de förra helt och de senare delvis befrias från erläggande av avgifter.

Enligt vad de sakkunniga inhämtat upptagas vid de med författningsenliga statsbidrag understödda kommunala verkstadsskolorna såsom regel icke skolavgifter av elever, som tillhöra den egna kommunen. Vid arbetslöshetsskolorna hava elevavgifter givetvis icke förekommit.

Icke heller vid de centrala verkstadsskolorna böra enligt de sakkunnigas mening skolavgifter ifrågakomma. Statens bidrag till skolorna bliva enligt de sakkunnigas förslag så rikligt tillmätta, att huvudmannen själv synes böra bestrida återstående utgifter. Härom torde erforderliga bestämmelser böra utfärdas.

10. Lärarutbildning.

Såsom tidigare framhållits hava 1936 års yrkesskolsakkunniga uppdrag att framlägga förslag i fråga om utbildningen av lärare för yrkesundervisningen.

Verkstadsskoleutredningen — som sålunda saknar anledning att taga närmare befattning med nämnda spörsmål — föreslår dock, att såsom villkor för utgående av statsunderstöd till centrala verkstadsskolor föreskrives, att vederbörande huvudman skall vara skyldig underkasta sig de bestämmelser i avseende å lärares utbildning vid skolan, som må bliva i vederbörlig ordning föreskrivna. I första hand torde härvid kunna ifrågakomma, att skolorna lämna tillfälle till auskultering för lärarkandidater samt ställa sin undervisningsmateriel till förfogande för utbildningskurser och dylikt för blivande yrkeslärare.

Kap. 10. Lärarpersonalen vid de centrala verkstads- skolorna.

De sakkunniga ha redan tidigare framhållit, att de centrala verkstads-
skolor, varom de sakkunniga avgiva förslag i detta betänkande, icke inne-
fatta någon ny, i gällande författningar okänd skolform utan äro att —
liksom flertalet övriga verkstadsskolor — hänföra till gruppen kommunala
yrkesundervisningsanstalter. På grund härav föreligger enligt de sakkun-
nigas uppfattning principiellt ingen anledning att på lärarpersonalen vid
dessa centralskolor tillämpa andra bestämmelser i fråga om kompetens, till-
sättning och dylikt än som gälla för motsvarande lärare vid yrkesundervis-
ningsanstalter i allmänhet. Då emellertid staten avses lämna bidrag till
centralskolorna efter väsentligt förmånligare grunder än eljest till de kom-
munala yrkesundervisningsanstalterna, torde emellertid statens inflytande
i övrigt över centralskolorna böra vara större än som i allmänhet är fallet
beträffande de nuvarande skolorna. I det närmast följande vilja de sakkun-
niga ur nämnda synpunkt behandla vissa spörsmål, som avse eller samman-
hänga med lärarpersonalens vid ifrågakvarande centrala verkstadsskolor löne-
ställning m. m.

1. Rektorerna.

Kompetensfordringar.

Enligt gällande yrkesskolstadga fordras för att anställas såsom rektor
vid verkstadsskola, förutom behörighet till lärartjänst vid sådan skola,
att vara med hänsyn till personliga egenskaper samt förvärvad skick-
lighet och erfarenhet därtill lämplig. Enligt samma stadga åligger det
rektor att handhava de vid en undervisningsanstalt vanligen förekom-
mande rektorsgöromålen, såsom skötseln av skolans expedition samt till-
synen över undervisningen och undervisningsmaterielen m. m., ävensom,
bland annat, att i förekommande fall efter skolstyrelsens närmare bestäm-
mande företräda styrelsen såsom arbetsgivare. Rektor skall därjämte vara
ledamot av och, i regel, sekreterare i skolans styrelse.

I verkligheten sträcker sig rektors vid en verkstadsskola arbetsområde väsentligt utöver de i ovan nämnda stadga angivna gränserna, även om hans åtgärder i så fall ske direkt på styrelsens ansvar. I den mån han ej själv beslutar, skall rektor likväl förbereda beslut i förekommande ärenden genom utredningar och dylikt eller i allt fall stå i ansvar för beredningen av dem. På rektor måste sålunda bland annat kunna ställas de kraven, att han har en viss förmåga att bedöma även frågor rörande inköp, underhåll och vård av för verkstadsskolorna erforderlig, ofta dyrbar maskinutrustning och annan undervisningsmateriel samt att han är skickad att förestå försäljningen av skolans säljbara produktion. Rektor bör alltså kunna leda skolan icke blott i pedagogiskt och administrativt avseende utan även tekniskt och ekonomiskt. Han bör med vanliga rektorsegenskaper förena ekonomisk och helst teknisk skicklighet.

Vad sålunda och eljest måste krävas av rektor vid en verkstadsskola har, såsom framgår av det ovanstående, i författningen helt kort uttryckts så, att rektor med hänsyn till personliga egenskaper samt förvärvad skicklighet och erfarenhet skall vara lämplig för befattningen. På den förordnande centrala skolmyndigheten ankommer det sedan att tillse, att dessa kvalifikationer finnas hos den person, som förordnas till rektor.

De sakkunniga anse icke anledning föreligga att för de centrala verkstadsskolornas del föreslå särskilda bestämmelser i förevarande avseende. Det torde icke vara möjligt att i författningsväg meddela detaljerade föreskrifter i fråga om kompetens m. m. för ifrågavarande, från skiftande verksamhetsområden kommande befattningshavare.

Att de sakkunniga likväl upptagit spörsmålet till behandling föranledes därav, att de sakkunniga i det följande anse sig böra avgiva förslag till löner för ifrågavarande rektorer. Härvid måste givetvis den största hänsyn tagas till de kompetensfordringar, som anses böra ställas å dessa befattningshavare.

Undervisningsskyldighet.

Innan de sakkunniga övergå till nyssnämnda lönefrågor bör i detta sammanhang framhållas vikten av, att rektor för en verkstadsskola beredes den personliga kontakt med undervisningen och eleverna i skolan, som följer därav, att han själv bestrider viss undervisning. Om än vid de största verkstadsskolorna denna undervisning måste inskränkas till några få veckotimmar, bör den dock förekomma. Närmare bestämmelser härom torde böra meddelas i vederbörande skolas reglemente.

Huruvida i det enskilda fallet rektorstjänsten vid en central verkstadsskola bör vara en särskild befattning eller knuten till en vid skolan erforderlig ordinarie eller icke-ordinarie lärartjänst, är en fråga av väsentligen formell betydelse. Är verkstadsskolan — till exempel under en övergångsperiod — så liten, att lärarsysslan framträder som det huvudsakliga och rektors-

arbetet mera som en bisyssla, synes det sistnämnda alternativet vara att föredraga. Det torde i enstaka fall kunna förekomma, att rektorstjänsten uppehålls såsom bisyssla av person, som har sin huvudsakliga sysselsättning utom verkstadsskolan. Det bör då vara vederbörande angeläget att särskilt noga övervaka, att rektorsgöromålen behörigen skötas och icke efter sättas för andra intressen.

Då omfattningen av den undervisning, som kan åläggas rektor, därest rektorstjänsten är en särskild, ej till lärartjänst knuten befattning, är beroende såväl av den enskilda skolans inriktning på en större eller mindre försäljningsbar produktion som av en mångfald andra omständigheter, anse de sakkunniga sig icke böra framlägga något generellt förslag angående omfattningen av rektors undervisningsskyldighet. Vid verkstadsskolor av den storlek, de sakkunniga i allmänhet vilja räkna med, torde densamma dock endast i undantagsfall böra understiga 6—10 veckotimmar.

Löner.

Nu gällande förhållanden. Några i författning eller eljest av statsmyndighet meddelade bestämmelser om löner till rektorer vid yrkesundervisningsanstalter, som åtnjuta författningensliga statsunderstöd, äro icke meddelade. Vederbörande huvudman har sålunda själv att bestämma den lön, rektor skall äga åtnjuta. Det stora flertalet omförmälda yrkesskolor äro av den mindre storlek, att en av lärarna vid skolan förordnas att mot åtnjutande av särskilt arvode jämväl vara rektor. Endast vid de större skolorna finnes särskild befattningshavare anställd, som har rektorsgöromålen till sin huvudsakliga uppgift.

Vid omförmälda större yrkesundervisningsanstalter — med undantag för Stockholms — växla enligt för de sakkunniga tillgängliga uppgifter rektorernas nuvarande årslöner allt efter omständigheterna och skolornas storlek mellan 8 000 kronor och 11 000 kronor. I stor utsträckning äro emellertid förhållandena vid dessa skolor, vilka som regel övervägande äro teoretiska undervisningsanstalter (lärlingsskolor och dylika), icke direkt tillämpliga på de centrala verkstadsskolorna.

Vid de provisoriska verkstadsskolorna för arbetslös ungdom har i vissa fall lönenivån varit något högre än vid motsvarande andra skolor. Härtill ha givetvis de förhållanden bidragit, under vilka skolorna tillkommit. Vid verkstadsskolorna i Mölndal och Uddevalla ha sålunda rektorslönerna utgjort 12 000 kronor, dock att vid den förstnämnda skolan lönen numera något sänkts. I Karlskrona, där rektor samtidigt är rektor vid stadens övriga skolor för yrkesundervisning, ha 5 000 kronor av rektors inkomster härflutit från arbetslöshetsskolorna. I statsbidragsbeslutet för budgetåret 1937/1938 har vidare rektorslönen vid verkstadsskolan i Tönshammar beräknats till 10 000 kronor samt vid verkstadsskolorna i Värmlands och Västernorrlands län till 8 000 kronor och i Lysekil till 5 500 kronor. Rektors-

arvodena vid verkstadsskolorna i Gimo och Byske slutligen utgjorde enligt för samma budgetår lämnade uppgifter 2 400 kronor respektive 1 400 kronor.

I utlåtande den 27 oktober 1937 över skolöverstyrelsens förslag till beräkning av anslag till verkstadsskolorna för arbetslös ungdom för budgetåret 1938/1939 erinrade de sakkunniga beträffande nu förevarande spörsmål, att några av rektorsarvodena bestämts med hänsyn till att rektor samtidigt uppbure inkomster i egenskap av lärare vid skolorna eller, i ett fall, såsom rektor vid de vanliga yrkesundervisningsanstalterna på orten. Beträffande övriga rektorsarvoden framhöllo de sakkunniga, att de i några fall syntes högre än motsvarande arvoden vid andra liknande undervisningsanstalter. De sakkunniga hade emellertid icke då varit i tillfälle att ingå på någon som helst prövning av frågan om rektorsarvodenas storlek och ansågo sig i då förevarande sammanhang böra beräkna erforderligt anslag av statsmedel på grundval av oförändrade rektorsarvoden.

De sakkunniga. För bedömande av frågan om den lönenivå, som skäligen bör tillkomma rektorerna vid centrala verkstadsskolor, hava de sakkunniga gjort jämförelser med motsvarande löner vid ett flertal andra slag av läroanstalter för ungdom och lärarutbildning. Emellertid har därvid befunnits, att på grund av flera omständigheter en användbar jämförelse är svår att åstadkomma. Å ena sidan finnas icke — såsom är fallet beträffande flertalet andra rektorer — för en rektor vid verkstadsskola föreskrivna några som helst formella kompetensfordringar, vilken omständighet, om den ses isolerad, kan åberopas som skäl för en relativt lägre löneställning än för övriga rektorer. Men å andra sidan vill man, såsom i det föregående framhållits, av en rektor vid en central verkstadsskola fordra, icke blott att han kan leda skolan ur pedagogiska och administrativa synpunkter utan även att han behärskar de ekonomiska och tekniska frågorna vid skolan. Han skall sålunda kunna bedöma spörsmål rörande anskaffning, utnyttjande, skötsel och komplettering av den dyrbara maskinutrustningen vid skolan. På grund härav och av andra skäl torde man ofta få söka de blivande verkstadsskolorektorerna bland personer, som haft ledande industriell eller liknande tjänst. Man måste sålunda räkna med att i viss mån konkurrera med den enskilda industrin om de lämpliga personerna. Nämnda omständigheter kunna, i motsats mot den förstnämnda, åberopas såsom skäl för en relativt högre löneställning för ifrågavarande rektorer än för vissa andra. Man bör dock därvid taga hänsyn till den tryggade ställning en rektor vid en central verkstadsskola erhåller genom att tjänsten regleras i statens pensionsanstalt.

Vid övervägande av samtliga dessa och andra omständigheter hava de sakkunniga stannat för, att en rektor vid central verkstadsskola, som skall åtnjuta årsavlöning, bör beredas i huvudsak samma löneställning som en rektor vid praktisk mellanskola, vilken innehar ordinarie lärartjänst vid skolan och är adjunktskompetent.

Enligt den löne reglering för lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor och högre folkskolor, som antagits av 1938 års riksdag, kommer en adjunktskompetent rektor vid praktisk mellanskola, vilken innehar ordinarie lärartjänst vid skolan, att erhålla lön enligt 23:e lönegraden i vederbörligt avlöningsreglemente samt därutöver ett särskilt rektorsarvode, bestämt med hänsyn till den avlöningsgrupp, skolan tillhör. Avlöningsgrupperna äro fem och de särskilda arvodena äro: i grupp I 3 360 kronor, i grupp II 2 880 kronor, i grupp III 2 400 kronor, i grupp IV 1 920 kronor och i grupp V 1 440 kronor. Till den första gruppen hänföras allenast några mycket stora kommunala mellanskolor i riket. Ifrågavarande rektorers inkomster bliva, i motsats till vid de statliga läroverken, variabla med hänsyn till den löneklass inom vederbörlig lönegrad, rektor tillhör såsom lärare.

Beträffande rektorlöner vid de centrala verkstadsskolorna föreslå de sakkunniga vidare, att nämnda löner beräknas med hänsyn till slutlönera för rektorerna vid omförmälda praktiska mellanskolor och att sålunda ålderstillägg icke skola utgå till ifrågavarande rektorer.

Liksom vid mellanskolorna synas rektorlönera även vid de centrala verkstadsskolorna böra indelas i avlöningsgrupper, dock torde gruppernas antal kunna begränsas till fyra, motsvarande de fyra lägre avlöningsgrupperna för mellanskolerektorerna. Enligt de sakkunnigas mening är det icke möjligt att meddela generella grunder för befattningarnas inplacering i dessa grupper, enär en verkstadsskolas organisation icke på samma sätt som en mellanskolas på förhand låter sig överblickas. Rektors arbetsböda är sålunda icke såsom vid en mellanskola i första hand främst beroende av elevantal och antal avdelningar. Inplaceringen i avlöningsgrupper torde i stället böra vara en fråga, i vilken Kungl. Maj:t, i samband med verkstadsskolans inrättande eller eljest vid behov av ändring, beslutar.

Liksom andra rektorlöner synas de nu ifrågavarande lönera böra graderas med hänsyn till olika dyrortsförhållanden.

I anslutning till vad ovan anförts föreslå sålunda de sakkunniga, att lönebeloppen i de olika avlöningsgrupperna för årsavlönad rektor vid central verkstadsskola bestämmas på sätt framgår av nedanstående uppställning:

Avlöningsgrupp	O r t s g r u p p						
	A	B	C	D	E	F	G
IV.....	9 850	10 100	10 350	10 600	10 850	11 100	11 350
III.....	10 300	10 550	10 800	11 050	11 300	11 550	11 800
II.....	10 750	11 000	11 250	11 500	11 750	12 000	12 250
I.....	11 200	11 450	11 700	11 950	12 200	12 450	12 700

Enligt de sakkunnigas uppfattning bör rektor vid en verkstadsskola av den storlek, de sakkunniga i samband med kostnadsberäkningarna räknat med (omkring 10 yrkesavdelningar), därest icke särskilda förhållanden före-

ligga, lämpligen kunna placeras i avlöningsgrupp III. Beloppen i avlöningsgruppen I synas böra komma till användning endast under alldeles särskilda förhållanden. Till belysning härav vilja de sakkunniga såsom sin mening uttala att, därest ifrågavarande löneplan ägt tillämpning för rektorerna vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom, hittills icke någon av dem bort tillerkännas lön enligt den högsta avlöningsgruppen.

Därest en verkstadsskola icke är av den storlek, att rektorstjänsten anses böra inplaceras i någon av ovannämnda avlöningsgrupper, eller där eljest skäl föreligga för att så icke sker, torde avlöning till rektor böra bestämmas att utgå i form av arvode och fastställas av Kungl. Maj:t. Blir lärare vid en verkstadsskola förordnad att samtidigt vara rektor vid skolan, bör det särskilda arvodet i varje fall icke fastställas högre än att arvodet tillsammans med lärarlönen uppgår till högst det belopp, rektor skulle uppburit, därest han åtnjöt avlöning enligt den av ovannämnda avlöningsgrupper, i vilken han eljest skulle placerats.

Ifrågavarande rektorstjänster böra regleras i statens pensionsanstalt, så att rektor, som befunnits lämplig för sin befattning, må kunna beredas de fastare anställningsförhållanden, en dylik reglering innebär. Till vissa härmed sammanhörande förhållanden återkomma de sakkunniga nedan (sid. 149).

2. Övriga lärare.

Kompetensfordringar.

Nu gällande förhållanden. I gällande yrkesskolstadga är såsom villkor för anställning som lärare vid yrkesavdelning allenast föreskrivet, att läraren skall äga grundlig insikt i det ämne, vari undervisning skall meddelas, nödig undervisningsvana samt kännedom om ifrågavarande yrkes- eller arbetsområdes behov av utbildning i ämnet. Vidare skall läraren hava blivit av skolöverstyrelsen förklarad behörig till lärarbefattning i ämnet vid yrkesavdelningen. Vid mera tillfälligt behov och för kortare tid må dock lärare kunna anställas, vilken icke blivit vederbörligen förklarad behörig.

Några i författning uppställda fordringar å undergångna examina, längre tids föregående lärartjänstgöring och dylikt finnas sålunda icke. Detta förhållande förklaras bland annat därav, att utbildningsanstalter för yrkeslärare ännu saknas i landet. Det har sålunda helt ankommit på skolöverstyrelsen att utforma den praxis, som nu tillämpas på förevarande område.

De sakkunniga erinra i detta sammanhang om, att frågan om yrkeslärarutbildningen för närvarande står under utredning. Det torde få anses självklart, att de fordringar i avseende å dylik utbildning, som kunna komma att bli en följd av nämnda utredning, utan vidare skola gälla även lärarper-

sonalen vid de centrala verkstadsskolorna, därest icke, i den mån yrkeslärarutbildning skulle förläggas till dessa skolor eller vissa av dem, kompetensfordringarna för skolornas lärare på grund av sådan eller annan särskild orsak anses böra sättas än högre än för yrkeslärare i allmänhet. I nuvarande läge ha de sakkunniga icke anledning att fatta ståndpunkt i sistnämnda fråga.

De sakkunniga ha från ett antal verkstadsskolor inom landet införskaffat utredning angående nuvarande yrkeslärares vid skolorna utbildningsförhållanden. Denna utredning har visat, att ifrågavarande lärare med relativt få undantag icke ha avlagt några högre teoretiska examina. De ha före sin läroanställning övervägande varit yrkesarbetare, verkmästare, förmän eller egna företagare. Den härför erforderliga utbildningen ha de — förutom genom mångårig praktisk erfarenhet såsom yrkesarbetare och arbetsledare — i allmänhet förvärvat i lärlings- och yrkesskolor, verkmästareskolor, lägre tekniska skolor, mästartkurser och dylikt. För vinnande av nödig pedagogisk erfarenhet ha de därjämte i viss utsträckning genomgått särskilt för sådant ändamål av myndigheter eller sammanslutningar anordnade kurser. Såsom belysande exempel vilja de sakkunniga beträffande Stockholms stads lärlings- och yrkesskolor framhålla, att av 16 vid verkstadsskolorna därstädes under höstterminen 1937 verksamma ordinarie yrkeslärare 9 genomgått verkmästareskola, teknisk skola eller liknande, därav 7 ytterligare bevistat särskilda pedagogiska kurser, samt 7 endast genomgått kurser av sist omförd art. Samtliga 16 lärare hade före sin läroanställning bakom sig mångårig verksamhet såsom praktiska yrkesutövare.

I samband med avgivandet av ovannämnda uppgifter ha vederbörande yrkesskolstyrelser på de sakkunnigas begäran jämväl gjort principiella uttalanden angående de fordringar, som böra ställas på yrkeslärarna vid verkstadsskolorna. Undantagslöst framhävas därvid kraven på praktisk erfarenhet i yrket. Läraren måste vara en erkänt skicklig yrkesarbetare. Han måste ha grundlig yrkesutbildning. Högre teoretisk kunskap, anför en skolstyrelse, är ej nödvändig för en lärare i verkstadsarbete, ehuru den är för undervisningen fördelaktig under förutsättning, att den förenas med högsta yrkesskicklighet. Enligt en annan skolstyrelses uppfattning är det bättre, om yrkesläraren har en grundlig praktisk utbildning kompletterad av lämplig teoretisk sådan, än om den teoretiska utbildningen är hög och den praktiska svag. I övrigt variera givetvis uttalandena. Yrkesskolstyrelsen i Malmö gör sålunda bland annat följande uttalande, vilket tillika synes innebära en varning för alltför stark generalisering av omdömena på förevarande område: Lärarna böra ha en god såväl praktisk yrkesutbildning som teoretisk utbildning inom sin yrkesgren. I verkstadsskolor för mekaniker, byggnadsarbetare m. fl. yrken äro ingenjörer och personer, som förvärvat motsvarande teoretiska kunskaper och därutöver ha mångårig praktik såsom yrkesarbetare, att föredraga. Äro flera yrkeslärare anställda inom en och samma

verkstadsskola, bör en av dem vara ingenjörutbildad och de övriga f. d. verkmästare, förmän eller mycket skickliga yrkesarbetare, vilka tidigare genomgått fullständiga yrkeskurser vid lärlings- och yrkesskolor. Inom verkstadsskolor för möbelsnickare, målare, frisörer m. fl. yrken böra till yrkeslärare antagas verkmästare eller mästare med mångårig praktik och föregående teoretisk och praktisk utbildning vid lärlings-, yrkes- eller verkstadsskolor. Fortbildningskurser böra anordnas till yrkeslärares hjälp och handledning vid undervisningen. Yrkesskolstyrelsen i Borås slutligen framhåller, att i fråga om personliga egenskaper yrkesläraren bör uppfylla de krav, som böra ställas på en god arbetsledare. Det vore därför förmånligt, anför styrelsen vidare, om den blivande yrkesläraren kunde återopa erfarenhet från mera självständiga arbetsuppgifter.

De sakkunniga. De sakkunniga — som upptagit förevarande spörsmål, som för närvarande utredes av särskilt tillkallade sakkunniga (yrkesskolsakkunniga), allenast med hänsyn till dess nära samband med frågan om löneställningen för lärarna vid de centrala verkstadsskolorna, till vilken fråga de sakkunniga komma att taga ställning i det följande — ansluta sig till den i det föregående allmänt uttalade meningen, att lärarna i yrkesämnen i första hand böra äga en utomordentligt god praktisk yrkesskicklighet. De böra sålunda i allmänhet hämtas ur de praktiska yrkesmännens led. Vidare betona de sakkunniga vikten av, att nämnda lärare äro goda arbetsledare. Synnerligen ofta framkommer nämligen den anmärkningen, att undervisningen i verkstadsskolorna icke bedrives med samma »schwung» och intensitet som yrkesutbildningen inom industrin och hantverket samt att eleverna på grund därav icke få den träning i yrkesarbete och vana vid verkstadsförhållanden som önskligt vore. Den bästa garantin mot dylika missförhållanden synes vara, att läraren samtidigt är en god arbetsledare. Spörsmålet om vilka kvalifikationer som i det enskilda fallet böra fordras av en lärare i yrkesämnen, liksom ock frågan om omfattningen i olika avseenden av dessa och övriga lärares teoretiska utbildning torde emellertid med tillämpning av redan givna författningsbestämmelser böra av vederbörande myndigheter prövas från fall till fall med hänsyn till föreliggande förhållanden.

De sakkunniga anse sig sålunda under nu föreliggande förhållanden icke böra föreslå utfärdande av särskilda bestämmelser angående kompetensfordringar för lärare vid de centrala verkstadsskolorna.

Undervisningsskyldighet.

Nu gällande förhållanden. I de undervisningsplaner, som av skolöverstyrelsen fastställts för verkstadsskolorna för arbetslös ungdom — från vilka planer de sakkunniga torde kunna utgå vid bedömandet av föreliggande spörsmål — har den årliga undervisningstiden fastställts till i allmänhet 48 veckor, däri inräknat viss ledighet omkring jul och övriga helger. Enligt timplanen skall undervisningen under varje vecka pågå 48

timmar, varav i gymnastik under 3 timmar. För sistnämnda undervisning är det i allmänhet ordnat med särskilda timlärare. Den återstående undervisningen, tillhoppa 45 veckotimmar, fördelas å verkstadsarbete under 37 veckotimmar och teoriundervisning under 8 veckotimmar, dock att teoriundervisningen pågår under endast omkring 35 veckor. Under återstående omkring 13 veckor av läsåret pågår i stället verkstadsarbetet under 45 veckotimmar.

I detta sammanhang uppkommer frågan, huruvida det bör kunna krävas av en lärare, som anställs för undervisning i yrkesarbete, att han jämväl skall kunna meddela förekommande teoriundervisning. Att dylika fordringar icke utan vidare kunna eller böra ställas står klart, om man betänker, på vilka olika vägar den praktiske yrkesmannen och läraren i teoriämnen vunnit sin utbildning. Vidare bör man taga under överbäggande, huruvida en undervisningsskyldighet av 45 veckotimmar är för stor för en lärare med hänsyn till att under större delen av läsåret 8 veckotimmar därav utgör teoriundervisning. Självklart är, att under den tid, då verkstadsarbetet pågår 45 veckotimmar, hela denna undervisning skall falla på den lärare, som bestrider den praktiska undervisningen i vederbörande yrkesavdelning.

Förhållandena vid verkstadsskolorna i landet äro i förevarande avseenden för närvarande mycket växlande. Vid vissa skolor fullgör sålunda en och samme lärare hela den förekommande undervisningen i en yrkesavdelning, alltså såväl den praktiska som den teoretiska undervisningen. I dylika fall uppgår undervisningsskyldigheten för läraren under läsåret till i allmänhet 42—48 veckotimmar. Vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom till exempel förekommer i stor utsträckning, att samme lärare har båda slagen av undervisning sig anförtrodd och att hans veckotjänstgöring sålunda stiger till 45 timmar. I andra fall fullgör han endast den praktiska undervisningen eller denna jämte några veckotimmar teoriundervisning. De sakkunniga hava i nämnda avseende verkställt en särskild undersökning, avseende förhållandena läsåret 1937—1938. Av denna framgår bland annat, att vid verkstadsskolorna i Karlskrona, Värmlands län och Tönshammar den överbäggande delen av teoriundervisningen under läsåret ankommit på vederbörande yrkeslärare ensam, under det att vid övriga verkstadsskolor nämnda undervisning varit delad mellan vederbörande yrkeslärare, rektor vid skolan och särskilda års- eller timanställda teorilärare, därvid företrädesvis vissa ämnen ankommit på yrkesläraren. Uppfattningarna ifråga om *teoriundervisningens lämpligaste anordnande* skifta betydligt mellan de olika skolstyrelserna. Två av styrelserna (Karlskrona och Tönshammar) anse sålunda överhuvud icke svårigheter vara för handen att finna yrkeslärare, som kunna meddela i vederbörande yrkesavdelning jämväl förekommande teoriundervisning. Den förstnämnda styrelsen anser, att icke minst ur undervisningssynpunkt det är synnerligen lämpligt, att yrkesläraren även bestrider teoriundervisningen. Tre av de övriga skolstyrelserna (Mölnadal, Lysekil och Värmland) ha ut-

talat, att åtminstone i de teoriämnen, som ligga vederbörande yrkesämne särskilt nära (teknologi, yrkesräkning och yrkesritning), det är möjligt och lämpligt att ha yrkeslärare, vilka även behärska nämnda teoriämnen. Dock, anför t. ex. skolstyrelsen i Lysekil, har den teoretiskt utbildade yrkesmannen större förutsättningar att meddela teoriundervisningen och har lättare att förvärva rutin och skicklighet såsom undervisare. Övriga skolstyrelser (Uddevalla, Gimo och Västernorrland) slutligen ha uttalat sig för, att olika lärare i praktik och teori böra vara regeln. Skolstyrelsen i Uddevalla har sålunda funnit det nära nog omöjligt att finna en fullt utbildad lärare för alla ämnen i en yrkesavdelning. Enligt styrelsens uppfattning giva de examinerade teorilärarnas rutinerade undervisning utan tvivel det bästa resultatet. — Av de åtta skolstyrelser, som uttalat sig i frågan, huruvida *arbetsbördan för en lärare* blir för stor, om han skall uppehålla såväl yrkes- som teoriundervisningen i en yrkesavdelning, ha fem icke funnit så bliva förhållandet. Styrelsen för skolan i Karlskrona, som hör till nämnda grupp, tvekar dock i fråga om lärare, som hunnit till 55- à 60-årsåldern. Styrelsen i Lysekil framhåller vidare, att på grund av samundervisning i teoriämnen mellan de olika yrkesavdelningarna en lämplig jämkning i arbetsbördan kan komma till stånd för lärarna. Av de till den andra gruppen hörande styrelserna har styrelsen för skolan i Värmland anfört bland annat följande. En arbetstilldelning av nämnda omfattning (all undervisning i en yrkesavdelning) bleve i längden allt för betungande. Det hade nämligen hittills framkommit mycket glädjande bevis för att eleverna vid skolorna fordrade framgång i och resultat av undervisningen. Undervisningsarbetet måste därför för varje vecka planläggas väl och i detalj genom ritningar och beskrivningar. Detta krävde givetvis av läraren icke så ringa förberedelser utöver den på arbetsordningen angivna tiden. Dessutom borde framhållas, att skolornas undervisningsmateriel, i jämförelse med andra slag av lägre skolors, representerade mycket stora värden och därför dagligen borde ägnas skötsel och omsorg, som en alltför arbetstyngd lärare icke kunde vara mäktig.

För att vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom möjliggöra, att skolstyrelserna efter de växlande förhållandena fördelar undervisningen i yrkesarbete och teori på respektive lärare på det i varje fall lämpligaste sättet ha — såsom närmare kommer att framgå i senare sammanhang — de av Kungl. Maj:t för budgetåren 1937/1939 meddelade besluten angående statsbidrag till avlöning åt lärare vid dessa skolor i allmänhet avfattats sålunda, att vederbörande skolstyrelse haft full frihet i angivna avseende.

Även vid övriga med författningsenliga statsbidrag understödda verkstadsskolor förekommer, såväl att hela ifrågavarande undervisning vid en yrkeskurs åvilar en och samme lärare som att den är uppdelad på flera. Vid Stockholms stads verkstadsskolor till exempel förekommer sådan uppdelning i mycket stor utsträckning. Av 34 under vårterminen 1938 anställda yrkes-

lärare, varom de sakkunniga i detta sammanhang förskaffat sig uppgifter, undervisade endast 11 jämväl i teoretiska ämnen. Av sistnämnda 11 lärare undervisade 5, förutom i yrkesarbete, endast i yrkesritning. Endast ett par av de övriga 6 lärarna bestredo teoriundervisning i mera nämnvärd omfattning.

De sakkunniga. Av de sist relaterade uppgifterna från Stockholms stads verkstadsskolor skulle man kunna draga den slutsatsen, att lärare i yrkesämnen, som antagas endast med hänsyn till sin yrkesskicklighet, i allmänhet icke ha förutsättningar för att undervisa i teoretiska läroämnen annat än möjligt i vissa yrkesämnena nära liggande ämnen.

Emellertid anse de sakkunniga icke, att man bör draga allt för avgörande slutsatser av förhållandena i Stockholm. Detta visar bland annat den tidigare lämnade redogörelsen för arbetslöshetsskolorna. Det bör vidare ihågkommas, att Stockholmsskolorna äro av den storlek, att särskilda lärare för teoriundervisningen kunna anställas med full tjänstgöring, ävensom att tillgången på lärarkrafter för timplärartjänstgöring är stor. Under sådana förhållanden är det givetvis naturligt, att skolledningen för teoriundervisningen utnyttjar speciellt för sådan undervisning tränade lärarkrafter i stället för de med hänsyn till undervisningen i yrkesarbete utbildade lärarna. Det visar sig också, att vid övriga författningsenligt understödda, något eller väsentligt mindre verkstadsskolor i riket yrkeslärarna i mycket större utsträckning än i Stockholm jämväl fullgöra teoriundervisning.

De sakkunniga vilja understryka, att ur vissa synpunkter det måste anses mycket fördelaktigt, att den lärare, som bestrider undervisningen i yrkesarbete, även fullgör teoriundervisningen eller någon del därav. I varje fall är detta förhållandet beträffande de ämnen, som stå yrkesarbetet nära, t. ex. teknologi, yrkesritning och yrkesräkning. En större växelverkan kan komma till stånd mellan den praktiska och den teoretiska undervisningen. Läraren lär känna eleverna på ett bättre sätt och får tillfälle att i alla avseenden följa dem genom hela skoltiden. Det torde vara otvivelaktigt, att dessa omständigheter i viss mån kunna uppväga fördelarna av att för teoriundervisningen ha lärare, som äro utbildade i första hand för dylik undervisning. Härtill kommer den på vissa orter säkerligen betydande svårigheten att erhålla särskilda lärare för undervisning i teori.

Enligt de sakkunnigas förmenande har man på grund av nämnda omständigheter att räkna med, att lärarnas undervisning i avseende å de särskilda ämnena måste ordnas efter på varje förläggningssort föreliggande förhållanden och därför även i fortsättningen bli mycket skiftande. För de centrala verkstadsskolornas del synas sålunda några särskilda föreskrifter i nu ifrågakomna avseenden icke — åtminstone i avvaktan på verkliga erfarenheter — böra utfärdas.

På grund av vad sålunda anförts, inskränka sig de sakkunniga till att i det följande föreslå sådana grunder för statsunderstöds utgående till ifråga-

varande centrala verkstadsskolor, att skolstyrelsernas frihet att i angivna avseenden handla efter omständigheterna blir tillräckligt vidsträckt.

Löner.

Sedan de sakkunniga yttrat sig i fråga om kompetensfordringar och undervisningsskyldighet för de centrala verkstadsskolornas lärare, övergå de till spørsmålet om dessa lärares löneställning. Härom vilja de sakkunniga anföra följande.

Historik och nu gällande förhållanden. I den ursprungliga lydelsen av 1921 års kungörelse angående statsunderstöd till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning stadgades såsom villkor för utgående av statsunderstöd, att arvoden åt rektor och övriga lärare vid lärlings-, yrkes-, handels- och hushållsskolor skulle uppgå till vissa angivna minimibelopp, räknat i medeltal för undervisningstimme. För lärare vid verkstadsskolor, till vilka statsunderstöd enligt beslut av nämnda års riksdag skulle få utgå från och med år 1922, meddelades däremot icke några föreskrifter om minimiarvoden. Författningen innehöll allenast, att understödsbeloppet till avlöning åt rektor och lärare vid dessa skolor icke finge överskrida två tredjedelar av sammanlagda beloppet av den till lärarna utgående avlöningen samt visst angivet belopp för undervisningstimme. Den olika behandlingen av verkstadsskolelärarna i förhållande till övriga yrkesskollärare motiverades av skolöverstyrelsen i dess förslag i ämnet därmed, att i verkstadsskolan lärarna kunde erhålla en lång, sammanhängande tjänstgöring, på grund varav avlöningen till dem ofta kunde beräknas för månad eller helt år och till lägre belopp än som svarade mot det i fråga om lärlingsskolan bestämda arvodet för enstaka timmar. Att avlöningen skulle kunna sättas lägre än skäligt, anförde skolöverstyrelsen vidare, vore icke att befara, enär läraren, för att statsbidrag till hans avlöning skulle utgå, liksom i lärlingsskolan borde vara av överstyrelsen förklarad behörig eller eljest godkänd, och en duglig verkstadsskolelärare icke syntes kunna erhållas, såvida icke avlöningen svarade mot hans kompetens. (Numera äro bestämmelserna om minimibelopp för lönerna i vissa yrkesundervisningsanstalter borttagna och statsbidrag utgår med högst ett för varje särskild skolform bestämt belopp per undervisningstimme.)

I huvudsak ha sålunda lönerna till lärare vid de efter författningensliga grunder statsunderstödda verkstadsskolorna helt fått bestämmas efter förhållandena å den ort, varå skolan varit belägen. Givetvis har dock ovan nämnda maximering av statsunderstöden haft viss inverkan på lönesättningen. Resultatet har emellertid blivit en i ganska hög grad varierande lönestandard.

I fråga om verkstadsskolorna för arbetslös ungdom framkommo emellertid snart krav på, att lärarlönerna skulle bestämmas efter enhetliga grunder. Till skillnad mot vid de vanliga verkstadsskolorna avsågs här, att staten

skulle betala hela kostnaden för löner åt rektorer och lärare. Det var då naturligt, att staten även skulle bestämma lönernas belopp. Vid de förhandlingar, som fördes i samband med upprättande av de första verkstads-skolorna för arbetslösa år 1935, överenskoms, att lönen till årsanställd lärare med full tjänstgöring (2 000—2 100 undervisningstimmar för år) skulle tills vidare utgå med 4 700 kronor för år. Denna överenskommelse gällde för verkstadsskolorna i Karlskrona, Mölndal, Lysekil och Uddevalla och tillämpades sedan i stort sett till och med utgången av budgetåret 1936/1937.

Dessförinnan hade emellertid skolöverstyrelsen i utlåtande till Kungl. Maj:t den 30 januari 1937 angående understöd för nyssnämnda budgetår till vissa verkstads-skolor för arbetslös ungdom framlagt förslag till reglering av ifrågavarande löner. Överstyrelsen anförde i nämnda utlåtande i förevarande avseende bland annat, att lärarnas uppgifter och således även kraven på deras kvalifikationer borde vid de olika skolorna vara likartade. Någon grund för löneskillnad från dessa synpunkter föreläge alltså icke. Det föreläge sålunda icke heller någon anledning för statsverket att påtaga sig högre avlöningskostnader för den ena skolan än för den andra, blott därför att en lokalstyrelse erbjöde sina lärare högre avlöning än en annan. Några andra skäl till olikhet i fråga om läraravlönningarna än det, som hänförde sig till dyrortsförhållandena, kunde överstyrelsen alltså icke finna. Emellertid vore det av största vikt, att även så tillvida väl kvalificerade lärare erhöles, att man på dem kunde ställa krav på att de efter anställnings erhållande både ville och kunde fortsätta att utbygga sin egen kompetens för här ifrågavarande arbets-uppgifter. Därför borde även tillses, att lärarlönerna bleve tillräckliga att motsvara de krav i olika avseenden, som måste ställas på ifrågavarande lärare. I anslutning härtill föreslog överstyrelsen, att en yrkeslärare med full tjänstgöring vid ifråga-varande verkstadsskolor skulle få åtnjuta en årsavlöning av minst 5 000 kronor, varvid dyrtidstillägg icke beräknades förekomma. Gjordes detta belopp, anförde överstyrelsen vidare, gällande för orter, tillhörande dyrortsgrupp D i det för den statliga civilförvaltningen gällande avlöningsreglementet, och avpassades för övriga orter avlöningarna med ledning av nämnda reglemente efter övriga dyrortsgrupper, så komme de lönebelopp, som överstyrelsen för sin del skulle anse såsom lämpliga, att bliva följande, nämligen för

D-ort (Lysekil och Uddevalla)	kronor 5 000
E-ort (Karlskrona)	» 5 250
F-ort (Mölndal)	» 5 350.

Däremot ansåge överstyrelsen icke, att en normering av timlärarnas avlöningar lämpligen kunde genomföras, när den erforderliga avlöningen till dem vore beroende av även andra förhållanden än dyrortsgrupperingen. Dessa lärare måste nämligen utväljas bland personer, som oavsett skolarbetet vore bundna vid skolans förläggningssort och vilkas arbetstid ofta måste värdesättas efter icke jämförbara normer.

I utlåtande i ämnet den 3 mars 1937 uttalade statskontoret, att ämbetsverket i likhet med skolöverstyrelsen funne, att bestämmelser om lärarnas avlöningsför-måner borde utfärdas, men att statskontoret på det föreliggande materialet icke ansåge sig kunna ingå på en prövning av överstyrelsens förslag till avlöningsför-måner. Överstyrelsens förslag föranledde icke heller i samband med anvisande av statsunderstöd till ifrågavarande verkstadsskolor för budgetåret 1936/1937 någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Sedermera avgav verkstadsskoleutredningen den 27 oktober 1937 utlåtande i anledning av förslag, avgivet av skolöverstyrelsen, angående anslag till verkstads-skolorna för arbetslös ungdom för budgetåret 1938/1939. I utlåtandet — däri de sakkunniga erinrade om de i vederbörande undervisningsplaner meddelade bestämmelserna angående omfattningen av den årliga yrkesundervisningen vid skolorna (48 veckor om året med 45 veckotimmar, därav under omkring 35 veckor med 8 veckotimmars teoriundervisning) — föreslogo de sakkunniga, att för budgetåret 1938/1939 skulle provisoriskt tillämpas följande av 1938 års riksdag sedermera utan erinran lämnade grunder för lärarlönerna vid skolorna. Lärare, som fullgjorde den praktiska undervisningen i yrkesämnen (37 veckotimmar under den del av läsåret, då teoriundervisning påginge, eljest 45 veckotimmar), skulle erhålla en lön, vilken å A-ort skulle utgöra högst 3 600 kronor samt å högre dyrtor uppgå till 100 kronor större belopp än å den näst lägre. Därutöver skulle vid varje yrkesavdelning ersättning utgå med 150 kronor för envar av högst 8 veckotimmars teoriundervisning. Därest sålunda, såsom de sakkunniga ansåge i regel lämpligast, en och samme lärare fullgjorde praktisk undervisning under ovan nämnda antal veckotimmar samt därutöver 8 veckotimmars teoriundervisning under den del av läsåret, då sådan undervisning påginge vid verkstadsskolorna, skulle hans årslön komma att uppgå till högst följande belopp, nämligen å

A-ort (Gimo, Älvåsen)	kronor 4 800
B-ort (Arvika)	» 4 900
C-ort (Sandö)	» 5 000
D-ort (Lysekil, Uddevalla och Tönshammar) . .	» 5 100
E-ort (Karlskrona)	» 5 200
F-ort (Möln dal)	» 5 300
G-ort (Sundsvall)	» 5 400.

För undervisning utöver vad ovan nämnts eller för enstaka timlärartimmar (såsom i gymnastik) föreslogo de sakkunniga slutligen, att ersättning skulle utgå enligt vid dessa verkstadsskolor dithills tillämpade grunder, d. v. s. i regel med 3 kronor 50 öre för undervisningstimme.

Beträffande verkstadsskolorna i Byske avsåg de sakkunnigas förslag icke att göra någon ändring i redan tillämpade avlöningsgrunder.

Såsom redan berörts, åsyftade de sakkunnigas förslag budgetåret 1938/1939. De föreslagna avlöningsgrunderna hava emellertid av Kungl. Maj:t tillämpats icke endast för nämnda budgetår utan även i vissa beslut angående statsunderstöd redan för budgetåret 1937/1938 åt ifrågasatt verkstadsskolor. I vissa av besluten har dock, såsom redan berörts, den av de sakkunniga ifrågasatta uppdelningen av avlöningskostnaderna mellan den praktiska och den teoretiska undervisningen icke förekommit. I stället har det överlämnats åt vederbörande yrkesskolstyrelse att själv bestämma arvoden för de olika slagen undervisning inom ramen av det för avlöningsändamål vid varje yrkesavdelning beräknade beloppet, då det, i varje fall under rådande provisoriska förhållanden, ansetts vanskligt och i varje fall icke nödvändigt att även i detta avseende binda yrkesskolstyrelserna. De sakkunnigas förslag har emellertid även i sistnämnda beslut legat till grund för anslagsberäkningen.

De sakkunniga. När de sakkunniga efter ovan lämnade redogörelse gå att överväga frågan om löneställningen för lärarna vid de blivande centrala verkstadsskolorna, vilja de sakkunniga ånyo erinra om det nära samband nämnda fråga har med spörsmålet om lärarlönerna vid övriga kommunala

yrkesundervisningsanstalter. I annat sammanhang har därför diskuterats, huruvida detta samband borde föranleda till att de sakkunniga till behandling upptog frågan om en enhetlig reglering av lönerna för lärarpersonalen vid samtliga kommunala verkstadsskolor. Ehuru vissa skäl för en dylik reglering synas föreligga — ej minst med hänsyn till att en reglering nu måste komma till stånd vid en del av skolorna —, lärer enligt de sakkunnigas uppfattning detta icke böra ske, innan den under utredning varande frågan om lärarutbildningen för yrkesundervisningen letts fram till sin lösning. Först härefter kan det bli möjligt att tillskapa enhetliga kompetensföreskrifter för ifrågavarande lärare, utan vilka en generell lösning av lönefrågan icke torde vara möjlig. De sakkunniga förutsätta emellertid, att sistnämnda frågor i sinom tid bli föremål för behandling, senast i samband med den översyn av yrkesskolväsendet, som så småningom torde bli erforderlig. Därvid torde även lönerna för lärarpersonalen vid ifrågavarande centrala verkstadsskolor böra upptagas till förnyad prövning. Den lönebestämning, som nu måste företagas, bör för den skull anses såsom provisorisk.

Såsom framhållits vid behandlingen av kompetensfordringarna för ifrågavarande lärarpersonal, sönderfaller undervisningen vid en verkstadsskola i två så väsentligt skilda delar — undervisning i praktiska och i teoretiska ämnen — att man vid bedömandet av spörsmålen om lärarnas löner måste taga den allra största hänsyn till detta faktum. Även om, under förutsättning av erforderlig kompetens, en och samme lärare skulle kunna upprätthålla undervisningen i en yrkesavdelning såväl i praktik som i teori — i vilken fråga meningarna dock med hänsyn till arbetsbördan för lärarna äro delade —, torde man likväl icke kunna räkna med att alltid erhålla lärare med kompetens därför. Lönesystemet måste utformas med hänsyn till nämnda omständighet. Det vore på grund härav icke lämpligt att bestämma en lön, avsedd för lärare med hela omförmälda tjänstgöring av 45 veckotimmar. Möjligt vore däremot att bestämma en lön, beräknad för läsår, för den lärare, som är anställd för undervisningen i yrkesarbete (i allmänhet 37 veckotimmar). För undervisning i teori (8 veckotimmar) skulle i så fall ersättning utgå i form av timplärlararvoden. De sakkunniga vilja emellertid i detta sammanhang ånyo framhålla, att möjligheterna att på de skilda orter, där centrala verkstadsskolor må komma att förläggas, erhålla för de olika slagen undervisning kompetenta lärare för den teoretiska undervisningen säkerligen komma att visa sig vara mycket olika. Sålunda torde till exempel timplärlararvodena vid vissa skolor (såsom på landsbygden), för att överhuvud timplärlare skola kunna erhållas, stundom få sättas högre än vid andra skolor, där tillgången på lämpliga lärarkrafter är större (såsom i allmänhet i städerna). Härav skulle kunna följa, att timplärlararvodena vid en skola, tillhörande en lägre dyrortsgrupp, likväl bleve högre än motsvarande arvoden vid skola, för vilken högre dyrortsgrupp tillämpades.

Motsvarande förhållanden torde kunna tänkas även beträffande lärarna i praktik. Ehuru de sakkunniga skulle ha ansett det fördelaktigt, om de kunnat föreslå en fullständig reglering av lönerna till ifrågavarande lärare, ha de emellertid efter övervägande av ovannämnda och övriga på föreliggande spörsmål inverkan omständigheter kommit till den uppfattningen, att, intill dess säkrare erfarenheter vunnits, vederbörande huvudman bör äga rätt att, inom viss i avseende å statens bidrag för ändamålet fixerad kostnadsram, själv bestämma storleken av grundlönerna till lärarna samt förekommande timlärararvoden vid ifrågavarande skolor. Å grundlöner torde i vissa fall böra beräknas ålderstillägg. Till frågan om dessa tillägg återkomma de sakkunniga i det följande.

Såsom stöd för ovannämnda förslag vilja de sakkunniga ytterligare erinra om, att vid de vanliga kommunala yrkesundervisningsanstalterna ett liknande statsbidragssystem kommer i tillämpning, i det att staten, utan att bestämma de enskilda lönernas belopp, bidrager till avlöningskostnaden för varje undervisningstimme med belopp, avsett att täcka en bestämd del av nämnda kostnader.

När det härefter gäller att uppskatta den *lönekostnad för en yrkesavdelning*, å vilken staten bör beräkna sitt understöd till lärarlöner vid ifrågavarande centrala verkstadsskolor, gå de sakkunniga ut ifrån, att yrkesavdelningen är anordnad i huvudsaklig enlighet med den timplan för dylik avdelning, som skolöverstyrelsen i allmänhet fastställt för yrkesavdelning vid de nu upprätthållna verkstadsskolorna för arbetslös ungdom.

Därest en yrkesavdelning skulle vara anordnad på ett väsentligt annat sätt än ovan förutsatts, torde erforderlig jämkning i beräkningarna få företagas efter vederbörligt beslut för varje särskilt fall.

Efter ingående undersökningar rörande löneförhållandena för lärare vid de i landet nu upprätthållna verkstadsskolorna ävensom för andra lärarkategorier av jämförbara slag, såsom vid praktiska mellanskolor och högre folkskolor, ha de sakkunniga för sin del upptagit den skäligen lönekostnad (inklusive för gymnastik men fränsett ålderstillägg), å vilken staten bör beräkna sitt understöd vid varje yrkesavdelning, som är anordnad på i huvudsak ovan angivet sätt, till följande belopp och år, nämligen vid central verkstadsskola, belägen å ort tillhörande dyroftsgrupp

A	kronor	4 950
B	»	5 100
C	»	5 250
D	»	5 400
E	»	5 550
F	»	5 700
G	»	5 850.

Vid beräkandet av ovannämnda lönekostnadsbelopp ha de sakkunniga gått ut ifrån, att en lärare vid en central verkstadsskola, som fullgör hela undervisningen i yrkesarbete i en yrkesavdelning samt därjämte fem veckotimmars undervisning i teoriämnen, skall ur lönesynpunkt anses ha »full tjänstgöring» samt härför som regel åtnjuta en lön i huvudsak motsvarande löneförmånerna enligt 16:e lönegraden i gällande avlöningsreglemente för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen. I nedanstående uppställning lämnas härom vissa uppgifter till jämförelse. *Kolumn I* av tablån utvisar löneförmånerna (inkl. alla tillägg av provisorisk natur, däribland dyrtidstillägg beräknat efter 14 %) enligt 16:e löneklassen av ovannämnda 16:e lönegrad samt *kolumn II* den begynnelse-lön, som enligt de sakkunnigas beräkningar tänkts såsom regel utgå till en lärare vid central verkstadsskola med »full tjänstgöring» enligt vad förut nämnts.

Ortsgrupp	I	II	Ortsgrupp	I	II
A	4 304	4 300	E	5 015	4 900
B	4 482	4 450	F	5 193	5 050
C	4 660	4 600	G	5 371	5 200
D	4 837	4 750			

De sakkunniga vilja emellertid uttryckligen framhålla, att de löner för lärare vid ifrågavarande skolor, som beräknats sammanlagt uppgå till ovannämnda belopp, avsetts endast för verkligt kvalificerade lärare. Skulle på grund av särskilda förhållanden tillfälligtvis antagas en lärarkraft, som icke helt fyller måttet, bör en motsvarande lägre lönesättning tillämpas, oavsett att därigenom maximistatsbidraget för avlöningsändamål icke utnyttjas. Givetvis böra för den skull icke övriga löneförmåner till lärare vid yrkesavdelningen höjas. Då det ligger i vederbörande huvudmans intresse att ordna dessa förhållanden, som i sista hand få övervakas av vederbörande centrala skolmyndighet — vilken har att fatta beslut om den ifrågasatte läraren skall anses behörig och i vilken egenskap han må anställas —, torde efter de sakkunnigas förmenande särskilda författningsbestämmelser icke erfordras i förevarande avseende. Å andra sidan kunna de sakkunniga icke bortse från det förhållandet, att i undantagsfall det likväl kan finnas nödvändigt eller lämpligt att medgiva en än högre lön än som skäligen kan inrymmas i ovannämnda lönekostnadsbelopp för att såsom yrkeslärare förvärva eller behålla någon alldeles särskilt högkvalificerad yrkesman. Om i något enstaka fall fråga härom skulle uppkomma, torde denna givetvis böra underställas prövning och avgörande av Kungl. Maj:t. I detta sammanhang erinra de sakkunniga, att enligt den av 1938 års riksdag god-

kända löneregleringen för lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor och högre folkskolor (proposition 230/1938) ordinarie lärare i, bland annat, verkstadsarbete vid praktisk mellanskola placerats i 16:e lönegraden, dock att efter prövning av Kungl. Maj:t lärarbefattning i sådant ämne må, där särskilda skäl föreligga, kunna hänföras till högre lönegrad, dock högst 20:e lönegraden. Motsvarande bestämmelser ha även meddelats för extra ordinarie lärare.

De sakkunniga gå vidare ut ifrån att, i den mån vederbörande huvudman för centralskola finner så motiverat, lärarna vid skolorna beredas den fastare anställning, vilken följer därav, att anställningsvillkoren för dem bestämmas genom särskild reglering, fastställd på sätt i gällande reglemente för statens pensionsanstalt är föreskrivet. Såsom redan för närvarande i vissa fall sker, torde i sådan reglering löneförmåner kunna fastställas såväl för lärare, som kan anses hava »ordinarie» som »extra ordinarie» anställning. När det sedan blir fråga om tillsättande av viss lärartjänst, synes det — liksom för närvarande — böra vara vederbörande statsmyndighets sak att bestämma, huruvida den blivande läraren skall anställas såsom ordinarie eller extra ordinarie eller med tillfällig anställning. Även i de fall, då reglering av lärartjänst icke skett, torde det böra ankomma på vederbörande statsmyndighet att i sista hand tillse, att hela den för tjänsten beräknade lönen endast får utgå till lärare, som anses böra hava en ställning, motsvarande en »ordinarie» lärares. Några särskilda författningsbestämmelser synas de sakkunniga icke erforderliga för att reglera ifrågavarande spörsmål. Å andra sidan synes icke något förbud böra stadgas mot att i reglering, varom nyss nämnts, eller eljest tillerkänna lärare högre löneförmåner än som inrymmas i ovan nämnda kostnadsbelopp. Merkostnaderna böra dock helt drabba huvudmannen.

I fråga härefter om *ålderstillägg*, till vilkas bestridande staten bidrager, böra sådana allenast förekomma vid reglerade lärartjänster. Dylika ålderstillägg böra utgå efter 3, 6 och 9 års tjänstgöring under de villkor och förutsättningar i övrigt, som bestämmas i regleringen med tillämpning av gällande praxis på området. Ålderstillägg synes böra uppgå till ett belopp, motsvarande högst 8 % av grundlönen, dock högst 400 kronor, i den mån vederbörande huvudman icke beslutar, att tilläggen skola uppgå till högre belopp. I sådant fall bör huvudmannen ha att utan bidrag av statsmedel gälda merkostnaden härför.

Därest man skulle antaga, att i genomsnitt varje ålderstilläggsberättigad lärare i en central verkstadsskola vore berättigad till åtnjutande av två ålderstillägg (nedan beräknade efter 400 kronor för varje), skulle de lönekostnader, å vilka staten enligt ovanstående förslag bör beräkna sitt understöd, vid varje vederbörligen anordnad yrkesavdelning uppgå till högst följande belopp och år, nämligen vid central verkstadsskola, belägen å ort tillhörande dyrortsgrupp

A	kronor	5 750
B	»	5 900
C	»	6 050
D	»	6 200
E	»	6 350
F	»	6 500
G	»	6 650.

I ovannämnda lönekostnadsbelopp ha icke inräknats medel till kostnader för undervisning i främmande språk. Dylik undervisning bör enligt de sakkunnigas mening icke meddelas i verkstadsskolorna. De kunskaper, som under ett relativt fåtal språktimmar kunna meddelas eleverna, bli alltför obetydliga för att kunna motivera, att det begränsade antalet undervisningstimmar ytterligare splittras. För de elever, som ha ett särskilt intresse av språkundervisning, torde i många fall möjlighet finnas att bevista språkundervisningen i av vederbörande primärkommun upprätthållna aftonkurser eller i studiecirklar och dylikt.

Beträffande de vid verkstadsskolor stundom förekommande särskilda föreläsningarna ha dessa enligt de sakkunnigas mening i flertalet fall så ringa värde i jämförelse med den undervisning, som eljest meddelas vid skolorna, att de endast undantagsvis böra förekomma. Icke heller för detta ändamål ha medel inräknats i ovannämnda kostnadsbelopp.

Slutligen torde i detta sammanhang böra erinras om, att enligt reglementet för statens pensionsanstalt huvudman för, bland annat, kommunal yrkeskola icke, i likhet med vissa andra huvudmän för skolor och inrättningar, har att erlægga någon del av kostnaden för vederbörande befattningshavares pensionering. Den del av kostnaderna för tjänstepensioneringen, som icke bestrides av vederbörande lärare, gäldas numera direkt från ett under elfte huvudtiteln uppfört anslag till bidrag till pensioneringskostnaderna för statens pensionsanstalt. Till sistnämnda kostnader, som, därest läraren vid inträdet i pensionsanstalten är 32 år, torde uppgå till 12 à 13 procent av lärarens årslön, ha de sakkunniga icke i det ovanstående funnit anledning att taga hänsyn. Återstående del av kostnaderna för tjänstepensioneringen ävensom avgifterna till familjepensionering erläggas, fränsett vissa tillägg, av vederbörande befattningshavare själv.

Kap. 11. Kostnaderna för en central verkstadsskolas upprättande och drift.

I det föregående hava de sakkunniga på närmare anförda skäl icke framlagt förslag i fråga om förläggningen m. m. av de enskilda centrala verkstadsskolorna. Enligt de sakkunnigas uppfattning bör det i första hand ankomma på de lokala intressena att taga initiativ samt framlägga och genomföra förslag i nämnda avseenden. Med denna utgångspunkt blir, såsom redan tidigare berörts, de sakkunnigas huvuduppgift att utreda och framlägga förslag beträffande statens ställning till nämnda centralskolor. Frågan om grunderna för statsunderstöds utgående till skolorna framträder därvid såsom särskilt betydelsefull. För dess bedömande erfordras emellertid en närmare beräkning av kostnaderna för skolornas upprättande och drift.

Det är givet, att omförmälda kostnader bliva i hög grad beroende av en mångfald omständigheter, som med någon mån av säkerhet låta sig angiva, endast om fråga är om förslag till inrättande av en viss verkstadsskola. Sålunda äro byggnadskostnaderna beroende av skolans storlek samt mycket växlande på olika orter i riket. I annat sammanhang (sid. 125) ha de sakkunniga framhållit, att utbyggnaden av en central verkstadsskola under vissa förhållanden bör i större eller mindre utsträckning kunna anförtros åt eleverna. Så har, såsom förut nämnts, skett vid t. ex. verkstadsskolorna i Karlskrona, Lysekil, Tönshammar och Sundsvall. I dylika fall belastas exempelvis kontot för byggnadskostnader icke av arbetslöner för bygget i annan mån än eleverna tilldelas arbetspremier. Då lärarna vid skolan samtidigt äro arbetsledare vid bygget, uppkomma icke heller särskilda kostnader för arbetsledning. Det torde vidare i många fall komma att visa sig, att lokaler för centrala verkstadsskolor kunna inredas i redan befintliga byggnader, varvid kostnaderna för inköp och erforderliga omändringsarbeten ställa sig olika mot vid nybyggnad. Såväl byggnadskostnaderna som kostnaderna för undervisningsmateriel av olika slag, försäkringar och dylikt växla även starkt med hänsyn till de yrken, i vilka undervisning skall meddelas vid skolan, ävensom med hänsyn till den standard å byggnader, materiel och dylikt, som avses. Slutligen torde det i enstaka fall bliva förmånligare att helt eller

delvis förhyra för verksamheten erforderliga lokalutrymmen än att nybygga desamma. Särskilt under en verkstadsskolas första verksamhetsperiod, innan permanenta lokaler — eventuellt genom elevernas eget arbete — hunnit iordningställas, synes detta kunna bliva förhållandet.

Det sålunda anförda torde tillräckligt belysa omöjligheten av att under de för de sakkunniga föreliggande förutsättningarna verkställa fullt tillförlitliga kostnadsberäkningar i nu förevarande avseenden. Detta gäller särskilt engångskostnaderna för lokaler, maskinuppsättning och dylikt. De sakkunniga vilja därför uttryckligen framhålla, att *de följande beräkningarna mera åsyfta att angiva storleksordningen av kostnaderna för centrala verkstadsskolor än att utgöra kostnadsberäkningar, avsedda att ligga till grund vid beslut om upprättandet av dylika skolor.*

På uppdrag av de sakkunniga har direktören för Stockholms stads skolor för yrkesundervisning Konrad Andersson — vilken under de senare åren upprättat förslag till ett flertal verkstadsskolor i riket — verkställt utredning angående kostnaderna för anskaffning av stadigvarande undervisningsmateriel m. m. för ett flertal yrkesavdelningar vid verkstadsskolor samt i fråga om de erforderliga lokalutrymmena för samma avdelningar. Vidare har direktör Andersson uppgjort program, innefattande plan och kostnadsberäkningar för en verkstadsskola med tio yrkesavdelningar och 153 elever, ävensom preliminärt förslag till ett elevinternat för omkring 50 internat-elever vid en verkstadsskola. Resultatet av direktör Anderssons utredningar hava de sakkunniga ansett sig böra foga såsom särskild bilaga (*Bilaga 4*) vid detta betänkande.

De 10 yrkesavdelningar, som äro upptagna i direktör Anderssons ovan nämnda program äro

- 2 avd. för metallarbetare (32 elever),
- 1 » » automobilmekaniker (15 elever),
- 1 » » smeder (15 elever),
- 1 » » värme- och sanitetsmontörer (15 elever),
- 2 » » snickare (30 elever),
- 1 » » murare (15 elever),
- 1 » » elektriker (16 elever),
- 1 » » tapetserare (15 elever).

De sakkunniga hava i det föregående angivit sina synpunkter på frågorna om antalet yrkesavdelningar vid den enskilda verkstadsskolan samt om de yrkesavdelningar, som böra ingå i en sådan skola. När de sakkunniga nu såsom utgångspunkt vid beräkningarna taga en verkstadsskola, omfattande ovan nämnda tio avdelningar, har detta, såsom tidigare jämväl framhållits, icke skett i avsikt att därmed angiva, att de sakkunniga skulle anse just nämnda storlek och yrkesavdelningar böra förordas såsom de lämpligaste vid en verkstadsskola av nu ifrågavarande slag. Tvärtom vilja de sakkunniga betona, att nämnda spörsmål måste självständigt bedömas efter förhål-

landena i varje särskilt fall. För att överhuvud komma fram till några beräkningar hava emellertid de sakkunniga varit nödsakade att gå ut ifrån en tänkt central verkstadsskola av viss storlek och med vissa yrken representerade.

I det följande sammanföra de sakkunniga kostnaderna för en central verkstadsskolas upprättande och drift under nedanstående rubriker:

A. *Kostnader för undervisningen.*

a. Engångskostnader.

1. Undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m.,
2. Stadigvarande undervisningsmateriel (maskiner samt verktyg och dylikt),
3. Inventarier och inredning av undervisningslokaler och lokaler för administration m. m.

b. Årliga kostnader.

1. Avlöning till rektor och övriga lärare,
2. Nyanskaffning (komplettering) av maskiner,
3. Underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel m. m. (d. v. s. reparation m. m. av undervisningsmateriel, arbetsmateriel för undervisningen samt komplettering av verktyg och annan stadigvarande undervisningsmateriel än maskiner ävensom elektrisk och annan kraft för undervisningen samt komplettering av inventarier),
4. Sjukvård och olycksfallsförsäkringar för eleverna,
5. Underhåll av undervisningslokaler och lokaler för administration m. m.,
6. Övriga årliga kostnader (administration m. m.).

B. *Kostnader för elevinternatet.*

a. Engångskostnader.

1. Byggnad för elevinternatet,
2. Elevinternatets inredning.

b. Årliga kostnader.

1. Elevinternatets drift,
2. Underhåll av byggnad för elevinternatet.

Med tillämpning av vad de sakkunniga i det föregående föreslagit beträffande avlöning åt rektorer och lärare vid centrala verkstadsskolor samt i övrigt i huvudsak av yrkesskoldirektör Anderssons beräkningar — till vilkas skälighet i och för sig de sakkunniga icke kunnat i detalj taga ställning — skulle kostnaderna för en central verkstadsskola med ovan angivna organisation kunna beräknas på sätt framgår av nedanstående uppställningar.

A. *Kostnader för undervisningen.*

Kronor Kronor

a. Engångskostnader.

1. Undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m.: enligt beräkningarna i bil. 4 erfordras en byggnad av omkring 10 000 kubikmeters volym; om byggnadskostnaderna beräknas till 45 kronor kubikmetern blir totalkostnaden omkring 450 000

Härtill torde böra läggas kostnaderna för en gymnastiksal av erforderlig storlek, vilken kostnad lämpligen torde kunna här utföras med 50 000 500 000

	Kronor	Kronor
2. Stadigvarande undervisningsmateriel (maskiner samt verktyg och dylikt) för		
2 avd. för metallarbetare	63 000	
1 » » automobilmekaniker	30 300	
1 » » smeder	7 500	
1 » » värme- och sanitetsmontörer	4 500	
2 » » snickare	19 500	
1 » » murare	1 500	
1 » » elektriker (inkl. elektriskt laboratorium) ..	18 050	
1 » » tapetserare	2 650	
Diverse kostnader och oförutsedda utgifter uppföras med	13 000	160 000
3. Inventarier och inredning för undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m.:		
a) inventarier och inredning för		
2 avd. för metallarbetare	2 500	
1 » » automobilmekaniker	700	
1 » » smeder	2 400	
1 » » värme- och sanitetsmontörer	400	
2 » » snickare	700	
1 » » murare	400	
1 » » elektriker	550	
1 » » tapetserare	900	
2 lärosalar och 1 ritsal	3 900	
1 gymnastiksal, beräknas till	5 000	
Diverse kostnader och oförutsedda utgifter uppföras med	3 450	20 900
b) inventarier och inredning för		
expeditionslokaler	3 200	
lärarum och materielrum	700	
elektrisk armatur m. m.	4 450	
Diverse kostnader och oförutsedda utgifter uppföras med	1 750	10 100
		31 000
<i>Summa engångskostnader för undervisningen kronor 691 000</i>		

b. Årliga kostnader.

1. Avlöning till rektor och övriga lärare: i det föregående (kap. 10) hava de sakkunniga beräknat avlöning till rektor i avlöningsgrupp III vid central verkstadsskola å ort inom dyrortsgrupp D till 11 050 kronor samt avlöningskostnaderna för lärare i varje yrkesavdelning vid sådan skola till 6 200 kronor; ifrågavarande kostnader uppföras här med nedanstående belopp:

avlöning åt rektor	11 050	
avlöningskostnader vid 10 yrkesavdelningar	62 000	73 050
2. Nyanskaffning (komplettering) av maskiner: i bil. 4 har för ifrågavarande ändamål såsom avsättning till förnyelsefond uppförts ett belopp, motsvarande 5 % å beräknad anskaffningskostnad för den första uppsättningen maskiner, eller 5 400 kronor. De sakkunniga vilja för sin del beräkna ifrågavarande utgift efter 7 % å anskaffningsvärdet eller i avrundat tal till

7 500

	Kronor	Kronor
3. Underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel m. m.: i huvudsaklig överensstämmelse med uppgifterna i bil. 4 uppföras här		
för reparation m. m. av undervisningsmateriel, inköp av arbetsmateriel för undervisningen samt komplettering av verktyg och annan stadigvarande undervisningsmateriel än maskiner samt komplettering av inventarier för		
2 avd. för metallarbetare	1 500	
1 » » automobilmekaniker	2 500	
1 » » smeder	2 000	
1 » » värme- och sanitetsmontörer	900	
2 » » snickare	1 550	
1 » » murare	500	
1 » » elektriker	1 700	
1 » » tapetserare	700	
	11 350	
för elektrisk och annan kraft för undervisningen	1 600	12 950
4. Sjukvård och olycksfallsförsäkringar för eleverna: i huvudsaklig överensstämmelse med uppgifterna i bil. 4 beräknas här		4 500
5. Underhåll av undervisningslokaler och lokaler för administration m. m.: för ifrågasvarande ändamål beräknade sakkunniga ett belopp av		3 000
6. Övriga årliga kostnader (administration m. m.): i överensstämmelse med uppgifterna i bil. 4 upptagas här		
löner till kontorspersonal	5 100	
lön till vaktmästare ¹ tillika värmeledningsskötare och förrådsman	1 800	
till avlöning av semestervikarier och vikarier under sjukdom	400	7 300
till annonser, trycksaker, telefon, porton och skrivmaterialier	3 000	
till värme och lyse m. m.	8 000	
till renhållning och tvätt m. m.	2 000	
till brandförsäkring	800	
till onera, vatten, gårdsrenhållning m. m.	2 000	
till diverse kostnader och oförutsedda utgifter, avrundat	3 900	19 700
Vidare anse de sakkunniga sig böra under ifrågasvarande rubrik beräkna		
till ersättningar m. m. åt ledamöter och suppleanter i verkstadsskolstyrelsen	1 000	
till ersättning åt den av länsstyrelsen förordnade revisorn	500	1 500
		28 500
<i>Summa årliga kostnader för undervisningen kronor</i>		
		129 500

¹ Beräknas ävenledes uppbära lön som vaktmästare vid elevinternatet.

B. Kostnader för elevinternat.

Kronor Kronor

a. Engångskostnader för anskaffning av elevinternat, avsett för förslagsvis 100 internatelever.		
1. Byggnad för elevinternatet: enligt av de sakkunniga på grundval av ett föreliggande förslag verkställda beräkningar kan volymen av den för ändamålet erforderliga byggnaden uppskattas till omkring 6 300 kubikmeter. Om byggnadskostnaden beräknas till 55 kronor kubikmetern, blir totalkostnaden i avrundat tal		350 000
2. Elevinternatets inredning: enligt uppgifterna i bil. 4 skulle inredningskostnaderna för elevrummen kunna uppskattas till 231 kronor för elev; alltså för 100 elever	23 100	
I bil. 4 hava kostnaderna för övrig inredning i ett internat för 50 internatelever beräknats till i avrundat tal 10 000 kronor. Efter samråd med yrkesskoldirektör Andersson uppskatta de sakkunniga motsvarande kostnader för ett internat för 100 elever till omkring	17 900	41 000
<i>Summa engångskostnader för elevinternat kronor</i>		<i>391 000</i>
b. Årliga kostnader.		
1. Elevinternatets drift: i de i bil. 4 gjorda beräkningarna, vilka avse ett elevinternat för 50 elever, hava utgifter för löner, tvätt, värme m. m. beräknats till 15 800 kronor för år. Efter samråd med yrkesskoldirektör Andersson uppskatta de sakkunniga motsvarande kostnader för ett internat för 100 elever till ..	26 000	
I omförmälda bil. 4 har icke medräknats råvarukostnaden för elevernas mat, vilken dock angivits till 30—35 kronor för elev och månad. För de helinackorderade eleverna uppföres ifrågavarande kostnad här med (35×11×100)	38 500	64 500
2. Underhåll av byggnad för elevinternatet: för ifrågavarande ändamål beräkna de sakkunniga ett belopp av		2 000
<i>Summa kronor</i>		<i>66 500</i>
Avgår: inkomst av elevavgifter, beräknade efter 50 kronor för helinackorderad elev och månad under 11 månader (se härom vidare vad de sakkunniga anföra i kap. 14 om stipendier åt ifrågavarande elever)		55 000
<i>Summa årliga nettokostnader för elevinternat kronor</i>		<i>11 500</i>

Sammanfattning:

Engångskostnader:

för undervisningen	kronor	691 000
» elevinternat för 100 elever	»	391 000
<i>Summa engångskostnader kronor</i>		<i>1 082 000</i>

Årliga kostnader för driften:

för undervisningen	kronor	129 500
» elevinternat för 100 elever (netto)	»	11 500
<i>Summa årliga kostnader kronor</i>		<i>141 000</i>

I ovannämnda beräkningar rörande engångskostnader har icke någon som helst hänsyn tagits till de kostnadsbesparingar, som kunna uppstå genom elevernas vid en central verkstadsskola egna arbeten för skolans utbyggande, genom ianspråktagande för verkstadsskoleändamål av redan befintliga byggnader och dylikt. De verkliga kostnaderna för en central verkstadsskolas upprättande torde med hänsyn till dylika besparingsmöjligheter ofta kunna stanna vid väsentligt lägre belopp än de ovan angivna. Besparingsmöjligheterna låta sig emellertid icke här beräkna till beloppen. De sakkunniga hänvisa emellertid till vad som i förevarande avseende anförts i samband med redogörelsen för tillkomsten och utvecklingen exempelvis av de nuvarande arbetslöshetsskolorna i Karlskrona och Tönshammar (kap. 17).

De sakkunniga komma att i annat sammanhang (kap. 15) utreda frågan om kostnaderna för stipendier åt eleverna vid central verkstadsskola av ifrågavarande organisation.

Sammanfattning

Förundersökning			
A. Förundersökningen för 100 elever för			
1. Upprättande av skolbyggnad med tillhörande utrustning	1 000 000		
2. Upprättande av skolbyggnad med tillhörande utrustning	1 000 000		
3. Upprättande av skolbyggnad med tillhörande utrustning	1 000 000		
B. Årliga kostnader			
1. Elevernas utgifter för skolmat och skolbuss			
2. Upprättande av skolbyggnad med tillhörande utrustning	1 000 000		
C. Upprättande av skolbyggnad med tillhörande utrustning för 100 elever för			
1. Upprättande av skolbyggnad med tillhörande utrustning			
2. Upprättande av skolbyggnad med tillhörande utrustning			
3. Upprättande av skolbyggnad med tillhörande utrustning			
D. Årliga kostnader			
1. Elevernas utgifter för skolmat och skolbuss			
2. Upprättande av skolbyggnad med tillhörande utrustning			
3. Upprättande av skolbyggnad med tillhörande utrustning			
E. Sammanfattning			
1. Upprättande av skolbyggnad med tillhörande utrustning för 100 elever för			
2. Upprättande av skolbyggnad med tillhörande utrustning			
3. Upprättande av skolbyggnad med tillhörande utrustning			
A. Förundersökningen för 100 elever för			
B. Årliga kostnader			
C. Upprättande av skolbyggnad med tillhörande utrustning för 100 elever för			
D. Årliga kostnader			
E. Sammanfattning			

Kap. 12. Statsbidrag till centrala verkstadsskolor.

De sakkunniga erinra inledningsvis om, att chefen för ecklesiastikdepartementet i de för de sakkunniga meddelade direktiven uttalat bland annat, att de centrala verkstadsskolor för större områden, varom fråga vore, borde erhålla understöd av staten efter fasta grunder till läraravlöningar, undervisningsmateriel och vad eljest kunde finnas påkallat, varjämte elevstipendier borde utgå av statsmedel. Huruvida det därvid kunde bliva behöfligt att gå utöver i dessa avseenden för närvarande gällande regler, ville departementschefen icke för det dåvarande bestämt yttra sig om men framhöll att, om det eljest befundes påkallat att söka få till stånd ett system av centrala verkstadsskolor, avsedda för större områden, det vore sannolikt, att staten måste giva dem ett kraftigt ekonomiskt stöd. I detta sammanhang borde vidare tagas under överbäggande, huruvida det icke, åtminstone i vissa fall, kunde vara skäligt, att staten jämväl lämnade bidrag till anskaffande av lokaler för skolorna. Med hänsyn till ifrågakvarande läroanstalters karaktär av centralskolor för större områden förutsatte departementschefen vidare, att en stor del av eleverna under utbildningstiden icke kunde bo i sina hem. En utväg att ordna denna fråga borde vara inrättande av elevinternat vid skolorna. En sådan lösning erbjöde enligt departementschefens uppfattning onekligen vissa fördelar dels ur ekonomisk synpunkt, i det att levnadskostnaderna för eleverna härigenom kunde nedbringas, dels ock med hänsyn till de garantier, som dymedelst kunde skapas för god omvårdnad. De sakkunniga borde därför närmare utreda möjligheterna och lämpligheten av upprättandet av dylika internat.

Som redan i annat sammanhang framhållits hava de förväntningar, som knötos till 1921 års riksdags beslut om statsunderstöd till kommunala verkstadsskolor, hittills i stort sett icke infriats. Utan tvivel har härtill bidragit, att till en början endast primärkommunerna tänktes såsom huvudmän för skolorna. Det lokala behovet av utbildning inom ett yrke synes nämligen endast i relativt få fall vara tillräckligt stort för att fylla en kontinuerligt arbetande verkstadsskoleavdelning i yrket. Genom beslut av 1928 och 1930 års riksdagar möjliggjordes emellertid statsunderstöds utgående jämväl till av annan kommun än primärkommun samt till av kommunal samfällighet

m. fl. upprättad yrkesundervisningsanstalt. Ehuru landstingen under de senaste åren visat ett stigande intresse för ungdomens yrkesutbildning, hava de dock hittills i ytterst ringa omfattning inrättat verkstadsskolor. Det avgörande hindret för verkstadsskoletankens genombrott synes hava varit, att de med verkstadsskolornas upprättande och drift förenade kostnaderna äro betydande. Om ock staten enligt hittills gällande bestämmelser bidrager med avsevärda belopp till gäldande av vissa kostnader därför, synas dock andra kostnader, till vilka statsunderstöd icke utgå, såsom till uppförande av verkstadslokaler m. m., hava verkat avskräckande på kommunerna.

Ett näraliggande exempel härpå äro verkstadsskolorna för arbetslös ungdom. När det gällde nämnda skolors igångsättande, visade det sig nödvändigt, att staten påtog sig huvudparten av de därmed förenade kostnaderna.

Därest sålunda av ekonomiska, sociala och andra skäl ökade yrkesutbildningsmöjligheter anses böra tillskapas genom upprättande av centrala verkstadsskolor, är det enligt de sakkunnigas mening ofrånkomligt, att staten påtager sig en väsentligt större andel av kostnaderna för skolorna än som möjliggöres av bestämmelserna i nu gällande författning angående statsunderstöd till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning.

Med utgångspunkt härifrån och från den i föregående kapitel angivna uppdelningen av kostnaderna under särskilda utgiftsrubriker övergå de sakkunniga härefter till att behandla frågan om statsunderstöd till varje utgiftsändamål för sig.

A. Statsunderstöd till kostnader för undervisningen.

a. Engångskostnader.

1. **Undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m.** Enligt gällande författningsbestämmelser för statsunderstöd till yrkesundervisningsanstalter utgår statsunderstöd icke till bestridande av kostnader för lokalanskaffning. Ej heller till verkstadsskolorna för arbetslös ungdom har statsunderstöd utgått för ifrågavarande ändamål.

Kostnaderna för lokaler utgöra den största utgiftsposten för inrättande av en verkstadsskola. De sakkunniga anse övervägande skäl tala för, att staten bidrager till bestridande av nämnda kostnader.

I detta sammanhang vilja de sakkunniga erinra om ett av 1936 års lantbruksundervisningskommitté i oktober 1937 avgivet förslag (statens offentliga utredningar 1937: 33) angående den fasta lantbruksundervisningens ordnande, i vad detta förslag avser statsbidrag för nybyggnader vid lantbruksundervisningsanstalterna. Med hänsyn till bristen på lämpliga skolbyggnader för lantbruksundervisningen har nämnda kommitté — under erinran att understöd till sådana byggnader tidigare i vissa fall utgått dels av lotterimedel och dels på grund av riksdagsbeslut såsom räntefria lån eller anslag utan återbetalningsskyldighet — förordat, att statsbidrag till nybyggnader vid lantmanna- och lantbrukshållsskolor må kunna lämnas till lands- ting, hushållningssällskap eller sådan stiftelse, vars syfte är att upprätthålla lantmanna- och lantbrukshållsskolor.

Vid fastställande av bidragsbeloppet borde enligt kommitténs mening läggas till grund kostnader för olika slags lokaler för skolans ändamål, däri inbegripet bostäder för lärare och elever, med tillhörande biutrymmen av olika slag jämte erforderliga ledningar och fast inredning, för iordningställande eller inhägnande av byggnadstomt och för anordnandet av brunn ävensom utgifter för ritningar, arbetsledning och kontroll. Däremot borde icke få inräknas kostnader för sådana byggnadsarbeten, vilka allenast avsåge att sätta befintliga lokaler i bättre skick eller att giva dem en bättre disposition, liksom ej heller kostnader för erforderliga byggnader för skoljordbruket.

Vad som föreskrevs beträffande statsbidrag för anskaffande av nya byggnader borde enligt kommitténs mening i tillämpliga delar gälla även om- eller tillbyggnadsarbeten under förutsättning, att genom dessa arbeten nya för undervisningen avsedda utrymmen erhöles, för vilka kostnaderna enligt vad förut sagts kunde få läggas till grund för bidragsberäkningen.

Av de kostnader, avseende byggnadsverksamhet vid lantmanna- eller lanthushållsskola, som förut angivits, syntes tre fjärdedelar böra bestridas genom statligt byggnadsbidrag, därest hushållningssällskap stode som ägare, och eljest hälften av kostnaderna. Kommittén hade ansett sig böra föreslå högre bidragskvot för hushållningssällskap dels av den anledningen, att hushållningssällskapens egen ekonomi i regel icke syntes tillåta stora utgifter för byggnadsändamål, dels också för tillgodoseende av önskemålet, att hushållningssällskapen så långt möjligt erhöles en ledande ställning inom den fasta lantbruksundervisningen.

Det av lantbruksundervisningskommittén föreslagna statsbidraget till nybyggnader vid lantmanna- och lanthushållsskolor har i ett flertal öfver förslaget avgivna yttranden förklarats vara för knappt tilltaget. *Lantbruksstyrelsen* till exempel har intagit denna ståndpunkt, men samtidigt understrukit vikten av, att statsbidrag icke beviljades någon huvudman utan noggrann prövning, huruvida vederbörande skola ur alla synpunkter ägde förutsättningar att kunna utvecklas till undervisningscentrum av verklig betydelse. *Statskontoret* har bland annat anfört, att statskontoret hölle före, att i förevarande avseende icke borde fastställas någon allmän regel utan omständigheterna i det särskilda fallet borde prövas, främst med hänsyn till behovet av vederbörande anstalt för den del av landet, varom fråga vore. Endast för det fall, att en byggnadsverksamhet på förevarande område skulle anses lämpligen kunna bedrivas såsom beredskapsarbete, syntes anledning föreligga att i förväg uppgöra ett samtliga vederbörande skolor omfattande byggnadsprogram.

Lantbruksundervisningskommitténs förslag är ännu beroende av Kungl. Maj:ts prövning.

I detta sammanhang vilja de sakkunniga ytterligare erinra om de stora bidrag av statsmedel, som numera utgå till skoldistrikt för uppförande av byggnader för folkskoleväsendet, ävensom i övrigt till olika kommunala enheter till uppförande m. m. av skilda inrättningar främst på sjukvårdens område, såsom till exempel av tuberkulossjukvårdsanstalter (Sv. F. S. 1914: 292 med ändr. senast 1937: 207), epidemisjukhus (Sv. F. S. 1920: 667 med ändr. 1927: 257), förlösningshem (Sv. F. S. 1937: 742), vårdhem för vissa sinnessjuka (Sv. F. S. 1937: 296) och hem för kroniskt sjuka (Sv. F. S. 1927: 245). Som regel utgår statsbidrag till omförmälda ändamål med högst hälften av kostnaden för nybyggnad, inlösen eller dylikt. Till anskaffande av tomt utgår däremot icke statsbidrag.

Enligt de sakkunnigas mening ligger det nära till hands att i förevarande avseende draga en parallell mellan lantman- och lantushållsskolorna å ena samt ifrågavarande verkstadsskolor å den andra sidan. Men även det förhållandet, att statsbidrag till byggnadsändamål numera ganska allmänt utgår till kommuner, exempelvis till byggande av folkskolor och vissa sjukvårdsinrättningar visar, att staten funnit nödvändigt att mera allmänt bidraga till uppförandet av vissa kommunernas inrättningar och anstalter för sociala och andra ändamål.

På grund av vad sålunda anförts förorda de sakkunniga, att statsbidrag må utgå till anskaffande av undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m. för de centrala verkstadsskolorna. De sakkunniga anse därvid, att statens bidrag lämpligen bör bestämmas till hälften av de kostnader för ändamålet, som må finnas skäligen. Till bestridande av utgifter för tomtanskaffning synes statsbidrag däremot icke böra utgå. Såsom villkor för statsunderstöds utgående bör bland annat gälla, att huvudmannen förbundet sig ansvara för verkstadsskolans upprätthållande.

2. Stadigvarande undervisningsmateriel (maskiner samt verktyg och dylikt). Enligt gällande författning angående understöd till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning må till av kommun, landsting, annan kommunal samfällighet eller förening av flera dylika upprättad anstalt för yrkesundervisning utgå statsunderstöd till undervisningsmateriel med belopp, motsvarande hälften eller i vissa undantagsfall intill två tredjedelar av kostnaderna för densamma.

För de provisoriska verkstadsskolorna för arbetslös ungdom har jämlikt bemyndigande av riksdagen den jämkningen skett i eljest gällande bestämmelser, att statsunderstödet till stadigvarande undervisningsmateriel utgått med belopp, motsvarande hela kostnaden härför.

De sakkunniga anse sig icke kunna förorda, att huvudmännen för de blivande centrala verkstadsskolorna helt befrias från att deltaga i gäldandet av nu ifrågavarande kostnader. Då det i första hand skall ankomma på huvudmännen att ansvara för, att materielutrustningen vid verkstadsskolorna blir lämpligt avvägd ej minst med hänsyn till kraven på nödig sparsamhet, böra också huvudmännen själva vidkännas någon del av kostnaderna därför.

På grund härav förorda de sakkunniga, att av kostnaderna för den första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel vid central verkstadsskola en tiondedel skall bäras av vederbörande huvudman och att sålunda staten påtager sig nio tiondedelar av nämnda kostnader.

3. Inventarier och inredning av undervisningslokaler och lokaler för administration m. m. För ifrågavarande ändamål utgår statsunderstöd icke till sådana yrkesundervisningsanstalter, för vilka bestämmelserna i gällande statsbidragsförfattning i ämnet tillämpas. Vid verkstadsskolorna

för arbetslös ungdom hava däremot jämväl dessa kostnader helt gäldats av statsmedel.

De sakkunniga förorda, att Kungl. Maj:t tillerkännes rätt att i samband med beslut om understöd till anskaffning av undervisningslokaler för central verkstadsskola jämväl bevilja understöd av statsmedel till kostnaderna för inventarier och inredning av undervisningslokalerna med belopp, som Kungl. Maj:t äger bestämma, dock högst hälften av de beräknade kostnaderna därför. Däremot synes statsbidrag icke böra utgå till kostnaderna för inventarier och inredning för övriga här ifrågavarande lokaler.

b. Årliga kostnader.

1. **Avlöning till rektor och övriga lärare.** Enligt gällande statsbidragsförfattning i ämnet må till avlöning åt rektor och lärare vid av kommun, landsting, annan kommunal samfällighet eller förening av dylika upprättad verkstadsskola utgå statsunderstöd med belopp, som ej må överstiga två tredjedelar av sammanlagda beloppet av den till dem för den tid, understödet avser, utgående avlöning, dock högst 2 kronor 35 öre för undervisningstimme.

Vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom hava ifrågavarande avlöningskostnader helt täckts av statsmedel.

1936 års lantbruksundervisningskommitté har i sitt tidigare omförmälda förslag beträffande lantbruksundervisningsanstalterna föreslagit, att lärarlönerna vid nämnda anstalter för framtiden skola helt bestridas av statsmedel. Kommittén har — under erinran därom, att folkskolläraernas kontanta avlöning efter beslut av 1935 års riksdag numera helt bestrides av statsmedel — ansett minst lika starka skäl tala för, att motsvarande anordning genomfördes beträffande lantbrukslärarna.

De sakkunniga hava i det föregående (kap. 10) framlagt förslag till avlöning av rektor samt till beräkning av avlöningskostnaderna i övrigt vid varje yrkesavdelning vid central verkstadsskola.

De sakkunniga anse — i anslutning till lantbruksundervisningskommitténs förslag och med hänvisning till storleken av ifrågavarande utgiftspost i en verkstadsskolas årsbudget — att staten bör bidra med hela verkliga avlöningskostnaden för rektor och övrig lärarpersonal i enlighet med de sakkunnigas ovanberörda förslag, dock att, så framt Kungl. Maj:t icke för särskilt fall annorlunda medger, för varje yrkesavdelning statsunderstödet till sistnämnda personal må uppgå högst till belopp, motsvarande den av de sakkunniga för en yrkesavdelning vid central verkstadsskola sålunda beräknade avlöningskostnaden. Till lärare utgående ålderstillägg i enlighet med vederbörligen fastställd reglering bör på sätt i kap. 10 sägs helt gäldas av statsmedel.

2. **Nyanskaffning (komplettering) av maskiner.** Beträffande nu gällande författningsbestämmelser för statsunderstöd till ifrågavarande ändamål hänvisas till det föregående.

Vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom har staten hittills betalat hela kostnaden för komplettering av maskinparken.

I anslutning till vad som anförts beträffande statsunderstöd till anskaffning av den första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel föreslå de sakkunniga för de centrala verkstadsskolornas del, att nio tiondelar av kostnaderna för den på grund av förslitning eller eljest ofrånkomliga kompletteringen av maskinparken gäldas av staten. Givetvis bör tillses, att behovet av komplettering icke föranletts av vårdslöshet från skolledningens sida.

3. **Underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel m. m.** Under denna rubrik hänföra de sakkunniga reparation m. m. av undervisningsmateriel, arbetsmateriel för undervisningen samt komplettering av verktyg och annan stadigvarande undervisningsmateriel än maskiner ävensom elektrisk och annan kraft för undervisningen samt komplettering av inventarier.

Enligt av skolöverstyrelsen tillämpad praxis räknas såsom kostnad för sådan undervisningsmateriel, till vilkens gäldande statsbidrag utgår enligt gällande statsbidragsförfattning, jämväl kostnaderna för underhåll och reparation av undervisningsmateriel, som godkänts av överstyrelsen, och detta även om statsbidrag ej utgått för materielens anskaffande. Under samma understödsrubrik hänföras vidare kostnaderna för verktyg ävensom för arbetsmateriel för undervisning i såväl teori som i praktiska ämnen samt för elektrisk och annan kraft för undervisningsarbetet. Såsom redan förut nämnts, utgår enligt nämnda författning statsunderstöd till undervisningsmateriel — dock icke till förbrukningsmateriel till yrkesmässig produktion av till försäljning avsedda alster — med belopp, motsvarande hälften eller i vissa undantagsfall intill två tredjedelar av kostnaderna för densamma. Understöd utgår däremot icke enligt nämnda författning till anskaffning av inventarier.

Vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom har staten hittills ensam bestritt samtliga under förevarande rubrik angivna kostnader.

De sakkunniga hava under näst föregående och denna rubrik skilt mellan maskiner och verktyg, vilka båda eljest äro att hänföra till undervisningsmateriel och i gällande statsbidragsförfattning behandlas lika. Emellertid finna de sakkunniga, att verktygen i stor utsträckning böra jämföras med förbrukningsmaterielen, i det att de ofta förslitas mycket snabbt. Kostnaderna för verktyg bliva även i hög grad beroende av den vård, de ägnas. Statens kontroll därav är tillika vida svårare att genomföra än beträffande maskinerna. På i huvudsak samma skäl, som nedan anföras i fråga om understöd till övriga årliga kostnader (administration m. m.), förorda de

sakkunniga, att vederbörande huvudman själv får bära en väsentlig del av kostnaderna för verktygskompletteringen.

Detsamma torde av väsentligen samma orsaker böra gälla även beträffande kostnaderna för reparationer m. m. och arbetsmateriel samt för inköp av elektrisk och annan kraft för undervisningen.

Nyanskaffningen av inventarier slutligen torde i ej oväsentlig omfattning kunna ske i form av elevarbeten, varför kostnaderna härför även av denna anledning torde bliva ganska små och kunna tagas i betraktande under förevarande anslagsrubrik.

Det bidrag av statsmedel, som bör utgå för ifrågavarande ändamål, synes liksom bidraget till administrationskostnaderna lämpligen kunna bestämmas till visst belopp för elev och år, varigenom enkelhet skulle vinnas vid medelsanvisningen. Då kostnaderna för verktyg och arbetsmateriel växla starkt i olika yrken, skulle visserligen skäl kunna anföras för fastställande av särskilda understödsbelopp för varje slag av yrkesavdelning, enär eljest med hänsyn till skolornas olika yrkesinriktning statsbidraget till en skola skulle kunna bliva förmånligare än till en annan. Då en central verkstadsskola förutsättes vara sammansatt av avdelningar för ett flertal yrken, synes sistnämnda omständighet dock icke böra tillmätas större betydelse.

För bedömande av storleken av omförmälda statsbidragsbelopp erinras om, att i näst föregående kapitel kostnaderna under nu ifrågavarande utgiftsrubrik vid en central verkstadsskola om 10 yrkesavdelningar och 153 elever beräknats till 12 950 kronor. Om man frånser, att i nämnda belopp inräknats även vissa mindre belopp för inventarier, till vilket ändamål statsbidrag icke utgår enligt gällande författning om statsunderstöd till kommunala yrkesundervisningsanstalter, skulle statsunderstödet enligt nämnda författning, såsom ovan framhållits, i undantagsfall kunna uppgå till 8 633 kronor, motsvarande två tredjedelar av de beräknade kostnaderna. Då statsbidrag till de centrala verkstadsskolorna synes böra utgå efter ännu något förmånligare grunder, förorda de sakkunniga, att bidraget av statsmedel till ifrågavarande ändamål bestämmes till sjuttio kronor för elev och år. I nyssnämnda fall skulle statsunderstödet sålunda uppgå till 10 710 kronor. Det torde emellertid böra föreskrivas, att bidrag i intet fall må utgå med högre belopp än vederbörande skolas verkliga kostnader för ändamålet. Vid understödets bestämmande torde man vidare böra utgå från det vid tiden för bestämmandet beräknade antalet elever det budgetår, understödet avser.

4. **Sjukvård och olycksfallsförsäkringar för eleverna.** För ifrågavarande ändamål utgår icke statsunderstöd enligt gällande statsbidragsförfattning. Vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom hava däremot hittills kostnaderna i förevarande avseende helt bestritts av statsmedel. På förslag av de sakkunniga hava dock skolornas sjukvårdande verksamhet numera väsent-

ligen inskränkt, varigenom kostnaderna nedbringats. För budgetåret 1938/1939 är statsanslaget till sjukvård vid dessa skolor beräknat efter tio kronor för elev och år.

Enligt de sakkunnigas uppfattning böra kostnaderna för elevs sjukvård principiellt gäldas av eleven själv eller i sista hand av dennes hemkommun. Erfarenheten giver emellertid vid handen, att verkstadsskolorna böra vara så utrustade, att den första vården vid olycksfall samt tillsynen över sjuka elever, som icke behöva inläggas å sjukhus, kan lämnas genom skolornas försorg. Man torde sålunda böra räkna med vissa sjukvårdskostnader vid verkstadsskolorna. På i huvudsak enahanda skäl, som nedan anföras i fråga om understöd till övriga årliga kostnader (administration m. m.) synas dock en del av dessa kostnader böra bäras av vederbörande huvudman. De sakkunniga föreslå, att bidrag av statsmedel må utgå till ifrågavarande kostnader för sjukvård, beräknat efter högst tio kronor för elev och år. Vid bidragets bestämmande synes man böra utgå ifrån det vid tiden för bestämmandet beräknade elevantalet i verkstadsskolan.

Till de obligatoriska avgifterna för olycksfallsförsäkring bör statsbidrag utgå med belopp, motsvarande hela kostnaden därför.

5. Underhåll av undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m. Ifrågavarande kostnader, till vilkas gäldande statsbidrag hittills icke utgått vid yrkesundervisningsanstalterna, synas även vid de centrala verkstadsskolorna böra gäldas av vederbörande huvudman ensam, i den mån icke nedan under punkt 6 omförmälda bidrag kunna räcka jämväl till bestridande härav.

6. Övriga årliga kostnader (administration m. m.). Enligt gällande statsbidragsförfattning utgår icke till kommunal yrkesundervisningsanstalt statsunderstöd till bestridande av kostnader för administration m. m. Vid arbetslöshetsskolorna däremot hava understöd av statsmedel hittills beviljats jämväl till gäldande av löner till kontorspersonal och vaktmästare samt kostnader för annonser, trycksaker, telefon, porton, skrivmaterialier m. m. Kostnaderna för värme, lyse, renhållning m. m. hava däremot även vid sistnämnda skolor gäldats av vederbörande huvudman.

I föregående kapitel hava de sakkunniga under ovanstående rubrik räknat även med sistnämnda kostnader.

Administrationns effektivitet och kostnaderna för densamma äro i hög grad beroende av vederbörande skolstyrelses och i övrigt skolledningens vilja och förmåga att organisera densamma. Dessutom stå ifrågavarande kostnader i viss mån i direkt proportion till storleken av den säljbara produktionen vid skolan och påverkas även av andra svårberäknade faktorer. På grund härav hava de sakkunniga närmast varit böjda för, att samtliga kostnader för administrationen och därmed sammanhörande borde bestridas

av vederbörande skolas huvudman ensam. Emellertid hava de sakkunniga med hänsyn till de relativt dryga kostnaderna för ändamålet stannat för, att staten bör lämna ett visst bidrag, som lämpligen bör beräknas så, att det kan antagas under normala förhållanden ligga betydligt under de verkliga kostnaderna för ändamålet. För att vinna enkelhet vid tillämpningen och jämväl av andra skäl föreslå de sakkunniga, att nämnda bidrag bestämmes att utgå med visst belopp för elev och år. Efter företagna beräkningar föreslå de sakkunniga detta belopp till etthundra kronor. Vid bidragets bestämmande synes man böra utgå från det vid tidpunkten för bidragets beviljande beräknade elevantalet under det budgetår, understödet avser.

B. Statsbidrag till kostnader för elevinternat.

De sakkunniga utveckla i kap. 9 och 14 sina synpunkter på frågorna om elevernas ekonomiska och bostadsförhållanden under vistelse vid central verkstadsskola och ha därvid av olika anledningar ansett sig böra räkna med, att såsom regel ett större eller mindre elevinternat bör finnas vid en sådan verkstadsskola. I näst föregående kapitel hava de sakkunniga vidare lämnat vissa beräkningar angående de ungefärliga kostnaderna för ett elevinternat för 100 elever. Dessa beräkningar utvisa till en början, att engångskostnaderna för internatets anordnande äro betydande. Även om nämnda kostnader i många fall kunna väsentligt nedbringas under de av de sakkunniga sålunda angivna — genom inredande av internat i redan befintlig byggnad eller därigenom, att eleverna själva i större eller mindre utsträckning uppföra internatsbyggnaderna — torde likväl kostnaderna för ändamålet i regel bliva relativt höga.

Med hänsyn härtill och till den ur många synpunkter viktiga funktion, elevinternaten avse att fylla, finna de sakkunniga starka skäl tala för, att staten lämnar bidrag jämväl till anskaffning och inredning av elevinternat. De sakkunniga förorda, att statsbidraget bestämmes att utgå efter samma grunder som de tidigare förordade bidragen till undervisnings- m. fl. lokaler samt till inventarier och inredning för undervisningslokaler vid centrala verkstadsskolor eller till högst hälften av kostnaderna för respektive ändamål. Till tomtanskaffning synes däremot statsbidrag icke böra utgå. Såsom villkor för ifrågavarande understöd torde böra gälla, att huvudmannen för den centrala verkstadsskola, till vilken elevinternatet är knutet, förbinde sig att upprätthålla internatet ävensom att vid bestämmandet av inackorderingsavgifterna för eleverna kostnaderna för ränta å och amortering av byggnadskostnaden samt för underhåll av internatsbyggnaden icke tagas i betraktande. Att nämnda avgifter icke heller få bestämmas så, att internatsverksamheten lämnar vinst åt huvudmannen, är självklart. Med de inackorderingsavgifter av eleverna, med vilka de sakkunniga räkna i det följande (kap. 14), torde tvärtom internatsdriften komma att lämna ett icke

Utgiftsändamål	Beräknad totalkostnad	Enligt kungörelsen 1921:705 gäldas av		Enligt av de sakkunniga förordade statsbidragsgrunder gäldas av	
		vederbörande huvudman eller annan	staten	vederbörande huvudman eller annan	staten
A. Kostnader för undervisningen.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
a. Engångskostnader för anskaffning av:					
1. undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m.	500 000	500 000	—	250 000	250 000
2. stadigvarande undervisningsmateriel.	160 000	80 000 ¹	80 000 ¹	16 000	144 000
3. inventarier och inredning av ovanstående lokaler ..	31 000	31 000	—	20 550	10 450 ²
Summa engångskostnader	691 000	611 000	80 000	286 550	404 450
b. Årliga kostnader för:					
1. avlöning till rektor och övriga lärare.	73 050	24 350	48 700	—	73 050
2. nyanskaffning (komplettering) av maskiner.	7 500	3 750 ¹	3 750 ¹	750	6 750
3. underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel m. m.	12 950	c:a 6 700 ¹	c:a 6 250 ¹	2 240	10 710
4. sjukvård och olycksfallsförsäkringar för eleverna.	4 500	4 500	—	—	4 500
5. underhåll av undervisningslokaler och lokaler för administration m. m.	3 000	3 000	—	3 000	—
6. övriga årliga kostnader ..	28 500	28 500	—	13 200	15 300
Summa årliga kostnader	129 500	70 800	58 700	19 190	110 310
B. Kostnader för elevinternat.					
a. Engångskostnader för elevinternat, avsett för 100 internatelever:					
1. byggnad för internatet.	350 000	350 000	—	175 000	175 000
2. hemmets inredning.	41 000	41 000	—	20 500	20 500 ²
Summa engångskostnader	391 000	391 000	—	195 500	195 500
b. Årliga kostnader för:					
1. elevinternatets drift (netto-utgifter).	9 500	9 500	—	9 500	—
2. underhåll av byggnad för internatet.	2 000	2 000	—	2 000	—
Summa årliga kostnader	11 500	11 500	—	11 500	—
Sammanfattning :					
Engångskostnader för:					
undervisningen.	691 000	611 000	80 000	286 550	404 450
elevinternat för 100 elever.	391 000	391 000	—	195 500	195 500
Summa engångskostnader	1 082 000	1 002 000	80 000	482 050	599 950
Årliga kostnader för:					
undervisningen.	129 500	70 800	58 700	19 190	110 310
elevinternat för 100 elever.	11 500	11 500	—	11 500	—
Summa årliga kostnader	141 000	82 300	58 700	30 690	110 310
¹ I undantagsfall utgår statsunderstöd med 2/3 av kostnaderna.					
² Enligt Kungl. Maj:ts bestämmande högst nämnda belopp.					

obetydligt årligt underskott. I den mån detta icke kan täckas genom tillskott från elevernas hemkommuner eller gåvor från organisationer eller enskilda — de sakkunniga syfta därvid närmast på industrin, som bör hava särskilt intresse av att understödja ifrågavarande verksamhet — bör huvudmannen själv bära nämnda kostnad. Enligt de sakkunnigas uppfattning tala övertvägande skäl för att staten — som i form av stipendier lämnar betydande understöd för elevernas uppehälle vid skolorna — icke bidrager till gäldande av nu ifrågavarande internatskostnader.

Ej heller synes statsbidrag böra utgå till kostnaderna för internatsbyggnads underhåll.

C. Jämförelse mellan gällande författningsenliga grunder för statsunderstöd till kommunala verkstadsskolor och de i det föregående föreslagna statsbidragsgrunderna.

I näst föregående kapitel hava de sakkunniga med tillämpning av vad tidigare föreslagits beträffande avlöning åt rektorer och lärare vid centrala verkstadsskolor samt i övrigt av beräkningar, som de sakkunniga låtit verkställa, framlagt en översikt rörande de ungefärliga kostnaderna i olika hänseenden för en central verkstadsskola, omfattande 10 angivna yrkesavdelningar med 153 elever. I nämnda kapitel har närmare angivits, under vilka förutsättningar och med vilka anspråk på tillförlitlighet beräkningarna företagits.

Med användning av de för varje utgiftsändamål sålunda angivna beloppen vilja de sakkunniga härefter lämna en redogörelse för, huru kostnaderna för en verkstadsskolas anordnande och drift skulle fördela sig mellan vederbörande huvudman för skolan och staten med tillämpning *dels* av gällande statsbidragsgrunder för verkstadsskolor (Sv. F. S. 1921: 705 med senare ändringar), *dels ock* av de statsbidragsgrunder, som i det föregående förordats för de blivande centrala verkstadsskolorna.

Denna redogörelse lämna de sakkunniga för överskådlighetens skull i uppställning å sid. 166.

De sakkunniga hava i det föregående (kap. 8) räknat med i genomsnitt en central verkstadsskola i varje län med undantag för Gotlands län eller sålunda med omkring 23 skolor. Ett genomförande av hela nämnda organisation skulle — med utgångspunkt från ovannämnda kostnadsberäkningar — draga de engångs- och årliga kostnader, som framgå av nedanstående uppställning. Med hänsyn till redan befintliga verkstadsskolor för arbetslös ungdom ha emellertid de sakkunniga därvid ansett sig kunna räkna med engångskostnader för allenast 20 verkstadsskolor.

	Beräknad totalkostnad	Enligt kungörelsen 1921: 705 gäldas av		Enligt av de sakkunniga förordade statsbidragsgrunder gäldas av	
		vederbörande huvudman eller annan	staten	vederbörande huvudman eller annan	staten
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Engångskostnader för anordnande av ytterligare 20 verkstadsskolor: Kostnader för undervisningen.....	13 820 000	12 220 000	1 600 000	5 731 000	8 089 000
20 elevinternat för 100 elever i varje	7 820 000	7 820 000	—	3 910 000	3 910 000
Summa engångskostnader	21 640 000	20 040 000	1 600 000	9 641 000	11 999 000
Årliga kostnader för driften av 23 verkstadsskolor: Kostnader för:					
undervisningen.....	2 978 500	1 628 400	1 350 100	441 370	2 537 130
23 elevinternat för 100 elever i varje	264 500	264 500	—	264 500	—
Summa årliga kostnader	3 243 000	1 892 900	1 350 100	705 870	2 537 130

Nedanstående uppställning utvisar, huru stor del av ovanstående årliga kostnader för undervisning av 153 elever och internat för 100 elever, som kommer att belöpa å varje elev i verkstadsskolan respektive internatet. Det torde emellertid böra framhållas, att kostnaderna för elevstipendier icke ingå i dessa belopp.

	Beräknad totalkostnad för elev	Enligt kungörelsen 1921: 705 gäldas av		Enligt av de sakkunniga förordade statsbidragsgrunder gäldas av	
		vederbörande huvudman eller annan	staten	vederbörande huvudman eller annan	staten
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Årlig kostnad för undervisningen för envar av 153 elever.....	847	463	384	126	721
Årlig nettokostnad för driften av elevinternat för envar av 100 elever..	115	115	—	115	—
Summa årliga kostnader för elev	962	578	384	241	721

De sakkunniga anse sig böra ännu en gång i detta sammanhang anmärka, att några kostnader för ränta och amortering av byggnadskostnader icke ingå i ovanstående belopp.

I föregående kapitel hava de sakkunniga såsom en möjlighet antytt, att det kunde visa sig förmånligt att — i stället för nybyggnad och dylikt — helt eller delvis förhyra de för en central verkstadsskola erforderliga lokalerna. Detta syntes särskilt kunna bliva förhållandet under en verkstads-

skolas första verksamhetsperiod, innan permanenta lokaler — eventuellt genom elevernas eget arbete — hunnit iordningställas.

De sakkunniga — som anse synnerligen värdefullt, om eleverna kunna beredas sysselsättning med uppförandet av erforderliga lokaler — vilja förorda, att staten bidrager till huvudmannens verkliga hyresutgifter efter samma grunder som till nybyggnad vid central verkstadsskola, dock bära statens ifrågavarande bidrag stå i lämplig proportion till de anslag, som skulle utgått vid omedelbart anskaffande av egna lokaler. Därest förhyrning sker för en verkstadsskolas permanenta förläggning till de förhyrda lokalerna, måste huvudmannens dispositionsrätt till dessa vara säkerställd för en längre tid. Såsom villkor för att en central verkstadsskola må förläggas till förhyrda lokaler måste givetvis uppställas, att dessa äro fullt ändamålsenliga.

Frågor om statsunderstöd till bestridande av hyreskostnader synas bära prövas av Kungl. Maj:t för varje särskilt fall.

I det föregående (kap. 8) hava de sakkunniga vidare uttalat sig för, att huvudman för central verkstadsskola som regel endast må vara landsting eller förening av sådana. Sålunda skulle enligt de sakkunnigas förslag stad, som ej deltagar i landsting, icke kunna få en av staden ensam upprättad yrkesskola erkänd såsom central verkstadsskola. Beträffande de skäl, som föranlett de sakkunnigas ifrågavarande förslag, hänvisas till uttalandena i ovannämnda kapitel.

De sakkunniga hava emellertid i nyssnämnda sammanhang diskuterat det spörsmålet, huruvida en primärkommun, vare sig den deltagar i landsting eller icke, må kunna förena sig med ett landsting om upprättande och driften av en verkstadsskola, som avses bli erkänd såsom central. Beträffande detta spörsmål ha de sakkunniga uttalat, att något principiellt hinder icke syntes bära resas mot en dylik förening under förutsättning, att primärkommunen icke tillförsäkrades någon företrädesrätt till elevplatser vid skolan. Ett särskilt spörsmål vore emellertid, huruvida statsunderstöd borde utgå till en central verkstadsskola, som uppehöles av ett landsting och en i landsting icke deltagande stad gemensamt, efter samma förmånliga grunder, som till centrala verkstadsskolor i allmänhet. Enligt de sakkunnigas mening bör statsbidrag utgå till en dylik central verkstadsskola efter jämkade grunder, om vilka Kungl. Maj:t synes bära besluta. Till belysning härav vilja de sakkunniga som exempel anföra, att, därest i ett visst fall det skulle kunna antagas, att elevplatserna i skolan i genomsnitt komme att besättas med lika många ungdomar från staden som från landstinget, understöden exempelvis till avlöning åt rektor och övriga lärare synas bära bestämmas till fem sjätte-delar av bidraget till en vanlig centralskola o. s. v.

Kap. 13. Vissa frågor i samband med inrättandet av en central verkstadsskola.

Vissa förutsättningar måste givetvis förefinnas för att en verkstadsskola skall kunna erkännas såsom en central verkstadsskola och sålunda äga åtnjuta statsbidrag enligt de grunder, som fastställts för dylika skolor. Främst måste skolan ha prövats behövligen med hänsyn till de särskilda ändamål, som de centrala verkstadsskolorna avse att fylla. Men skolans organisation och övriga förhållanden måste därjämte gestaltas på ett sätt, som ur det allmänna synpunkter kan motivera, att den erkännes som centralskola.

Beträffande de frågor, som sålunda stå i samband med inrättandet av en central verkstadsskola, vilja de sakkunniga — som jämväl i andra sammanhang beröra hithörande spörsmål — här anföra följande.

De sakkunniga vilja understryka, att upprättandet och driften av en verkstadsskola icke ensamt beror av vederbörande huvudmans verksamhet. Fastmer bör verkstadsskolan utgöra resultatet av ett fortlöpande nära samarbete mellan huvudmannen, den centrala statliga ledningen för yrkesskolväsendet samt representanter för näringsliv och arbetsmarknad. I den mån ett dylikt samarbete icke kan åvägbringas synes inrättandet eller det fortsatta utbyggandet av en verkstadsskola icke böra forceras fram.

Med denna utgångspunkt är det klart, att de slutliga besluten om inrättandet av en central verkstadsskola måste föregås av en grundlig planläggning och förberedelse. Icke blott behovet av utökade försörjningsmöjligheter för ungdomen bör vara, så långt möjligt, klarlagt (jfr kap. 7) liksom ock den planerade verkstadsskolans yrkesinriktning, lokalfrågor och dylikt (jfr kap. 9). Nödigt beaktande måste ock ha givits spörsmålen om behovet av ytterligare yrkesutbildad arbetskraft inom de yrkesområden, skolan beräknas avse (jfr kap. 7), samt om undervisningens effektiva ordnande, elevernas framtida anställningsförhållanden och annat (jfr kap. 9). I den mån undervisningen skall bedrivas genom frambringandet av saluvärdiga alster eller genom att skolan i egenskap av entreprenör åtager sig arbeten i öppna marknaden, böra sålunda förutsättningarna ha undersökts för dylika alsters avsättning samt för erhållandet av entrepre-

nader. Främst måste det bliva med näringslivets och arbetsmarknadens organisationer och representanter, som kontakt sökes för att överenskomma om riktlinjer för den planerade skolverksamheten. I samråd med dessa och med den centrala statliga ledningen för yrkesskolväsendet böra sålunda planerna för skolan upprättas. Självfallet kunna icke spörsmålen om försäljning av skolans produktion, elevernas anställningsförhållanden och dylikt regleras genom formliga överenskommelser, men en sådan överensstämmelse i uppfattningarna om desamma bör om möjligt ha nåtts, att i dessa avseenden förutsättningar kunna anses föreligga för en framgångsrik verksamhet för skolan.

I den mån förhandlingar kunna anses påkallade med de centrala organisationerna på näringslivets och arbetsmarknadens områden bör i särskild grad den centrala yrkesskolledningen ägna uppmärksamhet häråt (jfr kap. 16).

Den plan för verkstadsskolan, som härefter och sedan vederbörande lands-ting fattat beslut om skolan, framlägges för statsmyndigheterna bör vara så fullständig som möjligt. Den bör sålunda omfatta fullständiga förslag i fråga om skolbyggnader, elevinternat och yrkesavdelningar samt beträffande löner till rektor och annan personal m. m. Därest skolan är avsedd att successivt utbyggas, bör, i den mån detta låter sig göra, de olika byggnadsetapperna framgå av planen. I denna bör ock en redogörelse finnas för den ordning, i vilken yrkesavdelningarna avses inrättade i de senare byggnadsetapperna. Med hänsyn till storleken av statens bidrag bör planen innefatta kostnads-kalkyler jämväl för de senare byggnadsetappernas undervisningsmateriel.

Självfallet bör även en redan befintlig yrkesundervisningsanstalt — under förutsättning att den prövas lämplig därför och i övrigt fyller de föreskrivna fordringarna — kunna erkännas som central verkstadsskola.

Den prövning av väckta förslag, som företages av Kungl. Maj:t, bör omfatta hela det planerade företaget, även om i samband med denna prövning, statsunderstöd allenast beviljas för den aktuella utbyggnaden. Kungl. Maj:ts beslut torde sålunda kunna innefatta, att Kungl. Maj:t godkänner den framlagda planen samt, under förutsättning att skolan upprättas i huvudsaklig överensstämmelse med densamma, medgiver, att statsunderstöd må utgå till skolans upprättande och drift enligt de grunder härför, som må komma att stadgas för statsbidrag till centrala verkstadsskolor. Enligt förslag, som framläggas i samband med de sakkunnigas hemställan i det följande, böra statsbidrag till engångskostnader beviljas av Kungl. Maj:t, under det att de årliga bidragen till skolans upprätthållande torde böra utgå efter beslut av den centrala statliga ledningen för yrkesskolväsendet. Engångsanslag för den vid nämnda prövning aktuella utbyggnaden torde, i den mån så låter sig göra, beviljas i samband med denna prövning. Därest mera väsentliga ändringar i en av Kungl. Maj:t godkänd plan ifrågasätts, bör förslag härom underställas Kungl. Maj:ts prövning. Inom ramen för beviljade engångsanslag torde emel-

lertid den centrala yrkesskolledningen böra äga befogenhet att medgiva vissa ändringar — exempelvis utbytande av en yrkesavdelning mot en annan — därest icke ur arbetsmarknads- eller andra synpunkter en sådan ändring måste anses vara av mera väsentlig betydelse.

De sakkunniga ha emellertid övervägt, huruvida icke den centrala statliga yrkesskolledningen — vilken förutsättes komma att genom samarbete med landstingsmyndigheterna utöva ett betydande reellt inflytande å planläggningen av en centralskola — även borde beredas det större ansvar för företaget, som skulle ligga däri, att jämväl engångsanslagen beviljades av myndigheten. I så fall skulle Kungl. Maj:ts beslut i ämnet inskränkas till ett mera allmänt medgivande, att en central verkstadsskola av viss ungefärlig omfattning finge upprättas inom det avsedda landstingsområdet. De sakkunnigas ifrågavarande övervägande vilar på den erfarenheten, att det av psykologiska skäl är fördelaktigt om planläggningen av ett företag vilar hos samma instans som — genom att den jämväl beviljar anslagen för företaget — har omedelbart ansvar för att kostnaderna för företaget stanna inom skäligen gränser. Särskilt en myndighet, vilken har till uppgift att speciellt företräda vissa synpunkter, t. ex. de pedagogiska, löper lätt risken att icke tillräckligt beakta de ekonomiska synpunkterna, därest det formella ansvaret för det slutliga avgörandet skall åvila en överordnad myndighet, till vilken den underställda myndigheten endast har att avgiva utlåtande. Emellertid vilja de sakkunniga i nu förevarande sammanhang icke beträffande de centrala verkstadsskolorna framlägga förslag i sådant avseende. I varje fall synes frågan om den centrala statliga yrkesskolledningens organisation böra vinna sin lösning, innan någon ändring företages i den ovan förordade ordningen.

De sakkunniga vilja understryka, att *det förhållandet, att en verkstadsskola upprättas med landsting som huvudman, icke i och för sig gör skolan till central verkstadsskola* med rätt att åtnjuta statsbidrag enligt de för dylika skolor fastställda gynnsamma grunderna. Då de sakkunniga ansett sig böra förorda, att prövningen av frågan, om en central verkstadsskola över huvud taget skall få upprättas, under alla omständigheter bör förbehållas Kungl. Maj:t, ha de sakkunniga velat understryka prövningens reella karaktär.

I detta sammanhang vilja de sakkunniga upptaga vissa spörsmål, som särskilt aktualiserats genom ett av Stockholms läns landsting innevarande år fattat beslut angående yrkesundervisningen i nämnda län.

Enligt det landstinget förelagda förslaget till generalplan skulle yrkesundervisningen i länet ordnas på i huvudsak följande sätt. En verkstadsskola, i förslaget benämnd central verkstadsskola, omfattande 25 yrkesavdelningar med 355 elever skulle inrättas i Häggvik i Sollentuna socken. Utbyggnaden av skolan skulle fördelas på tre etapper, varav den första skulle omfatta 7 yrkesavdelningar. Likaledes i etapper skulle mindre verkstadsskolor inrättas i Huddinge, Sundbyberg, Södertälje, Solna, Nacka, Norrtälje samt eventuellt Gimo. Skolorna i Södertälje

och Solna skulle inrättas genom övertagande av de därstädes redan befintliga verkstadsskolorna samt skolan i Sundbyberg genom övertagande av den av nämnda stad beslutade, men ännu icke upprättade verkstadsskolan därstädes. Beträffande Gimo har föreslagits, att landstinget eventuellt skulle ensamt övertaga den av landstinget och Uppsala läns landsting i förening upprätthållna arbetslöshets-skolan därstädes. Fullt utbyggd skulle denna verkstadsskoleorganisation omfatta 80 yrkesavdelningar med sammanlagt 1 144 elever årligen. Under vissa förutsättningar skulle vidare inrättas en yrkesskola för jordbrukslärlingar i Väsby, varjämte jordbruksundervisningen i länet skulle ordnas antingen genom omorganisation av vissa folkhögskolor eller genom att även en lantmannaskola inrättades vid jordbruksskolan i Väsby. Slutligen skulle en påbörjad utredning angående hemslöjdsundervisningens och undervisningens för huslig ekonomi inordnande i landstingets yrkesundervisning fullföljas.

Landstinget har sedermera beslutat inrätta verkstadsskolan i Häggvik i huvudsaklig överensstämmelse med ovannämnda förslag, utbyggd med föreslagen första etapp, ävensom att inrätta en lantmannaskola för länet, beträffande vilkens förläggning landstingets förvaltningsutskott i samråd med länets hushållningssällskaps undervisningsnämnd dock skulle hava att efter verkställd utredning framlägga förslag, samt att under förutsättning av statsbidrag inrätta en yrkesskola för jordbruk i Väsby i huvudsak enligt det avgivna förslaget. Vidare har uppdragits åt förvaltningsutskottet att ej mindre fullfölja utredningen angående hemslöjdsundervisningens samt undervisningens för huslig ekonomi framtida anordning än även utreda, huruvida och på vilka villkor landstingsbidrag skulle kunna lämnas verkstadsskolor i länet.

Det förslag, för vilket de sakkunniga sålunda redogjort och som allenast till en del godkänts av vederbörande landsting, ger de sakkunniga anledning att framlägga några synpunkter till närmare belysning av vissa frågor i de sakkunnigas egna förslag. Utan att närmare taga ställning i frågan, huruvida med hänsyn till föreliggande behov av yrkesutbildning inom Stockholms län det ovan refererade förslaget, i vad det avser undervisning för hantverk och industri, kan vara lämpligt avvägt i och för sig och i förhållande till förefintliga behov av yrkesutbildning över huvud och för andra yrken, vilja de sakkunniga bestämt framhålla, att de i sina förslag icke avse, att en hel organisation av verkstadsskolor inom ett län skulle kunna såsom sådan erkännas såsom en central verkstadsskola för länet. Erkännandet såsom central verkstadsskola av en organisation av den föreslagna omfattningen inom Stockholms län skulle kunna medföra konsekvenser inom övriga län, som staten med hänsyn till nu överskådbara utbildningsbehov och i övrigt till kostnaderna icke tills vidare är beredd att taga. Ur de synpunkter, enligt vilka efter de sakkunnigas förmenande centrala verkstadsskolor böra upprättas, torde såsom redan framhållits, som regel högst en anstalt inom varje landstingsområde böra erkännas såsom centralskola (jfr kap. 8). Huruvida därvid, därest några yrkesavdelningar äro förlagda till en ort och några till en annan, dessa skola betraktas som en eller två yrkesutbildningsanstalter, torde böra prövas med hänsyn till omständigheterna. De sakkunniga erinra i sistnämnda hänseende om, att inom Värmlands län en del av arbetslöshets-

skolan är förlagd till Arvika, under det att den återstående delen har sin placering å Älvåsen i Älvsbacka socken. I detta fall är det dock otvivelaktigt fråga allenast om en utbildningsanstalt. Arbetslöshetsskolorna i Sundsvall och Sandö i Västernorrlands län ha däremot betraktats som två skolor, även sedan de numera erhållit gemensam rektor.

I förhållande till den storlek för centrala verkstadsskolor, vilken de sakkunniga i annat sammanhang närmast räknat med, är vidare den beslutade verkstadsskolan i Häggvik av en mycket betydande omfattning. Härtill bidrager givetvis i hög grad, att skolan är avsedd för såväl manliga som kvinnliga elever. Enligt förslaget äro minst 10 av de 25 planerade yrkesavdelningarna avsedda för kvinnor. Huruvida en dylik anstalt skall kunna erkännas som central verkstadsskola, bör givetvis prövas med hänsyn särskilt till elevernas förlägningsförhållanden och övriga anordningar för dem.

Därest en central verkstadsskola avses bliva större, än som prövas behövt ur de synpunkter, enligt vilka dylika skolor anses böra upprättas, synes denna omständighet icke böra i och för sig utgöra hinder för skolans erkännande som central verkstadsskola, men statsbidraget till densamma bör undergå skälig jämkning. De sakkunniga erinra emellertid i detta sammanhang om de synpunkter beträffande en verkstadsskolas storlek, som framförts i kap. 9. Av det redan tidigare anförda följer vidare, att den omständigheten, att en verkstadsskola upprättats av ett landsting, icke i och för sig medför, att skolan skall äga åtnjuta statsbidrag enligt de för centrala verkstadsskolor stadgade gynnsammare grunderna.

Emellertid vilja de sakkunniga här starkt understryka, att vad de ovan anført främst avsett spörsmålen om anslagstilldelningen till verkstadsskolor. De sakkunniga ha givetvis icke vänt sig mot ett system, som innebär, att ett landsting ställer sig som huvudman för en hel organisation av verkstadsskolor inom landstingsområdet. Tvärtom måste det ur skilda synpunkter anses synnerligen tacknämligt, om yrkesundervisningen på så sätt ordnas planmässigt och enhetligt.

Slutligen vilja de sakkunniga i detta sammanhang uttala, att statsbidrag icke synes böra tillerkännas huvudman för en central verkstadsskola för kostnader, vilka huvudmannen nedlagt för anskaffande av byggnader och dylikt före skolans erkännande som centralskola, eller över huvud för anläggningar, som icke på förhand varit föremål för vederbörande statsmyndighets prövning.

Kap. 14. Vissa frågor rörande de ekonomiska förhållandena för eleverna vid centrala verkstadsskolor.

I ett föregående kapitel hava förslag framlagts beträffande grunderna för statsunderstöd till de centrala verkstadsskolorna. I nu förevarande sammanhang vilja de sakkunniga behandla en del frågor rörande de ekonomiska förhållandena för den ungdom, som avses genomgå ifrågavarande verkstadsskolor. Då man har att utgå ifrån, att nämnda ungdoms resurser som regel äro begränsade, måste man tillse, på vad sätt de ekonomiska förutsättningarna för de ungas vistande vid skolorna kunna tillskapas.

Med hänsyn till sistnämnda omständighet måste de förmåner i form av stipendier och dylikt, som verkstadsskolorna bjuda, vara ganska rikligt tilltagna. Det vore dock enligt de sakkunnigas uppfattning ur skilda synpunkter olämpligt, om full försörjning på statens bekostnad bereddes eleverna under skoltiden. De sakkunniga anse icke tillrådligt, att omsorgerna och ansvaret för ungdomens utbildning och fostran helt avlastas från ungdomen själv och dess anhöriga. Härtill kommer, att tillämpandet av sådana principer vid de centrala verkstadsskolorna skulle medföra konsekvenser för andra undervisningsområden, som det allmänna för närvarande icke torde vara berett att infria. De sakkunniga vilja i detta sammanhang erinra om de direktiv i berörda avseende, vilka lämnades 1936 års lantbruksundervisningskommitté:

»Rörande frågan om anordningar avseende att göra det ekonomiskt överkomligt för jordbrukarungdomen att anlita yrkesutbildningen, torde den lämpligaste utvägen vara att tillräckliga bidrag lämnas från det allmännas sida i understöd åt behövande elever. Dessa understöd böra dock så avvägas, att det under alla omständigheter medför någon ekonomisk uppoffring för eleverna själva att komma i åtnjutande av utbildningen, enär därigenom viss garanti skapas för att denna i första rummet kommer ungdom till godo, som har mest behov därav.» (Statsrådsprotokollet den 13 mars 1936; statens offentliga utredningar 1937: 33, sid. 9.)

Det förslag, som sist berörda sakkunniga framlagt (jfr nedan sid. 179), är också utarbetat i överensstämmelse med tankegången i nämnda statsrådsuttalande.

Enligt verkstadsskoleutredningens uppfattning kunna emellertid statens bidrag till utbildning för hantverk och industri icke utmätas efter andra principer än i fråga om utbildningen för lantbruket. Ett annat förfaringsätt skulle innebära, att utbildningen för vissa yrken underlättades på ett sätt, som menligt skulle inverka på rekryteringen till andra yrken. Det kan icke vara ett statens intresse att genom sina åtgärder ytterligare uppmuntra den dragning från vissa landsbygdsnärningar, vilken av andra skäl i varje fall äger rum (jfr sid. 17 f.).

Vad de sakkunniga sålunda anfört avser självfallet icke att utesluta möjligheten av, att en primärkommun i det enskilda fallet träder emellan och bestrider den kostnad för yrkesutbildning, som eljest skulle falla på den enskilde. Ett sådant förfarande kan givetvis bland annat vara motiverat för att möjliggöra utbildning av och eventuell framtida utflyttning från kommunen av sådan ungdom, som, så vitt kan bedömas, för framtiden icke och i varje fall icke utan yrkesutbildning kan erhålla sin skäligen utkomst inom kommunen. Därest med hänsyn till det ekonomiska livets växlingar sådana åtgärder erfordras i större omfattning, torde ett särskilt ingripande från statsmakternas sida stundom vara motiverat. De sakkunniga erinra om, att verkstadsskolorna för arbetslös ungdom tillkommit med särskild hänsyn till dylika omständigheter. I annat sammanhang (kap. 20) vilja de sakkunniga ytterligare ingå på spörsmål av hithörande slag.

De *utgifter*, som en elev har under vistelse vid en central verkstadsskola, kunna i huvudsak fördelas på utgifter för kost och logi (inackordering) samt kläder ävensom övriga personliga utgifter.

Att med ledning av erfarenheterna vid redan upprätthållna verkstadsskolor få fasta hållpunkter för beräkning av ovannämnda utgiftsposter har på vissa punkter visat sig svårt. Den utredning härom, de sakkunniga sökt åstadkomma i avseende å de med författningsenliga statsunderstöd upprätthållna verkstadsskolorna, har icke lämnat tillförlitliga resultat, främst beroende på att eleverna i dessa, som regel helt lokalt betonade skolor i allmänhet hava sin bostad och få sitt övriga underhåll i föräldrahemmen. Däremot föreligga för budgetåret 1936/1937 uppgifter från verkstadsskolorna för arbetslös ungdom. Med hänsyn till elevernas i mycket stor utsträckning utblottade läge vid inträdet i dessa skolor äro emellertid uppgifterna icke i alla avseenden omedelbart användbara. Från verkstadsskolorna i Karlskrona, Mölndal, Lysekil och Uddevalla ha redovisats följande belopp för månad av undervisningstiden räknat, nämligen för

inackordering	kronor	55—60
klädkostnader	»	14—18
övriga utgifter	»	8—14.

I ovannämnda belopp ingå dock icke kostnaderna för elevernas läroböcker, vilka i allmänhet bestritts av skolorna.

Till ytterligare belysning av nu ifrågavarande spørsmål torde i detta sammanhang vissa uppgifter få återgivas ur 1936 års lantbruksundervisningskommittés förutnämnda betänkande med förslag angående den fasta lantbruksundervisningens ordnande (statens offentliga utredningar 1937: 33), där utredning verkställdts angående den ungefärliga kostnaden för elev i huvudkurs vid lantbruksundervisningsanstalt. Enligt nämnda kommitté kan sagda kostnad vid lantmannaskolas vinterkurs (5 månader) — om hänsyn icke tages till förekommande undervisningsavgifter — i medeltal beräknas uppgå till omkring följande belopp för månad av undervisningstiden räknat, nämligen för

kost och logi	kronor	52
böcker och undervisningsmateriel	»	12
exkursioner	»	2
personliga utgifter	»	11
utrustning och resekostnader	»	27

Summa kronor 104.

Här må även erinras om, att i det för närvarande gällande kollektivavtalet mellan Sveriges verkstadsförening samt svenska metallindustriarbetareförbundet och svenska gjutareförbundet vissa minimilöner fastställdts för lärlingar i verkstadsindustrin. Enligt nämnda avtal, i vilket landet i lönehänseende uppdelats i 3 ortsgrupper,¹ skola minimilönerna för lärling med anställningsålder av 17 år uppgå till nedannämnda öretal för arbetstimme:

	O r t s g r u p p		
	I	II	III
1:a halvåret	32	28	24
2:a »	40	36	32
3:e »	45	41	39
4:e »	53	49	45
5:e »	58	54	50
6:e »	62	58	54

För lärling med lägre anställningsålder än 17 år sättes lönen lägre än för ovan angivna åldersgrupper.

Med 48 timmars arbete i veckan skulle sålunda under förut angiven förutsättning minimiinkomsten i till exempel ortsgrupp II uppgå till 13 kronor 44 öre i veckan under 1:a halvåret för att därefter successivt stiga till 27 kronor 84 öre i veckan under 6:e halvåret. Medelförtjänsten under de två första åren skulle uppgå till 18 kronor 48 öre i veckan eller omkring 75 kronor för arbetsmånad.

För täckande av utgifterna för vistelse vid central verkstadsskola hava eleverna att — utöver egna tillgångar eller bidrag från föräldrar eller andra — räkna med dels statsstipendier, i den mån eleverna äro obemedlade eller

¹ Grupp I omfattar Stockholm med omnejd samt Sundbyberg, grupp II c:a 100 och grupp III c:a 80 orter.

mindre bemedlade, och dels arbetspremier (s. k. flitpenningar). De sakkunniga övergå härefter till en närmare behandling av frågorna rörande stipendier, arbetspremier m. m.

Stipendier.

Historik. Sedan lång tid tillbaka ha stipendier av statsmedel utgått till obemedlade och mindre bemedlade elever vid *folkhögskolor* och *lägre lantbruksundervisningsanstalter*. Med obemedlad elev har därvid förståtts den, som varken själv äger tillgångar för genomgående av en undervisningskurs eller kan med hänsyn till föräldrarnas ekonomiska förhållanden från hemmet påräkna bidrag för ändamålet. Med mindre bemedlad elev har vidare förståtts den, som antingen själv äger tillgångar, men dock ej tillräckliga för genomgående av en undervisningskurs, eller ock kan, i betraktande av nyssnämnda förhållanden, från hemmet påräkna något, ehuru otillräckligt bidrag för ändamålet. Denna innebörd av begreppen obemedlad och mindre bemedlad fastslogs redan av 1911 års riksdag och återfinnes nu uttryckligen uttalad i kungörelsen den 24 april 1936 (nr 112) angående understöd av statsmedel åt vissa elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m. Av 1911 års riksdag bestämdes vidare understödsbeloppen till eleverna vid sistnämnda undervisningsanstalter till 25 kronor i månaden åt obemedlad och 15 kronor i månaden till mindre bemedlad elev vid skola, där eleverna själva skulle bestrida utgifterna för kost och logi, samt till 100 kronor för år för obemedlad och 60 kronor för år för mindre bemedlad elev vid skola, där eleverna erhöilo fri kost och logi. Understödet beräknades motsvara minst hälften av elevens oundvikliga utgifter under loppet av den undervisningskurs, som var i fråga. År 1918 medgavs, att stipendier till folkhögskoleelever finge utgå efter samma grunder som vid lantmannaskolor, därvid stipendiebeloppen bestämdes till 35 kronor i månaden för obemedlad och 20 kronor i månaden till mindre bemedlad elev, vilka belopp för läsåret 1921—1922 höjdes till 45 kronor respektive 25 kronor i månaden för att av 1923 års riksdag av sparsamhetsskäl åter sänkas till 30 kronor respektive 15 kronor i månaden. Efter förslag av skolöverstyrelsen omlades genom beslut av 1929 års riksdag stipendiegrunderna därhän, att tre behovsgrader infördes, varvid föreskrevs, att till tredje behovsgraden skulle hänföras endast elev, som i synnerlig grad vore i behov av understöd. Stipendiebeloppen i de tre behovsgraderna bestämdes till 45 kronor respektive 25 kronor och 15 kronor i månaden. Med hänsyn till den dåvarande statsfinansiella situationen sänktes stipendiebeloppen ånyo av 1932 års riksdag till 35 kronor respektive 20 kronor och 15 kronor i månaden. Emellertid har 1938 års riksdag återfört stipendiebeloppen till de före sistnämnda sänkning gällande eller till 45 kronor respektive 25 kronor och 15 kronor. De här angivna stipendiebeloppen gälla såväl folkhögskolorna som lantmanna- och lant-hushållsskolorna.

Förslag till beredande av stipendier åt elever vid *yrkesundervisningsanstalterna* framlades först för 1921 års riksdag, som emellertid ansåg, att dessa skolors organisation ej för det dåvarande vunnit tillräcklig stadga, och senare för 1926, 1927 och 1928 års riksdagar utan att vinna bifall. Först vid 1930 års riksdag beslöts, att stipendier finge utgå till eleverna vid ifrågavarande anstalter med samma belopp och efter samma grunder som till elever vid de förut nämnda anstalterna. Stipendienivån har i enlighet härmed undergått vissa växlingar; och från och med budgetåret 1938/1939 äro sålunda stipendierna bestämda till 45 kronor respektive 25 kronor och 15 kronor i månaden i de olika behovsgraderna. De närmare bestämmelserna äro meddelade i kungörelsen den 23 maj 1930 (nr 158) angående

stipendier åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning med däri sedermera (1932: 160 och 1938: 339) vidtagna ändringar.

Redan av 1930 års riksdag inskräptes vikten av, att prövningen av de enskilda stipendiebeloppens storlek gjordes så samvetsgrann som möjligt med stöd utav, bland annat, av trovärdiga personer bestyrkta redogörelser för elevernas ekonomi och övriga personliga förhållanden. Hänsyn borde vidare tagas till alla de faktorer, som rimligen borde inverka på frågan, såsom huruvida eleven hade tillfälle att under skoltiden vistas i sitt hem eller hos anhöriga, huruvida eleven måste vidkännas resekostnader för att kunna bevista skolan, huruvida elevavgifter utginge och dessas storlek, huruvida i skolan erhöles mat utan ersättning och dylikt. Med anledning av den dåvarande statsfinansiella situationen uttalade sedermera 1933 års granskningsnämnd bland annat, att åtgärder borde vidtagas för att, så vitt möjligt, hålla nere medelsåtgången till stipendieändamål. Bland annat borde stipendium endast i undantagsfall tilldelas den, som hade sitt hem så beläget, att han under kursen vid skolan kunde erhålla kost och logi i hemmet. Sedan skolöverstyrelsen häremot uttalat, att det icke syntes berättigat att helt utesluta sådana elever, som vore bosatta å skolorten, enär bland denna kategori, särskilt i Stockholm, funnits ett mycket stort antal elever i synnerligen små ekonomiska förhållanden, anslöt sig vederbörande departementschef i 1933 års statsverksproposition till granskningsnämndens förslag, varefter riksdagen beviljade anslag i enlighet med departementschefens tillstyrkan. 1934 års riksdag slutligen uttalade, att den under näst föregående år tillämpade stränga gallringsprincipen borde något mildras. En uppmjukning borde ske, varvid dock fortfarande borde iakttagas att sådana elever, som erhöles kost och logi i hemmet, endast i undantagsfall borde komma i åtnjutande av stipendium.

Med de växlingar i fråga om stipendiebeloppen, varför redogjorts i det föregående, ha härefter ovannämnda grunder tillämpats vid de med vanliga författningens statsbidrag understödda yrkesundervisningsanstalterna. I nästföljande kapitel komma de sakkunniga att i samband med beräkningen av erforderliga statsanslag för stipendieändamål lämna en del statistiska uppgifter beträffande ifrågavarande stipendier (sid. 189).

1936 års lantbruksundervisningskommitté har emellertid — under åberopande av den i det föregående omförmälda utredningen angående kostnaderna för elev vid huvudkurs i lantbruksundervisningsanstalt — ansett, att de understöd, som för det dåvarande lämnades eleverna, vore för små och förordat, att desamma väsentligen höjdes.¹ Enligt kommitténs förslag borde sålunda stipendium till elev vid lantmanna- och lanthushållsskola i respektive behovsgrader utgå med 50 kronor respektive 30 kronor och 20 kronor för månad. Beträffande helårskurs i lantmannaskola har kommittén vidare föreslagit, att i sådan kurs elev, vilken hade att själv bestrida kostnaderna för kost och logi under hela utbildningstiden men samtidigt kunde beräknas uträtta ett icke ringa mått av produktivt arbete, såsom kompen-sation härför skulle under senare delen av kurstiden erhålla jämväl ett till förslagsvis 200 kronor beräknat arvode. Detta borde bestridas av skoljordbrukets inkomster eller andra tillgängliga medel. I ett flertal av de *över kommitténs förslag avgivna yttrandena* har ansetts, att den föreslagna höjningen vore för liten. Lantbruksstyrelsen har emellertid anfört bland annat följande. De av de sak-

¹ Kommittén gick därvid ut från de för budgetåret 1937/1938 gällande stipendiegrunderna, enligt vilka högsta stipendiet utgjorde 35 kronor för elev och månad.

kunniga föreslagna understödsbeloppen innebure en avsevärd höjning i förhållande till de för budgetåret 1937/1938 utgående understöden. Principiellt vore lantbruksstyrelsen av den uppfattningen, att understöd för studier icke borde tillmätas så, att de i och för sig utgjorde den egentliga lockelsen till genomgående av viss undervisningskurs. Understöd av detta slag borde därför icke vara högre än som krävdes för att envar med anlitande av egna medel eller hjälp från hemmet kunde beredas tillfälle att förskaffa sig utbildning. Med hänsyn till de förändrade förhållandena på arbetsmarknaden inom jordbruket och därav skapade ökade svårigheter för föräldrar att avstå från söners och döttrars arbetskraft under undervisningstiden, ansåge sig emellertid lantbruksstyrelsen böra tillstyrka kommitténs förslag. Någon höjning därutöver syntes styrelsen däremot knappast av förhållandena påkallad.

Vad slutligen angår *verkstadsskolorna för arbetslösa ungdom* ha stipendier till eleverna vid dessa skolor hittills utgått efter väsentligt förmånligare grunder än de ovannämnda. När dessa skolor startades befanns nämligen, att de tilltänkta eleverna, vilka voro att betrakta såsom medellösa och med få undantag hade sina hem på annan ort än verkstadsskolans förläggningssort, icke kunde bevista undervisningen med bistånd allenast av vanliga författningens stipendier. Det medgavs därför, att till elev, som var inackorderad vid verkstadsskola av ifrågavarande slag, fick utgå ett till högst 60 kronor för månad förhöjt stipendium. I de fall, då eleverna icke varit inackorderade, ha emellertid stipendierna beräknats enligt gällande stipendieförfattning, dock att i undantagsfall elev, som varit bosatt i sitt å annan ort belägna hem och dagligen rest till och från skolan, stundom tillerkänts något högre stipendium. Med hänsyn till de långa kurserna vid ifrågavarande verkstadsskolor för arbetslösa med därav följande relativt korta sommarferier (3—4 veckor) ha vidare stipendier med i regel högst 35 kronor för månad räknat fått utgå jämväl under nämnda ferier. Grunden härtill torde ha varit, att eleverna, vilka icke haft att påräkna något som helst ekonomiskt bistånd av föräldrarna, dels fått vidkännas icke obetydliga kostnader för resor från och till skolorna och dels i många fall fått betala för sig under ferievistelsen i hemmen, ävensom att de merendels icke haft möjlighet att under ferierna genom arbetsanställning förskaffa sig nämnvärda inkomster.

För budgetåret 1938/1939 har av riksdagen, i samband med att stipendierna i allmänhet, såsom förut berörts, höjts till högst 45 kronor i högsta behovsgraden, godkänts vissa av verkstadsskoleutredningen i utlåtande den 27 oktober 1937 framlagda grunder för stipendieberäkningen åt ifrågavarande elever vid arbetslöshetsskolorna. Närmare bestämmelser härom ha av Kungl. Maj:t meddelats genom beslut den 13 maj 1938, sedan verkstadsskoleutredningen i skrivelse den 31 mars 1938 till chefen för ecklesiastikdepartementet gjort framställning i sådant avseende. I utredningens skrivelse ha de sålunda godkända stipendiegrunderna återgivits på följande sätt: För elev finge stipendium beräknas enligt bestämmelserna i gällande stipendieförfattning. Sålunda kunde för elev, tillhörande tredje behovsgraden, beräknas högst 45 kronor, för elev av andra behovsgraden högst 25 kronor och för elev av första behovsgraden högst 15 kronor för månad, varjämte vid bestämmandet av den behovsgrad, till vilken elev borde hänföras, enahanda grunder skulle

tillämpas som för elever vid yrkesundervisningsanstalter i allmänhet. Utöver stipendium enligt ovanstående finge tilläggsstipendium på sätt nedan sägs beräknas för elev i högsta behovsgraden — d. v. s. för elev, som enligt vad ovan anförts ansåges berättigad till högre stipendium än 25 kronor för månad — under förutsättning, att eleven antingen *måste* vara inackorderad på vederbörande verkstadsskolas förlägningsort eller ock bodde i sitt hem men på sådant avstånd från skolan, att färden till och från skolan skäligen icke kunde företagas till fots, med cykel eller annat liknande fortskaffningsmedel och betingade en utgift för eleven av i genomsnitt minst 5 kronor för månad eller att han måste intaga någon måltid i skolan. Tilläggsstipendium finge beräknas till högst följande belopp, nämligen för inackorderad elev samt för elev, som dagligen reste mellan hemmet och skolorten och därjämte intoge minst en måltid vid skolan, till högst 15 kronor för månad samt eljest till belopp, motsvarande resekostnaderna, dock högst 15 kronor för månad. Stipendium enligt ovanstående grunder — dock ej tilläggsstipendium — finge beräknas jämväl under ferier, som elev åtnjöte mellan två på varandra följande läsår, dock under högst en månad.

De sakkunniga. Enligt de sakkunnigas mening bör den innebörd, som tidigare givits åt begreppen obemedlad och mindre bemedlad elev, samt de hittills tillämpade grunderna för stipendieberäkningen för elever, vilka äro bosatta i sina hem eller dagligen resa mellan hemmen och verkstadsskolan eller intaga någon måltid i skolan, äga tillämpning jämväl vid de centrala verkstadsskolorna. De sakkunniga föreslå sålunda icke några särbestämmelser i detta avseende för nämnda verkstadsskolors del. Emellertid bör av de anslagsgivande myndigheterna eftersträvas, att enhetliga principer tillämpas i fråga om inplacering i behovsgrader av elever vid samtliga hithörande läroanstalter, d. v. s. folkhögskolor, yrkesundervisningsanstalter och lägre lantbruksundervisningsanstalter. Det förhållandet, att stipendieärendena handläggas inom olika verk eller olika avdelningar i ett och samma verk, bör icke medföra, att olika principer tillämpas.

De sakkunniga anse vidare, att den olikhet, som för närvarande föreligger beträffande stipendiernas beräkande vid de vanliga verkstadsskolorna och de provisoriska arbetslöshetsskolorna, icke bör förekomma mellan de förstnämnda skolorna och de blivande centrala verkstadsskolorna. Det torde icke i längden vara hållbart att tillämpa olika grunder för stipendier vid olika verkstadsskolor. Till frågan om understöd i nu förevarande avseenden åt elever under arbetslöshetstider återkomma de sakkunniga dock i kap. 20.

Hittills har man vid behandlingen av frågor rörande stipendiegrunder haft att utgå från, att med vissa undantag vederbörande kurser varit relativt korta. Sålunda pågå kurserna vid folkhögskolor, lantmanna- och lanthus-hållsskolor i allmänhet högst omkring ett halvt år, ehuru vid lantmannaskolorna ovannämnda kommitté föreslagit vissa helårskurser. För lantbrukskolorna gälla särskilda förhållanden, på vilka de sakkunniga icke anse nödvändigt att här ingå. Undervisningen i vissa handelsskolor och husmodersskolor pågår vidare som regel ett läsår och undantagsvis längre tid. För de centrala verkstadsskolornas del ha de sakkunniga i annat samman-

hang utgått från, att tvååriga kurser skola vara regeln. Det är givet, att den omständigheten, att man — fränsett arbetslöshetsskolorna — hittills i regel haft att räkna med ganska kortvariga kurser, påverkat besluten om stipendiegrunder. En elevs kostnader under en kortare kurs bli relativt lägre än under en längre. Särskilt om kurstiden utsträcker sig till två år eller längre tid, måste eleven räkna med att under kurstiden i mera väsentlig grad förnya sin utrustning m. m. Det är vidare mycket lättare att inskränka sina behov för några månader än för två eller flera år. Även andra omständigheter bidraga till en relativ fördyring av omkostnaderna under en längre tids skolvistelse.

De sålunda anförda omständigheterna ha föranlett de sakkunniga att upptaga spörsmålet, huruvida icke vid tvåårig eller längre kurstid stipendier från och med andra läsåret böra utgå med i förhållande till första året något förhöjda belopp. En dylik förhöjning borde i så fall tillämpas icke blott för de centrala verkstadsskolorna utan generellt vid helårsundervisning för alla hit hörande läroanstalter. Vad verkstadsskolorna beträffar har man visserligen räknat med, att de arbetspremier, som med eventuellt successivt växande belopp utdelas till eleverna, skulle tillräckligt kompensera de ökade kostnaderna mot kurstidens senare del. Såsom i det följande kommer att närmare utvecklas, torde man dock icke böra räkna med möjligheten av mera betydande arbetspremier, varför de sakkunniga för sin del icke äro böjda att anse nämnda komensation tillfyllest. På grund härav förorda de sakkunniga, att den i det föregående ifrågasatta förhöjningen kommer till stånd på så sätt, att stipendierna i respektive behovsgrader från och med andra läsåret höjas med fem kronor för månad i förhållande till motsvarande stipendier under första läsåret. Dock bör vid prövningen i det enskilda fallet noga tillses, att ett verkligt behov av *höjt* stipendium föreligger. Denna förhöjning av stipendiebeloppen bör icke tagas i anspråk för gäldande av internatkostnader. Inackorderingsavgiften i internat bör sålunda vara lika för eleverna i samtliga årskurser och bestämmas med hänsyn till förhållandena för en elev i första årskurs.

Såsom förut berörts kunna kostnaderna för inackordering (kost och logi) för en elev vid ifrågavarande skolor för närvarande uppskattas till 55 à 60 kronor för månad. De sakkunniga anse, att med ovan angivna begränsning de stipendier, som utgå till eleverna, i första hand böra beräknas för gäldande av nämnda kostnad. Emellertid torde för närvarande en höjning av stipendierna upp till ovannämnda belopp icke böra ifrågasättas. För att emellertid åvägabrunga en skäligen begränsning av elevernas egna utgifter under vistelse vid central verkstadsskola, ha de sakkunniga i de tidigare verkställda kostnadsberäkningarna (kap. 11 och 12) utgått ifrån, att, om internat upprätthålles vid skolan, huvudmannen skall stå för en mindre del av kostnaden för internatets drift. Sålunda har föreslagits, att huvudmannen skall bestrida skillnaden mellan driftkostnaderna och internatets inkomster av elev- och

andra avgifter. Helinackorderad elevs avgift har därvid beräknats till belopp, motsvarande stipendiet i högsta behovsgraden för elev i första årskursen. För att huvudmannens kostnader i oförmälda avseende likväl icke skola bliva mera betungande föreslå de sakkunniga — vad första årskurs beträffar, i anslutning till lantbruksundervisningskommitténs på detaljerade kostnadsundersökningar grundade förslag samt under åberopande jämväl av vad lantbruksstyrelsen anfört i sitt utlåtande över nämnda kommittéförslag — att stipendier av statsmedel till behövande elever vid verkstads-skolor måtte få utgå med följande belopp för månad räknat, nämligen

till elever i första årskurs: med högst 50 kronor till elev av tredje behovsgraden, med högst 30 kronor till elev av andra behovsgraden och med högst 20 kronor till elev av första behovsgraden samt

till elever i andra och högre årskurs i yrkesavdelning, som omfattar minst 45 veckors undervisning om året: med högst 55 kronor till elev av tredje behovsgraden, med högst 35 kronor till elev av andra behovsgraden och med högst 25 kronor till elev av första behovsgraden.

Vidare ifrågasätta de sakkunniga, huruvida icke, därest ovan föreslagna grunder för stipendier åt elever vid verkstadsskolor vinna beaktande, enahanda grunder böra tillämpas jämväl ifråga om stipendier vid övriga hit hörande läroanstalter såsom andra yrkesundervisningsanstalter, folkhögskolor m. fl.

De sakkunniga ha i sitt ovannämnda resonemang närmast tagit sikte på förhållandena för sådana elever, som äro helinackorderade i elevinternat. För de övriga eleverna räkna de sakkunniga med, att flertalet kunna bo i sina hem eller hos anhöriga, varför endast relativt få av dessa skulle nödgas förhyra bostäder. I sistnämnda fall uppkommer sannolikt någon merkostnad för elevens uppehälle vid skolorna, vilken emellertid minskas om eleven beredes möjlighet att intaga sina måltider i elevinternatet. Därest nämnda merkostnad icke i det enskilda fallet kan bäras av eleven själv eller gäldas av tillgängliga gåvomedel eller stipendier av andra än statsmedel eller eljest, synes densamma i sista hand böra drabba huvudmannen. Till dylika kostnader, som aldrig kunna uppgå till några avsevärda belopp, har hänsyn ej tagits i de uppgjorda kostnadsberäkningarna.

Med hänsyn till de hittills vunna erfarenheterna vid arbetslöshetsskolorna anse de sakkunniga sig icke böra föreslå, att stipendier må utgå jämväl under sommarferier. Därest elev skulle vara i oundgängligt behov av understöd jämväl under nämnda tid, torde det i sista hand få bli hemkommunens sak att träda hjälpande till.

I olika sammanhang (se kap. 9) har berörts, att de centrala verkstads-skolorna stundom kunna komma att — med eleverna såsom arbetare — i egenskap av entreprenörer åtaga sig arbetsuppgifter i öppna marknaden. Vidare har framhållits, att eleverna vid verkstadsskolorna under kurstiden eller i

omedelbar anslutning till densamma lämpligen böra under skolledningens överinseende beredas någon tids arbete genom anställning i industrin eller hos hantverksmästare. De erfarenheter om arbetsförhållanden, rutin och dylikt, som eleven vunne genom sådan anställning, ha ansetts betydelsefulla för honom.

I nu förevarande sammanhang uppkommer som följd av det ovan sagda den frågan, huruvida elev, som fullgör dylikt arbete, skall uppbära stipendium av statsmedel. Därest verkstadsskolan såsom sådan uppträder som entreprenör, erhåller skolan betalning för entreprenaden efter i huvudsak enahanda grunder som en enskild företagare. I annan mån än som föranledes av att arbetena utföras av elever, bör en verkstadsskola vid avgivande av anbud icke räkna med lägre kostnader för t. ex. arbetslöner än varje annan företagare. Verkstadsskolan skall alltså erhålla sina arbeten i öppna marknaden i lojal konkurrens med andra. Då elev i verkstadsskola eljest tillfälligt eller i omedelbar anslutning till en genomgången kurs vid verkstadsskola beredes anställning, utgår lön för hans arbete såsom till andra arbetare i motsvarande ställning. Är därvid fråga om anställning i anslutning till genomgången kurs är frågan klar: då eleven har slutat sin kurs i skolan, utgå stipendier icke. Men frågan är, om icke även i övriga fall det är rimligt, att statsstipendierna för i dylika arbeten sysselsatta elever helt indragas.

Innan de sakkunniga angiva sin ställning till sistnämnda spørsmål, torde en kort redogörelse få lämnas om den nuvarande praxis på förevarande område vid verkstadsskolorna.

Vid Stockholms stads verkstadsskolor till exempel finnes såsom tidigare berörts en 20-månaders utbildningskurs för mekaniker, där eleverna under 9 månader av kurstiden under skolans ledning och överinseende ha praktiskt arbete å olika verkstäder i staden. Enligt vad de sakkunniga inhämtat uppbära eleverna under tiden i verkstäderna icke stipendier. Ifrågavarande elever äro emellertid i allmänhet bosatta i sina föräldrahem å skolorten och tilldelas för den skull stipendier efter relativt rigorösa principer, varför den inkomst som åtnjutes för arbetet i verkstaden som regel blir högre än det eventuella stipendiet under vistelsen i verkstadsskolan.

Vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom har förekommit såväl att enstaka elever varit utplacerade hos hantverksmästare eller i industrin som att vederbörande skola erhållit entreprenad på arbeten utom skolan. I Mölndal ha sålunda elever under sammanlagt 2 676 arbetsdagar under höstterminen 1937 varit sysselsatta på sådant sätt. Med hänsyn till resekostnader och andra av arbetena direkt föranledda utgifter har skolornas nettoinkomst av dessa arbeten stannat vid omkring 2 kronor 40 öre för i arbetena deltagande elev och arbetsdag, motsvarande omkring 60 kronor i månaden, vilka belopp influtit till skolans kassa. Sedan av nämnda belopp en del tillförts kontot för arbetspremier enligt vanliga grunder, har återstoden utgjort vinst, som disponerats såsom annan skolans vinst å säljbar produktion. Även i Karlskrona ha vid några tillfällen verkstadsskolorna åtagit sig byggnads- och andra arbeten på entreprenad. De likvider härför, som skolorna uppburit, ha varit beräknade i vanlig ordning. De med ifrågavarande arbeten sysselsatta eleverna ha emellertid därunder icke uppburit statsstipendier, utan har i stället av likviden

för arbetena utbetalts gottgörelse till dem med belopp, motsvarande eljest för samma tid utgående stipendier med tillägg av arbetspremier såsom under arbete i skolverkstaden.

Då i motsats till vad som gäller för arbetslöshetsskolorna huvudmannen för en central verkstadsskola torde böra äga att tillgodonjuta eventuellt överskott å den försålda produktionen, böra enligt de sakkunnigas mening vid sistnämnda skolor icke tillämpas de principer i förevarande avseende, som hittills kommit till användning vid Mölndalsskolan. Ett motsatt förfarande skulle innebära, att staten till huvudmannens ekonomiska fördel genom elevstipendier bestrede en väsentlig del av arbetskostnaderna för ett företag, under det att huvudmannen finge tillgodonjuta hela inkomsten därav. Detta blir visserligen på sätt och vis förhållandet även vid säljbar produktion, som frambringas inom skolverkstäderna, men de sakkunniga finna likväl anledning att göra skillnad mellan dylik produktion och den, som äger rum genom elevernas arbete i öppna marknaden.

På grund av vad sålunda anförts föreslå de sakkunniga, att, därest elev vid central verkstadsskola är sysselsatt i produktivt arbete utom skolverkstaden, stipendium av statsmedel må utgå till honom endast i mån den arbetslön, som enligt gällande kollektivavtal eller eljest beräknas ha tillkommit honom vid arbetsanställning (i förekommande fall såsom lärling) av ifrågavarande slag, understiger det till honom i verkstadsskolan eljest utgående stipendiet med tillägg av arbetspremium enligt vid skolan tillämpade grunder. Verkstadsskolan torde i stället hava att av inkomsten från företaget eller elevens arbete hos hantverksmästare eller annan — vilken inkomst enligt skolstyrelsens beslut på grundval av föreliggande förhållanden antingen helt bör inflyta till verkstadsskolan eller ock helt eller delvis uppbäras av eleven — bestrida sålunda innehållna stipendiebelopp. Det är givet, att därvid från det ovan såsom arbetslön betecknade beloppet dessförinnan bör avdragas å eleven belöpande kostnader i samband med arbetets utförande, såsom till exempel för resor, ökade underhållskostnader och dylikt. Anvisade stipendie-medel, som besparas genom elevs sysselsättande i öppna marknaden, böra tillgodoföras statsverket. Erforderliga bestämmelser torde böra meddelas av den centrala yrkesskolledningen.

Arbetspremier (flitpengar m. m.).

För närvarande tillämpade grunder. I gällande yrkesskolstadga föreskrives, att i den mån lärjungarnas arbete i skolan kan erhålla produktivt värde, må lärjungarna kunna erhålla ersättning därför. Dennas storlek och sättet för dess utgående skall bestämmas i den ordning, som angives i skolans reglemente. Det är också mycket vanligt, att vid yrkesundervisningsanstalter, där genom elevernas arbete en säljbar produktion åstadkommes, eleverna få någon del av den vid försäljningen uppkomna vinsten å produktionen såsom arbetspremier.

Enligt av de sakkunniga företagen undersökning växla arbetspremiernas storlek i hög grad vid de olika verkstadsskolorna, i första hand beroende på

omfattningen av den säljbara produktionen i förhållande till elevantalet. Grunderna för premiernas utdelande äro mycket olika. I decentraliserade eller inbyggda verkstadsskolor utgå arbetspremier ofta med belopp, motsvarande lärlingslönen i respektive yrke i industrin eller hantverket. Vid de vanliga verkstadsskolorna utdelas i ett flertal fall arbetspremier efter en successivt stigande skala. Såsom exempel härpå torde Stockholms verkstadsskolor kunna nämnas, där elev, som i alla avseenden uppfört sig väl, efter 3 månaders vistelse vid skolan erhåller en arbetspremie av 2 kronor i veckan under första året, 4 kronor i veckan under andra året, 8 kronor i veckan under tredje året och 16 kronor i veckan under fjärde året. Samma system tillämpas vidare vid bland andra verkstadsskolorna i Malmö, Borås och Kiruna, fast beloppen växla. Vid åter andra verkstadsskolor utdelas engångsbelopp för termin eller läsår med efter omständigheterna avvägda belopp, stundom med hänsyn till av respektive elever erhållna betyg i olika ämnen.

Verkstadsskolorna för arbetslös ungdom ha ännu icke varit i verksamhet så lång tid, att enhetliga principer beträffande arbetspremier hunnit utbildas. För läsåret 1936—1937 — det senaste, för vilket exakta uppgifter föreligga — utbetalades vid verkstadsskolan i Karlskrona i genomsnitt 2 kronor 12 öre för elev och månad i arbetspremier. Beloppens storlek varierade emellertid väsentligt med hänsyn till varje elevs visade flit i det praktiska arbetet och ådagalagda intresse för den teoretiska undervisningen. Vid Mölndals verkstadsskola utgjorde motsvarande belopp i genomsnitt 7 kronor 57 öre för elev och månad samt i Uddevalla omkring 12 kronor för elev och månad. Vid verkstadsskolan i Lysekil utdelades vidare under samma tid enligt uppgift omkring 50 kronor för elev och termin samt vid verkstadsskolan i Tönshammar i Gävleborgs län, vilken skola nämnda år var under uppförande delvis genom elevernas egen försorg, 15 kronor för elev och månad. Sistnämnda belopp bestreds av vederbörande landsting och är, då kommunbidrag icke utgå till eleverna, närmast att betrakta som ersättning härför. I övrigt förekommo icke i nämnvärd utsträckning arbetspremier vid ifrågavarande undervisningsanstalter.

De sakkunniga. Vid behandlingen av frågan om undervisningen i centrala verkstadsskolor (kap. 9) ha de sakkunniga uttalat, att de centrala verkstadsskolorna under inga förhållanden borde anse såsom sin uppgift att producera för produktionens egen skull. Skolorna borde däremot beredas tillfälle att åtaga sig en säljbar produktion av den omfattning, som krävdes för att undervisningen i skolorna skulle bli effektiv.

Redan dessa principer för undervisningens anordnande innebära en stark begränsning av verkstadsskolornas möjligheter att utdela arbetspremier, då det är av vinsten å den säljbara produktionen dessa utgå.

Den vinst, som likväl uppkommer i samband med försäljningsbar produktion, bör emellertid enligt de sakkunnigas mening i första hand användas till beredande av skäligen arbetspremier åt eleverna. Innan detta skett och, i den mån så är möjligt, lämpligt avsättning ägt rum till en arbetspremie-

reserv, böra vinstmedel icke användas till täckande av huvudmannens utgifter för skolverksamheten. Arbetspremierna böra utgöra en inkomstpost, med vilken den skötsamme eleven kan räkna, även om beloppen skulle bliva relativt små och växlande.

I nyssnämnda sammanhang (kap. 9) ha de sakkunniga vidare anført, att för befrämjande av en god utveckling för de centrala verkstadsskolorna det vore av utomordentlig vikt, att vid en verkstadsskolas start den största hänsyn toges till de företagare- och andra intressen, som rönte inflytande av den blivande skolan. Icke heller borde verkstadsskolorna från början givas allt för stor omfattning. Särskilt borde iakttagas, att icke omedelbart flera avdelningar anordnades i en och samma yrkesgren, om i förhållande till avsåttningsmöjligheterna därigenom den säljbara produktionen måste bliva av större omfattning. Vad de sakkunniga sålunda anført synes vara av betydelse även i nu förevarande sammanhang. Sett ur synpunkten av elevernas ekonomiska förhållanden vore det visserligen önskvärt, att arbetspremier kunde utgå till eleverna efter i huvudsak enahanda grunder som till exempel vid Stockholms verkstadsskolor. Därigenom skulle eleverna erhålla ett icke oväsentligt bidrag till sina utgifter. Men dylika arbetspremier förutsätta en relativt omfattande säljbar produktion, vilken som regel icke torde kunna åstadkommas utan allvarliga olägenheter i andra avseenden förrän efter mångårig, efter förhållandena anpassad verksamhet. Så har skett i Stockholm, men den successiva utvecklingen där har givetvis i hög grad underlättats av storstadens speciella omständigheter, till vilka motsvarighet måhända icke någonsin torde föreligga vid de centrala verkstadsskolorna.

De sakkunniga anse icke, att generella bestämmelser böra eller lämpligen kunna utfärdas beträffande grunderna för arbetspremier utbetalade vid de centrala verkstadsskolorna. Det torde få vara vederbörande skolstyrelses sak att efter förhållandena och enligt principer, som godkänts av den centrala yrkesskolledningen besluta om utdelningen. Enligt de sakkunnigas uppfattning bör dock tillses att, även om tillgängliga medel skulle lämna tillgång därtill, arbetspremier i allmänhet icke utgå efter förmånligare grunder än som tillämpas vid omförmälda verkstadsskolor i Stockholm. Med arbetspremier efter dylika normer synas eleverna böra kunna i huvudsak bestrida sådana utgifter under skoltiden, som i den inledande redogörelsen betecknats såsom »övriga utgifter». Men även med mindre dylika premier synas eleverna erhålla ett icke föraktligt bidrag till bestridande av nämnda utgifter. Av eventuellt ytterligare överskott å verksamheten bör härefter skäligt belopp komma till användning för något elevernas gemensamma ändamål, såsom studieresor och dylikt, varjämte lämpliga avsättningar böra ske till en arbetspremierfond. En dylik fond för utjämning av arbetspremierna skulle, om den kan komma till stånd, vara av stor betydelse under sådana tider, då arbetstillgången vid en verkstadsskola av en eller annan orsak sjunkit eller när antalet nyintagna elever i skolan är större än vanligt såsom till följd av nya parallellavdelningar under arbetslöshetstider. Skulle härefter ytterligare

vinstmedel vara disponibla, böra de tillfalla huvudmannen. Bestämmelser rörande här berörda förhållanden böra för varje särskild skola meddelas av den centrala yrkesskolledningen.

Bidrag av hemkommuner m. m.

I samband med igångsättandet av verkstadsskolorna för arbetslös ungdom infördes den principen, att vederbörande elevs hemkommun skulle bidra till elevens uppehälle vid skolan, resor m. m. med ett månatligt belopp av 15 kronor. Med få undantag ha dylika kommunbidrag hittills utgått till eleverna.

Därjämte ha några landsting samt landsorganisationen, stenindustriarbetareförbundet, kooperativa förbundet med flera organisationer lämnat större eller mindre bidrag till ifrågakommande elevers uppehälle.

De understöd, som sålunda utgått, ha emellertid i första hand varit att betrakta som understöd i samband med arbetslöshet. I de kommuner, från vilka ifrågakommande elever kommit, har tidigare som bekant under en följd av år före skolornas igångsättande rått en synnerligen omfattande arbetslöshet. Med hänsyn härtill ha eleverna vid sin ankomst till verkstadsskolorna varit i mer eller mindre utblottat tillstånd. En av skolledningarnas första uppgifter har förty varit att i stor utsträckning anskaffa erforderlig personlig utrustning för eleverna. En belysning av de extra ordinära förhållandena vid arbetslöshetsskolorna fås om de inledningsvis lämnade uppgifterna beträffande de för läsåret 1936—1937 beräknade kostnaderna för elevernas kläder vid arbetslöshetsskolorna jämföras med en från olika håll uttalad mening, att kostnaderna under skoltiden för underhåll och komplettering av en elevs från början normala personliga utrustning böra kunna stanna vid omkring 80 kronor om året.

För de centrala verkstadsskolornas del torde böra räknas med, att eleven vid inträdet i skolan skall ha normal utrustning kläder av olika slag. Den kostnad för kläder, resor och dylikt, som sålunda uppstår, blir då icke större än att den skäligen bör bestridas av eleven själv, dennes föräldrar eller närstående. De understöd i olika avseenden till ifrågakommande verkstadsskolor, som de sakkunniga i det föregående förordat, torde icke böra göras ännu rikligare genom understöd även i nu förevarande avseende.

Under åberopande av vad sålunda anförts och jämväl av andra anledningar anse de sakkunniga, att *obligatoriska* bidrag från elevernas hemkommuner icke böra ifrågakomma vid de centrala verkstadsskolorna.

Däremot bör det vara i vederbörande skollednings intresse att söka animera kommuner, enskilda personer och organisationer till att lämna understöd och bidrag till skolornas olika utgiftsändamål. Härom ha de sakkunniga redan uttalat sig i annat sammanhang (sid. 167).

Om en ny nödsituation såsom den tidigare omnämnda i exempelvis Bohuslän eller Västernorrland skulle uppkomma, torde i mån av behov särskilda åtgärder få övervägas. Till denna fråga återkomma de sakkunniga i kap. 20.

Kap. 15. Kostnaderna för stipendier av statsmedel.

I föregående kapitel ha de sakkunniga föreslagit, att vid de centrala verkstadsskolorna stipendier av statsmedel skola utgå med följande belopp för månad av undervisningstiden räknat, nämligen

till elever i första årskurs: med 50 kronor till elev av tredje behovsgraden, med 30 kronor till elev av andra behovsgraden och med 20 kronor till elev av första behovsgraden samt

till elever i andra och högre årskurs i yrkesavdelning, som omfattar minst 45 veckors undervisning om året: med högst 55 kronor, 35 kronor och 25 kronor för elev av tredje respektive andra och första behovsgraden.

För bedömande av de årliga kostnaderna för beredande av stipendier åt elever vid de blivande centrala verkstadsskolorna torde vissa slutsatser kunna dragas av förhållandena vid de lokala verkstadsskolorna samt vid folkhögskolor och lägre lantbruksundervisningsanstalter. Vissa i maj 1938 införskaffade uppgifter härom framgå av nedanstående tablå.

Undervisningsanstalter	Uppgifterna avse nedanstående tid	Hela antalet elever vidståendes tid	Antal elever, som tilldelats stipendium		De stipendieberättigade elevernas fördelning i behovsgrader					
					3:e		2:a		1:a	
			Antal	% ¹	Antal	% ²	Antal	% ²	Antal	% ²
Verkstadsskolor (ej arbetslöshetsskolor)	{ läsåret ³ 1937—38	—	969	—	552	57	118	12	299	31
Folkhögskolor	{ huvudkursen 1937—38	4 190	2 879	69	2 313	80	285	10	281	10
Lantmannaskolor	{ läsåret 1935—36	4 1456	979	67	729	74	115	12	135	14
Lanthushållsskolor	år 1936	1 190	791	66	627	79	84	11	80	10

¹ Av hela antalet elever.

² Av de stipendieberättigade eleverna.

³ Genom beslut, meddelade under tiden den 1 juli 1937—den 30 april 1938.

⁴ Elevantal vid läsårets slut.

För det ändamål, som avses i nu förevarande sammanhang, torde de ovan meddelade uppgifterna beträffande folkhögskolor samt lantmanna- och lant-hushållsskolor vara mest belysande. Vid dessa skolformer äro eleverna i stor utsträckning — liksom torde bli fallet vid de centrala verkstadsskolorna — inackorderade vid skolorna. Såsom redan tidigare framhållits, äro eleverna vid de lokala verkstadsskolorna däremot i regel bosatta å skolorten, vilket i hög grad påverkar stipendiebehovet för dessa elever.

Av tablån framgår sålunda beträffande eleverna vid folkhögskolornas huvudkurser läsåret 1937—1938, att av eleverna vid kurserna 69 % erhöilo stipendier av statsmedel, därav 80 % i tredje (högsta) behovsgraden samt 10 % i vardera andra och första behovsgraden. I fråga om lantmanna- och lanthus-hållsskolorna avveko förhållandena i nämnda avseenden ej i mera betydande grad.

De sakkunniga anse sig kunna i det följande tillämpa sistnämnda procenttal vid bedömandet av anslagsbehovet till stipendier vid de blivande centrala verkstadsskolorna. De sakkunniga gå därvid liksom tidigare i annat sammanhang ut ifrån en central verkstadsskola, omfattande 10 yrkesavdelningar med tillhoppa 153 elever, som lika fördelas å två årskurser om vardera 11 månader. Vidare förutsätta de sakkunniga beträffande stipendiebeloppens storlek, att inom varje behovsgrad stipendierna i genomsnitt understiga maximistipendiet i behovsgraden med fem kronor för månad.

Under ovannämnda förutsättningar skulle det för varje central verkstadsskola *erforderliga årliga stipendieanslaget*, därest stipendier till eleverna bestämmas utgå i enlighet med de av de sakkunniga i föregående kapitel förordade grunderna, kunna beräknas till *omkring 50 000 kronor*. Därest sålunda en central verkstadsskola skulle upprättas i genomsnitt i varje län utom Gotlands län, skulle det årliga anslagsbehovet i nu förevarande avseende under ovannämnda förutsättningar uppgå till sammanlagt *1 150 000 kronor*.

Kap. 16. Den centrala statliga ledningen av yrkesskolväsendet.

Enligt de för verkstadsskoleutredningen meddelade direktiven har utredningen haft att taga ställning till frågan, huruvida anordningar borde vidtagas för att giva statsmyndigheterna bättre möjligheter att följa och överblicka verkstadsskolornas för arbetslös ungdom verksamhet.

I den skrivelse till chefen för ecklesiastikdepartementet, varmed verkstadsskoleutredningen överlämnar detta betänkande, har utredningen närmare redogjort för de framställningar och åtgärder i övrigt, som den företagit i syfte att provisoriskt reglera förhållandena vid nämnda arbetslöshetsskolor.

Sin första närmare prövning av ifrågavarande verkstadsskolors organisation och verksamhet hade utredningen tillfälle företaga i samband med avgivandet av det i nämnda skrivelse omförmälda utlåtandet den 27 oktober 1937 rörande anslag till skolorna för budgetåret 1938/1939. Redan vid denna prövning kom utredningen till den bestämda uppfattningen, att den centrala ledning, som utövades av skolöverstyrelsen, borde provisoriskt förstärkas på det sätt, att verkstadsskolorna för arbetslös ungdom ställdes under tillsyn av en särskild inspektör. På grund härav föreslog utredningen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 november 1937, att en särskild tillfällig befattning inom skolöverstyrelsen såsom inspektör för sagda skolor skulle tillskapas, om möjligt redan från och med den 1 januari 1938. Genom beslut den 26 november 1937 förordnade Kungl. Maj:t i enlighet med utredningens förslag. Enligt beslut av 1938 års riksdag består sagda provisoriska anordning även under budgetåret 1938/1939.

I det betänkande, som de sakkunniga för utredning av frågan om skolöverstyrelsens organisation under sommaren 1938 avgivit (statens offentliga utredningar 1938: 14), har sedermera föreslagits, att den centrala ledningen av yrkesskolväsendet alltfört skulle kvarbliva hos skolöverstyrelsen. Vissa åtgärder i syfte att förbättra samarbetet mellan skolöverstyrelsen samt näringsliv och arbetsmarknad ha dock förordats. Beträffande ovannämnda inspektörsbefattning har framhållits, att spørgsmålet lämpligen borde anstå, tills verkstadsskoleutredningen slutfört sitt uppdrag och förslag i sinom tid förelades riksdagen angående verkstadsskolornas för arbetslös ungdom organisation.

Verkstadsskoleutredningen — som i kap. 18 och 19 upptagit spörsmålen om ifrågavarande verkstadsskolors för arbetslös ungdom inlemmande i ett centralt verkstadsskolesystem och som därvid utgått ifrån, att någon omorganisation av skolorna icke kommer till stånd förrän tidigast från och med den 1 juli 1940 — förordar, att den tillfälliga befattningen inom skolöverstyrelsen såsom inspektör för nämnda verkstadsskolor i varje fall bibehålles även under budgetåret 1939/1940. Huruvida befattningen bör bibehållas jämväl efter utgången av sagda budgetår, torde böra framdeles prövas med hänsyn till dels de beslut beträffande arbetslöshetsskolorna, som må komma att dessförinnan fattas av statsmakterna, dels ock resultaten av den fortsatta behandlingen av frågan om organisationen av den centrala ledningen av yrkesskolväsendet.

Under sitt utredningsarbete har verkstadsskoleutredningen givetvis även haft att taga ställning till frågan om de uppgifter, som böra ankomma på den centrala statliga tillsynsmyndigheten i avseende å ledningen av en eventuell organisation med centrala verkstadsskolor. Utredningen har därvid icke kunnat undgå att till diskussion upptaga spörsmålet, huruvida skolöverstyrelsen vore organiserad på ett tillfredsställande sätt för fullgörande av ifrågavarande uppgifter. Vid dessa överväganden har utredningen givetvis varit medveten om, att spörsmålet om den centrala ledningen av yrkesskolväsendet samtidigt varit föremål för behandling av ovannämnda sakkunniga för utredning av frågan angående skolöverstyrelsens organisation, och att det med hänsyn härtill kunde ifrågasättas, om icke spörsmålet om den centrala ledningen av verkstadsskolorna, i den mån fråga vore om dess organisation, borde anses falla utanför området för verkstadsskoleutredningens uppdrag, så mycket mer som i utredningens direktiv intet vore nämnt om nämnda spörsmål.

Sedan verkstadsskoleutredningen sedermera haft tillfälle taga del av de förslag rörande skolöverstyrelsens organisation, som framlagts av nyssnämnda sakkunniga, har utredningen emellertid — med utgångspunkt i första rummet från vad nämnda sakkunniga anfört i fråga om den ovanberörda inspektörsbefattningen — haft anledning taga hithörande frågor under förnyat övervägande.

De nämnda sakkunniga ha i sitt förslag beträffande den centrala ledningen för yrkesskolväsendet ansett, att föreliggande behov av en nära kontakt mellan denna ledning å ena samt näringsliv och arbetsmarknad å den andra sidan skulle kunna tillgodoses inom skolöverstyrelsens nuvarande organisationsform, därest till överstyrelsen anknötes en överstyrelsens yrkesskolnämnd med främsta uppgift att förverkliga »det erforderliga samarbetet mellan skolöverstyrelsens yrkesskolavdelning och representanter för de arbetsområden, för vilka yrkesskolor äro inrättade».

Verkstadsskoleutredningen har för sin del kommit till den uppfattningen,

att omförmälda yrkesskolnämnd med den organisation, som föreslagits för densamma, icke i tillräcklig grad kan tänkas fylla de krav, vilka i ovan angivna avseenden måste ställas på densamma. Förty anser utredningen ifrågavarande förslag om skolöverstyrelsens framtida organisation icke vara ägnat att lösa spörsmålet om den centrala statliga yrkesskolledningens organisation. Utredningen har på grund därav i skrivelse till chefen för ecklesiastikdepartementet den 16 augusti 1938 hemställt om åtgärder för vidtagande av en skyndsamt ny utredning rörande sistnämnda organisationsfråga. I denna skrivelse har utredningen framhållit, att det sätt, varpå den centrala ledningen för yrkesskolväsendet kunde fullgöra sina uppgifter, bleve av avgörande betydelse för spörsmålet, om det i utredningens direktiv ifrågasatta systemet med centrala verkstadsskolor skulle fungera på ett tillfredsställande sätt, samt att den centrala ledningens möjligheter i sagda avseende bleve i hög grad ett problem om dess organisation; vissa av de spörsmål, varom talades i utredningens direktiv, vore i själva verket frågor om en effektiv central ledning.

Genom beslut den 22 september 1938 har Kungl. Maj:t uppdragit åt verkstadsskoleutredningen att utreda frågan om den centrala ledningen av yrkesskolväsendet. De sakkunniga komma senare att avgiva utlåtande med anledning av detta uppdrag men vilja likväl erinra om följande.

I olika sammanhang i det föregående har verkstadsskoleutredningen berört frågor om planläggningen för och utbyggandet av centrala verkstadsskolor, undervisningen och produktionen vid skolorna, samarbetet mellan skolorna samt näringsliv och arbetsmarknad och dylikt. I det närmast följande vill verkstadsskoleutredningen något uppehålla sig vid spörsmålet angående den centrala statliga skolledningens uppgifter i nämnda och andra avseenden.

I de för verkstadsskoleutredningen meddelade direktiven framhålles bland annat, att vid uppbyggandet av det tänkta skolsystemet med centralskolor för verkstadsskoleutbildning, omspännande hela landet, det självfallet måste vara angeläget att noga beakta näringslivets behov av yrkesutbildad arbetskraft inom olika fack och, så vitt görligt är, giva organisationen en sådan grad av smidighet, att en anpassning kan ske efter mera bestämda förskjutningar i detta behov.

Enligt utredningens uppfattning är emellertid denna fråga om anpassning icke ett spörsmål, som i huvudsak kan lösas genom en gång för alla vidtagna åtgärder i avseende å skolorganisationen, utan främst en fråga om en ständigt fortgående kontakt med näringslivet och på grund härav vidtagna ändringar i fråga om de kurser, som böra anordnas, kursplaner m. m. I dessa avseenden vill verkstadsskoleutredningen tillåta sig citera några avsnitt i utredningens ovannämnda skrivelse av den 16 augusti 1938. Några mera allmänna synpunkter — delvis antydda redan i det föregående (jfr bland

annat kap. 7) — ha sålunda där framhållits i följande uttalande, som ansluter sig till det som, enligt vad ovan sagts, angivits i utredningens direktiv.

»Varje anordning i fråga om yrkesundervisningen måste givetvis ske i nära samarbete med representanter för näringslivet och under ständigt beaktande av dettas behov av yrkesutbildad arbetskraft. I viss mån tillgodoses dessa synpunkter genom de bestämmelser, som redan meddelats eller som komma att av verkstadsskoleutredningen föreslås rörande skolstyrelsernas sammansättning m. m. Emellertid måste även vid den centrala handläggningen av ärenden rörande yrkesundervisningen tillses, att arbetsmarknadssynpunkter bli till fullo beaktade. Men om detta gäller redan vid beslut om enstaka åtgärder av mera lokal betoning, framträder kravet på en med näringslivet nära samarbetande central ledning så mycket starkare, då fråga är om ett hela landet omspännande system av yrkesutbildningsanstalter. Ett sådant system kan nämligen icke skapas utan en överblick över landets totala behov av yrkesutbildad arbetskraft inom varje särskilt fack, av den yrkesutbildning, som kommit till stånd genom företagarnas egna anordningar, och av det behov, som sålunda ytterligare kan göra sig gällande. Givetvis är det icke möjligt att exakt fatställa detta behov. Just på grund härav förutsätter emellertid den ungefärliga uppskattning av behovet, vilken måste komma till stånd, ständig kontakt mellan den centrala ledningen för yrkesskolväsendet och representanter för näringslivet. Detta samarbete synes så mycket angelägnare, som de förändringar, näringslivet är underkastat, nödvändiga göra en ständigt förnyad omprövning av behovet och inriktningen av yrkesutbildningen. Visserligen kunna med hänsyn till de avsevärda kostnaderna för mera stadigvarande undervisningsmateriel m. m. tillfälliga fluktuationer i näringslivet rimligen ej medföra en omläggning av yrkesskolväsendet, men dels bör detta — såsom också framhållits i verkstadsskoleutredningens direktiv — givas en sådan smidighet, att i görligaste män hänsyn tages till mera stadigvarande förändringar i näringslivet, dels bör en viss anpassning kunna ske med hänsyn till nödvändigheten att under arbetslöshetstider provisoriskt utvidga verkstadsskoleverksamheten.

Det sagda nödvändiggör en ingående kännedom om arbetsmarknadsförhållanden och på grund härav en ständig kontakt mellan den centrala ledningen av yrkesskolväsendet och representanter för näringslivet och för organisationerna på arbetsmarknaden.»

Till ytterligare belysning av det ovan anförda framhöll verkstadsskoleutredningen i nämnda skrivelse vidare bland annat följande.

»Till de grundläggande spörsmålen beträffande verkstadsskolornas möjligheter att meddela verklig yrkesutbildning höra frågorna om erhållande av produktiva arbetsuppgifter för eleverna och dessas placering för fortsatt utbildning på arbetsmarknaden. Givet är, att det i första rummet är vederbörande skolstyrelse, som har att söka komma till rätta med nämnda spör-

mål. Man har också sökt underlätta överenskommelser härom med näringsidkare och arbetare genom att bereda representanter för dessa plats i skolstyrelserna. Men i vissa fall måste dylika spörsmål komma att gälla för hela landet gemensamma förhållanden och nödvändigögra gemensam överläggning med riksorganisationerna på näringslivets och arbetsmarknadens områden.»

Härefter har verkstadsskoleutredningen i skrivelsen framhållit sin uppfattning, att yrkesskolväsendet under arbetslöshetstider bör i görligaste mån utvidgas såväl inom ramen för den befintliga skolorganisationen som genom anordnandet i statlig regi av provisoriska skolor och kurser, vilka synpunkter utredningen i förevarande betänkande närmare utvecklat i kap. 20. Beträffande ledningen av ifrågavarande provisoriska anordningar har utredningen — med påpekande av att statens arbetslöshetskommission i skilda sammanhang ansett sig böra betona, att kommissionen icke vore organiserad för handhavandet av någon omfattande undervisningsverksamhet — vidare anfört följande.

»Redan det förhållandet, att vissa på så sätt provisoriskt startade skolor sedermera kunna komma att bibehållas som ordinarie skolor (givetvis då i kommunal regi) gör, att även sådana provisoriska skolor böra stå under samma centrala ledning som övriga yrkesundervisningsanstalter. Även om man bortser härifrån bör emellertid — såsom av arbetslöshetskommissionen, enligt vad ovan påpekats, blivit framhållet — icke minst med hänsyn till det nödvändiga sammanhanget mellan likartade åtgärder och till verksamhetens rationella anordnande, yrkesutbildning av denna provisoriska karaktär omhänderhas av den sakkunniga centrala yrkesskolmyndigheten och icke av organ, vilkas uppgifter i huvudsak måste anses ligga på andra områden.

Såsom verkstadsskoleutredningen ovan framhållit, har utredningen redan tidigare kommit till den uppfattningen, att den centrala ledningen för de nuvarande verkstadsskolorna för arbetslös ungdom icke fungerade på ett tillfredsställande sätt. Utredningen är fullt medveten om de speciella svårigheterna i detta fall: den hastiga improvisationen av dessa skolor, bristen på klara bestämmelser, otillräckligheten av personal inom skolöverstyrelsen för de nya uppgifter, som ålades överstyrelsen m. m. Utredningen vill emellertid betona att — även om klarare riktlinjer uppdragas för en framtida dylik verksamhet — liknande svårigheter måste uppkomma vid varje kris, svårigheter, som måste bli så mycket större, om den centrala myndigheten för yrkesskolväsendet skulle — såsom utredningen ifrågasätter — övertaga den yrkesutbildningsverksamhet, som vid den senaste krisen och i viss mån alltjämt omhänderhaves av statens arbetslöshetskommission.»

Ytterligare vill verkstadsskoleutredningen framhålla vikten av, att den centrala statliga ledningen av yrkesskolväsendet redan under »normala»

tider på arbetsmarknaden, i den mån så är möjligt, vidtager erforderliga åtgärder till förberedande av de uppgifter, som kunna komma att åvila den samma under tider av mera omfattande arbetslöshet. Vid uppgörande av plan rörande den centrala ledningens organisation bör hänsyn tagas härtill.

I detta sammanhang vill utredningen slutligen anföra följande beträffande en till utredningen överlämnad skrivelse av den 29 september 1937, vari skolöverstyrelsen hemställt om anslag å 10 000 kronor till utarbetande genom särskilt tillkallade experter av *normalförteckning* rörande för olika yrken erforderlig verkstadsutrustning och övrig teknisk undervisningsmateriel. Överstyrelsen har i skrivelsen anfört, att med den omfattning, verkstadsskoleväsendet erhållit, det blivit förenat med allt större svårigheter att från fall till fall anlita fackligt sakkunniga vid handläggningen av hithörande ärenden, särskilt med hänsyn till den mångfald olikartade önskemål från skolornas ledare, som framkomme i fråga om skolverkstädernas tekniska utrustning. Skolledningarnas och yrkeslärarnas personliga synpunkter syntes ofta leda till en alltför uppdriven fordran på fullständighet i utrustningen, även om denna icke vore till gagn för utbildningen och icke svarade mot kostnaden.

Verkstadsskoleutredningen delar till fullo skolöverstyrelsens i den sista satsen anförda synpunkter. Självfallet bör ock den centrala ledningen för yrkesskolväsendet ha tillgång till det material, som ger myndigheten förutsättningar för att i samråd med speciellt tillkallade sakkunniga till fyllest bedöma förekommande frågor om utrustning med undervisningsmateriel och dylikt. Emellertid anser sig utredningen nu kunna nöja sig med att uttala, att den vid avgivande av förslag rörande omorganisationen av den centrala ledningen kommer att taga hänsyn till detta spörsmål av ekonomisk natur.

YRKESUTBILDNINGEN UNDER ARBETS- LÖSHETSTIDER

Kap. 17. Tillkomsten och utvecklingen av de nuvarande verkstadsskolorna för arbetslös ungdom.

I kap. 1 ha de sakkunniga redogjort för de förhållanden, under vilka verkstadsskolorna för arbetslös ungdom tillkommit. När de sakkunniga i det följande lämna en närmare redogörelse för varje särskild verkstadsskolas tillkomst och utveckling — vilken redogörelse de sakkunniga av flera skäl anse sig böra göra ganska uttömmande — anknyta de till de sålunda redan meddelade uppgifterna.

1. Verkstadsskolan i Karlskrona i Blekinge län.

Sedan skolöverstyrelsen, såsom i annat sammanhang berörts, under hösten 1935 erhållit regeringens uppdrag att med vederbörande lokala myndigheter upptaga förhandlingar om anordnande av verkstadsskolor för arbetslös ungdom i åldern 16—25 år, hemställde på överstyrelsens uppdrag rektorn vid Karlskrona stads skolor för yrkesundervisning O. W. Andersson i skrivelse till Blekinge läns landstings förvaltningsutskott den 17 oktober 1935 — under framhållande av att frågan om de ungas yrkesutbildning blivit aktualiserad av rådande ungdomsarbetslöshet i länet — att förvaltningsutskottet måtte företaga utredning rörande möjligheterna att inrätta en verkstadsskola för länet. I skrivelsen åberopades, att en representant för skolöverstyrelsen uttalat, att kostnaderna för en dylik verkstadsskolas första utrustning helt skulle bestridas av staten, men att landstinget skulle hava att i fortsättningen med bidrag av statsmedel underhålla skolan. Vid sammanträde den 24 oktober 1935 tillsatte härefter förvaltningsutskottet en kommitté för frågans utredning.

Emellertid tillfrågades jämväl styrelsen för Karlskrona stads skolor för yrkesundervisning, huruvida styrelsen hade intresse för anordnande av sådan verkstadsskoleutbildning, som enligt regeringens önskan borde komma till stånd för lindrande av arbetslösheten bland den manliga ungdomen i Blekinge län. Sistnämnda yrkesskolor, som inrättats år 1921, omfattade hösten 1935 dels lärlings- och yrkesskolor med undervisning för ett flertal yrkes-

områden, dels i anslutning till lärlingsskolan särskilda kurser för äldre, dels en ettårig handelskurs, dels ock en ettårig kurs för skeppskochar.

Frågan om en verkstadsskolas anordnande vid Karlskrona stads skolor för yrkesundervisning hade emellertid redan tidigare blivit aktuell. Efter framställning av yrkesskolstyrelsen hade nämligen stadsfullmäktige i staden vid sammanträde den 27 juni 1935 uppdragit åt drätselkammaren därstädes att tillsammans med representanter för yrkesskolstyrelsen och styrelsen för kommunala flickskolan verkställa utredning av frågan om yrkesskolornas behov av lokaler för bland annat en redan då planerad verkstadsskola ävensom av behovet av skolkökslokaler för den kommunala flickskolan.

En med anledning härav verkställd utredning, vid vilken jämväl den senare väckta frågan om verkstadsskoleutbildning för arbetslös ungdom från hela Blekinge län tagits i beaktande, gav vid handen, att två aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet tillhöriga tomter, nr:ris 7 och 12 i kvarteret Lindblad i Karlskrona, kunde av staden förvärfvas för ändamålet, samt att samtliga grenar av den kommunala yrkesundervisningen kunde successivt förläggas till dessa fastigheter, varefter yrkesskolornas ditillsvarande lokaler bleve disponibla för andra kommunala behov. Vid sin behandling av ärendet uttalade drätselkammaren bland annat, att kammaren vore väl medveten om att, utöver vad verkstadsskolans ifrågasatta inrättande kunde komma att kosta, det erfordrades högst betydande belopp för att kunna till fastigheterna förlägga övriga delar av yrkesundervisningen, varom närmare förslag i sinom tid komme att framläggas.

Efter framställning av yrkesskolstyrelsen i november 1935 beslöto stadsfullmäktige härefter vid sammanträde den 3 november 1935 bland annat, att i enlighet med bestämmelserna i gällande yrkesskolstadga snarast möjligt inrätta en verkstadsskola, omfattande yrkesavdelningar för metallarbetare, automobilmekaniker, elektromekaniker, snickare, murare, målare samt bleck- och plåtslagare, vilken verkstadsskola skulle infogas i stadens yrkesskolorganisation, att för tillgodoseende av verkstadsskolans och stadens yrkesskolors eljest föreliggande lokalbehov inköpa omförmälda fastigheter i kvarteret Lindblad för en köpesumma av 155 000 kronor, samt att på närmare angivna villkor elever från länets landsbygd skulle äga tillträde till verkstadsskolan.

Sedan fastighetsköpet avslutats, förbereddes undervisningens igångsättande genom att i samråd med vederbörande arbetslöshetskommittéer arbetslösa stenhuggare och stenhuggarsöner i Blekinge län uttogos till elever. Det bestämdes därvid, att eleverna icke skulle erlægga några som helst skolavgifter, men att vederbörande hemkommuner skulle bidra till elevernas uppehälle under skoltiden med 15 kronor för elev och månad.

Den 7 januari 1936 påbörjades härefter undervisningen vid verkstadsskolan med en yrkesavdelning för murare. Under tiden februari—april 1936 igångsattes vidare två avdelningar för träarbetare (byggnadssnickare

**Elevantal samt yrkesavdelningarnas fördelning å yrken läsåret 1938—1939
vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom.**

Verkstadsskola	Antal elever, för vilket verkstadsskolan är beräknad	Antal yrkesavdelningar för																					
		automobilmekaniker	bleck- och plåtslagare	byggnadsnickare	cement- och asfaltarbetare	elektriker	gjutare	inredningsnickare	instrumentmakare	kockar	maskinsnickare	metallarbetare	modellnickare	motorskötare	murare	målare	möbelsnickare	skräddare	smeder	svetsare	tapetserare	värme- och sanitetsmontörer	Summa
Karlskrona.....	195	1	1	1	1	1	—	—	—	—	2	—	—	1	1	1	—	1	—	1	1	1	13
Mölndal.....	209	1	—	—	—	2	—	1	1	—	2	1	—	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15
Lysekil.....	80	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	6
Uddevalla.....	243	—	2	1	—	1	—	1	—	—	3	—	1	1	1	1	1	—	—	—	1	—	16
Arvika och Älvåsen....	85	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	6
Gimo.....	64	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	4
Tönshamar.....	120	—	1	1	—	1	—	—	—	—	2	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	8
Sandö och Sundsvall...	240	2	1	1	—	1	—	—	1	—	1	—	—	2	1	2	—	2	—	—	—	1	16
Byske.....	90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	6
Summa	1 326	4	5	5	1	6	1	3	1	1	19	1	1	8	6	9	2	6	1	3	6	90	

¹ Undervisning meddelas även i båtbyggeri.

samt möbel- och inredningsnickare), två avdelningar för metallarbetare, en avdelning för elektriker, en avdelning för målare, en avdelning för bleck- och plåtslagare samt en avdelning för automobilmekaniker. Antalet elever i nämnda 9 avdelningar utgjorde 135, av vilka 134 voro från stenhuggeridistriktet i länet.

Sedermera har antalet yrkesavdelningar vid verkstadsskolan något utökats, nämligen under budgetåret 1936/1937 med en avdelning för cement- och asfaltarbetare samt under budgetåret 1937/1938 med en avdelning för värme- och sanitetsmontörer.

Under budgetåret 1938/1939 torde samtliga ovanstående 11 yrkesavdelningar ävensom en avdelning för tapetserare samt en avdelning för smeder komma att upprätthållas. Förteckning över dessa avdelningar samt uppgift å det beräknade elevantalet återfinnas i ovanstående tabell.

Med anledning av de åtgärder för anordnande av verkstadsskoleutbildning för arbetslös manlig ungdom, som sålunda vidtogos av Karlskrona stad, beslöt landstingets förvaltningsutskott den 15 juli 1936 att för sin del icke vidtaga några ytterligare åtgärder i frågan. Verkstadsskolan i Karlskrona kom sålunda, emot vad som ursprungligen avsetts, att till huvudman få Karlskrona stad och icke Blekinge läns landsting.

Lokalförhållanden. Undervisningen vid yrkes- och lärlingssskolorna i Karlskrona var före verkstadsskolans tillkomst huvudsakligen förlagd till dels en för yrkesskolorna avsedd fastighet vid Ronnebygatan, dels vissa för stadens folkskolor avsedda lokaler och dels förhyrda lokaler.

På de tomter, nr:ris 7 och 12 i kvarteret Lindblad, vilka sedermera utökats med tomten nr 8 i samma kvarter, funnos vid förvärvet två äldre stenbyggnader, av vilka den ena genom verkstadsskoleelevernas försorg helt ombyggs till verkstadslokaler och den andra, avsedd bland annat för kontorslokaler och lokaler för teoriundervisning, för närvarande står under sådan ombyggnad. Därjämte hava eleverna å tomterna uppfört en helt ny byggnad, liksom den förstnämnda avsedd till verkstadslokaler. Innan föreliggande byggnadsprogram helt avslutats, vilket för närvarande beräknas hava skett år 1942, komma ytterligare byggnader att genom elevernas försorg uppföras på ifrågavarande tomter för yrkesskolornas och andra kommunala behov.

De totala byggnadskostnaderna för redan verkställda och planerade arbeten i kvarteret Lindblad — vilka, därest arbetena skulle hava utförts i öppna marknaden, beräknats uppgå till omkring 880 000 kronor — torde tack vare de arbeten, som utföras av eleverna, enligt vad yrkesskolstyrelsen upplyst komma att stanna vid omkring 400 000 kronor.

Sedan undervisningen vid ifrågavarande verkstadsskola i sin helhet överflyttats till de nyförvärvade fastigheterna, torde skolan komma att delvis gemensamt med stadens övriga skolor för yrkesundervisning disponera i huvudsak följande utrymmen, nämligen

	Lokalerna avsedda för nedanstående elevantal	Golvytta m ²
1. Verkstadslokaler för 13 yrkesavdelningar ävensom för undervisning i svetsning och verktygsskötsel	195	1 825
2. Lokaler för teoriundervisning: 27 lärosalar	810	1 494
3. Kontorslokaler: rektors- och styrelserum samt övriga kontorslokaler	—	138
4. Övriga lokaler: gymnastiksal, frukostrum, lärarrum samt förrådsrum	—	1 000
Summa	1 005	4 457

Ekonomiska förhållanden. Till uppehållande av verksamheten vid ifrågavarande verkstadsskola för arbetslös ungdom hava utgått statsanslag m. fl. understöd i enlighet med följande uppgifter.

a) *Statsanslag*, beviljade genom beslut av Kungl. Maj:t till och med den 30 september 1938.

Budgetår	Statsunderstöd till						Summa understöd	Stipendieanslag
	avlöning till rektor och övriga lärare	administrationskostnader	undervisningsmateriel		inventariekostnader	sjukvårds- och olycksfallsförsäkringskostnader		
			stadigvarande	underhåll och förbrukning				
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1935/1936	17 255	2 600	100 000	2 500	2 854	1 100	126 309	28 657
1936/1937	51 051	6 900	73 659	9 500	3 247	5 000	149 357	99 630
1937/1938	70 432	9 000	60 200	16 000	1 900	6 000	163 532	90 645
1938/1939	77 640	10 200	62 000	16 000	2 400	3 250	171 490	—
Summa kr.	216 378	28 700	295 859	44 000	10 401	15 350	610 688	218 932

b) *Landstingsanslag.* Såsom bidrag till bestridande av verkstadsskolans lokalkostnader har Blekinge läns landsting beviljat anslag

för år 1937 med kronor 3 000
 » » 1938 » » 5 000

Summa kronor 8 000

Därutöver har landstinget för år 1938 beviljat ett anslag av 6 000 kronor såsom bidrag till inköp av kläder åt elever från länets landsbygd.

c) *Anslag från Karlskrona stad.* Enligt uppgift från ledningen för ifrågasvarande verkstadsskola kunna Karlskrona stads bidrag till de årliga driftskostnaderna för skolan beräknas till följande belopp, nämligen

för år 1936 kronor 2 710
 » » 1937 » 4 539
 » » 1938 » 2 093

Summa kronor 9 342.

d) *Övriga kommuners bidrag.* Såsom redan berörts hava enligt överenskommelse vid elevuttagningen vederbörande hemkommuner bidragit till elevernas uppehälle vid skolan med 15 kronor för elev och månad. Dessa bidrag hava varit att betrakta såsom nödhjälpsbidrag och i första hand använts till elevernas personliga utgifter under skoltiden.

e) *Gåvor av organisationer m. fl.* Såsom bidrag till elevernas uppehälle hava verkstadsskolorna fått emottaga icke obetydliga gåvor från olika håll. Till inköp av kläder åt eleverna hava sålunda landsorganisationen, kooperativa förbundet och svenska väg- och vattenbyggnadsarbetareförbundet genom förmedling av svenska stenindustriarbetareförbundet överlämnat tillhopa 16 377 kronor.

2. Verkstadsskolorna i Göteborgs och Bohus län.

På grund av sitt uppdrag att med vederbörande lokala myndigheter upptaga förhandlingar om anordnande av verkstadsskolor för arbetslös ungdom i åldern 16—25 år, begärde skolöverstyrelsen i skrivelse den 17 oktober 1935 Göteborgs och Bohus läns landstings medverkan till upprättande av dylika verkstadsskolor, avsedda företrädesvis för ungdom från stenhuggeridistriktet i Bohuslän. Sedan en med anledning härav av landstingets förvaltningsutskott verkställd förberedande utredning beträffande lämpliga undervisningslokaler, inkvarteringsmöjligheter m. m. utvisat, att vissa förutsättningar för anordnande av sådana verkstadsskolor funnes i Strömstad för 40—50 elever, i Lysekil för högst 34 elever och i Uddevalla för omkring 150 elever, tillsatte förvaltningsutskottet vid sammanträde den 2 november 1935 en särskild kommitté för frågans närmare utredning. Nämda kommitté avgav sedermera i en den 26 november 1935 dagtecknad skrivelse utredning och förslag i ämnet.

Enligt kommitténs förslag skulle verkstadsskolor för arbetslös ungdom förläggas till städerna Mölndal, Lysekil och Uddevalla. Dessa förläggningsplatser ansågos ur olika synpunkter fördelaktiga, ej minst därför att man räknade med relativt goda möjligheter att bereda avgående elever från skolor å nämnda orter anställning inom yrkeslivet. Särskilt Mölndal och Uddevalla samt i någon mån även Lysekil vore nämligen belägna inom industriområden. Tanken på en verkstadsskola i Strömstad hade däremot uppgivits med hänsyn dels till lokalkostnaderna, som beräknades ställa sig högre därstädes än å de föreslagna platserna, och dels till svårigheten att få en verkstadsskola i Strömstad i direkt kontakt med industrien.

De förhandlingar, som kommittén fört i frågan, hade lett till erbjudanden från vederbörande myndigheter i Mölndal, Lysekil och Uddevalla, att yrkesskolstyrelserna eller andra lämpliga organ i respektive städer skulle övertaga ledningen av de planerade verkstadsskolorna därstädes. Skolorna skulle därigenom kunna komma i gång snabbt, och landstingets kostnader för verkstadsskoleväsendet skulle kunna inskränkas till bidrag till utgifterna för lokalhyror (inklusive värme och lyse).

Vid sammanträde den 27 november 1935 beslöt härefter förvaltningsutskottet att acceptera sistnämnda tre städers erbjudanden samt bevilja vissa anslag till hyresbidrag, dock under förutsättning att ett belopp — statsstipendier och eventuella arbetspremier inräknade — av minst 75 kronor för elev och månad ställdes till förfogande från annat håll till elevernas underhåll och personliga behov. För sistnämnda ändamål beslöt förvaltningsutskottet att såsom villkor för elevs intagning i någon av ifrågavarande verkstadsskolor skulle gälla, att vederbörande hemkommun förband sig att bidra till elevens uppehälle med 15 kronor i månaden, vilket belopp ansågs erforderligt utöver de stipendier av statsmedel, som påräknades.

Den av förvaltningsutskottet tillsatta utredningskommittén uttog härefter, sedan vederbörande kommuner avgivit förbindelser i nyssnämnda hänseende, sammanlagt 345 ungdomar huvudsakligen från stenhuggeridistriktet till elever vid de planerade verkstadsskolorna, av vilka 158 avsågos för skolorna i Mölndal, 28 för Lysekil och 159 för Uddevalla.

Utöver anslag till hyresändamål har landstinget sedermera beviljat medel även till inköp av kläder åt eleverna, vilka till följd av rådande nöd i stenhuggeridistriktet i stor utsträckning voro i mer eller mindre utblottat tillstånd. Till en närmare redogörelse härför och för de ekonomiska förhållandena i övrigt återkomma de sakkunniga i det följande.

Genom de åtgärder, som sålunda beslötos, kommo jämväl arbetslöshetsskolorna i Göteborgs och Bohus län icke, såsom statsmakterna avsett, att ställas under landstingets huvudmannaskap. Det blev i stället enskilda kommuner, som fingo det närmaste ansvaret för skolorna.

Frågan om det framtida huvudmannaskapet för ifrågavarande verkstadsskolor upptogs emellertid redan vid 1936 års lagtima möte med landstinget, där en motion väcktes angående verkstadsskolornas fortsatta ställning. I motionen framhölls bland annat, att verkstadsskolornas anknytning till i ovan nämnda städer redan befintliga anstalter för yrkesundervisning inneburit vissa fördelar i samband med skolornas igångsättande så skyndsamt som möjligt, men att det syntes kunna starkt ifrågasättas, huruvida den sålunda valda organisationsformen vore den för framtiden mest lämpliga och ändamålsenliga. Med den stora anslutning verkstadsskolorna fått, yttrade motionärerna vidare, syntes ifrågavarande verkstadsskolor i allmänhet utgöra en för stor apparat för primärkommunerna. Författningsbestämmelserna om styrelseval m. m. hade icke heller tagit sikte på det förhållandet, att eleverna i dessa verkstadsskolor till övervägande del kommo från andra orter än skolornas respektive förläggningssorter. Man hade vidare anledning tro, att vissa kostnader skulle uppstå för verkstadsskolornas drift, vilka icke komme att täckas med statsmedel. De förhöjda statsbidragen till verkstadsskolorna vore dessutom av provisorisk natur. Motionärerna ansågo det oundgängligen nödvändigt, att landstinget, om icke förr så efter provisorietidens slut, ställde sig såsom huvudman för verkstadsskolorna, vilka syntes bliva behöfliga jämväl för framtiden, samt hemställde, att landstinget måtte låta verkställa en förut-sättningslös utredning om yrkesundervisningens framtida ordnande i länet och att densamma måtte föreläggas 1937 års urtima landsting.

Landstinget avsåg emellertid motionen men uppdrog åt förvaltningsutskottets finansavdelning att, om så skulle prövas bliva av behovet påkallat, föranstalta om utredning.

De sakkunniga övergå härefter till en redogörelse för tillkomsten och utvecklingen av de särskilda arbetslöshetsskolorna i Göteborgs och Bohus län.

Verkstadsskolan i Mölndal.

De kommunala skolor för yrkesundervisning i Mölndal, till vilka ifrågasvarande verkstadsskoleutbildning för arbetslös ungdom anknöts, hade trätt i verksamhet från och med läsåret 1931—1932.

Från början omfattade yrkesskolverksamheten därstädes en lärlingskola med lärlingskurser och kurser för äldre. Från och med läsåret 1933—1934 anordnades en decentraliserad verkstadsskola eller s. k. yrkesverkstadsskola, vilken emellertid nedlades med utgången av läsåret 1936—1937.

Som ett led i bekämpandet av den i Mölndal rådande ungdomsarbetslösheten inrättades emellertid redan från och med läsåret 1934—1935 en kommunal verkstadsskola med yrkesavdelningar för möbelsnickare, mekaniker och elektriker. Till uppehållande av dessa yrkesavdelningar utgick statsbidrag enligt författningens grunder, varjämte Kungl. Maj:t beviljade ytterligare bidrag till anskaffande av undervisningsmateriel från anslag under femte huvudtiteln till arbetslöshetens bekämpande. Under vårterminen 1935 utökades verkstadsskolan med yrkesavdelningar för handskmakare och handsksömmerskor.

Sedan fråga uppkommit om förläggande till Mölndal av verkstadsskoleutbildning för arbetslös ungdom från stenhuggeridistriktet, beslöt stadsfullmäktige den 20 november 1935 att för tillgodoseende av behovet av lokaler för den sålunda planerade utbildningsverksamheten samt för stadens yrkeskolverksamhet i övrigt förvärva den s. k. Terracottafabriken vid Berzeligatan i Mölndal för en köpesumma av 78 000 kronor. För fastighetens iordningställande för ändamålet beviljade stadsfullmäktige samtidigt 22 000 kronor. Sedermera hava fullmäktige genom särskilda beslut den 19 augusti, den 16 september och den 21 oktober 1936 samt den 17 november 1937 för om- och tillbyggnad av fastigheten beviljat ytterligare tillhopa 60 774 kronor 74 öre. Sammanlagt har sålunda hittills för ifrågasvarande ändamål av Mölndals stad anvisats 160 774 kronor 74 öre.

Undervisningen vid ifrågasvarande verkstadsskola för arbetslös ungdom tog sin början den 7 januari 1936 med följande 14 yrkesavdelningar, nämligen en avdelning för inredningsnickare, två avdelningar för elektriker, en avdelning för handskmakare, en avdelning för instrumentmakare, en avdelning för körsnärer, två avdelningar för metallarbetare, en avdelning för murare, en avdelning för målare, en avdelning för skräddare, en avdelning för möbelsnickare, en avdelning för modellsnickare och en avdelning för tapetserare. Från och med april månad 1936 anordnades ytterligare tre yrkesavdelningar, nämligen en för automobilmekaniker, en för motorskötare och en för smeder. Därjämte anordnades från och med den 1 juni 1936 undervisning i svetsning för elever tillhörande vissa av nämnda yrkesavdelningar.

Ytterligare yrkesavdelningar hava sedermera icke anordnats vid verkstadsskolan. Däremot nedlades yrkesavdelningen för motorskötare våren 1936.

Från och med den 15 mars 1937, då tredje årskursen vid avdelningen för handskmakare tog sin början, har statsunderstöd för upprätthållande av denna avdelning utgått allenast enligt författningsenliga grunder. Sistnämnda yrkesavdelning samt yrkesavdelningen för körsnärer äro avsedda att helt nedläggas.

Under budgetåret 1938/1939 torde 15 yrkesavdelningar komma att upprätthållas vid ifrågavarande verkstadsskola. Förteckning över dessa samt uppgift om det beräknade elevantalet återfinnas i tabellen å sid. 199.

Utöver ynglingar ur den i stenhuggeri sysselsatta befolkningen i Bohuslän deltogo från början åtskilliga ynglingar från Mölndals stad i undervisningen vid arbetslöshetsskolan. Härtill bidrog särskilt, att de tidigare vid stadens skolor för yrkesundervisning inrättade yrkesavdelningarna för möbelsnickare, mekaniker, elektriker och handskmakare från och med vårterminen 1936 inordnades i arbetslöshetsskolan. Elevantalet i de sålunda överförda yrkesavdelningarna uppgick till omkring 30.

För att bereda kvinnlig ungdom från stenhuggeridistriktet yrkesutbildning anordnade yrkesskolstyrelsen från och med den 7 januari 1936 jämväl verkstadsskolavdelningar för pälssömmerskor och yrkesväverskor, varjämte en ytterligare avdelning för handsksömmerskor inrättades. Ansökning om statsunderstöd till denna verksamhet efter samma förmånliga grunder som till arbetslöshetsskolorna avlogs emellertid av Kungl. Maj:t den 4 juni 1936.

Lokalförhållanden. För fyllande av ifrågavarande verkstadsskolas lokalbehov har, som i det föregående nämnts, en särskild fastighet, den s. k. Terracottafabriken, inköpts. I den mån utrymmena i denna fabrik blivit disponibla och iordningställda, har undervisningen koncentrerats dit. För närvarande äro sålunda verkstadslokaler för samtliga yrkesavdelningar utom två inrymda i nämnda fastighet, där jämväl erforderliga lokaler för teoriundervisning samt kontorslokaler m. m. finnas. Endast för yrkesavdelningarna för möbelsnickare och modellsnickare ha verkstads- och övriga lokaler beretts i annan fastighet, nämligen i en av staden huvudsakligen för genomförande av gällande stadsplan år 1937 förvärvad fabriksbyggnad, benämnd Monopol. Verkstadsskolans samtliga lokalutrymmen för undervisning äro sålunda belägna i staden tillhöriga fastigheter.

Terracottafabriken är uppförd av tegel och de i densamma liksom i fastigheten Monopol inrymda lokalerna hava av yrkesskolstyrelsen angivits såsom i huvudsak fullgoda. Nedanstående sammanställning utvisar lokalernas sammanlagda areal m. m.

Utöver däri nämnda huvudsakligen för undervisnings- och administrationsändamål avsedda lokaler ha under läsåret 1937—1938 för inkvartering och utspisning av verkstadsskoleleverna disponerats dels en av Mölndals stad ägd fastighet med bostäder för sammanlagt 29 elever, dels ock förhyrda lokaler för elevernas utspisning samt för bostäder åt sammanlagt 145 elever.

L o k a l e r i	Lokalerna avsedda för nedanstående evental	Golvytta m ²
A. den s. k. <i>Terracottafabriken</i> :		
1. verkstadslokaler för 13 yrkesavdelningar ävensom för undervisning i svetsning.....	185	1 947
2. lokaler för teoriundervisning: 4 lärosalar.....	—	331
3. kontorslokaler: rektors- och styrelserum samt övriga kontorslokaler.....	—	92
4. övriga lokaler: sjukrum, centralförråd, korridorer, lärarrum, lagerrum m. m.....	—	348
B. <i>fabriksbyggnaden Monopol</i> :		
1. verkstadslokaler för 2 yrkesavdelningar.....	24	441
2. lokal för teoriundervisning.....	—	76
Summa	209	3 235

Enligt vad yrkesskolstyrelsen meddelat föreligga för närvarande planer på nybyggnad av ett elevhem vid verkstadsskolan. Stadsfullmäktige hava sålunda till en stiftelse, benämnd stiftelsen »Mölnalds yrkesskolors elevhem», för ändamålet överlämnat en tomt om 2 000 kvadratmeter i omedelbar anslutning till Terracottafabriken, å vilken tomt styrelsen avser att i framtiden uppföra elevhem för en beräknad kostnad av omkring 200 000 kronor. Ett dylikt elevhem skulle enligt styrelsens förmenande avsevärt underlätta tillsynen över eleverna, vilkas bostäder för närvarande ligga spridda i staden.

Ekonomiska förhållanden. Till uppehållande av ifrågakvarande verkstadsskola för arbetslös ungdom hava anslag utgått från staten, landstinget, kommuner och enskilda. En kort översikt häröver torde få lämnas i det följande.

a) *Statsanslag.* Nedanstående uppställning utvisar, fördelade på budgetår, de statsunderstöd och anslag av statsmedel till elevstipendier, som beviljats skolan genom beslut av Kungl. Maj:t till och med den 30 september 1938.

Budgetår	S t a t s u n d e r s t ö d t i l l						Stipendie- anslag	
	avlönning till rektor och övriga lärare	admini- stration- kost- nader	undervisnings- materiel		inven- tarie- kost- nader	sjuk- vårds- och olycks- fallsför- säkrings- kost- nader		Summa under- stöd
			stadig- varan- de	under- håll och förbruk- ning				
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1935/1936.....	46 558	18 875	199 000	22 980	14 976	1 445	303 834	51 078
1936/1937.....	122 923	37 720	105 367	44 010	13 030	7 180	330 230	118 754
1937/1938.....	102 032	27 200	11 800	15 000	3 000	7 200	166 232	123 158
1938/1939.....	92 216	20 100	11 000	18 000	2 200	4 800	148 316	—
Summa kr.	363 729	103 895	327 167	99 990	33 206	20 625	948 612	292 990

b) *Landstingsanslag.* Till bestridande av verkstadsskolans lokalkostnader har Göteborgs och Bohus läns landsting beviljat följande anslag, nämligen

för år 1936	kronor	11 109:90
» » 1937	»	9 944:10
» » 1938	»	18 926:01
			Summa kronor 39 980:01

Såsom bidrag till inköp av kläder åt eleverna vid verkstadsskolorna i Mölndal, Lysekil och Uddevalla har landstinget vidare beviljat anslag med följande belopp, nämligen för år 1936 20 000 kronor och för år 1937 15 000 kronor. Av sistnämnda anslag har verkstadsskolan i Mölndal sedermera erhållit

för läsåret 1936—1937	kronor	8 655:30
» » 1937—1938	»	5 132:—
			Summa kronor 13 787:30

c) *Anslag från Mölndals stad.* Enligt uppgifter från ledningen för verkstadsskolan kunna Mölndals stads bidrag till de årliga driftskostnaderna beräknas till följande belopp, nämligen

för år 1936	kronor	14 861
» » 1937	»	20 950
			Summa kronor 35 811

d) *Övriga kommuners bidrag.* Med få undantag hava elevernas hemkommuner bidragit till kostnaderna för elevernas uppehälle vid verkstadsskolan med 15 kronor för elev och månad. Liksom vid övriga verkstadsskolor, där dylika bidrag förekommit, hava dessa bidrag varit att betrakta såsom nödhjälpsbidrag och i första hand använts till elevernas personliga utgifter under skoltiden.

e) *Gåvor av organisationer m. fl.* Enligt årsredogörelserna hava i betydande utsträckning gåvor influtit till skolan såsom bidrag till driften eller elevernas uppehälle. De största gåvorna hava lämnats av landsorganisationen, kooperativa förbundet och svenska väg- och vattenbyggnadsarbetareförbundet genom förmedling av svenska stenindustriarbetareförbundet. Från dessa håll inflöto sålunda

för budgetåret 1935/1936	kronor	11 000:—
» » 1936/1937	»	2 538:21
» » 1937/1938	»	3 585:60
			Summa kronor 17 123:81

Under år 1936 ställde vidare kooperativa förbundet till förfogande för elevernas klädustrustning varor för 4 555 kronor 91 öre. Yrkeskolstyrelsen har härom uttalat, att eleverna från landskommunerna utan dessa gåvor skulle haft ytterligt svårt att vistas vid skolan.

Verkstadsskolan i Lysekil.

Efter förhandlingar på initiativ av ovannämnda av Göteborgs och Bohus läns landstings förvaltningsutskott tillsatta utredningskommitté beslöt styrelsen för Lysekils skolor för yrkesundervisning vid sammanträde den 13 november 1935 att låta en av förvaltningsutskottet ifrågasatt verkstadsskola för arbetslös ungdom ingå i stadens skolor för yrkesundervisning och sålunda ställa lokaler, lärarkrafter och den befintliga yrkeskolorganisationen till förfogande för nämnda verkstadsskoleutbildning under förutsättning, att staten svarade för lärarlöner, utrustning och administrationskostnader samt landstinget för lokalhyror.

Frågan om inrättande av den sålunda planerade verkstadsskolan underställdes sålunda icke stadsfullmäktige i Lysekil, som först å sammanträde den 27 februari 1936 fingo tillfälle taga ställning till den då redan igångsatta skolverksamheten. Vid nämnda sammanträde bemyndigades drätselkammaren i staden att i viss utsträckning förskottera medel för verkstadsskolans behov, vilket bemyndigande sedermera förnyades vid sammanträde den 18 mars 1937.

Verksamheten vid Lysekils skolor för yrkesundervisning omfattade läsåret 1935—1936 lärlingskurser med undervisningen förlagd till kvällarna. Erforderliga undervisningslokaler voro upplåtna i samrealskolans i Lysekil byggnad.

Verksamheten vid arbetslöshetsskolan, benämnd Lysekils stads yrkesskolor, tog sin början den 7 januari 1936 med tre yrkesavdelningar, nämligen en avdelning för gjutare (inrymd i ett enskilt gjuteriföretag i staden), en avdelning för metallarbetare och en avdelning för träarbetare (möbel- och modellsnickare). Genom beslut av Kungl. Maj:t medgavs sedermera den 28 maj 1937, att ytterligare tre yrkesavdelningar finge anordnas vid ifrågavarande verkstadsskola. Undervisningen vid sistnämnda yrkesavdelningar, utgörande en avdelning för metallarbetare, en avdelning för murare samt en avdelning för värme- och sanitetsmontörer, tog sin början den 1 november 1937. Genom beslut den 21 januari 1938 medgav slutligen Kungl. Maj:t, att i yrkesavdelningen för möbelsnickare finge meddelas undervisning jämväl i båtbyggeri.

Under budgetåret 1938/1939 torde samma sex yrkesavdelningar komma att upprätthållas som under näst föregående budgetår. Förteckning över dessa samt uppgift om det beräknade elevantalet återfinnas å sid. 199.

Lokalförhållanden. Såsom redan nämnts förlades yrkesavdelningen för gjutare till ett redan befintligt enskilt gjuteri i Lysekil. För övriga yrkesavdelningar förhyrdes provisoriska lokaler på skilda ställen i staden. Frågan om bättre lokaler för skolorna blev därför så småningom aktuell. Vid sammanträde med stadsfullmäktige den 23 september 1937 anhöll sålunda yrkesskolstyrelsen om anslag å 41 500 kronor för inköp och ombyggnad av en aktiebolaget Lysekils emballagefabrik tillhörig fastighet i Lysekil, benämnd Fridhem. Vid sammanträde den 13 oktober 1937 avslog emellertid stadsfullmäktige framställningen, i vad den avsåg anslag till inköp av omförmälda fastighet, men bemyndigade styrelsen för yrkesskolorna att disponera ett av fullmäktige den 18 mars 1937 beviljat anslag å 1 600 kronor jämte ett nu beviljat anslag å 400 kronor till iståndsättande av sådana lokaler, som styrelsen förhyrde för ifrågavarande verkstadsskola.

Genom avtal den 20 oktober 1937 upplät härefter ovannämnda aktiebolag hyresfritt till yrkesskolstyrelsen sin ovannämnda fastighet Fridhem (stadsägan nr 232 i Lysekil) för tiden till och med utgången av 1939. Enligt avtalet äger skolstyrelsen att på stadens bekostnad vidtaga de förändrings- och tillbyggnadsarbeten å fastigheten, som äro erforderliga för verkstadsskolans behov, utan skyldighet för styrelsen att vid fastighetens avträdande återställa densamma i ursprungligt skick. Yrkesskolstyrelsen tillförsäkrades vidare rätt att genom avtal senast sex månader före upplåtelseidens utgång förhyra fastigheten för en tid av två år till och med den 31 december 1941 mot en årlig hyra av 1 800 kronor eller ock, om staden så önskade, inköpa fastigheten för en köpeskilling av 22 500 kronor. Därest inköp icke komme till stånd, skulle vid upplåtelseidens slut alla om- och tillbyggnader å fastigheten övergå i bolagets ägo utan ersättning.

Den å ifrågavarande fastighet uppförda byggnaden har genom verkstads-koleelevernas försorg genomgått en genomgripande om- och tillbyggnad. De sammanlagda kostnaderna för nämnda arbeten beräknas till omkring 15 000 kronor. Härför disponeras dels det anslag av 2 000 kronor, som stadsfullmäktige redan beviljat för lokalkostnader, och dels från landstinget successivt inflytande lokalkostnadsbidrag, för år 1938 utgörande 4 200 kronor. Styrelsen beräknar att kunna successivt bereda samtliga yrkesavdelningar med undantag av avdelningen för gjutare, vilken tills vidare torde förbliva förlagd till omförmälda gjuteri, fullgoda undervisningslokaler i ifrågavarande fastighet, dit numera även kontorslokalerna förlagts. Kostnaderna för övriga lokalers iordningställande hava belöpt sig till 354 kronor.

Nedanstående uppställning utvisar de för verkstadsskolan för närvarande disponerade lokalernas areal m. m.

För de elever vid skolan, som icke äro bosatta i sina hem, hava bostäder förhyrts hos enskilda familjer i Lysekil.

L o k a l e r i	Lokalerna avsedda för nedanstående elevantal	Golvvyta m ²
A. fastigheten Fridhem:		
1. verkstadslokaler för 3 yrkesavdelningar.....	46	430
2. lokaler för teoriundervisning: 1 lärosal.....	—	54
3. kontorslokaler: rektorsexpedition och övriga kon- torslokaler.....	—	39
4. övriga utrymmen.....	—	270
B. en fastighet vid Södra Kvarngatan i Lysekil:		
1. verkstadslokaler för 2 yrkesavdelningar.....	28	126
2. lokaler för teoriundervisning: 1 lärosal.....	—	26
C. Nya gjuteriet, Rinckenäs, Lysekil: verkstadslokal		
	6	80
Summa	80	1 025

Ekonomiska förhållanden. Till uppehållande av ifrågakvarande verkstads- skola hava utgått i huvudsak följande bidrag.

a) *Statsanslag*, beviljade genom beslut av Kungl. Maj:t till och med den 30 september 1938.

Budgetår	S t a t s u n d e r s t ö d t i l l							Stipen- die- anslag
	avlönning till rek- tor och övriga lärare	admi- nistra- tions- kost- nader	undervisnings- materiel		inven- tarie- kost- nader	sjuk- vårds- och olycks- fallsför- säkrings- kost- nader	Summa under- stöd	
			stadig- varande	under- håll och förbruk- ning				
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1935/1936.....	7 082	1 500	20 000	950	—	450	29 982	7 806
1936/1937.....	16 514	5 915	8 997	5 700	1 242	1 800	40 168	15 366
1937/1938.....	29 700	8 065	61 190	7 240	4 615	2 390	113 200	35 919
1938/1939.....	33 760	8 100	10 000	5 720	1 500	2 090	61 170	—
Summa kr.	87 056	23 580	100 187	19 610	7 357	6 730	244 520	59 091

b) *Landstingsanslag*. Till bestridande av ifrågakvarande verkstads- skolas lokalkostnader har Göteborgs och Bohus läns landsting beviljat följande an- slag, nämligen

för år 1936	kronor	1 300
» » 1937	»	1 600
» » 1938	»	4 200

Summa kronor 7 100

Av de förut nämnda till inköp av kläder åt eleverna vid verkstadsskolorna i Mölndal, Lysekil och Uddevalla av landstinget beviljade anslagen hava följande belopp kommit verkstadsskolan i Lysekil till godo, nämligen

för läsåret 1936—1937	kronor	1 515: 80
» » 1937—1938	»	2 269: —
Summa kronor			3 784: 80

c) *Anslag från Lysekils stad* hava icke utgått till bestridande av årliga kostnader för driften av verkstadsskolan.

d) *Övriga kommuners bidrag.* Till elevernas personliga utgifter hava vederbörande hemkommuner liksom vid flertalet andra verkstadsskolor av ifrågavarande slag bidragit med ett belopp av 15 kronor för elev och månad.

e) *Gåvor av organisationer m. fl.* Under den hittills gångna tiden har verkstadsskolan på enahanda sätt som i det föregående angivits beträffande skolan i Mölndal uppburit gåvor från landsorganisationen, svenska väg- och vattenbyggnadsarbetareförbundet och kooperativa förbundet med följande av yrkesskolstyrelsen uppgivna belopp, nämligen

för läsåret 1935—1936	kronor	3 192: —
» » 1936—1937	»	511: 07
» » 1937—1938	»	1 471: —
Summa kronor			5 174: 07

Verkstadsskolan i Uddevalla.

Efter framställning av drätselkammaren i Uddevalla, som å stadens vägnar fört förhandlingar med den förut omförmälda, av landstingets förvaltningsutskott tillsatta utredningskommittén om förläggande av en statsunderstödd verkstadsskola för arbetslös ungdom till staden, valde stadsfullmäktige därstädes den 26 november 1935 en särskild styrelse för handhavande tills vidare av de angelägenheter, som kunde uppkomma i samband med den sålunda planerade skolverksamheten. Tillika bemyndigades drätselkammaren att tillhandahålla lokaler för skolan genom förhyrning av vissa utrymmen i Uddevalla tändsticksfabrik eller genom upplåtande av lokaler i en staden tillhörig fastighet, den s. k. Cösterska fabriken.

Undervisningen vid ifrågavarande arbetslöshetsskola tog sin början den 7 januari 1936 med en avdelning för butiksbiträden och en avdelning för vägbyggare, för vilka yrkesavdelningar lokaler upplätos i Uddevalla stads lärlings- och yrkesskolors fastighet vid S:t Michaelsgatan. Den 20 januari 1936 påbörjades undervisningen vid en avdelning för skraddare i en för ändamålet förhyrd lokal. Därjämte pågingo med intagna elevers hjälp omfattande ombyggnadsarbeten såväl i ovannämnda tändsticksfabrik som i den Cösterska fabriken. Allteftersom ombyggnadsarbetena, vilka i huvudsak voro avslutade vid midsommartiden 1936, fortskredo samt maskiner och

verktyg hunno anskaffas, igångsattes nya yrkesavdelningar, nämligen i april månad en avdelning för målare och en avdelning för tapetserare samt i maj månad en avdelning för byggnadssnickare, en avdelning för elektriker, en avdelning för inredningssnickare, en avdelning för konstslöjdare, en avdelning för maskinsnickare, en avdelning för motorskötare och en avdelning för möbelsnickare ävensom i juni månad en avdelning för murare. Från och med början av läsåret 1936—1937 anordnades ytterligare en avdelning för bleck- och plåtslagare, två avdelningar för metallarbetare samt en avdelning för värme- och sanitetsmontörer, varjämte undervisning i svetsning anordnades för elever i vissa av omnämnda yrkesavdelningar.

Genom beslut den 28 maj 1937 medgav Kungl. Maj:t, att ytterligare tre yrkesavdelningar för metallarbetare och ytterligare en yrkesavdelning för bleck- och plåtslagare fingo anordnas vid ifrågavarande verkstadsskola.

Genom beslut den 17 december 1937 föreskrev Kungl. Maj:t i samband med anvisande av understöd till verkstadsskolan för budgetåret 1937/1938, att antalet yrkesavdelningar för metallarbetare vid skolan skulle successivt i mån av avgång av elever i dessa avdelningar nedbringas till högst tre ävensom att nya elever icke finge intagas i avdelningarna för butiksbiträden, konstslöjdare och vägbyggare.

Yrkesavdelningen för butiksbiträden nedlades härefter med utgången av höstterminen 1937 och yrkesavdelningarna för konstslöjdare och vägbyggare under vårterminen 1938.

Under budgetåret 1938/1939 torde 16 yrkesavdelningar komma att uppehållas vid ifrågavarande verkstadsskola. Förteckning å dessa samt uppgift om det beräknade elevantalet återfinnas i tabellen å sid. 199.

Lokalförhållanden. Beträffande ifrågavarande verkstadsskolas lokalförhållanden har redan av det föregående framgått, att skolan är inrymd delvis i av staden ägda fastigheter och delvis i förhyrda lokaler. Samtliga disponerade utrymmen hava av verkstadsskolstyrelsen uppgivits såsom fullgoda och tillräckligt stora. Nedanstående sammanställning utvisar lokalernas sammanlagda areal m. m.

Genom ombyggnad av en staden tillhörig f. d. fängelsebyggnad har vidare ett fullständigt elevhem anordnats för omkring 50 elever. Övriga elever vid verkstadsskolan bo i förhyrda rum i staden.

Kostnaderna för de disponerade lokalernas iordningställande hava av verkstadsskolstyrelsen i mars 1938 uppgivits till följande belopp, nämligen för

lokalerna i tändsticksfabriken	kronor	30 445:—
» i Cösterska fabriken	»	10 370:—
elevhemmet	c:a	» 30 000:—

Summa kronor 70 815:—

L o k a l e r i	Lokalerna avsedda för nedanstående elevantal	Golv- vyta m ²
A. <i>Uddevalla tändsticksfabrik</i> (förhyrd):		
1. verkstadslokaler för 16 yrkesavdelningar ävensom för undervisning i svetsning och verktygsskötsel (<i>Anm.</i> I ovanstående uppgifter äro klädrum m. m. inräknade, men ej korridorer, lagerlokaler och dylikt.)	246	2 763
2. lokaler för teoriundervisning: 4 lärosalar.....	—	222
3. kontorslokaler: rektors- och styrelserum samt övriga kontorslokaler och lärarrum.....	—	148
B. <i>Cösterska fabriken</i> (ägd av staden): verkstadslokaler för 3 yrkesavdelningar.....	42	800
C. <i>Lärlings- och yrkesskolornas fastighet</i> (ägd av staden): lokaler för teoriundervisning: 5 lärosalar.....	—	182
Summa	288	4 115

Ekonomiska förhållanden. Till uppehållande av ifrågavarande verkstads-skola i Uddevalla hava liksom till övriga verkstadsskolor av samma slag utgått anslag från staten, landstinget, kommuner och enskilda. Härom torde följande uppgifter böra lämnas:

a) *Statsanslag.* Nedanstående uppställning utvisar, fördelade på budgetår, de statsunderstöd och anslag av statsmedel till stipendier, som beviljats till skolan genom beslut till och med den 30 september 1938.

Budgetår	S t a t s u n d e r s t ö d t i l l						Stipen- die- anslag	
	avlön- ning till re- ktor och övriga lärare	admi- nistra- tions- kost- nader	undervisnings- materiel		inven- tarie- kost- nader	sjuk- vårds- och olycks- fallsför- säkrings- kost- nader		Summa under- stöd
			stadig- varande	under- håll och förbruk- ning				
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1935/1936.....	49 640	13 650	180 000	2 500	14 000	900	260 690	47 538
1936/1937.....	106 187	35 220	77 500	19 625	9 000	6 850	254 382	141 744
1937/1938.....	133 083	27 200	85 000	14 000	6 000	9 300	274 583	169 510
1938/1939.....	101 550	19 800	15 000	20 000	4 000	5 430	165 780	—
Summa kr.	390 460	95 870	357 500	56 125	33 000	22 480	955 435	358 792

b) *Landstingsanslag.* Till bestridande av ifrågavarande verkstadsskolas lokalkostnader har Göteborgs och Bohus läns landsting beviljat följande anslag, nämligen

för år 1936	kronor	8 490:—
» » 1937	»	8 490:—
» » 1938	»	20 763:09

Summa kronor 37 743:09

Av de förut omnämnda till inköp av kläder åt eleverna vid verkstads-skolorna i Mölndal, Lysekil och Uddevalla av landstinget beviljade anslagen hava vidare följande belopp kommit skolan i Uddevalla till godo, nämligen

för år 1937	kronor	9 829:—
» » 1938	»	7 599:—
Summa kronor		17 428:—

c) *Anslag från Uddevalla stad.* Enligt uppgifter från ledningen för verkstadsskolan kunna Uddevalla stads bidrag till de årliga driftkostnaderna för skolan beräknas uppgå till följande belopp, nämligen

för år 1936	kronor	759:—
» » 1937	»	16 228:—
» » 1938	»	2 037:—
Summa kronor		19 024:—

d) *Övriga kommuners bidrag.* Som regel hava vid denna liksom vid övriga arbetslöshetsskolor i länet vederbörande hemkommuner bidragit till elevernas uppehälle med 15 kronor för elev och månad, vilka bidrag i första hand använts till elevernas personliga utgifter under skoltiden.

e) *Gåvor av organisationer m. fl.* Även till ifrågasvarande verkstadsskola hava organisationer och enskilda överlämnat gåvor till skolans drift eller elevernas uppehälle vid skolan. Sålunda hava landsorganisationen, svenska väg- och vattenbyggnadsarbetareförbundet och kooperativa förbundet genom förmedling av svenska stenindustriarbetareförbundet överlämnat

för år 1936	kronor	13 124:—
» » 1937	»	5 240:—
Summa kronor		18 364:—

Vidare ställde kooperativa förbundet under år 1936 till förfogande kläder för eleverna till ett värde av 4 185 kronor.

3. Verkstadsskolan i Värmlands län.

Vid anmälan av fråga om anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten i statsrådet den 8 maj 1936 riktade chefen för socialdepartementet uppmärksamheten å den alltjämt påfallande stora ungdomsarbetslösheten i Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs och Norrbottens län. I syfte att härutinnan uppnå förbättrade förhållanden ifrågasatte departementschefen, att motsvarande möjligheter till grundlig yrkesutbildning, som redan öppnats inom Blekinge, Göteborgs och Bohus samt Västernorrlands län genom anordnande av verkstadsskolor, borde beredas i Värmlands och Gävleborgs län, där sådana skolor icke finnes, samt i Kopparbergs och Norrbot-

tens län, där redan befintliga utbildningsmöjligheter borde ökas. I fortsättningen anförde departementschefen bland annat, att han ansåge sig böra räkna med, att i de ifrågavarande landsdelarna åtgärder omedelbart vidtoges för att i enlighet med de angivna grunderna få till stånd verkstadsskoleutbildning i erforderlig utsträckning, samt förutsatte därvid, att från riksdagens sida hinder icke skulle möta att beträffande anslagsvillkor och stipendiebidrag tillämpa de grunder, som medgivits i fråga om de redan upprättade skolorna i Blekinge m. fl. län under den tid, som ynglingar tillhörande av arbetslöshet drabbade hem åtnjöte undervisning där.

Chefens för socialdepartementet ifrågavarande uttalande föranledde ingen erinran från riksdagens sida.

I skrivelse den 30 juni 1936 till Värmlands läns landsting fäste härefter chefen för socialdepartementet landstingets uppmärksamhet vid den föreliggande frågan, i syfte att landstinget måtte överväga erforderliga åtgärder av nu angiven innebörd.

Vid 1936 års lagtima möte med landstinget förelåg jämväl till behandling en motion i ämnet.

Vid sammanträde den 9 september 1936 beviljade härefter landstinget ett förslagsanslag av 15 000 kronor att av landstingets förvaltningsutskott efter verkställd utredning disponeras för inrättande eller uppehållande under 1937 av en för landstingsområdet avsedd verkstadsskola för utbildning av arbetslös manlig ungdom i åldern 16—25 år. Vidare beslöt landstinget att åta sig ansvar för inrättande av en under landstinget stående verkstadsskola med de yrkesgrenar, som efter utredning befundes lämpliga, dock endast under förutsättning att samtliga kostnader för skolans utrustning, lärare, drift och underhåll, med undantag av kostnaderna för tillhandahållande av för skolverksamheten erforderliga lokaler med uppvärmning och belysning, bestredes av statsmedel. Tillika medgavs, att den planerade verkstadsskolan finge inrättas i syfte att densamma efter slutförda uppgifter beträffande den dåvarande arbetslösa manliga ungdomen i länet skulle kunna i författningsenlig ordning och med därför bestämda bidrag av statsmedel låta sig för framtiden uppehållas, tills vidare med landstinget som huvudman. Därjämte uppdrogs åt förvaltningsutskottet att upprätta plan för skolverksamhetens organisation, administration och omfattning, att utreda och bestämma lämpligaste förläggningsorten för skolan, att anskaffa lämpliga lokaler genom förhyrning eller inköp, samt att intill 1937 års landsting tjänstgöra såsom styrelse för skolan.

Vid sammanträde den 3 oktober 1936 utsåg förvaltningsutskottet en särskild kommitté för verkställande av de av landstinget förutsatta utredningarna.

För utrönande av det verkliga behovet av verkstadsskoleutbildning för arbetslösa utsände nämnda kommitté i oktober 1936 en cirkulärskrivelse till samtliga kommuner i länet med förfrågan om antalet arbetslösa ungdom-

mar, som önskade erhålla dylik utbildning och som kunde anses lämpliga härför. De inkomna svaren angåvo 720 ungdomar.

På grundval av de inkomna rapporterna beslöt härefter förvaltningsutskottet anordna en verkstadsskola med följande fem yrkesavdelningar, nämligen en avdelning för metallarbetare, en avdelning för smeder, en avdelning för träarbetare, en avdelning för målare och en avdelning för murare, samt att förlägga avdelningarna för metallarbetare och smeder till för ändamålet förhyrda lokaler i Arvika samt övriga avdelningar till vissa landstinget tillhöriga byggnader å Älvåsen i Älvsbacka socken, vilka bleve lediga genom avveckling av landstingets skyddshem för gossar därstädes.

Sedan Kungl. Maj:t den 28 maj 1937 medgivit, att omförmälda yrkesavdelningar finge anordnas vid ifrågavarande verkstadsskola, ävensom beviljat understöd till inköp av stadigvarande undervisningsmateriel samt inventarier, tog undervisningen vid skolan sin början den 1 juli 1937.

Vid 1937 års lagtima möte godkände härefter landstinget de av förvaltningsutskottet vidtagna åtgärderna samt företog val av styrelse för verkstadsskolan.

Under budgetåret 1938/1939 torde samtliga ovannämnda fem yrkesavdelningar komma att upprätthållas ävensom en avdelning för värme- och sanitetsmontörer. Förteckning över dessa avdelningar samt uppgift om det beräknade elevantalet återfinnas i tabellen å sid. 199.

Lokalförhållanden. Förläggningen av verkstadsskolan med vissa yrkesavdelningar till Arvika och vissa till Älvåsen ansågs från början provisorisk. Vid sammanträde den 29 november 1937 uppdrog förvaltningsutskottet åt verkstadsskolstyrelsen att verkställa en allsidig utredning av verkstadsskolans lokalfrågor. De sakkunniga hava sig bekant, att fråga därvid uppkommit om centralisering av samtliga yrkesavdelningar till Älvåsen, som äges av

L o k a l e r i	Lokalerna avsedda för nedanstående elevantal	Golvytan m ²
A. Arvika (förhyrda):		
1. verkstadslokaler för 2 yrkesavdelningar.....	30	190
2. övriga utrymmen: tvätt- och duschrum, kapprum, materielrum, pannrum	—	207
B. Älvåsen i Älvsbacka socken (landstingets):		
1. verkstadslokaler för 3 yrkesavdelningar.....	40	351
2. lokaler för teoriundervisning: 1 lärosal.....	—	54
3. gymnastiksal.....	—	63
4. övriga lokaler: bibliotek, lärarum, torkrum och kapprum.....	—	38
C. Karlstad: kontorslokaler.....	—	40
Summa	70	943

landstinget och där möjligheter torde förefinnas att med elevernas biträde anordna goda såväl undervisningslokaler som bostäder för eleverna. Rektorsexpeditionen är för närvarande förlagd till förhyrda lokaler i Karlstad.

Vidstående uppställning utvisar arealen m. m. av vissa av de för närvarande för ifrågavarande verkstadsskoleutbildning disponerade lokalerna.

För den teoretiska undervisningen vid verkstadsskolans yrkesavdelningar i Arvika disponeras för närvarande lokaler i Arvika stads skolor för yrkesundervisning. Gymnastikundervisningen äger rum i samrealskolans gymnastiksal. Eleverna äro inackorderade i enskilda hem i staden.

I Älvåsen har elevinternat anordnats i befintliga byggnader därstädes.

Ekonomiska förhållanden. Till uppehållande av verksamheten vid ifrågavarande verkstadsskola hava stats- och andra anslag beviljats i enlighet med följande uppgifter.

a) *Statsanslag.* Nedanstående uppställning utvisar, fördelade på budgetår, de statsunderstöd och anslag av statsmedel till elevstipendier, som beviljats till verkstadsskolan genom beslut av Kungl. Maj:t till och med den 30 september 1938.

Budgetår	Statsunderstöd till						Stipendieanslag	
	avlöning till rektor och övriga lärare	administrationskostnader	undervisningsmateriel		inventariekostnader	sjukvårds- och olycksfallsförsäkringskostnader		Summa understöd
			stadigvarande	underhåll och förbrukning				
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1937/1938	36 400	7 400	50 000	3 850	4 000	2 100	103 750	42 152
1938/1939	39 810	7 400	13 500	6 000	900	1 550	69 160	—
Summa kr.	76 210	14 800	63 500	9 850	4 900	3 650	172 910	42 152

b) *Landstingsanslag.* Som ovan nämnts anvisade landstinget för år 1937 för ifrågavarande verkstadsskolas inrättande och upprätthållande ett förslagsanslag av 15 000 kronor, vilket anslag enligt vederbörande rektors uppgift helt åtgått till bestridande av engångskostnader. För läsåret 1937/1938 beräknas, att ett belopp av 9 167 kronor får tillskjutas av landstinget för driften av skolan.

c) *Bidrag av kommuner.* Elevernas hemkommuner hava hittills haft att bidra till elevernas kostnader vid skolorna med 15 kronor för elev och månad.

4. Verkstadsskolan i Gimo i Uppsala län.

Under hösten 1936 uppkom fråga om försäljning av vissa Gimo-Österby bruks aktiebolag tillhöriga egendomar och anläggningar i norra Uppland i Stockholms och Uppsala län. Då i samband med den sålunda planerade försäljningen, vilken sedermera kom till stånd, vissa av nämnda bolags industrianläggningar i trakten komme att nedläggas, beräknades en svårartad situation uppstå på arbetsmarknaden i de därav närmast berörda kommunerna. Särskilt framträdde faran för en starkt utbredd ungdomsarbetslöshet.

Vid en under medverkan av socialdepartementet anordnad konferens den 26 oktober 1936, i vilken deltog bland annat representanter för Stockholms och Uppsala läns landstings förvaltningsutskott, beslöts i anledning av den sålunda uppkomna situationen en skyndsamt utredning genom förvaltningsutskottens försorg om upprättande av en yrkesskola för arbetslös ungdom i Gimo. För ändamålet tillsattes en särskild utredningskommitté.

Under punkt 185 i 1937 års åttonde huvudtitel anförde föredragande departementschefen i samband med behandlingen av fråga om anslag till verkstadsskolorna för viss arbetslös ungdom, att det med hänsyn till den svårartade situation, som genom ovannämnda driftnedläggelser inträtt för en del av befolkningen i norra Uppland, kunde bli behövt att jämväl för denna bygd vidtaga motsvarande utbildningsanordningar som för vissa trakter av Göteborgs och Bohus m. fl. län, ehuru i mera begränsad omfattning. Mot detta uttalande fann riksdagen sedermera icke anledning till erinran.

Enligt av ovannämnda utredningskommitté den 1 och den 15 februari 1937 avgivna alternativa förslag skulle vid en för Stockholms och Uppsala läns landsting gemensam skola för yrkesundervisning i Gimo i enlighet med av kommittén närmare angivna riktlinjer inrättas en verkstadsskola, avsedd för arbetslös ungdom i Skäfthammars, Västlands, Hargs, Hökhuvuds m. fl. socknar i norra Uppland.

Vid sammanträden den 1 och den 9 mars 1937 beslöto härefter omförmälda förvaltningsutskott i överensstämmelse med ett av de framlagda alternativen att inrätta den planerade verkstadsskolan. Samtidigt godkändes i huvudsak ett av utredningskommittén framlagt förslag till avtal mellan Stockholms och Uppsala läns landsting rörande skolans anordnande och drift.

Omförmälda avtal mellan landstingen innehåller huvudsakligen följande bestämmelser. Uppsala läns landsting, inom vars område verkstadsskolan är belägen, är huvudman för skolan. Vartdera landstinget har företrädesrätt för elever från sitt område till halva antalet elevplatser vid skolan. Engångskostnader, som icke betalas av staten, fördelas med hälft

ten på vardera landstinget. Sådana kostnader för driften av skolan, som icke gäldas medelst statsmedel, skola förskötteras med hälften av vardera landstinget för att slutligt fördelas mellan landstingen efter det antal elever, landstingen haft i skolan. Styrelsen för skolan skall bestå av rektor och fyra av Uppsala läns landsting valda ledamöter. Stockholms läns landsting skall beredas tillfälle att i god tid inkomma med förslag till två ledamöter. Avtalet gäller till den 1 juli 1939 och anses förlängt för ett år i sänder, därest det ej uppsäges senast ett år, innan detsamma utlöper. När avtalet upphör att gälla, tillfaller skolans egendom Uppsala läns landsting, dock skall egendomen, därest avtalet upphör på grund av uppsägning från Uppsala läns landsting och Stockholms läns landsting önskar att fortsätta och under minst ett år efter avtalets upphörande fortsätter verksamheten, i stället tillfalla Stockholms läns landsting.

Sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 28 maj 1937 medgivit, att vid ifrågasvarande verkstadsskola för arbetslös manlig ungdom i åldern 16—25 år finge anordnas följande yrkesavdelningar, nämligen tre avdelningar för metallarbetare (heldagskurser), en avdelning för metallarbetare (halvdagskurs) samt en avdelning för smeder och gassvetsare (heldagskurs), påbörjades undervisningen den 6 september 1937 med en avdelning för metallarbetare, varefter övriga yrkesavdelningar igångsattes under loppet av september och början av oktober 1937.

Under budgetåret 1938/1939 torde endast ovannämnda fyra heldagskurser komma att upprätthållas. Förteckning å dessa samt uppgift å det beräknade elevantalet återfinnas i tabellen å sid. 199.

Vid 1937 års lagtima möten med ifrågasvarande landsting bemyndigades förvaltningsutskotten att, därest ungdomsarbetslösheten i länen skulle komma att göra sig mera kännbar, medverka till viss utvidgning av undervisningen vid verkstadsskolan.

Lokalförhållanden. Av de vid ifrågasvarande verkstadsskola uppehållna yrkesavdelningarna äro avdelningarna för metallarbetare inrymda i lokaler, som kostnadsfritt upplåtits av ett enskilt företag. Lokalerna hava reparerats och inretts för en kostnad av omkring 15 600 kronor. För avdelningen för smeder och gassvetsare har av landstingen uppförts en särskild byggnad för en kostnad av 23 000 kronor. Erforderliga lokaler för teoriundervisningen hava förhyrts. Samtliga ifrågasvarande undervisningslokaler hava av styrelsen angivits såsom fullgoda. För elever, som icke äro bosatta i skolans närhet eller kunna dagligen resa mellan hemmen och skolan, har anordnats ett elevinternat i förutvarande brukshotellet i Gimo.

Nedanstående uppställning utvisar arealen m. m. av vissa av de av skolan för närvarande disponerade lokalerna.

	Lokalerna avsedda för nedanstående elemtal	Golvvyta m ²
1. Verkstadslokaler m. m.:		
mekanisk verkstad, smedja och svetsningsrum.....	48	379
tillhörande utrymmen.....	—	87
2. lokaler för teoriundervisningen: 2 lärosalar.....	32	94
3. kontorslokaler.....	—	46
Summa	80	606

Ekonomiska förhållanden. För verkstadsskolans upprättande och drift hava följande anslag beviljats.

a) *Statsanslag*, beviljade genom beslut av Kungl. Maj:t till och med den 30 september 1938.

Budgetår	Statsunderstöd till						Summa under- stöd	Stipen- die- anslag
	avlöning till rek- tor och övriga lärare	admi- nistrations- kost- nader	undervisnings- materiel		inven- tarie- kost- nader	sjuk- vårds- och olycks- fallsför- säkrings- kost- nader		
			stadig- varande	under- håll och förbruk- ning				
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1936/1937.....	—	3 600	—	—	—	—	3 600	—
1937/1938.....	22 498	9 400	120 000	6 600	5 900	3 000	167 398	32 120
1938/1939.....	26 666	7 500	3 400	5 500	500	1 800	45 366	—
Summa kr.	49 164	20 500	123 400	12 100	6 400	4 800	216 364	32 120

b) *Landstingsanslag*. Stockholms och Uppsala läns landsting hava *vardera* anvisat följande anslag till ifrågavarande verkstadsskolas upprättande och drift, nämligen till engångsutgifter

för år 1937 kronor 21 900
 » » 1938 » 5 750

Summa kronor 27 650

driftkostnader

för år 1937 kronor 1 775
 » » 1938 » 2 225

Summa kronor 4 000

c) *Bidrag från elevernas hemkommuner* hava icke utgått vid ifrågavarande verkstadsskola.

5. Verkstadsskolan i Gävleborgs län.

Sedan riksdagen icke funnit anledning till erinran mot vad chefen för socialdepartementet i proposition till 1936 års riksdag angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten anfört beträffande inrättande av verkstadsskolor för arbetslös ungdom i bland andra Värmlands och Gävleborgs län (jmf. ovan framställningen om verkstadsskolan i förstnämnda län), riktade departementschefen i skrivelse den 30 juni 1936 Gävleborgs läns landstings förvaltningsutskotts uppmärksamhet på lämpligheten av att åtgärder omedelbart vidtoges för att få till stånd verkstadsskoleutbildning i erforderlig utsträckning som ett led i ungdomsarbetslöshetens bekämpande i Gävleborgs län.

Den 11 september 1936 tillsatte landstinget en kommitté för frågans närmare utredning. Kommittén avgav betänkande med förslag i ämnet den 25 januari 1937.

Beträffande behovet av en verkstadsskola yttrade kommittén därvid i huvudsak följande. Verkställd utredning rörande arbetslöshetssituationen inom landstingsområdet gäve vid handen, att tyngdpunkten för ungdomsarbetslösheten låge i Söderhamnsområdet samt att näringslivet i Hälsingland trots rådande högkonjunktur icke förmått absorbera sina arbetslösa, främst kanske beroende på den i Söderhamnstrakten dominerande trävaruindustrins rationalisering. Arbetslösheten därstädes syntes sålunda vara av bestående karaktär. Då dessutom annorstädes en stark efterfrågan på kunniga yrkesmän gjort sig gällande de senaste åren, kunde Hälsinglands behov av en verkstadsskola anses otvetydigt. Kommittén ansåge därför, att den planerade verkstadsskolan borde förläggas till Söderhamn, men att, när behovet så påkallade, landstinget borde taga i övervägande upprättande av en verkstadsskola även för Gästrikland. Intill denna tidpunkt borde givetvis intet hinder finnas för sökande från Gästrikland att vinna inträde i Söderhamnskolan.

Utredningskommitténs förslag innebar vidare i huvudsak följande:

1) En verkstadsskola skulle inrättas, omfattande en yrkesavdelning för bleck- och plåtslagare, en avdelning för byggnadssnickare, en avdelning för elektriker, två avdelningar för metallarbetare, en avdelning för murare, en avdelning för målare samt en avdelning för värme- och sanitetsmontörer.

2) För verkstadsskolan skulle av landstinget inköpas en nedlagd kättingsmedja i Tönshammar, belägen 2 kilometer från Sandarne järnvägsstation och 12 kilometer sydost om Söderhamns stad men inom dess stadsområde. Verkstadsfastigheterna därstädes, som omfattade fullt tillräckliga utrymmen, erfordrade visserligen betydande reparations- och ombyggnadsarbeten, liksom installation av värme, vatten, avlopp och elektricitet, men kommittén räknade med att dessa arbeten i största utsträckning skulle utföras av eleverna själva, varigenom en stor del av arbetskostnaderna besparades fastighetsägaren och arbetsavgifter bereddades eleverna. Kommittén hade stannat

för detta förslag icke minst med hänsyn till att i samband med omfördömda verkstadsfastigheter kunde förvärfvas tillgång för all framtid av synnerligen billig elektrisk energi.

För anordnande av elevinternat och expeditjonslokaler samt bostäder för rektor och lärare föreslogs inköp av vissa byggnader i det Tönshammar närbelägna Källskär.

Kommittén förutsatte, att Söderhamns stad, på vars mark ifrågavarande byggnader i Källskär äro belägna, skulle till landstinget utan vederlag överlåta nämnda byggnadstomter, under villkor att, därest skolan komme att övertagas av statsverket, landstinget å statsverket överlåte markområdena i fråga utan vederlag.

3) Ytterligare framlades förslag till utgifts- och inkomststat för år 1937, innefattande beräkning av erforderliga anslag till fastighetsköp m. m. Till storleken av de sedermera beviljade anslagen återkomma de sakkunniga i det följande.

4) Kommittén förutsatte vidare, att elevernas hemkommuner skulle lämna bidrag till kostnaderna med 15 kronor för elev och månad, vilka belopp i första hand skulle användas till inköp av kläder åt eleverna. Söderhamns stad skulle därjämte lämna ett årligt bidrag av 4 000 kronor, att i första hand användas till resekostnader för elever från staden.

Sedan stadsfullmäktige i Söderhamn å sammanträde den 6 februari 1937 beslutat överlåta de ifrågavarande markområdena samt beviljat årligt bidrag i enlighet med kommitténs förslag, beslöt Gävleborgs läns landsting vid urtima sammanträde den 1 mars 1937 inrätta en verkstadsskola samt förvärva fastigheter m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med kommitténs förslag.

Sedan Kungl. Maj:t den 28 maj 1937 medgivit, att vissa yrkesavdelningar finge anordnas vid ifrågavarande verkstadsskola för arbetslös ungdom, ävensom beviljat understöd till inköp av stadigvarande undervisningsmateriel samt inventarier, tog undervisningen sin början den 31 maj 1937 med en yrkesavdelning för byggnadssnickare, en avdelning för elektriker, en avdelning för murare, en avdelning för målare samt en avdelning för värme- och sanitetsmontörer. I mitten av juni 1937 igångsattes vidare en avdelning för bleck- och plåtslagare samt senare under hösten 1937 två avdelningar för metallarbetare.

Under budgetåret 1938/1939 torde samtliga ovannämnda åtta yrkesavdelningar komma att upprätthållas. Förteckning över dessa samt uppgift om det beräknade elevantalet återfinnas i tabellen å sid. 199.

Lokalförhållanden. Såsom förutsatts vid beslutet om verkstadsskolans inrättande, har en väsentlig del av elevernas hittillsvarande arbeten nedlagts på ombyggnad och iordningställande av de förvärvade lokalerna, vilka inom kort stå i fullgott skick. Nedanstående uppställning utvisar arealen m. m.

av vissa av de för närvarande för ifrågavarande verkstadsskoleutbildning disponerade lokalerna.

L o k a l e r i	Lokalerna avsedda för nedanstående elevantal	Golvytan m ²
A. Tönshammar:		
1. verkstadslokaler för sju yrkesavdelningar ävensom lokaler för undervisning i svetsning och smide	105	952
2. lokaler för teoriundervisning: 2 lärosalar.....	—	83
3. övriga utrymmen: förråd, tvättrum m. m.....	—	180
B. Källskär:		
1. verkstadslokaler för en yrkesavdelning.....	15	100
2. kontorslokaler: rektorsexpedition och övriga kontorslokaler	—	78
Summa	120	1 393

Till elevinternat disponeras för närvarande två byggnader i Källskär, den ena inrymmande matsal m. m. för 150 elever och den andra 18 elevrum om sammanlagt 304 kvadratmeter. I en tredje byggnad äro sällskapsrum, lärum, skrivrum och bibliotek, omfattande tillhoppa c:a 110 kvadratmeter, samt 8 elevrum om sammanlagt 158 kvadratmeter inrymda. Ifrågavarande utrymmen synas alla vara i gott skick.

Ekonomiska förhållanden. Enligt för de sakkunniga tillgängliga uppgifter hava anslag för upprättande och driften av ifrågavarande verkstadsskola för arbetslös ungdom beviljats med följande belopp.

a) *Statsanslag*, beviljade genom beslut av Kungl. Maj:t till och med den 30 september 1938.

Budgetår	Statsunderstöd till							Stipendieanslag
	avlönning till rektor och övriga lärare	administrationskostnader	undervisningsmateriel		inventariekostnader	sjukvårds- och olycksfallsförsäkringskostnader	Summa understöd	
			stadigvarande	underhåll och förbrukning				
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1936/1937.....	5 061	5 735	132 000	1 560	14 000	700	159 056	5 222
1937/1938.....	52 900	14 700	60 000	9 600	6 500	4 000	147 700	75 000
1938/1939.....	52 900	11 700	25 000	10 000	2 500	3 200	105 300	—
Summa kr.	110 861	32 135	217 000	21 160	23 000	7 900	412 056	80 222

b) *Landstingsanslag*. Landstinget har för upprättande och driften av ifrågavarande verkstadsskola hittills beviljat följande anslag, nämligen

för bestridande av *engångsutgifter*:

inköp av fastigheter	kronor	48 000
förvärv av rätt till leverans av elektrisk energi	»	45 000
iordningställande av fastigheterna	»	97 000
anskaffning av inventarier för elevinternat	»	26 700
Summa kronor		216 700

för bestridande av *löpande utgifter*:

för år 1937	kronor	10 000
» » 1938	»	12 000
Summa kronor		22 000

c) *Bidrag av kommuner.* Som ovan nämnts hava elevernas hemkommuner att bidra till elevernas kostnader under skolvistelsen med 15 kronor för elev och månad. Dessa bidrag hava hittills erlagts i förutsatt utsträckning.

6. Verkstadsskolorna i Västernorrlands län.

Med anledning av det tidigare berörda uppdraget till skolöverstyrelsen att med vederbörande lokala myndigheter upptaga förhandlingar om anordnande av verkstadsskolor för arbetslös ungdom i åldern 16—25 år hölls i oktober 1935 sammanträden i Härnösand och Sundsvall för förberedande behandling av frågan om inrättande av dylika verkstadsskolor i Västernorrlands län. I sammanträdena deltog representanter för skolöverstyrelsen, länets landstings förvaltningsutskott samt de närmast berörda kommunerna. Särskilda kommittéer tillsattes för ärendets vidare utredning.

Den 2 mars 1936 förehades frågan vid sammanträde med förvaltningsutskottet, som därvid beslöt enhälligt vitsorda i länet förefintliga behov av yrkesutbildning för arbetslös manlig ungdom, ävensom att denna utbildning enligt utskottets mening lämpligast borde äga rum vid i särskild ordning inrättade verkstadsskolor. Vidare uttalades angelägenheten därav, att berörda yrkesundervisning lämpligen inrättades för att bliva för framtiden bestående, ävensom att verksamheten i fråga snarast möjligt komme till genomförande i huvudsaklig överensstämmelse med ett av vederbörande landstingsdirektör i ärendet framlagt förslag. Slutligen beslöts hän-skjuta ärendet till landstinget ävensom göra vederbörlig framställning om inkallande av urtima möte med landstinget för frågans behandling. Där-jämte bemyndigades landstingsdirektören att ombesörja alla förberedande åtgärder för genomförande sedermera utan dröjsmål av landstingets i ären-det påräknade beslut.

På framställning av förvaltningsutskottet beslöt härefter landstinget vid urtima sammanträde den 30 mars 1936 bland annat, *att* åtaga sig ansvar för inrättande i Sundsvall av en för landstingsområdet avsedd verkstadsskola för utbildning av arbetslös manlig ungdom i länet i åldern 16—25 år i de yrkesgrenar, som befundes lämpliga, dock endast under förutsättning, *att* samtliga kostnader för skolans utrustning, lärare, drift och underhåll, med undantag av kostnaderna för tillhandahållande av för skolverksamheten erforderliga lokaler med uppvärmning och belysning, bestredes av statsmedel, *att* på enahanda villkor ikläda landstinget ansvar för inrättande jämväl i Ådalsdistriktet av en verkstadsskola i den omfattning, som efter allsidig och förutsättningslös utredning genom förvaltningsutskottets försorg av landstinget vid nästkommande lagtima möte funnes erforderligt, *att* verkstadsskolorna skulle underställas landstinget, *att* till beredande av nödiga lokaler för verkstadsskolan i Sundsvall förvärva fastigheten Grönborg nr 1 eller eventuellt annan lämplig fastighet i Sundsvall för högst viss angiven köpeskilling *samt att* uppdraga åt förvaltningsutskottet att för tiden intill årets lagtima möte fungera såsom yrkesskolstyrelse.

Jämlikt landstingets bemyndigande inköpte sedermera förvaltningsutskottet omförmälda fastighet Grönborg nr 1 i Sundsvall för en köpesumma av 160 000 kronor.

Med anledning av landstingets ovannämnda beslut om inrättande av en verkstadsskola för Ådalsdistriktet tillsatte förvaltningsutskottet en kommitté för frågans närmare utredning. I kommitténs vid 1936 års lagtima landstingsmöte föreliggande betänkande med förslag i ämnet, i vilket konstaterades, att behov förelåge av den planerade verkstadsskolan i distriktet, förordades, att skolan skulle förläggas till en Glava glasbruks aktiebolag tillhörig fastighet Sandö 1² å Sandö i Bjärträ socken samt ett Sandö sågverksaktiebolag tillhörigt område likaledes å Sandö, vilka områden borde förvärfvas av landstinget. I anslutning härtill hade kommittén verkställt utredning angående verkstadsskolans behov av bostäder m. m. för en beräknad personal av 15 lärare och 150 elever.

I anslutning till 1936 års urtima landstings beslut om inrättande av en verkstadsskola för Ådalsdistriktet beslöt härefter 1936 års lagtima landsting vid sammanträde den 11 september 1936 *att*, under förutsättning att överenskommelse på skäliga villkor kunde träffas med vederbörande ägare, tills vidare förhyra för verkstadsskolan i Ådalsdistriktet erforderliga lokaler och övriga utrymmen å ovannämnda fastigheter å Sandö. Tillika uppdrog landstinget åt förvaltningsutskottet, som intill 1937 års lagtima landstingsmöte skulle fungera som yrkesskolstyrelse, verkställigheten av nämnda beslut ävensom att upprätta och genomföra plan för skolverksamhetens organisation och administration samt därmed sammanhängande spörsmål. I avvaktan på igångsättandet av verkstadsskolan skulle förvaltningsutskottet träffa uppgörelse med statens arbetslöshetskommission, som upprätthöll ett yrkes-

läger å Sandö, om yrkesundervisningens ordnande vid yrkeslägret i syfte att främja och underlätta landstingets övertagande av verksamheten. Innan avtal om förhyrning träffades, skulle förvaltningsutskottet, under förutsättning av landstingets godkännande, träffa överenskommelse med vederbörande ägare om inköp av förenämnda fastigheter å Sandö. Till 1937 års lagtima möte med landstinget skulle förvaltningsutskottet vidare verkställa en allsidig utredning om kostnaderna för iordningställande av erforderliga lokaler för en skolverksamhet av den omfattning, kommittén föreslagit.

Sedan förvaltningsutskottet, under förutsättning av landstingets godkännande, träffat avtal om förvärv av fastigheten Sandö 1² samt ett område om 3,7080 hektar av Sandö 1¹ för en sammanlagd köpesumma av 125 000 kronor, godkände landstinget vid sammanträde den 10 september 1937 förvärvet av nämnda fastigheter. Tillika valde landstinget styrelse för landstingets skolor för yrkesundervisning. Då av förvaltningsutskottet igångsatt utredning om erforderliga ombyggnadsarbeten av ovannämnda fastigheter samt av fastigheten Grönborg nr 1 i Sundsvall icke hunnit slutföras, bemyndigade landstinget vidare förvaltningsutskottet att under 1938 tillhandahålla erforderliga belopp för verkstadsskolans uppehållande och utbyggande i den omfattning, utskottet på framställning av yrkesskolstyrelsen funne lämpligt och ändamålsenligt.

Undervisningen. Vid verkstadsskolan i Sundsvall tog undervisningen sin början den 16 november 1936 med en yrkesavdelning för murare och en yrkesavdelning för smeder. Den 15 april 1937 utökades verksamheten med en avdelning för värme- och sanitetsmontörer och i början av läsåret 1937—1938 tillkommo två avdelningar för automobilmekaniker.

Å Sandö hade statens arbetslöshetskommission under tiden den 27 mars 1935—den 31 december 1936 med ett kortare uppehåll upprätthållit ett arbetsläger för arbetslös ungdom. Nämnda läger bedrevs till en början huvudsakligen med tanke på elevernas sysselsättande och mindre för deras utbildande. Efter nyssnämnda uppehåll återupptogs verksamheten i avvaktan på landstingets åtgärder i fråga om yrkesundervisningen den 1 december 1935 såsom ett yrkesläger med undervisningen anordnad som en verkstadsskola med följande avdelningar, nämligen tre avdelningar för snickare, en avdelning för plåtslagare, en avdelning för smeder och en avdelning för målare, varjämte några elever erhöilo utbildning till kockar.

Sedan Kungl. Maj:t den 11 december 1936 medgivit, att vissa inventarier, arbetsmaterialier och virke m. m. vid lägret finge överlämnas till landstinget utan ersättning, övertog landstinget från och med den 1 januari 1937 den sålunda av arbetslöshetskommissionen bedrivna yrkesutbildningen å Sandö. Undervisningen vid den sålunda inrättade verkstadsskolan därstädes tog sin början den 11 januari 1937 med följande yrkesavdelningar, nämligen en avdelning för bleck- och plåtslagare, två avdelningar för möbelsnickare, en

avdelning för målare, en avdelning för smeder och en avdelning för kockar. Från och med budgetåret 1937/1938 anordnades ytterligare en yrkesavdelning för byggnadssnickare.

Under budgetåret 1938/1939 torde vid ifrågavarande verkstadsskolor i Sundsvall och å Sandö komma att uppehållas sammanlagt 16 yrkesavdelningar, vilka närmare framgå av den å sid. 199 återgivna tabellen.

Lokalförhållanden. Enligt av yrkesskolstyrelsen lämnade uppgifter kunna de av ifrågavarande verkstadsskolor disponerade lokalerna i Sundsvall och å Sandö ännu i huvudsak anses såsom provisoriska. Utredningar pågå för närvarande rörande skolornas framtida lokalförhållanden. Som redan framgått av det föregående är landstinget ägare till de fastigheter, i vilka verkstadslokalerna äro inrymda. Endast för teoriundervisningen vid skolorna i Sundsvall förhyras lokaler.

Vissa av de under budgetåret 1937/1938 disponerade lokalernas areal m. m. framgår av nedanstående uppställning.

L o k a l e r i	Lokalerna avsedda för nedanstående elevantal	Golv- yta m ²
A. Sundsvall:		
1. verkstadslokaler för fem yrkesavdelningar.....	75	678
2. lokaler för teoriundervisning; 2 lärosalar.....	—	89
3. rektorsexpedition.....	—	98
4. övriga utrymmen: omklädnadsrum m. m.....	—	15
B. Sandö:		
1. verkstadslokaler för sju yrkesavdelningar.....	96	1 400
2. lokaler för teoriundervisning; 2 lärosalar.....	—	124
3. rektorsexpedition m. m.....	—	27
Summa	171	2 431

Å Sandö är elevinternat anordnat i vissa av de där befintliga byggnaderna.

Ekonomiska förhållanden. Till uppehållande av ifrågavarande verkstadsskolor hava utgått statsanslag m. fl. understöd i enlighet med följande uppgifter.

a) *Statsanslag*, beviljade genom beslut av Kungl. Maj:t till och med den 30 september 1938, ha utgått med belopp, som framgå av nedanstående tablå.

Därutöver har jämlikt medgivande av Kungl. Maj:t vissa inventarier och maskiner från det förutvarande arbetslägret å Sandö vederlagsfritt överlämnats till verkstadsskolan. Värdet av dessa har uppskattats till omkring 10 900 kronor.

Budgetår	Statsunderstöd till						Stipendie- anslag	
	avlönning till rektor och övriga lärare	admini- stra- tions- kost- nader	undervisnings- materiel		inven- tarie- kost- nader	sjuk- vårds- och olycks- fallsför- säkrings- kost- nader		Summa under- stöd
			stadig- varan- de	under- håll och förbruk- ning				
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1936/1937.....	31 534	4 760	141 960	11 050	5 200	3 580	198 084	38 760
1937/1938.....	75 860	15 000	37 000	20 000	3 500	6 900	158 260	103 190
1938/1939.....	99 139	18 150	45 500	20 500	4 000	5 200	192 489	—
Summa kr.	206 533	37 910	224 460	51 550	12 700	15 680	548 833	141 950

b) *Landstingsanslag.*

Landstinget har för upprättande och driften av ifrågavarande verkstadsskolor hittills beviljat följande anslag, nämligen för bestridande av *engångsutgifter*:

inköp av fastigheten Grönborg nr 1 i Sundsvall	kronor	160 000
inköp av fastigheter å Sandö	»	125 000
inrednings- och omändringsarbeten å fastigheten i Sundsvall	»	15 000
anordnande av verkstadsskola å Sandö ..	»	15 000
Summa kronor		315 000

för bestridande av *löpande utgifter*:

för år 1937	kronor	15 000
-------------------	--------	--------

Vid 1937 års lagtima landstingsmöte gavs, såsom förut nämnts, därjämte bemyndigande för förvaltningsutskottet att av tillgängliga eller genom tillfällig upplåning anskaffade medel tillhandahålla för verkstadsskolornas uppehållande och utbyggande erforderliga belopp.

c) *Bidrag av kommuner.* Av elevernas hemkommuner hava såsom regel utgått bidrag till elevernas uppehälle vid skolorna med 15 kronor för elev och månad.

7. Verkstadsskolan i Byske i Västerbottens län.

I samband med nedläggandet av Furuögrunds och Ytterstfors sågverk år 1925 uppstod inom Byske kommun en svårartad arbetslöshet, som på grund av tillstötande omständigheter delvis sträckt sina verkningar in på de senaste åren.

I utlåtande den 22 september 1926 över vissa hos Kungl. Maj:t gjorda framställningar angående bekämpande av arbetslösheten inom Byske kommun framhöll statens arbetslöshetskommission, att frågan om ett upplivande av hemslöjden och dennas utveckling till en bärig hemindustri syntes kommissionen böra beträffande nämnda kommun tagas i övervägande, samt uttalade i anslutning härtill, att staten kunde tänkas ingripa stödjande för att länka in företagsamheten på dessa banor genom anordnande av yrkeskurser och genom rådgivning i organisatoriska m. fl. hänseenden.

Den 29 oktober 1926 anbefalldes Kungl. Maj:t kommerskollegium att omedelbart vidtaga åtgärder i ovan angivet syfte samt till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag i ämnet, som kunde påkallas av omständigheterna. Med anledning härav uppdrog kommerskollegium efter verkställd utredning och efter samråd med skolöverstyrelsen och statens arbetslöshetskommission m. fl. vissa riktlinjer för befrämjande av hemindustrin inom kommunen. Dessa riktlinjer inneburo bland annat följande. Byske kommun borde enligt föreskrifterna i kungörelsen den 4 november 1921 (nr 705) angående statsunderstöd till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning upprätta en provisorisk verkstadsskola. Vid denna skola borde anordnas vissa kurser, däribland för män avsedda kurser i smide och gjuteri samt i snickeri. Utgifterna för lokaler och inredning jämte belysning, uppvärmning och städning borde bestridas av kommunen. Övriga utgifter avsågos skola täckas dels med av skolöverstyrelsen i författningens ordning beviljade bidrag från anslaget till kommunala anstalter för yrkesundervisning, dels med bidrag av statens arbetslöshetskommission från tillgängliga anslag till bekämpande av arbetslösheten, dels ock med bidrag från manufakturlånefondens räntemedel.

På grundval av de sålunda uppdragna riktlinjerna upprättades Byske kommuns anstalter för yrkesundervisning, som trädde i verksamhet i början av år 1927. Verksamheten vid den däri ingående verkstadsskolan för manlig ungdom omfattade till att börja med yrkesavdelningar i smide och gjutning samt i snickeri i Furuögrund. Sedermera tillkommo avdelningar i nämnda yrken å andra orter inom kommunen, nämligen i Renholmen, Byske och Fällfors. Från och med läsåret 1933—1934 hava vid verkstadsskolan varit anordnade sex yrkesavdelningar. De under budgetåret 1938/1939 uppehållna avdelningarna framgå av tabellen å sid. 199.

1937 års riksdag medgav, att ansökningar om statsunderstöd för de sålunda för arbetslös ungdom avsedda kurserna vid ifrågavarande yrkesundervisningsanstalter fingo behandlas i samma ordning, som gällde för verkstadsskolorna för arbetslösa.

Undervisningstiden utgjorde till en början 5—8 månader. Enligt av skolöverstyrelsen den 28 juli 1937 fastställda nya undervisningsplaner har emellertid undervisningen numera utsträckts till två år med 48 veckor om året.

Lokalförhållanden. De olika yrkesavdelningarna äro i huvudsak inrymda i av ett enskilt företag kostnadsfritt upplåttna lokaler, som få anses helt provisoriska. De för närvarande av verkstadsskolan disponerade lokalernas areal m. m. framgår av nedanstående uppställning.

L o k a l e r i	Lokalerna avsedda för nedanstående elevantal	Golvvyta m ²
A. <i>Byske</i> : verkstadslokaler för en yrkesavdelning....	15	85
B. <i>Furuögrund</i> :		
1. verkstadslokaler för 2 yrkesavdelningar.....	29	228
2. lokaler för teoriundervisning.....	—	38
C. <i>Fällfors</i> : verkstadslokaler för en yrkesavdelning...	12	98
D. <i>Renholmen</i> :		
1. verkstadslokaler för 2 yrkesavdelningar.....	30	232
2. lokaler för teoriundervisning.....	—	31
Summa	86	712

Ekonomiska förhållanden. Till uppehållande av ovannämnda yrkesavdelningar har, sedan anslagsförhållandena successivt omlagts, för budgetåren 1933/1935 beviljats tillhoppa 49 850 kronor av arbetslöshetsmedel. De statsunderstöd samt anslag av statsmedel till elevstipendier, som från och med budgetåret 1935/1936 beviljats till ifrågavarande yrkesavdelningar genom beslut, meddelade till och med den 30 september 1938, framgå av nedanstående uppställning.

Budgetår	Statsunderstöd till						Summa understöd	Stipendieanslag
	avlönning till rektor och övriga lärare	administrationskostnader	undervisningsmateriel		inventariekostnader	sjukvårds- och olycksfallsförsäkringskostnader		
			stadigvarande	underhåll och förbrukning				
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1935/1936.....	16 748	—	3 030	4 150	—	—	23 928	14 700
1936/1937.....	17 150	1 000	5 500	2 350	—	1 000	27 000	15 930
1937/1938.....	37 302	2 600	—	6 000	—	2 000	47 902	33 460
1938/1939.....	37 145	2 600	25 000	6 000	2 000	1 900	74 645	—
Summa kr.	108 345	6 200	33 530	18 500	2 000	4 900	173 475	64 090

Enligt från de kommunala myndigheterna i Byske erhållna uppgifter kunna kommunens egna kostnader för ifrågavarande verkstadsskola för manlig arbetslös ungdom uppskattas till följande belopp, nämligen

för läsåret 1935/1936	kronor	3 407: 32
»	»	1936/1937 » 2 649: 10
»	»	1937/1938 c:a » 6 500: —

Summa kronor 12 556: 42

8. Verkstadsskolan å Strömbacka i Norrbottens län.

Sedan riksdagen icke funnit anledning till erinran mot vad chefen för socialdepartementet i proposition till 1936 års riksdag angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten anfört beträffande inrättande av verkstadsskolor för arbetslös ungdom i bland andra Värmlands och Norrbottens län (jfr den ovan givna framställningen om verkstadsskolan i förstnämnda län), riktade departementschefen i skrivelse den 30 juni 1936 Norrbottens läns landstings uppmärksamhet på lämpligheten av att åtgärder omedelbart vidtoges för att få till stånd verkstadsskoleutbildning såsom ett led i ungdomsarbetslöshetens bekämpande i Norrbottens län.

Sedan landstinget i anledning härav uppdragit åt landstingets förvaltningsutskott att till 1937 års landsting inkomma med utredning i ämnet, tillsattes en kommitté med uppdrag att verkställa den i ärendet erforderliga utredningen. Kommittén avgav i skrivelse till landstinget den 26 augusti 1937 förslag i ämnet.

Beträffande *behovet* av verkstadsskoleutbildning i länet har kommittén därvid anfört bland annat följande. Kommittén hade till en början sökt bilda sig en uppfattning om arbetslösheten bland den manliga ungdomen i länet i åldern 16—25 år. Det hade därvid med all önskvärd tydlighet framgått, att, även om denna arbetslöshet i någon mån vore säsongbetonad, näringslivet inom länet saknade möjlighet att konstant absorbera befintlig arbetskraft. Denna omständighet sammanhängande dels med länets karaktär av industriellt råvaruområde och dels med de förhållandevis stora födelsetalen i denna landsända. Dessa för arbetslöshetsproblemet inom länet avgörande faktorer riktade otvivelaktigt uppmärksamheten på behovet av en utvidgning av försörjningsmöjligheterna för länets befolkning, vare sig detta skedde genom tillskapande inom länet av flera arbetstillfällen eller genom att en del av befolkningen sökte skaffa sig anställning i andra delar av landet. Situationen på arbetsmarknaden inom länet kännetecknades vidare därav, att de yngre åldersgrupperna hade förhållandevis svårt att komma in i produktionen. Orsakerna därtill vore flera. Ett annat utmärkande drag vore, att arbetslösheten drabbade grovarbetare hårdare, medan specialutbildade arbetare lättare kunde vinna anställning. Dessa omständigheter gäve oförtydligt vid handen, att en grundläggande utbildning inom sådana yrkesgrenar, som antingen vore förhållandevis sparsamt företrädda inom länet eller som i landet i övrigt hade behov av ny arbetskraft, skulle utgöra ett bidrag till arbetslöshetsproblemet lösning. Vidare borde den meddelade utbildningen vara förhållandevis grundlig för att verksamt befrämja utkomstmöjligheterna och för att det s. k. bönhaseriet icke skulle få vidare tillskott. Av antydda skäl hade kommittén betraktat som angeläget att taga del jämväl av den erfarenhet på hithörande område, som funnes representerad inom den ledande hantverksorganisationen i länet. Det förslag, som kommittén framlade, hade därför utformats efter samråd med styrelsen för länets hantverksdistrikt.

Utredningskommitténs *förslag* innebar, att en verkstadsskola skulle inrättas, omfattande åtta yrkesavdelningar, nämligen en avdelning för automobilmekaniker, en avdelning för byggnadssnickare, en avdelning för elektriker, tre avdelningar för metallarbetare, en avdelning för murare och en avdelning för värme- och sanitetsmontörer. Undervisningstiden föreslogs till tre år.

I fråga om *förläggningen* av verkstadsskolan anförde kommittén vidare: Åtskilligt hade varit att vinna på att efter mönstret av den s. k. Stjärnsundskolonin förlägga skolan till sådan plats utom länet, där möjligheterna till successiv anställning inom arbetslivet vore gynnsammare än i Norrbotten. Tanken hade emellertid fått övergivas. Det torde därjämte få antagas, att det varit statsmakternas avsikt att genom beredandet av nu gällande statsbidragsvillkor underlätta för landstinget att, därest det så önskade, även för framtiden uppehålla en dylik anstalt inom länet, ehuru väl landstinget därutinnan givetvis borde förbehålla sig fria händer genom att göra ett beslut om skolans uppehållande avhängigt av de statsbidrag, som nu vore ställda i utsikt på grund av arbetslösheten. Övervägande skäl hade befunnits tala för att hela skolan förlades till en plats. Dels kunde den maskinella verkstadsutrustningen utnyttjas av flera yrkesavdelningar och dels kunde kostnaderna för elevernas uppehälle antagas bli lägre än vid en decentraliserad organisation. I första hand hade undersökts, om vissa landstinget tillhöriga för närvarande outnyttjade fastigheter skulle kunna användas, varefter, då detta icke syntes låta sig göra, ett antal andra förslag varit föremål för undersökningar. Med nuvarande kommunikationer inom länet syntes anstalten ej nödvändigtvis behöva förläggas centralt, varför kommittén ansett sig böra fästa mindre avseende vid den rent geografiska synpunkten, om ett i och för sig lämpligt och förhållandevis billigt arrangemang i övrigt skulle kunna åstadkommas. Kommittén hade tvärtom betraktat såsom en fördel, om eleverna redan under utbildningstiden omplanterades i en annan miljö, därest denna i och för sig vore lämplig, bland annat med hänsyn till att den särskilt under arbetslöshetstider ringa rörligheten hos befolkningen därigenom skulle kunna befrämjas, och eleverna efter utbildningen sålunda skulle lättare kunna söka sig till de platser inom landet, där de lättast kunde finna bärning. Att kommittén för sin del kommit att förorda södra länsdelen som en lämplig förläggningsort berodde sålunda ej blott därpå, att det där hade yppat sig ett enligt kommitténs mening synnerligen förträffligt uppslag till lokalfrågans ordnande. 1936 års landsting hade uppdragit åt sitt förvaltningsutskott att undersöka lämpligheten av att för landstingets syften förvärva egendomen Strömbacka invid Piteå. Egendomen låge inom Piteå landsförsamling omedelbart intill Piteå stad och erbjöde redan genom sitt läge den för en skolanläggning av ifrågavarande slag betydande fördelen att på en gång ligga avskilt och nära intill tätt bebyggda samhällen. De många byggnaderna lämpade sig väl att efter större eller mindre förändringar disponeras för undervisningslokaler, elevinternat och lokaler för administration m. m. Egendomen omfattade sex hektar mark. Förvaltningsutskottet hade, efter därom av flertalet landstingsmän erhållet förhandsmedgivande, beslutat förvärva denna egendom för ett pris av 60 000 kronor.

I avvaktan på landstingets definitiva ställningstagande till frågan om en verkstadsskolas inrättande förhandlade ovannämnda utredningskommitté med statens arbetslöshetskommission om anordnande tills vidare av ett arbetsläger å Strömbacka med uppgift bland annat att förbereda organisatio-

nen av en verkstadsskola därstädes. Sedan Kungl. Maj:t den 12 mars 1937 förklarar hinder icke möta för arbetslöshetskommissionen att anordna ifrågavarande arbetslöshetsläger, träffades en överenskommelse därom mellan kommissionen och kommittén. Kommissionen åtog sig att, i den mån arbetslösheten så påkallade, i samråd med kommittén anordna ifrågavarande arbetsläger för det antal elever, som kommissionen bestämde. Såsom objekt för undervisningen åtog sig kommissionen att utföra vissa ombyggnads-, reparations- och installationsarbeten å egendomen, i den mån så kunde ske av arbetelever och för dessas utbildning anställda lärare.

Arbetslägret startade omedelbart efter pingst 1937 och omfattar för närvarande omkring 65 elever. Undervisningslokaler för en blivande verkstadsskola hava iordningställt. Övriga arbeten å anläggningen, såsom inredande av lokaler för elevinternat m. m., pågå för närvarande. Såsom kommunala beredskapsarbeten hava i samarbete med länets sjukvårdskommitté utförts en delvis för Strömbacka och Piteå lasarett gemensam vatten- och sanitär anläggning ävensom den elektriska installationen.

På förslag av förvaltningsutskottet fattade 1937 års lagtima landsting i Norrbottens län principiellt beslut att å Strömbacka inrätta och uppehålla en för landstingsområdet avsedd verkstadsskola för treårig utbildning av arbetslös manlig ungdom från länet i åldern 16—25 år i ovannämnda yrkesgrenar under förutsättning, att samtliga kostnader för skolans utrustning, lärarlöner, drift och underhåll med undantag av kostnaderna för tillhandahållande av för skolverksamheten erforderliga lokaler med uppvärmning och belysning, bestredes av statsmedel, samt att denna verkstadsskola skulle underställas landstinget. Vidare beslöts dels godkänna inköpet av egen-

L o k a l e r i	Lokalerna avsedda för nedanstående elevantal	Golvytta m ²
<i>A. verkstadsbyggnaden:</i>		
1. verkstadslokaler för 8 yrkesavdelningar.....	120	1 560
2. smedja och elektriskt laboratorium samt apparatrum.....	—	118
3. lokaler för teoriundervisning: 3 lärosalar.....	—	134
4. övriga utrymmen: gymnastiksal, verktygsrum, lärarrum, tvättrum, virkestork, förrådsrum m. m.	—	685
<i>B. huvudbyggnaden:</i>		
1. kontorslokaler.....	—	45
2. lärarrum, dagrum, kapprum, korridorer m. m....	—	242
3. matsal, kök m. m. för elevinternatet.....	—	223
4. 9 elevrum för 32 elever.....	—	174
5. övriga utrymmen.....	—	550
<i>C. elevbostaden:</i>		
1. 26 elevrum för 104 elever.....	—	507
2. övriga utrymmen.....	—	545
Summa	120	4 783

domen Strömbacka, samt anvisades 60 000 kronor för själva inköpet och 5 000 kronor för därmed förenade omkostnader, dels godkänna den upprättade överenskommelsen med statens arbetslöshetskommission, dels ock uppdraga åt förvaltningsutskottet att vid tidpunkt, som utskottet ägde att efter samråd med arbetslöshetskommissionen bestämma, verkställa ovan nämnda beslut om överförande i landstingets regi av den å Strömbacka för närvarande bedrivna verksamheten och genom vidtagande i övrigt av för verksamhetens igångsättande och drift erforderliga åtgärder. Så vitt de sakkunniga ha sig bekant, har tidpunkten för landstingets övertagande av ifrågakvarande verksamhet ännu icke blivit bestämd.

Sedan ifrågakvarande om- och tillbyggnadsarbeten å Strömbacka egendom helt avslutats, komma för den blivande verkstadsskolan därstädes att disponeras, bland andra, de utrymmen, som framgå av tabllån å föregående sida.

A. Inomhus	B. Utomhus	C. Övrigt
1. Verkstadslokal för 20 arbetare	1. Verksamhetslokal för 20 arbetare	1. Verksamhetslokal för 20 arbetare
2. Verksamhetslokal för 20 arbetare	2. Verksamhetslokal för 20 arbetare	2. Verksamhetslokal för 20 arbetare
3. Verksamhetslokal för 20 arbetare	3. Verksamhetslokal för 20 arbetare	3. Verksamhetslokal för 20 arbetare
4. Verksamhetslokal för 20 arbetare	4. Verksamhetslokal för 20 arbetare	4. Verksamhetslokal för 20 arbetare
5. Verksamhetslokal för 20 arbetare	5. Verksamhetslokal för 20 arbetare	5. Verksamhetslokal för 20 arbetare

Kap. 18. De nuvarande verkstadsskolornas för arbetslös ungdom omorganisation till centrala verkstadsskolor.

Allmänna synpunkter.

I de för verkstadsskoleutredningen meddelade direktiven — i vilka framhålls, hurusom verkstadsskolorna för arbetslös ungdom tillkommit såsom provisoriska anordningar, betingade av speciella arbetslöshetsförhållanden — har angivits såsom en av de sakkunnigas huvuduppgifter att utreda, huruvida och, i så fall, under vilka villkor dessa skolor böra bibehållas, sedan de förhållanden på arbetsmarknaden upphört, som föranlett skolornas tillkomst. Det borde sålunda tagas under överbägande, huruvida icke skolorna — samtliga eller vissa av dem — lämpligen skulle kunna infogas i det nuvarande skolsystemet såsom yrkesutbildningsanstalter med uppgift att tjänstgöra såsom centrala verkstadsskolor för större områden. En sådan organisation borde, i händelse den visade sig livsduglig, tänkas så småningom omfatta hela landet.

I det föregående ha de sakkunniga framlagt förslag i fråga om grunderna för upprättande av ett system med centrala verkstadsskolor av det slag, varom talas i direktiven. Därvid ha de sakkunniga förordat, att i varje fall tills vidare såsom regel högst en central verkstadsskola skall kunna inrättas i varje landstingsområde, att huvudmannaskapet för skolorna skall åvila landstingen samt att huvuddelen av kostnaderna för skolornas uppehållande skall gäldas av staten.

I det följande utgå de sakkunniga ifrån den förutsättningen, att ett system med centrala verkstadsskolor avses komma till stånd i huvudsaklig överensstämmelse med vad de sakkunniga sålunda och i övrigt föreslagit. Med denna utgångspunkt anse sig de sakkunniga icke behöva mera ingående motivera sin ståndpunkt beträffande de nuvarande verkstadsskolornas för arbetslös ungdom framtida ställning. De böra, i den mån förutsättningar befinnas föreligga för en omorganisation till centrala verkstadsskolor, snarast möjligt underkastas en dylik organisationsändring. Övriga arbetslöshets-skolor åter böra, i den mån de speciella förhållanden upphöra, som föranlett deras tillkomst, avvecklas eller eventuellt organiseras såsom vanliga kommunala verkstadsskolor.

För ett närmare bedömande av dessa spörsmål synes det till en början böra klarläggas, vid vilken tidpunkt en omorganisation av ifrågavarande arbetslöshetsskolor tidigast kan äga rum eller, i den mån så anses böra ske, när ett nedläggande av dem lämpligen först bör komma till stånd eller de böra organiseras såsom vanliga kommunala yrkesundervisningsanstalter.

En omorganisation till centrala verkstadsskolor förutsätter, att dessförinnan såväl riksdagen fattat beslut angående grunder för statsunderstöd m. m. till dylika verkstadsskolor som ock, ifråga om varje särskild verkstadsskola, vederbörande landsting beslutat ställa sig såsom huvudman för skolan samt att Kungl. Maj:t meddelat beslut om skolans erkännande såsom central verkstadsskola. Därest beslut om grunder för statsunderstöd m. m. till centrala verkstadsskolor skulle komma att fattas av 1939 års riksdag, kunna därefter landstingen hösten samma år taga ställning, i vad på dem ankommer, till arbetslöshetsskolornas framtid, varefter Kungl. Maj:t torde kunna meddela sitt beslut i ämnet. Då en omorganisation av nämnda skolor med hänsyn till anslags beviljande och andra förhållanden lämpligen synes böra ske i samband med ett budgetårsskifte, skulle alltså den 1 juli 1940 vara den tidpunkt, från vilken skolorna tidigast skulle kunna omändras till centrala verkstadsskolor. Denna omorganisation bör, vad angår de anstalter, som skola övergå till centrala verkstadsskolor — under berörda förutsättningar — enligt de sakkunnigas mening vidtagas vid nämnda tidpunkt utan hänsyn till det då rådande läget på arbetsmarknaden. Därest efter sagda tidpunkt en sådan skolas verksamhet på grund av arbetslöshetsförhållanden bör bedrivas i större omfattning, än eljest vore påkallat, bör statsunderstöd för den sålunda utökade verksamheten utgå enligt de grunder, som skola gälla för sådana yrkesavdelningar, som upprättats till mötande av inträffad ungdomsarbetslöshet. I sistnämnda avseende komma de sakkunniga att framlägga förslag i kap. 20.

Vad härefter beträffar de arbetslöshetsskolor, som eventuellt anses böra nedläggas eller möjligen övergå till vanliga kommunala verkstadsskolor, föreligger icke ur ovannämnda synpunkter anledning att dröja med ställningstagandet till skolornas framtid. Liksom övrig verksamhet, som igångsatts till lindrande av arbetslöshet, skulle givetvis ifrågavarande anstalter kunna nedläggas omedelbart, sedan de speciella förhållanden upphört, som föranlett deras tillkomst. I det följande komma emellertid de sakkunniga vid sin behandling av frågan om yrkesundervisningen under arbetslöshets-tider att närmare utveckla vissa synpunkter på spörsmålet om sättet för avveckling av tillfälliga utbildningsåtgärder, som vidtagits på grund av ungdomsarbetslöshet. Enligt de sakkunnigas i nämnda sammanhang framförda mening bör frågan därom icke bedömas allenast ur de synpunkter, som eljest tillämpas i fråga om nödhjulsåtgärders avvecklande. Syftemålet med de anordnade utbildningsmöjligheterna är icke endast att giva den arbetslösa ungdomen sysselsättning under den tid, arbetstillfällena för dem i större eller mindre utsträckning saknas inom näringslivet. Lika betydelsefullt är, att de

unga beredas den yrkesutbildning, som möjliggör för dem att vid bättre arbetstillgång göra sig gällande i konkurrensen om arbetstillfällena och som för framtiden i icke oväsentlig grad minskar risken att drabbas av ny arbetslöshet. Dessa omständigheter motivera enligt de sakkunnigas uppfattning, att utbildningskurser och dylikt, som igångsatts på grund av ungdomsarbetslöshet, kunna få fortsättas till dess eleverna erhållit den därmed avsedda utbildningen, *även om* de förhållanden, som ytterst föranlett åtgärdernas vidtagande, dessförinnan upphört. Tillämpas nu nämnda principer på de arbetslöshetsskolor, varom enligt de sakkunnigas i det följande uttalade mening fråga närmast torde bliva, följer därav, att dessa skolor torde böra få fortsätta sin verksamhet — om än eventuellt något beskuren — åtminstone till och med utgången av läsåret 1939/1940 eller till i huvudsak samma tid, då en omorganisation till centrala verkstadsskolor ovan förutsatts tidigast kunna ske. Vid de arbetslöshetsskolor, som startades under våren 1936, hava nämligen under våren 1938 med hänsyn till rådande förhållanden i de trakter, skolorna närmast avse, i stor utsträckning nya elevuppsättningar intagits, vilka sålunda efter fullt genomgångna kurser kunna beräknas avgå från skolorna tidigast under våren 1940. Nya elever komma emellertid att i viss utsträckning intagas i skolorna — vilka givetvis, så länge de upprätthållas, böra utnyttjas så väl som möjligt — även från och med budgetåret 1938/1939. Kungl. Maj:t har nämligen i samband med beviljande av understöd åt ifrågavarande verkstadsskolor för arbetslös ungdom för nämnda budgetår föreskrivit, att under budgetåret i mån av avgång nya elever må under förutsättning av verkstadsskoleinspektörens medgivande intagas i befintliga yrkesavdelningar. Så vitt de sakkunniga ha sig bekant, torde avsikten med verkstadsskoleinspektörens ifrågavarande prövning vara att — i första hand beträffande de skolor, som beräknas bliva bestående tills vidare — medverka till en sådan ordning för elevintagningen, att som regel varje yrkesavdelning kommer att bestå av två ungefär lika stora grupper elever, den ena tillhörande första årskurs och den andra andra årskurs med vardera gruppens elever intagna vid i huvudsak samma tid. I den mån — på grund av vad de sakkunniga föreslå i det följande — fråga uppkommer om vissa arbetslöshetsskolors avveckling, torde inspektörens verksamhet därjämte böra gå ut på att tillse, att avvecklingen icke hindras eller obehörigt fördröjes till följd av nyintagning av elever. Av särskild betydelse måste denna prövning bliva beträffande nyintagning från och med läsåret 1939/1940. Därest någon skola skulle avses att nedläggas med utgången av nämnda läsår, är det nämligen av vikt, att elevtillströmningen till denna skola och exempelvis den närmast belägna skola, som avses skola övergå till central verkstadsskola, regleras så, att vid nedläggandet eventuellt kvarstående elever kunna överföras till motsvarande yrkesavdelningar i den nyinrättade centralskolan.

Med de utgångspunkter, de sakkunniga i det föregående intagit, skulle de arbetslöshetsskolor, vilka enligt de sakkunnigas förslag i det följande icke

avses skola omändras till centrala verkstadsskolor, kunna nedläggas eller organiseras såsom vanliga kommunala verkstadsskolor vid utgången av budgetåret 1939/1940. Emellertid måste denna fråga bedömas med beaktande även av arbetslöshetsläget. Med hänsyn till nu kända förhållanden finna de sakkunniga det troligt, att särskilt i Västernorrlands län behov komma att föreligga av en större organisation av verkstadsskolor, än som vid sagda tidpunkt kan beräknas förefinnas i form av centrala verkstadsskolor. Härtill kommer, att frågan om tiden för avvecklandet givetvis måste bedömas med hänsyn till det eventuellt förändrade arbetslöshetsläget vid sagda tidpunkt. De sakkunniga förutsätta därjämte, att Kungl. Maj:t finner en särskild anledning föreligga att taga nämnda spörsmål under övervägande i samband med anvisande av understöd till ifrågakvarande verkstadsskolor för arbetslös ungdom för budgetåret 1939/1940. Därvid torde lämpligen särskilt böra prövas, huruvida nya direktiv i avseende å elevintagningen vid skolorna eller vissa av dem böra meddelas.

Beträffande *statsunderstöd* till ifrågakvarande verkstadsskolor vilja de sakkunniga föreslå, att de i sådant avseende nu tillämpade grunderna få tills vidare äga fortsatt tillämpning. Enligt nämnda grunder ha, såsom i andra sammanhang framhållits, huvudmännen för skolorna att ensamma svara för lokalkostnader inklusive kostnader för uppvärmning och lyse, under det att samtliga övriga utgifter avses bli helt täckta av de statsunderstöd, som beviljas till skolorna. Därest beslut om grunder för statsunderstöd m. m. till centrala verkstadsskolor i huvudsaklig överensstämmelse med vad de sakkunniga tidigare föreslagit skulle fattas av 1939 års riksdag samt förtydliga frågan om upprättande av dylika centralskolor från och med den 1 juli 1940 skulle bli aktuell, vilja emellertid de sakkunniga vidare förorda, att från och med nämnda tid de av ifrågakvarande arbetslöshetsskolor, som icke avses omorganiserade till centrala verkstadsskolor men prövas böra kortare eller längre tid bibehållas i sin nuvarande egenskap, må åtnjuta statsunderstöd enligt samma grunder, som skola gälla för sådana yrkesavdelningar vid befintlig central verkstadsskola, vilka upprättas till mötande av inträffad ungdomsarbetslöshet. I sistnämnda avseende komma de sakkunniga att framlägga förslag i kap. 20. Med utgången av budgetåret 1939/1940 skulle sålunda enligt de sakkunnigas mening de nu gällande anslagsvillkoren för verkstadsskolorna för arbetslös ungdom upphöra.

I det föregående ha de sakkunniga på närmare anförda skäl icke ansett sig böra framlägga förslag i fråga om förläggning och drift av den enskilda centrala verkstadsskolan. Det bör nämligen enligt de sakkunnigas uppfattning ankomma på de olika lokala intressena att taga initiativ samt framlägga och med statens bistånd genomföra förslag i nämnda avseenden.

Icke heller beträffande de nuvarande verkstadsskolorna för arbetslös ungdom anse sig de sakkunniga böra eller kunna framlägga definitiva förslag.

Även om de sakkunniga ovan utgått ifrån, att ett system med centrala verkstadsskolor avses komma till stånd i enlighet med de sakkunnigas tidigare framlagda förslag, är dock inrättandet av den enskilda centrala verkstadsskolan eller omorganiserandet av en arbetslöshetsskola till central verkstadsskola beroende jämväl av andra än statliga myndigheters beslut. Staten bör på grund därav i enlighet med vad ovan anförts i varje fall uppehålla ifrågasvarande arbetslöshetsskolor intill utgången av budgetåret 1939/1940. Därest förslag om grunder för statsunderstöd m. m. till centrala verkstadsskolor framlägges för och godkännes av 1939 års riksdag, bör därefter vederbörande landstings- och andra kommunala myndigheter lämnas tillfälle att taga ställning till de olika skolorna i så god tid, att Kungl. Maj:ts beslut rörande skolornas fortsatta tillvaro må kunna föreligga före utgången av nämnda budgetår. Vid Kungl. Maj:ts prövning synas i huvudsak samma synpunkter böra anläggas som vid beslut om inrättande av helt nya skolor. De arbetslöshetsskolor, om vilkas omorganisation till centrala verkstadsskolor från och med den 1 juli 1940 beslut icke dessförinnan fattats, böra nedläggas vid nämnda tid, i den mån ej då rådande arbetslöshetssituation eller andra förhållanden påkalla skolornas bibehållande i nuvarande egenskap eller vederbörande primärkommun beslutat upprätthålla skola såsom lokal verkstadsskola.

Även av en annan anledning än den ovannämnda skulle det vara omöjligt för de sakkunniga att framlägga definitivt förslag till ett omedelbart reglerande av arbetslöshetsskolornas fortsatta tillvaro i en eller annan form. Beträffande vissa av dem gäller nämligen, att deras förlägnings- och över huvud lokalförhållanden äro under utredning och att i dessa avseenden därför för närvarande tillräckligt underlag saknas för ett beslut om omorganisation till centrala verkstadsskolor. Så är exempelvis fallet vid de av vederbörande landsting nu upprätthållna verkstadsskolorna i Värmlands och Västernorrlands län. Givetvis bör det icke fordras, att en verkstadsskola är mer eller mindre utbyggd, innan den erkännes såsom central verkstadsskola. I så fall skulle möjligheterna att uppföra för skolan erforderliga lokaler med tillhjälp av skolans egna elever väsentligt begränsas. Men Kungl. Maj:ts beslut i ärendet måste kunna grundas på en av vederbörande huvudman godkänd och av statsmyndigheterna granskad organisationsplan och fattas under förutsättning av att denna plan i huvudsak länder till efterrättelse vid utbyggnaden och under skolans fortsatta verksamhet. De berörda utredningarna böra sålunda avslutas, innan definitivt beslut fattas om skolornas tillvaro och organisation efter utgången av budgetåret 1939/1940. Några svårigheter att medhinna detta beträffande såväl nämnda som andra arbetslöshetsskolor synas de sakkunniga icke föreligga.

I efterföljande kapitel komma de sakkunniga att framlägga de synpunkter, ur vilka enligt de sakkunnigas mening frågorna om de nuvarande arbetslöshetsskolornas framtid böra ses.

Kap. 19. De nuvarande verkstadsskolornas för arbetslös ungdom omorganisation till centrala verkstadsskolor. Yttrande beträffande de enskilda skolorna.

Verkstadsskoleutredningen an knyter i den följande framställningen till den redogörelse, som i det föregående (kap. 17) lämnats för verkstadsskolornas för arbetslös ungdom tillkomst och utveckling.

1. Verkstadsskolan i Karlskrona i Blekinge län.

Av den nyssnämnda redogörelsen för arbetslöshetsskolornas tillkomst och utveckling framgår, att vederbörande myndigheter i Karlskrona, redan innan fråga uppkommit om anordnande därstädes av en verkstadsskola för arbetslös ungdom, igångsatt utredning i avsikt — förutom att bereda vissa nya lokaler för den kommunala flickskolan — att tillgodose de redan befintliga yrkesskolornas i staden behov av nya undervisningslokaler ävensom att till nämnda yrkesskolor knyta en med författningsenliga statsbidrag understödd lokal verkstadsskola. Genom att bereda nya lokaler åt yrkesskolorna ville man även vinna, att skolornas hittillsvarande, välbelägna fastighet bleve disponibel för andra ändamål. Givetvis har det numera under arbete varande byggnadsföretaget för samtliga ifrågavarande skolors behov blivit icke oväsentligt utökat på grund av att utrymmen måst beräknas jämväl för arbetslöshetsskolans yrkesavdelningar. Häremot kan emellertid ställas, att, såsom nyss nämnts, man redan tidigare planerat verkstadsskoleutbildning i staden ävensom framför allt att enligt yrkesskolestyrelsens förut relaterade uppgifter kostnaderna för företaget bliva högst avsevärt reducerade på grund av att byggnads- och inredningsarbetena i största utsträckning fullgöras av arbetslöshetsskolans elever. Man torde ha anledning antaga, att byggnadsföretaget, sådant det nu utföres, på grund av nämnda omständigheter icke kommer att ställa sig dyrare än en mindre nybyggnad för allenast stadens egna utbildningsbehov skulle ha gjort, därest denna uppförts i öppna marknaden.

Med det sålunda anförda ha de sakkunniga velat komma fram till den slutsatsen att, när det gäller att bedöma frågan om centrala verkstadsskolor

för Blekinge och de närmast därintill belägna länen, staten icke har anledning att känna sig bunden därav, att Karlskrona stad skulle ha offrat något för uppförande av de lokaler, i vilka den nuvarande arbetslöshetsskolans yrkesavdelningar äro inrymda. Det är nämligen enligt de sakkunnigas mening icke självklart, att Karlskrona bör utgöra förläggningssorten för en central verkstadsskola för ifrågavarande trakter. Blekinge län är icke större, än att det väl kunde tänkas lämpligt att anordna en centralskola gemensam för detta och ett närliggande län eller landstingsområde samt med annan förläggning.

Emellertid äro de anordningar, som redan vidtagits av Karlskrona stad, enligt vad de sakkunniga kunnat konstatera vid besök på platsen, av den art, att starka skäl måste anses tala för att, om möjligt, för en framtida central verkstadsskola utnyttja vad som redan åstadkommit och ytterligare planerats. Den omtanke och det intresse, som Karlskrona stads myndigheter visat för verkstadsskoleutbildningen hittills, tala även i denna riktning. Uppfyllas sålunda de förutsättningar, som staten skäligen bör ställa såsom villkor för en central verkstadsskolas inrättande, synas enligt de sakkunnigas mening tillräckliga skäl föreligga för en dylik skolas förläggande till Karlskrona. Härom vilja de sakkunniga ytterligare anföra följande.

Såsom i annat sammanhang framhållits har — på sätt och vis genom omständigheternas makt — arbetslöshetsskolan i Karlskrona liksom motsvarande skolor i Mölndal, Lysekil och Uddevalla kommit under respektive städers huvudmannaskap och ej, såsom från början egentligen avsetts, under landstingets. De sakkunniga ha i det föregående på närmare anförda skäl uttalat sig för, att huvudmannaskapet för de blivande centrala verkstadsskolorna bör anförtröas landstingen. Som stöd härför har bland annat anförts, att det ligger i sakens natur att, då skolorna skola avse landstingsområden, landstingen skola vara huvudmän. Därigenom får man garanti för, att de olika intressena inom rekryteringsområdet bliva representerade.

De sakkunniga anse på ovannämnda och andra skäl för sin del icke, att undantag från den sålunda angivna principen bör göras ens för de arbetslöshetsskolor under primärkommuns ledning, som avses skola omorganiseras till centrala verkstadsskolor. Skall sålunda en central verkstadsskola förläggas till Karlskrona, bör Blekinge läns landsting — ensamt eller i förening med annat landsting — stå såsom huvudman för skolan.

I annat sammanhang (kap. 8) ha de sakkunniga tagit principiell ställning till spørsmålet, huruvida en primärkommun skulle kunna förena sig med ett landsting om upprättande och driften av en verkstadsskola, som skall stå under landstingets huvudmannaskap och som avses bliva erkänd såsom central verkstadsskola. En dylik förening har tänkts motiverad just därmed, att primärkommunen på grund av ett föreliggande särskilt intresse av centralskolans tillkomst och förläggning till platsen vill bidra till de kostnader, som landstinget eljest ensamt skulle ha att bära för anstalten. De

sakkunniga ha beträffande detta spörsmål uttalat, att något principiellt hinder icke synes böra resas mot en dylik förening under förutsättning, att primärkommunen icke tillförsäkras någon företrädesrätt för kommunens ungdom till elevplatser vid skolan. Dock ha de sakkunniga därvid förutsatt att — därest fråga är om primärkommun, som deltagar i landsting — landstinget ensamt skall stå som den formellt ansvarige huvudmannen.

Såsom villkor för godkännande av den nuvarande arbetslöshetsskolans i Karlskrona omorganisation till central verkstadsskola synes sålunda böra uppställas, att en överenskommelse kommer till stånd mellan Karlskrona stad och Blekinge läns landsting, varigenom landstinget ställes såsom huvudman för skolan.

Spörsmålet blir då närmast, om detta under givna förhållanden låter sig göra på ett ur statens synpunkter tillfredsställande sätt. De undervisningslokaler, som disponeras eller äro avsedda att brukas av verkstadsskolan, äro sammanbyggda med stadens övriga yrkesskolor. Denna omständighet bör emellertid icke i och för sig utgöra ett hinder. Så som de sakkunniga föreslå grunderna för statsunderstöd till centrala verkstadsskolor, synas ur statsbidragssynpunkt avgörande skäl icke kunna anföras mot en gemensam yttre organisation av en central verkstadsskola och lokala yrkesskolor. Understöden till administrationen samt till underhåll och förbrukning ävensom till sjukvård äro sålunda beräknade per elev i centralskolan med belopp, som antagas komma att väsentligt understiga de verkliga kostnaderna för respektive ändamål. Någon nämnvärd risk för att de statsunderstöd därför, som beviljats till centralskolans yrkesavdelningar, komma andra ändamål till godo synes på grund härav icke föreligga. Beträffande övriga statsunderstöd till en centralskola torde den erforderliga kontrollen över, att de komma rätt ändamål tillgodo, icke vara svår att genomföra. Understöden utbetalas nämligen endast i den mån materiel och dylikt inköpts eller, i fråga om understöd till lärarlöner, sedan lönerna utbetalts. Ur synpunkten av det allmännas sammanlagda kostnader för yrkesundervisningen synes tvärtom en dylik gemensam organisation kunna innebära möjligheter till rationalisering och besparingar.

De sakkunniga ha ovan antytt, att det med hänsyn till Blekinge läns storlek väl kunde tänkas lämpligt att ha en centralskola gemensam för detta och ett närliggande län eller landstingsområde. Att arbetslöshetsskolan i Karlskrona växt ut till den omfattning av 13 yrkesavdelningar, den för närvarande har, har föranletts av den exceptionellt svåra arbetslösheten i stenhuggeridistriktet i länet. I den mån denna arbetslöshet avvecklas — delvis genom att arbetslöshetsskolan skapat förutsättningar för överförande av överflödigt arbetskraft till andra arbetsområden —, torde det få anses tveksamt, huruvida Blekinge län för egen del har behov av en central verkstadsskola av den nuvarande arbetslöshetsskolans storlek. I brist på möjligheter att objektivt mäta föreliggande och blivande behov av yrkesutbild-

ningsanstalter, ha de sakkunniga i annat sammanhang hävdad den uppfattningen, att det system med centrala verkstadsskolor, som nu föreslås, bör, innan närmare erfarenheter vunnits, hållas inom en tämligen begränsad ram. Det är de sakkunniga bekant, att förberedande undersökningar för anordnande av verkstadsskoleutbildning pågå såväl i Kronobergs som i Kalmar län. Ett samarbete i en eller annan form mellan Blekinge län och något av de nyssnämnda länen för åstadkommande av önskade möjligheter till verkstadsskoleutbildning borde icke vara omöjligt att åstadkomma. Särskilt vilja de sakkunniga framhålla tanken på ett samarbete i nämnda syfte mellan Blekinge län och Kalmar läns södra landstingsområde. Skulle emellertid på grund av förhållandena ett dylikt samarbete icke kunna åstadkommas, ha de sakkunniga för sin del intet att erinra emot, att en central verkstadsskola upprättas för allenast Blekinge län under förutsättning, att skolans storlek från början begränsas. I detta avseende vilja de sakkunniga förorda, att yrkesavdelningarnas antal vid skolan, därest icke speciella arbetslöshetsförhållanden tillfälligtvis föranleda till annat, må uppgå till högst tio.

De lokala utredningar, som erfordras med anledning av vad de sakkunniga sålunda anfört och föreslagit, torde kunna bedrivas så, att under de i föregående kapitel angivna förutsättningarna frågan om verkstadsskoleutbildningens fortsatta bedrivande i Karlskrona må kunna underställas Kungl. Maj:ts prövning före utgången av budgetåret 1939/1940. Under hänvisning till de uppgifter beträffande Karlskrona stads kostnader för beredande av lokaler för den nuvarande arbetslöshetsskolan, vilka lokaler de sakkunniga i det föregående förutsatt skola få disponeras för en eventuellt blivande central verkstadsskola, gå de sakkunniga ut ifrån, att Karlskrona stad i den överenskommelse, som må komma till stånd med landstinget, förbinder sig att utan ersättning tillhandahålla de undervisningslokaler, som uppförts eller nu komma att uppföras för arbetslöshetsskolan därstädes. En motive-ring härför torde staden böra finna jämväl i de förmåner i olika avseenden, som en central verkstadsskolas förläggning till staden måste anses innebära.

2. Verkstadsskolorna i Göteborgs och Bohus län.

Vid planläggningen av den verkstadsskoleutbildning för arbetslös ungdom i Göteborgs och Bohus län, som sedermera förlades till Mölndal, Lysekil och Uddevalla, räknades preliminärt med, att skolorganisationen skulle lämna plats för omkring 300 elever. På grund av rådande förhållanden har emellertid organisationen kommit att successivt svälla ut, så att den för närvarande omfattar omkring det dubbla antalet elever.

Det är enligt de sakkunnigas mening uppenbart, att en för normala förhållanden avsedd central verkstadsskoleorganisation i nu ifrågavarande län

icke på långt när bör givas en så stor omfattning som arbetslöshetsskolornas nuvarande. Tills vidare torde anledning saknas att föreslå inrättandet av mer än en central verkstadsskola i länet. Att en sådan centralskola bör bildas genom omorganisation av någon av de nuvarande arbetslöshetsskolorna i länet synes naturligt ävensom att, sedan de speciella förhållanden upphört, som föranlett dessa skolors inrättande, de två återstående böra nedläggas eller, i den mån förutsättningar därför finnas, organiseras såsom lokala yrkesundervisningsanstalter.

I valet mellan skolorna anse de sakkunniga till en början, att Lysekil icke bör ifrågakomma för förläggning av en central verkstadsskola. Visserligen kunna de sakkunniga vitsorda, att de undervisningslokaler, som anordnats för den nuvarande arbetslöshetsskolan i den förut omförmälda, av eleverna ombyggda fastigheten, äro fullgoda och väl skulle kunna lämpa sig för en centralskola av mindre storlek. Emellertid äro de icke tillräckligt stora för en verkstadsskola av den omfattning, varom nu torde bliva fråga. Härtill kommer, att stadens belägenhet inom länet, särskilt med hänsyn till det industriella livet, så vitt de sakkunniga kunna se, icke talar för ett dylikt förslag. Emellertid synes en yrkesundervisningsanstalt av nu ifrågavarande slag i Lysekil eller trakten däromkring kunna fylla vissa speciella behov. De sakkunniga vilja därför senare upptaga frågan, huruvida den nuvarande arbetslöshetsskolan i Lysekil, i stället för att framdeles nedläggas, må kunna på annat sätt än som central verkstadsskola inordnas i yrkesskolväsendet.

Vad härefter beträffar verkstadsskolorna i Mölndal och Uddevalla erinra de sakkunniga ånyo om, att dessa skolor liksom arbetslöshetsskolan i Karlskrona stå under vederbörande primärkommuners huvudmannaskap. Därest någon av dem skulle anses böra omorganiseras till central verkstadsskola, uppkommer i samband därmed i huvudsak samma situation, som de sakkunniga i det föregående behandlat beträffande skolan i Karlskrona. Skolan bör sålunda ställas under landstingets huvudmannaskap. Om möjligt bör samarbete anordnas mellan vederbörande primärkommun och landstinget exempelvis på det sätt, att primärkommunen på de villkor, varom överenskommelse kan träffas, till landstinget upplåter erforderliga tomter samt eljest av kommunen ägda och för den inom kommunen nu upprätthållna arbetslöshetsskolan disponerade lokaler m. m. Primärkommunen torde finna sig hava ett så stort intresse av en central verkstadsskolas förläggning till orten, att den i icke oväsentlig mån bör kunna ekonomiskt bidra därtill.

Beträffande härefter frågan om förläggningen av en central verkstadsskola inom ifrågavarande län bör det, såsom i olika sammanhang redan framhållits, ankomma på länets landsting och övriga intressen inom länet att i första hand taga ställning därtill. Sedermera kunna de statliga intressensynpunkterna i förläggningsfrågan tagas i beaktande, när ärendet om cen-

tralskolans inrättande i vanlig ordning underställes Kungl. Maj:ts prövning och avgörande. De sakkunniga vilja här inskränka sig till att framlägga några synpunkter på det föreliggande spörsmålet.

Därest en central verkstadsskola i Göteborgs och Bohus län i första hand skall vara avsedd enbart för ungdom från Göteborgs och Bohus län, synes det de sakkunniga av flera skäl som en förläggning till Uddevalla är att föredraga framför till Mölndal. Det måste givetvis anses vara av visst värde, om skolan förlägges inom det distrikt, från vilket eleverna i största utsträckning kunna antagas komma. Därigenom lösryckas eleverna icke i onödan från hembygden. Vidare har Uddevalla stad under senare år drabbats av synnerligen betydande industrinedläggelser, vilka ur skilda synpunkter haft konsekvenser för staden. Ehuru under den senaste tiden staden tillförts ett nytt industriföretag, torde en central verkstadsskolas förläggande till Uddevalla få anses innebära en icke omotiverad kompensation för tidigare förluster i angivna avseenden. De sakkunniga anse sig slutligen icke kunna tillmäta den omständigheten, att Mölndals stad nedlagt stora kostnader för iordningställande av staden tillhöriga undervisningslokaler för den därvarande arbetslöshetsskolan, sådan betydelse, att enbart på grund därav den blivande centralskolan bör förläggas dit och icke till Uddevalla, varest lokalförhållandena äro relativt provisoriskt ordnade.

De sakkunniga hava emellertid icke härmed velat taga definitiv ställning till förlägningsfrågan. Sålunda ha de sakkunniga icke ansett sig böra ingå på ett bedömande av den situation, som skulle uppstå, därest landstinget i länet skulle anse sig böra inleda samarbete med landstingen i de omkringliggande länen om en gemensam central verkstadsskola.

Såsom framgår härovan och av redogörelsen för arbetslöshetsskolornas tillkomst och utveckling, ha städerna Mölndal och Uddevalla nedlagt betydande belopp på anskaffande och inredning av undervisningslokaler för respektive skolor. Ifrågavarande kostnader ha kommunerna iklätt sig på föranstaltande av staten, och byggnaderna ha ännu icke hunnit utnyttjas under en längre följd av år. Därest någon av ifrågavarande arbetslöshetsskolor skulle komma att nedläggas, är det icke osannolikt att krav framkomma om ersättning av staten för de sålunda nedlagda kostnaderna. I den mån nämnda kostnader icke kunna på annat sätt återvinnas och de framställda kraven eljest befinnas skäligen, synes det billigt, att viss ersättning av statsmedel må för ändamålet kunna utgå. Möjligheten härav torde kunna underlätta en uppgörelse om de nuvarande arbetslöshetsskolorna. Anspråk på ersättning torde böra prövas av Kungl. Maj:t *samtidigt* med frågan om inrättande av en central verkstadsskola för länet.

I det föregående ha de sakkunniga — som icke ansett sig kunna förorda förläggning av en central verkstadsskola till Lysekil — ifrågasatt, huruvida icke den nuvarande arbetslöshetsskolan därstädes, i stället för att ned-

läggas, skulle kunna på annat sätt än som central verkstadsskola inordnas i yrkesskolväsendet. De sakkunniga ha därvid syftat på behovet av utbildning för fiskare- och sjömansyrkena och vissa dem närstående yrken. För närvarande förekommer undervisning i båtbyggeri vid arbetslöshetsskolan därstädes. Det har visat sig lätt att få avsättning för de båtar, som byggas. På ett tidigare stadium meddelades jämväl undervisning för motormekaniker, ehuru denna undervisning senare överflyttades till annan skola och ersattes av undervisning för metallarbetare. Enligt de sakkunnigas uppfattning är det av betydelse, att yrkesskickligheten i fråga om såväl båtbyggeri som motorskötsel främjas så mycket som möjligt i dessa av havet beroende trakter. Även annan yrkesutbildning i anslutning till sjömans- och fiskareyrkena skulle kunna tänkas förlagd till Lysekil.

Av den föregående redogörelsen för tillkomsten och utvecklingen av arbetslöshetsskolan i Lysekil har framgått, att staden för närvarande har möjlighet att inköpa den för närvarande för arbetslöshetsskolan disponerade fastigheten. De sakkunniga kunna vitsorda, att nämnda fastighet — som genom arbetslöshetsskolans elever underkastats fullständig om- och tillbyggnad — måste anses utomordentligt lämpad för yrkesundervisning. Kostnaderna för byggnadsmateriel m. m. täckas i väsentlig mån genom redan beviljade anslag av staden och landstinget samt av bidrag, som landstinget torde komma att i fortsättningen bevilja. Då det preliminärt avtalade inköpspriset, vilket givetvis avsåg fastigheten i ursprungligt skick, icke synes högt, torde ett stadens förvärv av densamma få anses även utan hänsyn till eventuell yrkesskolverksamhet förmånligt. De sakkunniga vilja för den skull till övervägande av staden hänskjuta frågan, huruvida icke, i samband med den nuvarande arbetslöshetsskolans nedläggande, staden borde inrätta och driva en med statsbidrag såsom till lokala anstalter för yrkesundervisning understödd verkstadsskola i anslutning till båtbyggeri, motorskötsel m. m. Vid prövning av detta förslag bör ihågkommas, att den nuvarande arbetslöshetsskolan på statens bekostnad försetts med fullständig utrustning av undervisningsmateriel för yrkesavdelningar bland annat i snickeri (även båtbyggeri) och för metallarbetare. De sakkunniga förutsetta, att nämnda materiel utan vederlag kan få disponeras av en blivande lokal verkstadsskola. Då vidare en dylik skola sannolikt skulle i stor utsträckning rekryteras jämväl från andra än skolans hemkommun, torde möjligen huvudmannen kunna påräkna även andra bidrag till skolans upprätthållande än dem staten lämnar.

3. Verkstadsskolan i Gimo i Uppsala län.

Av den förut lämnade redogörelsen för tillkomsten och utvecklingen av verkstadsskolan i Gimo framgår, att skolan — som igångsatts i september 1937 — väsentligen föranletts av en för Stockholms och Uppsala län gemen-

sam lokal arbetslöshetssituation, uppkommen i samband med vissa industriers nedläggande i trakten. Enligt de sakkunnigas uppfattning torde skolans sålunda givna ursprungliga uppgift i huvudsak vara slutförd i och med att de elever, som för närvarande bevista skolan, erhållit sin utbildning. Detta torde ha skett under loppet av hösten 1939. Därest sålunda icke på grund av ändrade arbetslöshetsförhållanden skolan längre fram finnes böra fortsätta i sin nuvarande egenskap av en för de båda länen gemensam arbetslöshetsskola, bör den sålunda under loppet av läsåret 1939/1940 nedläggas och utrustningen disponeras på sätt Kungl. Maj:t bestämmer.

Vid eventuell ytterligare elevintagning i arbetslöshetsskolan bör givetvis beaktas, att skolans avveckling i enlighet med vad ovan ifrågasatts därigenom icke försvåras eller omöjliggöres.

4. Verkstadsskolorna i Värmlands, Gävleborgs och Västernorrlands län.

Det är gemensamt för verkstadsskolorna för arbetslös ungdom i Värmlands, Gävleborgs och Västernorrlands län — vilka skolor stå under vederbörande landstings huvudmannaskap — att det vid deras inrättande mer eller mindre uttryckligen förutsatts, att skolorna skulle fortsätta sin verksamhet även sedan de speciella förhållanden upphört, som närmast föranlett deras tillkomst. Detta framgår av den förut lämnade redogörelsen för ifrågavarande verkstadsskolors tillkomst och utveckling.

Enligt de sakkunnigas uppfattning böra också, under de förutsättningar som angivits i föregående kapitel, arbetslöshetsskolorna i dessa län omorganiseras till centrala verkstadsskolor. Innan beslut härom fattas, böra emellertid mera definitiva planer i avseende å deras framtida organisation, förläggning, lokalförhållanden och dylikt utarbetas och godkännas av de lokala myndigheterna. De sakkunniga ha sig bekant, att utredningar därom pågå i såväl Värmlands som Västernorrlands län.

Beträffande Värmlandsskolan — vilken för närvarande är förlagd till en del i Arvika och till en del å Älvåsen i Älvsbacka socken — vilja de sakkunniga, som haft tillfälle besöka båda förläggningsplatserna, utan tvekan förorda, att den blivande centralskolan för Värmlands län helt koncentreras till Älvåsen. På sistnämnda plats synas synnerligen goda möjligheter förefinnas för en dylik skolas anordnande och utveckling.

Som nämnts föreligger även i Västernorrlands län ett spörsmål om verkstadsskoleutbildningens förläggning inom länet. För närvarande finnas de två arbetslöshetsskolorna i Sundsvall och å Sandö i Bjärträ socken. Tills vidare torde båda nämnda skolor behöva bibehållas även enbart ur arbetslöshetssynpunkt (jfr sid. 238). Emellertid ha de sakkunniga i det föregående uttalat, att frågan om en arbetslöshetsskolas omorganisation till en central verkstadsskola icke bör påverkas av det rådande arbetslöshetsläget. Om

man sålunda går ut ifrån, att en av ifrågavarande arbetslöshetsskolor bör omorganiseras till central verkstadsskola från och med den 1 juli 1940, vilja de sakkunniga, som haft tillfälle att på respektive orter taga del även av dessa skolors förhållanden, förorda, att arbetslöshetsskolan å Sandö underkastas dylik omorganisation. Som motivering härför få de sakkunniga hänvisa till de synpunkter, till vilka man, enligt vad ovan kap. 9 anförts, bör taga hänsyn vid igångsättandet av en central verkstadsskola, och därvid särskilt till de stora möjligheter till en utvidgning under arbetslöshetstider, som en förläggning till Sandö erbjuder.

Det torde böra förutsättas, att landstingsmyndigheternas ställningstaganden bliva färdiga i så god tid, att frågorna om skolornas framtida förhållanden kunna underställas Kungl. Maj:ts prövning och avgörande före utgången av budgetåret 1939/1940.

5. Verkstadsskolan i Byske i Västerbottens län.

Verkstadsskolan för arbetslös manlig ungdom i Byske har, såsom framgått av den tidigare redogörelsen, liksom den förutnämnda verkstadsskolan i Gimo tillkommit för bekämpande av ett helt lokalt arbetslöshetsproblem, uppkommet i samband med sågverksindustrins rationalisering. För skolan är Byske kommun huvudman.

Såvitt de sakkunniga ha sig bekant, är inom Västerbottens län för närvarande en särskild kommitté verksam för utredning av frågan om anordnande av verkstadsskoleutbildning genom landstingets försorg. Emellertid torde ännu icke något förslag härom ha framlagts. Säkerligen hysas inom Byske kommun livliga förhoppningar därom, att en blivande central verkstadsskola för länet skall förläggas till Byske. De sakkunniga kunna dock icke under några omständigheter stödja ett dylikt förslag. Den nuvarande arbetslöshetsskolans lokaler skulle icke ens till någon del kunna användas för en centralskola. Vidare har enligt de sakkunnigas mening Byske kommun en sådan belägenhet inom länet, att det icke ur några synpunkter vore lämpligt att dit förlägga en länets centrala verkstadsskola.

Sedan de förhållanden upphört, som föranlett tillkomsten av ifrågavarande arbetslöshetsskola i Byske, torde därför skolan böra nedläggas, därest icke kommunen beslutar sig för att upprätthålla skolan med statsunderstöd enligt de för lokala verkstadsskolor stadgade grunderna. Därest så skulle bli fallet, vilja de sakkunniga förorda, att den nuvarande undervisningsmaterielen i arbetslöshetsskolan, vilken helt torde ha bekostats med statsmedel, alltför får disponeras av kommunen.

Då ett nedläggande av ifrågavarande verkstadsskoleutbildning lämpligen icke synes böra ske, innan landstinget haft tillfälle taga ställning till frågan om inrättandet av en central verkstadsskola, förorda de sakkunniga, att ut-

bildningen i skolan får fortsätta med statsunderstöd enligt nu tillämpade grunder tills vidare intill utgången av budgetåret 1939/1940. Vid eventuell ytterligare elevintagning i skolan bör givetvis beaktas, att skolans nedläggande eller omorganisation vid nämnda tidpunkt icke försvåras eller omöjliggöres.

6. Verkstadsskolan å Strömbacka i Norrbottens län.

Under de allmänna förutsättningar, som angivas i föregående kapitel, torde enligt de sakkunnigas mening en central verkstadsskola för Norrbottens län lämpligen kunna inrättas å Strömbacka invid Piteå. Landstinget har redan fattat principbeslut att övertaga det därstädes av statens arbetslöshetskommission nu upprätthållna arbetslägret. De sakkunniga hänvisa i övrigt till den förut lämnade redogörelsen för ifrågavarande utbildningsanstalts tillkomst och utveckling.

Kap. 20. Det framtida ordnandet av yrkesutbildningen under arbetslöshetstider.

Då under tidigare arbetslöshetsperioder ungdomsarbetslösheten knappast framträdde som ett speciellt problem, inneslöts den arbetslösa ungdomen i huvudsak i de åtgärder för bekämpande av arbetslösheten, vilka över huvud kommo till stånd. En ändring i uppfattningen om ungdomsarbetslösheten har emellertid successivt skett, varvid särskilt den ovan (kap. 1) påvisade omfattningen och karaktären av ungdomsarbetslösheten under den senaste depressionen varit av avgörande betydelse.

Vid behandlingen i statsrådet av förslagen till 1933 års riksdag angående åtgärder till arbetslöshetens bekämpande anförde sålunda chefen för socialdepartementet, att ett av de mest beklämmande dragen i bilden av arbetslöshetstillståndet utgjordes av läget för de unga, som uppnått arbetsför ålder men ännu icke lyckats få fast anställning i något yrke. Arbetslöshetens skadeverkningar kunde för dessa grupper av arbetslösa sträcka sig över hela deras liv, i det att de aldrig finge tillfälle att förvärva erforderlig yrkesskicklighet samt ofta komme att lida av de skador i psykiskt hänseende, som den tvungna arbetslösheten medförde. Enighet syntes departementschefen råda om, att denna sida av arbetslöshetsfrågan måste ägnas en alldeles särskild uppmärksamhet.

I yttrande till statsrådsprotokollet den 8 december 1933 vid anmälan av frågan om tillkallande av särskilda sakkunniga för utredning angående åtgärder för bekämpande av ungdomsarbetslösheten underströk chefen för socialdepartementet ånyo ovannämnda synpunkter. Därvid framhölls ytterligare bland annat att, även om ungdomsarbetslösheten icke i egentlig mening utgjorde ett speciellt problem utan endast vore en sida av det stora arbetslöshetsspörsmålet — något som innebure bland annat, att man hade rätt att vänta, att i den mån arbetslöshetens grepp i allmänhet lossade, även ungdomsarbetslösheten skulle minska —, ungdomsarbetslösheten i varje fall hade en moralisk och i vidsträckt mening nationalekonomisk sida, som motiverade, att alldeles särskild uppmärksamhet ägnades däråt och att de stör-

sta ansträngningar gjordes för att minska densamma och lindra dess menliga följder.

I sitt betänkande (statens offentliga utredningar 1934: 11) ha sedermera ovannämnda sakkunniga — 1934 års sakkunniga rörande ungdomsarbetslösheten (1934 års ungdomsarbetslöshetssakkunniga) — närmare utvecklat ifrågavarande synpunkter. De sakkunniga ha därvid med utgångspunkt från de ödesdigra verkningar, som ungdomsarbetslösheten finge anses sträcka långt in i framtiden, anfört bland annat följande.

»Den som redan fått fotfäste inom förvärvsarbetet och nått en mera mogen ålder, har helt naturligt större motståndskraft mot arbetslöshetens påfrestningar i olika avseenden än den unge man eller kvinna, som redan vid sitt inträde i de vuxnas skara finner praktiskt taget alla försörjningsmöjligheter stängda. För den unge arbetslöse ter sig därför framtiden icke endast oviss eller osäker; den får någonting av hopplöshet över sig. Följden blir missmod och förtvivlan, varigenom även de starkaste karaktärer kunna undergrävas.

Arbetslöshetens psykologiska och moraliska skadeverkningar äro störst just inom de yngre åldersgrupperna. Unga människor, som månad efter månad, ja år efter år, få gå sysslolösa, som aldrig få känna den muskel- och viljanspänning, som ett ordnat arbete är mäktigt att skänka, bli helt enkelt förslappade och i många fall förstörda för all framtid. Även om det ekonomiska läget ljusnar och erbjuder rikliga och fördelaktiga arbetstillfällen, kunna sådana ungdomar icke så lätt inordna sig i regelbundet arbete. De komma att representera en mindervärdig arbetskraft, som för årtionden framöver minskar nationens möjligheter att med framgång kunna hävda sig i nationernas inbördes tävlan. Det i och för sig måhända gynnsamma resultatet av ett långvarigt och dyrbart uppfostringsarbete i skolor och utbildningsanstalter av olika slag hotas att i betydande omfattning bli spolierat. Även om förlusterna aldrig kunna direkt uppskattas, representera de dock — andligt och materiellt — ett betydande kapital. Därtill kommer även, att den nödtvungna arbetslösheten bland ungdomar i större utsträckning än inom andra åldersgrupper framkallar förslappning och likgiltighet över huvud taget för frågor, som sammanhånga med samhällets materiella och kulturella förkovran. Det torde i detta sammanhang även vara lämpligt att särskilt framhålla den bitterhet, som genom en omfattande arbetslöshet lätt kan uppstå mellan olika folkgrupper inom samhället och som, om det gäller ungdom, kan grundlägga ödesdigra motsättningar och upprivande inre slitningar för långa tider framåt.

De speciella åtgärderna mot ungdomsarbetslöshet böra givetvis utformas med hänsyn till de särdrag, som utmärka densamma. Sammanfattningsvis skulle dessa särdrag kunna formuleras på följande sätt. Vid sidan av de moraliska vådorna av sysslösheten träda i fråga om ungdomsarbetslösheten bekymren för den *framtida* försörjningen i förgrunden, under det att vid arbetslösheten i övrigt den *aktuella* försörjningssynpunkten i hög grad dominerar. Åtgärderna mot ungdomsarbetslösheten måste därför mindre inriktas på frågan om försörjningen för dagen än på sysselsättning och utbildning.»

I sitt betänkande lämnade 1934 års ungdomsarbetslöshetssakkunniga vidare en ingående framställning av de åtgärder, som vid tiden för de sakkunnigas arbete vidtagits på ifrågavarande område. Härjämte framlades förslag till utvidgade och nya åtgärder, vilka förslag sedermera principiellt godtogos

av statsmakterna och i betydande utsträckning genomfördes. En kort redogörelse för de åtgärder, som till bekämpande av ungdomsarbetslösheten vidtogos under den senaste arbetslöshetskrisen genom anordnande av undervisningskurser och dylikt, har verkstadsskoleutredningen redan lämnat i kap. 1 av föreliggande betänkande.

Innan verkstadsskoleutredningen övergår till de förslag, utredningen har att framlägga i det följande, vill emellertid utredningen till belysning av de spörsmål, som avhandlas i detta kapitel, lämna en del uppgifter beträffande *ungdomsarbetslöshetens omfattning och natur* under senaste arbetslöshetskris och tiden därefter.

Såsom även framgår av tabellen å sid. 11 i det föregående, voro av hela det till 170 000 uppgående antalet den 30 november 1933 anmälda *hjälpökande* arbetslösa 57 000 eller inemot *34 procent* i åldern 16—25 år. Man har emellertid anledning antaga, att i själva verket hela antalet unga arbetslösa vid nämnda tid väsentligt överstigit det uppgivna. Till en del förklaras sålunda den omständigheten, att antalet anmälda arbetslösa i den lägsta undersökta åldersgruppen, 16—17 år, var relativt litet, därav, att 18-årsåldern gällde som den lägsta åldern för hänvisning till statligt eller statskommunalt arbete och att vid nämnda tid många arbetslöshetskommittéer icke heller sökte att i annan form bereda ungdom under sagda ålder hjälp.

De ovan lämnade uppgifterna rörande den relativa ungdomsarbetslösheten ange givetvis endast graden av det ungdomliga inslaget bland de arbetslösa. Man kan således icke av dem få någon bild av det tryck ungdomsarbetslösheten utövade vid nämnda tid. För ett riktigt bedömande av denna fråga måste nämligen hänsyn jämväl tagas till storleken av de åldersgrupper, varur de arbetslösa utgått. 1934 års ungdomsarbetslöshetssakkunniga ansågo sig beträffande detta spörsmål kunna konstatera följande. Vid den ifrågavarande tiden (30/11 1933) kunde antalet arbetslösa i åldern 16—25 år i städer med över 100 000 innevånare beräknas till $\frac{1}{12}$, i städer med 30 000—100 000 innevånare till $\frac{1}{14}$ samt i övriga städer till $\frac{1}{9}$ av all manlig ungdom i sagda åldrar. Motsvarande siffror för landsbygden voro för industrikommuner $\frac{1}{6}$, för blandade industri- och jordbrukskommuner $\frac{1}{7}$ samt för jordbrukskommuner drygt $\frac{1}{9}$.

Ungdomsarbetslösheten, uttalade samma sakkunniga vidare, i samtliga grupper av landskommuner, alltså även i jordbrukskommunerna, var sålunda högre än i de olika grupperna städer. Orsaken till att storstäderna i jämförelse med de rena jordbrukskommunerna uppvisade en så låg siffra kunde antagas vara de rika arbetstillfällena, som i de förra erbjödos de unga inom handel och transportväsen, allmän tjänst, fria yrken m. m. och till vilka ingen motsvarighet funnos å den rena landsbygden. Av samma anledning befunno sig storstäderna i en gynnsam ställning i jämförelse med de mindre städerna, där industrialiseringen ofta vore starkare framträdande.

Vad speciellt landsbygden beträffade syntes av ifrågavarande uppgifter att döma ungdomsarbetslösheten i de rena jordbrukskommunerna på landsbygden vara lägre än i industrikommuner och i blandade industri- och jordbrukskommuner. Ett samband syntes alltså råda mellan ungdomsarbetslöshet och industrialisering.

I detta sammanhang vill verkstadsskoleutredningen slutligen erinra om en tidigare företagen utredning rörande de unga arbetslösa (15—25 år) utbildning, anställningsförhållanden samt den tid, arbetslösheten omfattat. De för denna utredning, som avsåg tiden den 28 februari 1933, insamlade uppgifterna avsågo visserligen endast vissa kommuner, men resultatet, som återges i nedanstående uppställning, torde enligt vad 1934 års ungdomsarbetslöshetssakkunniga uttalat kunna anses tämligen representativt för landsbygdskommunerna och för städerna med undantag av Stockholm.

Föregående utbildning.

Arbetslösa	i städerna	i landskommunerna
med fullgod praktisk yrkesutbildning	9·5 %	4·6 %
med ofullständig praktisk yrkesutbildning	23·3 %	6·8 %
utan yrkesutbildning	56·7 %	87·8 %

Föregående anställningstid.

Arbetslösa, vilkas anställningstid uppgått till högst 6 mån., i procent av antalet i åldersgruppen:

	i städerna	i landskommunerna
ålder 15—17 år	61·5 %	81·0 %
» 18—20 år	31·5 %	49·6 %
» 21—25 år	20·9 %	33·4 %

Den tid arbetslösheten omfattat.

Arbetslösa, vilkas arbetslöshet varat:	i städerna	i landskommunerna
mindre tid än 6 mån.	61·1 %	44·8 %
6—12 mån.	15·8 %	23·0 %
över 12 mån.	23·1 %	32·2 %

I kap. 1 av detta betänkande har verkstadsskoleutredningen erinrat därom, att ungdomsarbetslösheten, efter hand som konjunkturen förbättrades, minskades betydligt snabbare än arbetslösheten i övrigt. Några ytterligare reflexioner i anslutning härtill torde emellertid här vara på sin plats. Från och med juni 1934 föreligga i arbetslöshetskommissionens månadsrapporter fortlöpande uppgifter rörande omfattningen av arbetslösheten i åldrarna 16—21 år, d. v. s. de åldrar, på vilka man speciellt tog sikte i fråga om de åtgärder rörande ungdomsarbetslösheten, vilka — i anslutning till 1934 års sakkunnigas förslag — beslutades av 1934 års riksdag. Dessa uppgifter äro sammanställda i nedanstående tabell.

Antalet hjälpsökande arbetslösa i åldern 16—21 år juni 1934—augusti 1938
och sagda antal i procent av hela antalet hjälpsökande.

M å n a d	1934		1935		1936		1937		1938	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Januari	—	—	11 069	11·8	6 371	10·4	2 617	7·8	1 389	6·4
Februari	—	—	10 603	11·8	6 044	10·4	2 347	7·5	1 200	5·5
Mars	—	—	10 093	12·1	5 235	9·8	1 930	7·0	1 082	5·6
April	—	—	8 727	11·6	4 577	9·8	1 420	6·4	787	5·0
Maj	—	—	6 951	11·4	3 242	9·4	858	5·4	577	4·6
Juni	13 038	13·1	5 489	10·7	2 246	8·7	582	5·1	455	4·4
Juli	10 452	12·1	4 206	9·9	1 672	7·8	502	5·1	382	4·5
Augusti	9 880	11·9	4 077	9·8	1 607	7·7	475	5·0	423	5·1
September	9 016	11·4	3 812	9·3	1 575	7·5	475	4·9	—	—
Oktober	11 650	13·7	4 990	10·6	2 075	8·4	743	6·0	—	—
November	11 088	12·1	6 053	11·2	2 504	8·7	983	6·1	—	—
December	10 413	11·2	6 135	10·6	2 494	8·1	1 123	6·0	—	—

Det ovan konstaterade förhållandet rörande minskningen av ungdomsarbetslösheten, som för här ifrågavarande åldrar vid den ovan (sid. 252) omnämnda undersökningen den 30 november 1933 kan uppskattas till c:a 29 300 eller 17·2 % av det totala antalet hjälpsökande, framgår med all tydlighet av tabellen. Emellertid har ovan erinrats om att ett bedömande av arbetslöshetsstrycket inom olika åldersklasser förutsätter en jämförelse mellan antalet arbetslösa inom en åldersklass och det totala antalet personer inom klassen. Med hänsyn härtill hade redan 1934 års ungdomsarbetslöshetssakkunniga kunnat konstatera, att arbetslöshetsstrycket vid undersökningen den 30 november 1933 var störst i åldersklasserna 21—25 år samt därefter i klasserna 26—30 år. För dessa åldersgrupper inträdde icke heller vid den vikande depressionen en lika stark förbättring som i fråga om de yngre åldersklasserna, vilka arbetslöshetskommissionens ovan nämnda statistik i huvudsak omfattar. Detta förhållande framgår av nedanstående tabell, som sammanställts med ledning av uppgifter rörande ovan nämnda undersökning samt arbetslöshetskommissionens ålders- och yrkesundersökningar den 31 oktober 1934 (sociala meddelanden 1935 nr 9), kommissionens klientundersökningar den 31 juli 1935 och den 31 juli 1936 (statens offentliga utredningar 1936: 21 och 1937: 12) och arbetslöshetsräkningen den 31 augusti 1937 (statens offentliga utredningar 1938: 21).

Åldersgrupper	Antal hjälpsökande arbetslösa på 1 000 män				
	³⁰ / ₁₁ 1933	³¹ / ₁₀ 1934	³¹ / ₇ 1935	³¹ / ₇ 1936	³¹ / ₈ 1937
16—17 år	41·9	15·2	3·4	1·5	0·8
18—20 »	105·8	42·9	17·4	5·7	1·6
21—25 »	123·1	60·6	23·7	10·0	2·5
26—30 »	112·0	54·0	25·3	11·2	3·6
31—40 »	81·4	41·9	21·0	10·4	4·4
41—50 »	67·2	33·6	17·4	9·4	4·7
51—60 »	56·4	30·2	17·8	10·6	6·3

Av tabellen framgår, att — i fråga om de hos arbetslöshetskommittéerna anmälda — arbetslöshetsstrycket den 31 oktober 1934 alltjämt var störst i åldersklasserna 21—25 år och därefter i klasserna 26—30 år. Per den 31 juli 1935 hade endast såtillvida en förändring inträtt, att de sistnämnda åldersklasserna visade högre siffror än de förstnämnda. Även per den 31 juli 1936 visade åldersklasserna 26—30 år det högsta arbetslöshetsstrycket, samtidigt som i övrigt den kvarvarande arbetslösheten tenderade att vara ett de äldre åldersklassernas problem, ett förhållande, som klart framträdde vid arbetslöshetsräkningen den 31 augusti 1937. Att arbetslösheten i åldersklasserna närmast efter myndighetsåldern även under den utpräglade högkonjunkturen vid sistnämnda tillfälle alltjämt var ett problem att räkna med, framgår av nedanstående uppgifter rörande arbetslöshetsstrycket i fråga om samtliga de vid arbetslöshetsräkningen anmälda 24 215 männen. (I den ovan angivna uppgiften ingå endast de 8 800 av de i räkningen deltagande, vilka samtidigt voro hjälpsökande hos arbetslöshetskommittéerna.)

Antalet vid arbetslöshetsräkningen anmälda arbetslösa män på 1 000 män i olika åldersklasser.

14—15	0·4	21—25	11·9	36—40	10·9	51—55	13·0
16—17	5·2	26—30	10·9	41—45	10·4	56—60	13·6
18—20	9·9	31—35	11·3	46—50	11·4		

Beträffande här konstaterade förhållanden vill verkstadsskoleutredningen framhålla följande. Att den yngre arbetskraften vid förbättrade konjunkturen relativt lätt vinner anställning beror först och främst därpå, att vissa arbetsuppgifter regelmässigt brukas omhänderhavas av ungdomlig arbetskraft (springpojksysslor, hantlangningsarbeten m. m.). De lägre löner, som utgå till yngre arbetare, medverka naturligen också till att efterfrågan på dylika blir relativt stor. Det må emellertid understrykas, att en del av denna ungdom icke får kvarstanna mer än några år (springpojksproblemet). Å andra sidan sker nyrekryteringen av sådan arbetskraft, som erhåller verklig yrkesutbildning inom näringslivet, enligt sakens natur i regel ur de yngre åldersklasserna.

För de åldersgrupper åter, som under arbetslöshetstider nått arbetsför ålder och som sålunda då icke kommit in i näringslivet och vilka, då konjunkturen förbättras, redan nått upp i 20-årsåldern, bli svårigheterna att vinna anställning avsevärda. De äro ofta för gamla för de arbetsuppgifter, som brukas utföras av de nyanställda, och i varje fall försvåra avtalens lönebestämmelser en dylik anställning. De ha icke genom arbete i näringslivet erhållit den utbildning, som erfordras för att de reellt skola kunna betraktas som fullgod arbetskraft och för att det från företagarnas synpunkt skall anses möjligt att betala de löner, som enligt avtalen skola utgå till dylik arbetskraft.

Slutligen må det framhållas, att den förbättring i fråga om arbetslöshetstrycket för åldersgrupperna 21—25 år, vilken, enligt vad som framgår av de ovan lämnade uppgifterna, kunde konstateras i fråga om de hjälpsökande arbetslösa under åren 1936 och 1937, i viss mån sammanhänger med att en del av ungdomen i dessa åldrar beretts plats i verkstadsskolorna för arbetslös ungdom. Eleverna i dessa skolor ingå nämligen icke i de ovan meddelade arbetslöshetssiffrorna. Däremot är så givetvis fallet med dem, som deltaga i av arbetslöshetskommissionen eller med statsbidrag från denna anordnade kurser och provisoriska skolor. Här må även erinras om att yngre arbetare lättare än äldre kunna utnyttja arbetstillfällena på andra orter och icke i samma grad äro bundna till hemorten av familje- och bostadsförhållanden och dylikt.

Verkstadsskoleutredningen har i den föregående framställningen utförligt redogjort för ungdomsarbetslöshetens natur och omfattning m. m. under senaste arbetslöshetsperiod och åren därefter. Enligt verkstadsskoleutredningens uppfattning är man nämligen berättigad att av erfarenheterna från nämnda kris draga mycket bestämda slutsatser beträffande det sätt, på vilket en eventuell ny arbetslöshetskris lämpligen bör mötas. Den industriella och i övrigt den samhälleliga organisationen har sedan dess i varje fall hittills icke — i annan mån än som följer av en förbättrad samhällelig beredskapsorganisation på olika områden — undergått sådana förändringar, att man nu har anledning förutsätta något väsentligt ändrat utgångsläge vid en kommande kris. Man torde sålunda kunna gå ut ifrån en i stort sett fortsatt giltighet av de erfarenheter, som gjordes i samband med den föregående arbetslöshetskrisen. Man bör alltså räkna med, att av hela arbetslösheten i landet en mycket betydande del kommer att utgöras av ungdomsarbetslöshet, förorsakad dels av att de unga icke under krisen vinna inträde i arbetslivet, dels ock därav att de yngsta årgångarna anställda i större utsträckning än övriga åldersgrupper få sluta sina anställningar. Man bör vidare gå ut ifrån, att huvudmassan unga arbetslösa icke komma att ha någon och i varje fall icke tillräcklig yrkesutbildning samt att de därför få svårigheter eller finna det omöjligt att vinna anställning i näringslivet, sedan krisen lättat, därest de då nått upp i 20-årsåldern.

Verkstadsskoleutredningen finner på grund av det här anförda starka skäl tala för att det allmänna under arbetslöshetstider avsevärt utvidgar sin verksamhet för beredande av yrkesutbildning åt ungdomen. Såsom utredningen i annat sammanhang framhållit, är detta ett intresse även ur den synpunkten, att efterfrågan på yrkeskunnig arbetskraft under högkonjunkturen visat sig betydligt överstiga tillgången. Tilläggas må, att även under kristider landsbygdens speciella behov böra alldeles särskilt beaktas. I det föregående har verkstadsskoleutredningen såsom motiv för inrättande av verkstadsskolor särskilt åberopat landsbygdens aktuella behov av yrkesutbildning.

1934 års ungdomsarbetslöshetssakkunnigas ovannämnda uppgifter beträffande arbetslöshetsläget bland landsbygdens ungdom under senaste kris synas ytterligare bestyrka behovet av åtgärder till förmån för utbildningen av särskilt landsbygdens ungdom.

I överensstämmelse med sina direktiv har verkstadsskoleutredningen att i det följande begränsa sig till sådana åtgärder, som åsyfta undervisnings- och utbildningsverksamhet. Med understrykande av 1934 års ungdomsarbetslöshetssakkunnigas ovan berörda uttalande, att det i fråga om ungdomsarbetslösheten i första rummet äro bekymren om den unges *framtida* försörjning, som träda i förgrunden, vill verkstadsskoleutredningen helt ansluta sig till den grundsats, på vilken nämnda sakkunnigas förslag i omförmälda betänkande bygga, nämligen att under kristider åtgärderna mot ungdomsarbetslöshet i betydande utsträckning böra inriktas på sysselsättning och utbildning för framtiden. Sålunda förordar verkstadsskoleutredningen, att det allmänna inriktar sig på att i största möjliga grad bekämpa i framtiden uppkommande ungdomsarbetslöshet genom undervisnings- och utbildningsverksamhet. Därvid synes man kunna utgå ifrån de förslag i detta avseende, som 1934 års ungdomsarbetslöshetssakkunniga framlagt, om blott tillses, att de blivande åtgärderna i tillräcklig mån ansluta sig till den utvidgade yrkesundervisningsorganisation, som utredningen — i första hand för uppgifter under normala tider — förordar i detta betänkande.

I detta sammanhang vilja de sakkunniga slutligen något beröra ett för nu ifrågavarande former av krishjälp speciellt problem nämligen frågan, huruvida en undervisningskurs för arbetslösa bör omedelbart avbrytas, därest krissituationen *under* kurstiden ändras därhän, att kursen icke längre kan anses motiverad enbart ur aktuell arbetslöshetssynpunkt. I den kursverksamhet, som hittills anordnats av arbetslöshetsorganen, har självfallet arbetslösheten utgjort den grundläggande förutsättningen, efter vilken anordningarna helt måst avpassas. Ifrågavarande verksamhet har sålunda varit att betrakta som ett led i det allmännas hjälpverksamhet vid arbetslöshet och kurserna ha på grund härav måst planläggas så, att de kunnat avbrytas, då arbetslöshetsläget icke längre motiverat deras fortsättande. För den enskilde kursdeltagaren har detta inneburit, att han måst avbryta kursen, då tillfälle till arbetsanställning erbjudit sig. I den mån den anordnade kursen haft till syfte att bibringa eleverna verklig yrkesutbildning, har ett dylikt avbrytande av undervisningen givetvis varit till väsentlig nackdel ur utbildningssynpunkt. Vid de provisoriska verkstadsskolorna för arbetslös ungdom har detta spørsmål, i den mån det hittills varit aktuellt, icke heller behandlats på samma sätt som vid den av arbetslöshetsorganen anordnade kursverksamheten. Man har sålunda beträffande nämnda verkstadsskolor icke förutsatt, att elevernas vistelse vid skolorna *utan vidare* skulle avbrytas, därest arbetstillfällen i öppna marknaden erbjudit sig, även om

man, särskilt i fråga om äldre elever, sökt att snarast möjligt bereda dem anställningar i näringslivet.

Verkstadsskoleutredningen vill för sin del framhålla att, i den mån utbildningskurser för arbetslösa komma till stånd inom ramen för den ordinarie skolorganisationen, det torde vara självfallet, att endast utbildningssynpunkter skola vara bestämmande för frågan om kurstidens längd. Oavsett eventuellt ändrat läge på arbetsmarknaden bör sålunda dylika kurser fullföljas enligt vederbörliga kursplaner med statsunderstöd enligt oförändrade grunder. Elev, som kan erhålla anställning i näringslivet, skall givetvis, om han så önskar, få avbryta kursen. Någon anledning att försöka förmå sådan elev att kvarstanna i skolan kan knappast anses föreligga, därest eleven i den erbjudna anställningen kan förväntas erhålla fortsatt utbildning av någorlunda värde. Likväl bör beaktas, att en i förtid avbruten yrkesutbildning kan ha till följd, att vederbörandes framtida möjligheter till sysselsättning, särskilt under en senare arbetslöshetskris, bli mindre än om han fullföljt sin utbildning i skolan. Vad ovan sagts bör enligt verkstadsskoleutredningens mening gälla även sådana kurser för arbetslösa, som enligt vad utredningen nedan föreslår skola kunna anordnas av den statliga centrala ledningen för yrkesskolväsendet, under förutsättning dock att vederbörande kurs övervägande åsyftar att bibringa eleverna verklig yrkesutbildning och ej huvudsakligen endast tillfällig sysselsättning under arbetslöshet.

De sakkunniga vilja understryka, att beredskapsåtgärder, i den mån så är möjligt, redan under mera normala tider böra vidtagas i syfte att under arbetslöshetstider kunna snabbt igångsätta dylik provisorisk yrkesskolverksamhet. Det bör, i vad angår den yrkesutbildning, som sorterar under den centrala ledningen för yrkesskolväsendet, ankomma på denna att vidtaga åtgärder i nu nämnt syfte (jfr kap. 16). Liknande förberedelser böra emellertid vidtagas i fråga om exempelvis yrkesutbildning för jord- och skogsbruk. Vid planerandet av dylika åtgärder bör samråd äga rum med det centrala statliga organet för arbetslöshetshjälp.

I det följande kommer verkstadsskoleutredningen att under olika punkter behandla vissa frågor rörande krishjälpsåtgärder av undervisnings- och utbildningskaraktär.

1. Utbildning för arbetslös ungdom inom den ordinarie skolorganisationens ram.

Det är en självklar sak, att i första hand de ordinarie yrkesundervisningsanstalterna skola fullt utnyttjas även för beredande av sysselsättning och utbildning åt ungdom, som drabbats av arbetslöshet. Som 1934 års ungdomsarbetslöshetssakkunniga framhållit, böra dessa undervisningsanstalter äga större förutsättningar att nå rationella resultat ur undervisnings- och

utbildningssynpunkt än aldrig så väl organiserade tillfälliga kurser, anordnade av arbetslöshetsorgan. Det är sålunda angeläget, att det ordinarie skolväsendet erhåller möjlighet att genom lämpliga utvidgningar i så vidsträckt mån som möjligt bereda plats för arbetslös ungdom, som på eget initiativ söker utbildning.

Såsom berörts i kap. 1 av detta betänkande har på grund av beslut av riksdagen, första gången 1933, anslag av arbetslöshetsmedel fått utgå för att möjliggöra för bland andra kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning att anordna kurser för arbetslös ungdom.

Verkstadsskoleutredningen erinrar om, att utredningen i samband med behandling av frågan om tillgodoseendet av statens egna behov av yrkesutbildad arbetskraft (kap. 9) uttalat, att utredningen vore övertygad om, att de intressen, som staten kunde ha i fråga om anordnandet av nya eller omändring av redan befintliga yrkesavdelningar vid en central verkstadsskola, skulle vinna tillräckligt beaktande vid det samarbete, som förutsattes äga rum mellan den centrala ledningen för yrkesskolväsendet och vederbörande skolledning. Detta uttalande torde gälla jämväl förhållandena under arbetslöshetstider.

Vid provisoriska utvidgningar av den ordinarie skolorganisationen bör emellertid noga tillses, att en skola därigenom icke blir större än som av andra orsaker kan anses lämpligt. Här i ligger i själva verket en stark begränsning av ifrågavarande åtgärders räckvidd. Därest man skulle tänka sig, att en central verkstadsskola under en kris skulle kunna utvidgas med — kanske i bästa fall — en provisorisk yrkesavdelning för varje redan befintlig avdelning, skulle detta endast medföra en fördubbling av skolans elevantal. Vid en omfattande arbetslöshetskris skulle en sålunda utvidgad skolorganisation likväl icke motsvara behovet.

Spörsmålet om en provisorisk utvidgning av den ordinarie skolorganisationen under arbetslöshetstider är i hög grad en fråga av ekonomisk räckvidd. De sakkunniga vilja härom anföra följande.

I fråga om de centrala verkstadsskolorna ha de sakkunniga i det föregående förordat statsunderstöd enligt så fördelaktiga grunder, att de sakkunniga i första hand varit böjda för att samma grunder för understöd borde gälla även för provisoriska utvidgningar av skolorna till följd av arbetslöshet. Emellertid ha de sakkunniga med hänsyn till landstingens ekonomiska förhållanden och andra omständigheter stannat för det förslaget, att kostnaderna för anskaffning av den första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel (maskiner samt verktyg och dylikt) samt för årlig nyanskaffning (komplettering) av maskiner för dylika provisoriska utvidgningar helt böra gäldas av statsverket. Staten bör dock förbehålla sig dispositionsrätt till denna materiel. De sakkunniga erinra i detta sammanhang om, att de i det föregående förordat, att nämnda kostnader normalt skola till en tiondel bäras av vederbörande huvudmän för skolorna. Vidare vilja

de sakkunniga — som i det föregående uttalat sig för att halva kostnaderna för anskaffande av undervisningslokaler m. m. för de centrala verkstadsskolorna skola gäldas av statsverket — tillstyrka, att understöd till anskaffningen av lokaler för ifrågavarande provisoriska utvidgningar må kunna utgå med det högre belopp, som Kungl. Maj:t med hänsyn till vederbörande landstings ekonomiska förhållanden och andra omständigheter prövar skäligt. Som regel torde man för ifrågavarande ändamål kunna nöja sig med enklare anordnade, eventuellt förhyrda lokaler, som kunna iordningställas för en relativt mindre betydande kostnad.

I övrigt anser sig verkstadsskoleutredningen icke böra föreslå, att statsunderstöd till driften av provisoriska yrkesavdelningar vid centrala verkstadsskolor skall utgå efter förmånligare grunder än till övriga avdelningar vid samma skolor.

Till provisoriska utvidgningar under arbetslöshetstider av andra kommunala och enskilda yrkesundervisningsanstalter än centrala verkstadsskolor bör enligt verkstadsskoleutredningens mening Kungl. Maj:t efter bemyndigande av riksdagen äga bevilja understöd efter grunder och med belopp, som Kungl. Maj:t i varje särskilt fall bestämmer. Liknande bör vara fallet med de provisoriska utvidgningar, som av enahanda anledning kunna företagas vid lantbruksundervisningsanstalterna.

Samtliga ovannämnda understöd torde böra bestridas från samma anslag som de ordinarie understöden till respektive skolor.

I kap. 16 ha de sakkunniga framhållit vikten av, att den centrala ledningen för yrkesskolväsendet organiseras på ett sådant sätt, att den kan fylla de viktiga uppgifter, som komma att åvila densamma under arbetslöshetstider. Till detta spörsmål återkomma de sakkunniga i sitt blivande betänkande rörande sagda ledning.

2. Utbildning för arbetslös ungdom utanför den ordinarie skolorganisationens ram.

Under föregående punkt ha de sakkunniga framhållit, hurusom möjligheterna till provisorisk utvidgning av den ordinarie skolorganisationen på förevarande område äro begränsade. Man torde sålunda icke kunna påräkna, att de ökade utbildningsmöjligheter i verkstadsskola, varmed en mera omfattande arbetslöshetskris enligt de sakkunnigas mening bör mötas, helt kunna tillgodoses inom ramen av den ordinarie skolorganisationen.

Allt efter krisens natur böra därför ytterligare provisoriska åtgärder vidtagas genom inrättande av helt nya verkstadsskolor, anordnandet av fristående utbildningskurser och dylikt.

Enligt verkstadsskoleutredningens bestämda uppfattning böra anordnandet av sådana nya provisoriska skolor och kurser samt dessas upprätthållande helt bekostas av statsmedel. På grund därav böra de också — i likhet med

dylika av arbetslöshetskommissionen startade skolor — drivas i statlig regi. Erfarenheterna från verkstadsskolorna för arbetslös ungdom ge bestämt vid handen, att ett system, som innebär, att staten betalar kostnaden men kommunala institutioner bedriva verksamheten så att säga på statens räkning, medför så avsevärda nackdelar, att ett dylikt system icke är tillrådligt. Att sådana skolor bedrivs i statens regi innebär vidare, att de kunna upptagas och nedläggas utan att man behöver ingå på en prövning av de kommunala intressen, som kunde anses mer eller mindre berörda, därest omfattande skolorganisationer i kommunal regi igångsättas.

Såvitt icke fråga är allenast om åtgärder, som i huvudsak endast syfta till de unga arbetslösas sysselsättande — i vilket fall vederbörande arbetslöshetsorgan bör omhänderha ledningen —, bör vidare enligt de sakkunnigas mening ifrågavarande skolverksamhet stå under omedelbar ledning av den centrala statliga ledningen för yrkesskolväsendet, i den mån som verksamheten avser de områden, som höra under denna ledning (jfr ovan sid. 195). Motsvarande skall givetvis äga rum beträffande liknande åtgärder i fråga om exempelvis jord- och skogsbruk.

De sakkunniga anse icke erforderligt att närmare ingå på detaljer rörande ifrågavarande skolverksamhets anordnande. Så vitt är möjligt med hänsyn till dess provisoriska karaktär, bör densamma givetvis anordnas i överensstämmelse med motsvarande ordinarie skolorganisation.

De sakkunniga utgå från att anslag till här ifrågasatta provisoriska skolor skola utgå av medel, som ställas till den centrala skolmyndighetens förfogande för dylik verksamhet. I kap. 16 om den centrala ledningen av yrkesskolväsendet ha de sakkunniga betonat, att beredskapsåtgärder redan under mera normala tider böra vidtagas i syfte att under arbetslöshetstider kunna snabbt igångsätta dylik provisorisk skolverksamhet.

3. Omskolning av äldre arbetare.

I de för verkstadsskoleutredningen meddelade direktiven har chefen för ecklesiastikdepartementet särskilt anbefallt åt de sakkunnigas uppmärksamhet frågan om, för vilka åldersgrupper de i direktiven ifrågasatta centrala verkstadsskolorna borde stå öppna. I detta avseende har departementschefen erinrat om, att de nuvarande verkstadsskolorna för arbetslös ungdom förbehållits ungdom i åldern 16—25 år, samt vidare uttalat, att med tanke på i en framtid möjligen inträdande krisförhållanden det syntes vara anledning att överväga, om icke en förskjutning uppåt av den övre åldersgränsen borde kunna ifrågakomma, så att även äldre yrkesarbetare i *omskolnings-syfte* skulle kunna få del av förevarande utbildningsverksamhet.

Verkstadsskoleutredningen är för sin del fullt på det klara med att under vissa förhållanden åtgärder behöva vidtagas för att i det i direktiven nämnda

syftet bereda äldre arbetare yrkesutbildning. Beträffande sättet härför vilja de sakkunniga emellertid anföra följande.

Vid sin behandling av frågan om elevernas intagningsålder i centrala verkstadsskolor (kap. 9) ha de sakkunniga framhållit, att detta spörsmål har avseende på två kategorier individer, nämligen dels på den ungdom, som efter genomgången folk- eller annan skola skall utbildas för yrkesarbete, men dels även på de äldre arbetare, vilka efter en längre tids anställning i förvärvslivet önska yrkesutbildning eller utbildning i nytt yrke (s. k. omskolning). I avseende å den förstnämnda kategorien — till vilka de sakkunnigas uttalanden i nämnda sammanhang begränsa sig — ifrågasatte de sakkunniga icke någon väsentlig ändring i de i gällande yrkesskolstadga meddelade bestämmelserna om intagningsålder. Beträffande tillämpningen av nämnda föreskrifter uttalade de sakkunniga emellertid, att för de flesta i nu ifrågavarande skolor förekommande yrkena 15—16-årsåldern syntes vara den lämpligaste intagningsåldern. Över 23 år syntes elever icke under *normala* förhållanden böra vara vid intagningen, och i en och samma yrkesavdelning i en skola liksom i ett och samma elevinternat borde vidare elevåldern icke vara alltför växlande.

Vad verkstadsskoleutredningen sålunda förordat bör icke anses innefatta förslag om ändring av den vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom hittills tillämpade ordningen. Som bekant ha vid dessa skolor intagits ungdomar i åldern till och med 25 år. Emellertid har det i dessa fall varit fråga om extra ordinära förhållanden. Utredningen erinrar i detta sammanhang vidare om, att 1934 års ungdomsarbetslöshetssakkunniga i sitt förut omförmälda betänkande sökt angiva, vilka grupper av arbetslösa som borde anses hemfalla under begreppet ungdomsarbetslöshet. Nämnda sakkunniga ha därvid framhållit, att vid de speciella åtgärderna i fråga om ungdomsarbetslösheten, vilka ditintills vidtagits, såväl Kungl. Maj:t och riksdagen som statens arbetslöshetskommission utgått ifrån, att arbetslösa i åldern under 26 år skulle anses hemfalla under begreppet ungdomsarbetslöshet. De ungdomsarbetslöshetssakkunniga föreslogo icke heller någon förändring i det sålunda faktiskt tillämpade förfaringsättet. Visserligen uttalade departementschefen i statsrådsprotokollet till propositionen 265/1934 (sid. 29), att enligt hans uppfattning anledning saknades att normalt räkna med åldersgrupperna 22—25 år vid de speciella åtgärderna i fråga om ungdomsarbetslösheten. Emellertid visade det sig, såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen, att de yngre åldersgrupperna relativt lätt vunno anställning inom näringslivet. En följd härav kom att bliva, att åtgärderna i fråga om ungdomsarbetslösheten i viss mån snarare måste inriktas på åldersklasserna 21—25 år än på de yngre arbetslösa. I fråga om verkstadsskolorna för arbetslös ungdom utgick man, som förut i annat sammanhang framhållits, icke blott från att de skulle avse åldersklasserna 16—25 år utan även från att de äldre åldersgrupperna skulle lämnas företräde före de yngre (jfr ovan sid. 12).

Enligt verkstadsskoleutredningens mening synes anledning alltså föreligga, att utbildningsåtgärderna i fråga om ungdomsarbetslösheten beräknas avse åldersklasserna till och med 25 år.

Denna ståndpunkt innebär, som ock framgår av det ovanstående, att ifrågavarande utbildningsanstalter i första hand böra tillgodose yrkesutbildningen för personer, vilka — vare sig de tidigare innehaft anställningar i näringslivet eller icke — i regel icke uppnått en ålder av under normala förhållanden på arbetsmarknaden 24 år och eljest 26 år. Härav följer emellertid, att problemet om den s. k. omskolningen naturligt begränsar sig till att avse personer över nämnda åldrar. En sådan höjning av intagningsåldern i verkstadsskolor, som ifrågasattes i direktiven, kunna de sakkunniga sålunda icke generellt förorda.

Beträffande omskolningsproblemet, begränsat på ovan angivet sätt, vill verkstadsskoleutredningen anföra följande.

Under den senaste omfattande depressionen förekom det i vissa fall, att arbetslöshetskommittéerna begärde tillstånd hos arbetslöshetskommissionen att anordna utbildningskurser för äldre arbetslösa eller att i eljest anordnade dylika kurser intaga även personer över 25 år. Kommissionen beviljade också i ett antal fall dylik åldersdispens. Den utbildning, varom då var fråga, avsåg emellertid icke egentlig omskolning utan gick ut på att meddela den arbetslöse en sådan kompletterande utbildning inom hans förutvarande yrke, att hans möjligheter att vinna återanställning inom produktionen skulle ökas. Såsom exempel härpå må anföras kurser för arbetslösa kontorister och kurser i svetsning för arbetslösa metallarbetare.

Den ovannämnda förskjutningen i ålderssammansättningen inom arbetslöshetsklientelet mot de äldre åldersgrupperna föranledde emellertid arbetslöshetskommittéerna i några större städer att till närmare omprövning upptaga frågan om utbildning av äldre kvarvarande arbetslösa. Då det visat sig vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom och vid vissa av arbetslöshetsorganen anordnade provisoriska verkstadsskolor, att personer i åldern upp mot 25 år efter en relativt kortvarig förberedande utbildning vunnit anställning i produktionen, borde det — förmenade man — undersökas, om icke detsamma kunde visa sig bli fallet med något äldre personer. Av särskilt intresse är i detta sammanhang det försök i sagda avseende, som för närvarande med anslag från arbetslöshetskommissionen anordnas av Stockholms arbetslöshetskommitté i form av en verkstadsskola för metallarbetare. Verkstadsskoleutredningen har beträffande detta försök inhämtat följande. Kursen beräknas skola omfatta sammanlagt 2 200 timmar, varav 1 720 timmar praktiskt verkstadsarbete och 480 timmar härtill anknuten teoretisk yrkesundervisning. Åldern och yrkestillhörigheten hos de elever, som sedan kursens början i maj 1938 hänvisats dit, framgå av nedanstående tablåer.

Elevernas åldersfördelning.

Ålder	Antal
Under 26 år	3
26—30 »	18
31—35 »	33
36—40 »	12
Över 40 »	2
	Summa 68

Elevernas yrkesfördelning.

Yrkesgrupper	Antal
Metall- och maskinindustri	13
Trävaruindustri	2
Pappers- och grafisk industri	1
Textil- och beklädnadsindustri	2
Byggnadsverksamhet	6
Kraft- och värmeproduktion	2
Affärs- och lagerarbete	17
Landtransport	11
Hotell- och restaurangrörelse	4
Litterärt och konstnärligt arbete	3
Husligt arbete	3
Tillfällighets- och diversearbete	4
	Summa 68

Vid planerandet av kursen utgick man från, att det skulle komma att visa sig, att en del av de personer, som hänvisades dit, icke skulle vara lämpliga för den åsyftade utbildningen. Av de 68 elever, som hittills (sept. 1938) intagits i kursen, ha 18 avgått. Närmare uppgifter rörande dessa elever lämnas i nedanstående tablå.

A n t a l a v g å n g n a e l e v e r				
Bevistat kursen antal veckor	A v g å n g s o r s a k			
	Annat arbete	Sjukdom	Uteblivit utan anmälan	Summa
mindre än 1 vecka	1	2	—	3
1—2 veckor	2	—	—	2
3—4 »	1	—	1	2
5—6 »	1	—	2	3
7—8 »	1	1	1	3
9—10 »	1	—	—	1
11—12 »	—	2	—	2
över 12 »	—	1	1	2
Summa	7	6	5	18

Det ligger i sakens natur, att några upplysningar icke kunnat erhållas, i vad mån detta alltjämt pågående försök utfallit i enlighet med de förhoppningar, man hyst beträffande detsamma.

Vad angår de åtgärder, som i framtiden böra vidtagas beträffande omskolning eller kompletterande yrkesutbildning för äldre arbetslösa, vill verkstadsskoleutredningen framhålla följande.

I den mån frågan endast gäller enstaka personer, synes man icke kunna vidtaga någon annan åtgärd än att hänvisa dem till de yrkesutbildningsmöjligheter, som i övrigt erbjudas sig på olika sätt. De sakkunniga erinra därvid särskilt om kurserna vid de egentliga yrkesskolorna samt eljest om de för äldre arbetare anordnade speciella kurserna.

De ytterligare åtgärder, som från det allmännas sida böra vidtagas för att tillgodose eventuellt föreliggande behov av omskolning eller kompletterande yrkesutbildning av äldre arbetare, måste sålunda enligt verkstadsskoleutredningens uppfattning begränsas till de situationer, som uppkomma, då till följd av omkastade ekonomiska förhållanden ett större antal äldre arbetare gått förlustiga eller kunna beräknas förlora sina anställningar inom ett yrke samt icke kunna antagas för framtiden vinna en skälig försörjning, därest icke yrkesutbildning över huvud eller utbildning för andra yrken beredas dem. Den utbildning, som i dylika fall bör komma till stånd, bör förläggas till särskilda kurser. I den mån sådana kunna anordnas av kommunala eller enskilda yrkesundervisningsanstalter, bör detta ske. Härvid bör Kungl. Maj:t medgivas rätt att på enahanda sätt, som ovan (sid. 260) angivits rörande anordningar i anledning av ungdomsarbetslöshet, bevilja understöd efter andra grunder än de eljest gällande. I den mån dylika åtgärder icke kunna komma till stånd inom den ordinarie skolorganisationens ram, böra kurserna anordnas av den statliga centrala ledningen för yrkesskoleväsendet. Då i övrigt beträffande dylika kurser i huvudsak bör gälla detsamma som för andra sådana kurser, varom de sakkunniga ovan under punkt 2 talat, torde anledning saknas att här närmare ingå på frågor rörande kursernas organisation, anslagen till dessa m. m.

4. Elevernas ekonomiska förhållanden under arbetslöshetstider.

Slutligen påkallar frågan om de ekonomiska förhållandena för eleverna vid provisoriskt upprättade undervisningsanordningar under arbetslöshetstider särskild uppmärksamhet.

I kap. 14 ha de sakkunniga framlagt förslag i fråga om grunder för stipendier åt elever vid centrala verkstadsskolor. De stipendier, som enligt nämnda förslag skulle kunna utgå till medellösa och mindre bemedlade elever, ha emellertid icke avsetts att ens tillsammans med eventuella arbetspremier bereda eleverna full försörjning under skolvistelsen. Man har i stället räknat med, att kostnader för kläder, resekostnader och dylikt skulle gäldas i första hand av eleverna själva och deras föräldrar eller anhöriga samt eventuellt av vederbörande hemkommuner eller huvudmännen för skolorna. De

hittillsvarande erfarenheterna från verkstadsskolorna för arbetslös ungdom ge emellertid anledning antaga, att man i fråga om arbetslös ungdom icke i större utsträckning bör påräkna, att eleverna själva och deras föräldrar eller anhöriga över huvud skola kunna bidra till kostnaderna för skolvistelsen.

Emellertid kunna de sakkunniga icke tillstyrka, att stipendier av statsmedel utdelas efter olika grunder till elever, som intagits i »ordinarie» och »provisoriska» yrkesavdelningar. Redan det förhållandet, att vid en längre kris även de elever, som intagas i skolans ordinarie avdelningar, kunna vara arbetslösa, omöjliggör en sådan anordning. Härtill kommer, att under arbetslöshetstider föräldrar eller andra anhöriga, som eljest bidragit till underhållet av de elever, vilka redan intagits i skolorna, kunna drabbas av arbetslöshet. De sakkunniga erinra därom, att de i det föregående uttalat sig emot att stipendierna vid de centrala verkstadsskolorna skulle utmätas efter andra grunder än vid övriga liknande undervisningsanstalter.

Då enligt hittills tillämpade grundsatser vederbörande hemkommuner skola ha att delta i kostnaderna för krishjälpåtgärder för arbetslösa, anse de sakkunniga, att även i nu förevarande avseende bidrag böra påräknas av nämnda kommuner. Sålunda bör hjälpbehövande elev i verkstadsskola, som intages i skolan på grund av förefintlig arbetslöshet, erhålla det understöd av hemkommunen, som tillsammans med stipendier och övriga tillgängliga understöd erfordras för hans skolvistelse.

Spörsmålet, huruvida och i vilken utsträckning statsbidrag böra utgå till dylika av kommunerna havda kostnader, synes de sakkunniga vara ett problem, som bör prövas i samband med frågan om riktlinjerna över huvud taget för statens bidrag till kommunernas arbetslöshetskostnader. De sakkunniga förutsätta därför, att detta spörsmål blir föremål för prövning av 1937 års arbetslöshetssakkunniga. Verkstadsskoleutredningen vill emellertid tillägga, att därest statsbidrag skulle komma att utgå till dylika kommunala understöd, detta bör gälla ej blott i fråga om elever i centrala verkstadsskolor. Det torde sålunda böra tagas under övervägande, huruvida icke under motsvarande förhållanden statsbidrag borde kunna utgå även till kommunernas kostnader för arbetslösa, som beredas plats i vissa andra undervisningsanstalter, såsom lantman- och folkhögskolor.

En omständighet, som synes vara av vikt vid planerandet i framtiden av sådana anordningar som den ovan å sid. 263 f. omnämnda, av Stockholms arbetslöshetskommitté igångsatta verkstadsskolan för *äldre* arbetslösa, förtjänar emellertid här särskild uppmärksamhet. Vid de kurser, som anordnas av arbetslöshetskommittéerna med bidrag från arbetslöshetskommissionen, utgår i regel understöd till deltagarna i form av dagunderstöd enligt vanliga grunder för kontantunderstödsverksamhet. I ett par fall, då kurserna haft karaktär av ettårig verkstadsskola, ha härtill kommit arbetspremier med

högst 50 öre per elev och arbetsdag. Enligt sakens natur måste emellertid dagunderstöden vara lägre än den lön (reservarbetslön), som utgår, då den arbetslöse beredes arbete. Detta innebär givetvis, att dagunderstöd icke beräknas utgå mer än för en kortare period och att den, som är arbetslös under en längre tid, beräknas erhålla hjälp i form av arbete. Den kurs, varom här är fråga, skulle pågå under ett helt år, och härtill kom, att, då deltagarna i allmänhet skulle vara något äldre, en stor del av dem kunde beräknas vara familjeförsörjare. Med hänsyn till dessa förhållanden ansågs det nödvändigt, att understöden till deltagarna i detta fall finge utgå med högre belopp än enligt de gällande bestämmelserna för kontantunderstödsverksamhet. Genom beslut den 24 mars 1938 medgav också Kungl. Maj:t, att utöver kontantunderstöd på nyss angivet sätt till kursdeltagare kunde få utgå en arbetspremie per arbetsdag av högst 2 kronor, dock så att det sammanlagda understödet icke finge överstiga reservarbetslönen (för närvarande i Stockholm 8 kronor 80 öre). Statsbidrag till dessa understöd utgår för närvarande med 10 procent.

Såsom framgår av denna redogörelse, synes frågan om understöd åt elever i särskilda skolor för äldre arbetslösa, därest dessa äro familjeförsörjare, icke kunna ordnas på samma sätt som för yngre elever i verkstadsskolor. I än högre grad än vad fallet är i ovannämnda, av Stockholms arbetslöshetskommitté anordnade kurs, blir detta förhållandet, om utbildningen för dessa äldre arbetslösa skulle förläggas till annan plats än hemorten. För den arbetslöse familjeförsörjaren skulle nämligen här uppkomma frågan om bidrag till familjens underhåll. I likhet med vad ovan ifrågasatts angående särskilda kommunala bidrag till elever i de centrala verkstadsskolorna under svårare arbetslöshetstider, synes det ligga närmast till hands att också här tänka sig någon form av kommunala understöd utöver de stipendier eller det underhåll, som skulle bestridas av statsmedel. Emellertid torde utbildningsverksamhet av här ifrågavarande slag bli nödvändig exempelvis i samband med nedläggandet av en industri, som för en ort spelat en dominerande roll. Det synes därför bliva nödvändigt, att i detta fall i än högre grad än i fråga om ovannämnda bidrag till elever i centrala verkstadsskolor överväga frågan om statsbidrag till dylika kommunala understöd. Även detta spörsmål finner verkstadsskoleutredningen emellertid närmast böra falla under 1937 års arbetslöshetssakkunnigas övervägande.

SAMMANFATTNING OCH HEMSTÄLLAN

Kap. 21. Sammanfattning och verkstadsskoleutredningens hemställan.

Under återopande av vad verkstadsskoleutredningen i vederbörliga sammanhang anfört, sammanför utredningen sina förslag i följande hemställan.

I. Centrala verkstadsskolor m. m.

A. Verkstadsskoleutredningen hemställer, att förslag måtte föreläggas 1939 års riksdag att fastställa följande huvudsakliga grunder för statsbidrag till verkstadsskola, som upprättas av landsting eller förening av dylika eller landsting i förening med stad, vilken icke deltager i landsting, samt av Kungl. Maj:t erkännes som central verkstadsskola, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som befinnas erforderliga för deras tillämpning:

Huvudman för central verkstadsskola äger åtnjuta statsbidrag till följande

1. engångskostnader för undervisningen vid verkstadsskolan, nämligen för anskaffning av

- a) undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m.,
 - b) den första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel (maskiner samt verktyg och dylikt),
 - c) inventarier och inredning för undervisningslokaler,
2. årliga kostnader för undervisningen vid verkstadsskolan, nämligen för
 - a) avlöning åt rektor och övriga lärare,
 - b) nyanskaffning (komplettering) av maskiner,
 - c) underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel m. m.,
 - d) sjukvård och olycksfallsförsäkringar för eleverna,
 - e) övriga årliga kostnader (administration m. m.),

3. engångskostnader för anordnande av elevinternat vid verkstadsskolan, nämligen för anskaffning av

- a) lokaler för elevinternatet samt
- b) inventarier och inredning för elevinternatet.

Statsbidrag till anskaffning av undervisningslokaler samt lokaler för administration m. m. utgår med belopp, motsvarande hälften av de kostnader för lokalernas uppförande eller förvärvande, som befinnas skäligen. I nämnda belopp må icke inräknas kostnader för anskaffning av tomt samt tomts inhägnande och iordningställande, ej heller för framdragande av vatten-, avlopps- eller andra ledningar till tomtgränsen.

Till anskaffning av den första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel (maskiner samt verktyg och dylikt) utgår statsbidrag med nio tiondelar av de styrkta kostnaderna därför.

Statsbidrag till anskaffning av inventarier och inredning för undervisningslokaler utgår med det belopp, som Kungl. Maj:t finner skäligt bestämma i samband med beslut om statsunderstöd till anskaffning av dylika lokaler. Bidraget må icke överstiga halva styrkta kostnaderna för de inventarier och den inredning, för vilka bidraget beräknas.

Till bestridande av kostnaderna för avlöning åt rektor och övriga lärare utgår statsbidrag med belopp, motsvarande hela avlöningskostnaden. Statsbidrag till avlöning åt rektor samt till grundlöner åt lärare må dock icke beräknas å högre lönekostnad, än som bestämmes av Kungl. Maj:t med ledning av de i kap. 10 av detta betänkande angivna grunderna. Till ålders-tillägg åt lärare utgår vidare statsbidrag endast i den mån läraren enligt särskild reglering, fastställd på sätt i gällande reglemente för statens pensionsanstalt är föreskrivet, är berättigad uppbära sådant tillägg. Sistnämnda statsbidrag må för ett vart av tre ålderstillägg uppgå till högst åtta procent av den läraren tillkommande grundlön, å vilken statsbidrag må beräknas, dock högst fyrahundra kronor för år.

Statsbidrag till nyanskaffning (komplettering) av maskiner utgår med nio tiondelar av kostnaderna för den på grund av förslitning eller eljest nödvändiga anskaffningen.

Till kostnaderna för underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel m. m. utgår statsbidrag med belopp, beräknat efter sjuttio kronor för elev och år, dock att det sammanlagda bidraget ej må uppgå till högre belopp, än som svarar mot huvudmannens verkliga kostnader för ändamålet under den tid, statsbidraget avser. Såsom kostnader för underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel m. m. må vid bidragets bestämmande räknas kostnader för reparation m. m. av undervisningsmateriel, arbetsmateriel för undervisningen samt komplettering av verktyg och annan stadigvarande undervisningsmateriel än maskiner ävensom elektrisk och annan kraft för undervisningen samt komplettering av inventarier.

Statsbidrag till bestridande av kostnader för sjukvård åt eleverna utgår med tio kronor för elev och år. Till gäldande av avgifter för obligatorisk olycksfallsförsäkring utgår statsbidrag med belopp, motsvarande de erlagda avgifterna.

Till gäldande av övriga årliga kostnader för driften (administration m. m.) utgår statsbidrag med belopp, beräknat efter etthundra kronor för elev och år.

Statsbidrag till anskaffning av lokaler för elevinternat samt av inventarier och inredning för sådant internat utgår efter samma grunder som till kostnaderna för anskaffning av undervisningslokaler samt inventarier och inredning av sådana lokaler.

Kungl. Maj:t äger medgiva, att statsbidrag må utgå till förhyrande av sådana undervisnings- och andra lokaler, varom ovan nämnts.

I de fall, då statsbidrag skall utgå med visst belopp för elev och år, skall bidraget bestämmas med hänsyn till det antal elever, som vid tiden för bestämmandet kan beräknas komma att i genomsnitt under den tid, bidraget avser, bevista undervisningen i verkstadsskolan.

Befinnes vid prövning av förslag om erkännande av central verkstadsskola, att företaget är av större omfattning, än som påkallas med hänsyn till de särskilda ändamål, de centrala verkstadsskolorna avse att fylla, må statsbidrag till skolan, utan hinder av vad ovan säges, utgå efter de jämkade grunder, som Kungl. Maj:t finner skäl bestämma. Sådan jämkning skall äga rum, därest central verkstadsskola upprättas av landsting i förening med stad, som icke deltagar i landsting.

B. Vidare hemställer verkstadsskoleutredningen, att förslag måtte föreläggas 1939 års riksdag att medgiva, att stipendier av statsmedel må utgå till elever vid central verkstadsskola i huvudsaklig överensstämmelse med vad utredningen förordat i kap. 14 i detta betänkande, innebärande att stipendium må för månad av undervisningstiden tillerkännas

elev i första årskurs: med högst 50 kronor i tredje behovsgraden, högst 30 kronor i andra behovsgraden och högst 20 kronor i första behovsgraden samt

elev i andra och högre årskurs, därest undervisningen i verkstadsskolan omfattar minst det antal veckor, som Kungl. Maj:t bestämmer: med högst 55 kronor i tredje behovsgraden, högst 35 kronor i andra behovsgraden och högst 25 kronor i första behovsgraden,

dock att under tid, då elev är sysselsatt i produktivt arbete utom skolverkstaden, stipendium skall, i den mån ersättning för därvid utfört arbete tillfaller eleven eller inflyter till skolan, bortfalla eller undergå jämkning enligt bestämmelser, som generellt eller för visst fall meddelas av den statliga tillsynsmyndigheten över yrkesskolväsendet.

C. Verkstadsskoleutredningen hemställer ytterligare, att förslag måtte föreläggas 1939 års riksdag att medgiva, att den nuvarande tillfälliga befattningen inom skolöverstyrelsen såsom inspektör för verkstadsskolorna för arbetslös ungdom må bibehållas även under budgetåret 1939/1940; börande

före utgången av nämnda budgetår tagas under övervägande, huruvida befattningen bör bibehållas jämväl för tid därefter.

D. Under förutsättning att 1939 års riksdag fattar beslut i huvudsaklig överensstämmelse med vad verkstadsskoleutredningen ovan föreslagit, hemställer utredningen vidare, att förslag måtte föreläggas 1940 års riksdag

att anvisa erforderliga anslag till understöd åt centrala verkstadsskolor samt till stipendier åt elever vid sådana skolor samt

att anvisa erforderliga anslag till beredande av stipendier åt elever jämväl vid andra yrkesundervisningsanstalter än centrala verkstadsskolor samt vid folkhögskolor och lantmanna- m. fl. skolor, beräknade efter samma grunder, som av de sakkunniga ovan föreslagits beträffande stipendier åt elever vid centrala verkstadsskolor.

E. Ytterligare hemställer verkstadsskoleutredningen, att vid beslut om erkännande av central verkstadsskola eller eljest i samband med utfärdandet av bestämmelser rörande centrala verkstadsskolor eller viss central verkstadsskola måtte tagas i beaktande vad utredningen i sitt betänkande anfört särskilt

beträffande omfattningen av det förordade systemet med centrala verkstadsskolor, innebärande att, därest icke särskilda förhållanden föranleda till annat, endast en verkstadsskola må erkännas som central verkstadsskola för det område, huvudmannen representerar,

beträffande ordningen för de centrala verkstadsskolornas inrättande, samt deras storlek och därmed sammanhörande förhållanden i övrigt ävensom

beträffande samma skolors styrelse och förvaltning samt inträdesfordringar och skolavgifter m. m. för eleverna.

Vidare hemställer verkstadsskoleutredningen, att beslut om tilldelande av statsbidrag till anskaffning av undervisnings- och övriga lokaler för central verkstadsskola jämte inventarier och inredning för dylika lokaler ävensom av första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel till nyinrättad yrkesavdelning vid sådan skola meddelas av Kungl. Maj:t samt att åt den centrala statliga tillsynsmyndigheten uppdrages att i enlighet med de bestämmelser, som meddelas av Kungl. Maj:t, fatta beslut om tilldelande av övriga statsbidrag, som enligt vad ovan sagts må kunna tillerkännas central verkstadsskola, ävensom om anslag till stipendier åt elever vid sådan skola.

Slutligen hemställer verkstadsskoleutredningen, att i samband med förslagsframläggande för riksdagen rörande statsbidrag m. m. till centrala verkstadsskolor den centrala statliga tillsynsmyndigheten måtte erhålla anbefallan att utarbeta förslag till de föreskrifter, som må böra av Kungl. Maj:t utfärdas, därest de för riksdagen sålunda framlagda förslagen bliva bifallna.

II. Yrkesutbildningen under arbetslöshetstider.

Verkstadsskoleutredningen hemställer om förslag till 1939 års riksdag, att statsbidrag till de nuvarande verkstadsskolorna för arbetslös ungdom ävensom anslag till stipendier av statsmedel åt elever vid samma skolor måtte få under budgetåret 1939/1940 utgå enligt samma grunder som för budgetåret 1938/1939 ävensom om förslag till anvisande av härför erforderliga riksstatsanslag.

Vidare hemställer utredningen att bemyndigande av riksdagen utverkas för Kungl. Maj:t att tillerkänna huvudman för verkstadsskola för arbetslös ungdom, som nedlägges, skäligen gottgörelse av statsmedel för de av huvudmannen havda kostnaderna för anskaffande av erforderliga undervisnings- och övriga lokaler för skolan.

Slutligen hemställer utredningen, att enahanda bemyndigande utverkas för Kungl. Maj:t att under tider av mera omfattande arbetslöshet med anlitande av för ändamålet anvisade medel vidtaga sådana provisoriska åtgärder i avseende å yrkesutbildningens utökande, som utredningen förordar i kap. 20 av detta betänkande.

Kursdeltagarnas fördelning på olika arbetsområden och skol-

Kommunala skolor för yrkesundervisning i varje landstingsområde och i städer, som ej deltaga i landsting		E l e v -								
		A. Hantverk och industri					B. H a n -			
		Verk- stads- skolor	Övriga hel- dags- skolor	Lär- lings- skolor och lär- lings- kurser	Kurser för äldre	Yrkes- sko- lans ämnes- och yrkes- kurser	Sum- ma	Lärlingsskolor och lärlingskurser för		
								minut- handel	affärs- kontor	handel i all- män- het
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1	Stockholms stads skolor för yrkesundervisning.....	673	—	406	476	287	1 842	64	1 019	203
	Stockholms läns landstingsområde.									
2	Djursholms stads skolor för yrkesundervisning.....	8	—	—	—	—	8	—	—	—
3	Lidingö stads skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	21
4	Sollentuna skolor för yrkesundervisning.....	—	—	20	—	—	20	—	—	17
5	Södertälje stads anstalter för yrkesundervisning ..	12	—	49	6	17	84	13	—	52
6	Summa	20	—	69	6	17	112	13	—	90
	Uppsala läns landstingsområde.									
7	Enköpings stads skolor för yrkesundervisning.....	—	—	67	—	—	67	—	—	29
8	Funbo församlings skolor för yrkesundervisning ..	² 16	—	—	—	—	16	—	—	—
9	Uppsala läns landstings sömnadsskola.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Uppsala och Stockholms läns landstings skolor för yrkesundervisning.....	³ 73	—	—	—	—	73	—	—	—
11	Uppsala stads skolor för yrkesundervisning.....	20	—	131	59	48	258	6	—	29
12	Summa	109	—	198	59	48	414	6	—	58
	Södermanlands läns landstingsområde.									
13	Eskilstuna stads skolor för yrkesundervisning.....	20	—	171	—	35	226	—	—	—
14	Katrineholms stads anstalter för yrkesundervisning	23	—	36	17	—	76	28	31	—
15	Katrineholms stads praktiska skolor.....	—	316	31	—	—	347	27	56	—
16	Nyköpings stads skolor för yrkesundervisning.....	—	—	34	—	23	57	111	—	—
17	Summa	43	316	272	17	58	706	166	87	—

Anm. Parentes om en siffra betecknar, att ifrågavarande elever finnas medtagna i
¹ Fristående kurser i maskinskrivning och stenografi. — ² Trädgårdsskötsel och

former vid kommunala anstalter för yrkesundervisning mars 1938.

a n t a l e t

d e l

C. Husligt arbete

Kurser för äldre	Heldagskurser om minst 1 termins längd	Yrkes-skolas yrkes- och ämneskurser	Summa	Lär-lings-skolor, lär-lings-kurser, kurser för äldre	Yrkeskolans yrkes- och ämneskurser i			Hus-hålls- och hus-mo-ders-skolor	Övriga kurser i husligt arbete i			Summa	Summa A, B, C	
					hus-hålls-göromål	söm-nad	väv-ning		hus-hålls-göromål	söm-nad	väv-ning			
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
57	333	716	2 392	1 463	—	—	—	31	—	—	—	1 494	5 728	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	49	48	—	97	105	2
—	—	—	21	—	—	—	—	—	—	13	—	13	34	3
—	—	—	17	—	—	31	—	—	—	—	—	31	68	4
32	—	6	103	—	—	—	—	—	8	71	—	79	266	5
32	—	6	141	—	—	31	—	—	57	132	—	220	473	6
—	—	—	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	96	7
—	—	—	—	(16)	—	—	—	—	—	—	—	—	16	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—	10	10	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	73	10
—	49	73	157	144	—	—	—	—	—	—	—	144	559	11
—	49	73	186	144	—	—	—	—	—	10	—	154	754	12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	24	10	58	284	13
69	—	—	128	—	—	—	—	—	14	17	—	31	235	14
—	83	—	166	—	—	—	17	21	—	2	5	45	558	15
41	—	—	152	36	14	195	21	—	—	—	—	266	475	16
110	83	—	446	36	14	195	38	21	38	43	15	400	1 552	17

annan kolumn.

snickeri m. m. — ³ Gimo verkstadsskola för arbetslös ungdom.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Östergötlands läns lands-										
tingsområde.										
1	Finspångs skolor för yrkes-									
	undervisning	43	—	22	39	12	116	—	12	—
2	Linköpings stads lärlings-									
	och yrkesskolor	—	—	34	63	60	157	21	29	—
3	Mjölby stads skolor för									
	yrkesundervisning	—	—	8	11	14	33	—	—	19
4	Motala sockens anstalter för									
	yrkesundervisning	—	—	129	—	22	151	—	—	—
5	Motala stads skolor för yr-									
	kesundervisning	—	—	—	—	—	—	—	—	89
6	Söderköpings stads skolor									
	för yrkesundervisning . .	8	—	9	12	—	29	—	—	12
7	Ödeshögs kommunala skol-									
	or för yrkesundervisning	—	—	12	—	—	12	—	—	15
8	Summa	51	—	214	125	108	498	21	41	135
Norrköpings stad.										
9	Norrköpings stads kurser									
	för handel	—	—	—	—	—	—	—	—	167
10	Norrköpings stads yrkes-									
	undervisningsanstalter . .	41	—	96	24	29	190	—	—	—
11	Summa	41	—	96	24	29	190	—	—	167
Jönköpings läns landstings-										
område.										
12	Anderstorps kommunala									
	skolor för yrkesundervis-	—	—	—	—	23	23	2	4	4
	ning									
13	Eksjö stads anstalter för									
	yrkesundervisning	—	—	13	—	7	20	—	—	39
14	Huskvarna stads skolor för									
	yrkesundervisning	—	—	45	36	40	121	—	—	—
15	Jönköpings läns landstings									
	skolor för yrkesundervis-	16	—	—	—	—	6	—	—	—
	ning									
16	Jönköpings stads skolor för									
	yrkesundervisning	31	18	45	116	93	303	21	—	—
17	Nässjö stads skolor för yr-									
	kesundervisning	—	—	22	8	—	30	18	—	—
18	Sävsjö samhälles skolor för									
	yrkesundervisning	—	—	—	—	22	22	—	—	12
19	Tranås stads anstalter för									
	yrkesundervisning	9	—	16	—	12	37	—	—	—
20	Vetlanda stads skolor för									
	yrkesundervisning	—	—	—	—	—	—	—	—	9
21	Värnamo stads skolor för									
	yrkesundervisning	5	—	—	—	33	38	—	—	—
22	Summa	51	18	141	160	230	600	41	4	64
Kronobergs läns landstings-										
område.										
23	Alvesta skolor för yrkes-									
	undervisning	—	—	13	—	—	13	—	—	—
24	Kronobergs läns landstings									
	skolor för yrkesundervis-	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	ning									

¹ Verkstadsskola vid statens ungdomshem, Långanäs, Eksjö.

Bilaga 1 (forts.).

11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
—	—	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	128	1
30	—	—	80	—	—	—	—	—	12	83	—	95	332	2
15	—	—	34	13	—	—	—	—	—	—	—	13	80	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—	10	161	4
—	—	—	89	—	—	—	—	—	—	12	12	24	113	5
9	—	—	21	—	—	—	—	14	—	—	—	14	64	6
—	—	17	32	—	—	—	—	—	—	—	—	—	44	7
54	—	17	268	13	—	—	—	14	12	105	12	156	922	8
—	—	41	208	—	—	—	—	—	—	—	—	—	208	9
—	—	—	—	—	15	14	—	—	—	—	—	29	219	10
—	—	41	208	—	15	14	—	—	—	—	—	29	427	11
—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	33	12
15	—	—	54	—	—	—	—	—	—	15	16	31	105	13
11	—	—	11	7	—	—	—	—	41	15	—	63	195	14
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	26	32	15
63	—	17	101	26	36	—	—	—	60	60	—	182	586	16
93	—	—	111	—	—	—	—	—	—	48	—	48	189	17
—	—	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34	18
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	37	19
8	—	—	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	20
—	—	67	67	—	23	8	—	—	—	—	—	31	136	21
190	—	84	383	33	59	8	—	—	101	138	42	381	1 364	22
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	23
—	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	3	13	13	24

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Tingsryds skolor för yrkesundervisning.....	—	—	44	—	15	59	—	—	5
2	Växjö stads skolor för yrkesundervisning.....	—	—	12	23	—	35	34	—	—
3	Älmhults köpings skolor för yrkesundervisning.....	—	—	17	—	—	17	—	—	—
4	Summa	—	—	86	23	15	124	34	—	5
	Kalmar läns norra landstingsområde.									
5	Västerviks möbelsnickarskola.....	20	—	—	—	—	20	—	—	—
6	Västerviks stads skolor för yrkesundervisning.....	—	—	24	9	31	64	—	—	42
7	Summa	20	—	24	9	31	84	—	—	42
	Kalmar läns södra landstingsområde.									
8	Kalmar handelsinstitut...	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Kalmar stads skolor för yrkesundervisning.....	—	—	29	21	11	61	—	—	35
10	Oskarshamns stads skolor för yrkesundervisning...	—	—	38	—	—	38	—	—	28
11	Summa	—	—	67	21	11	99	—	—	63
	Gotlands läns landstingsområde.									
12	Visby stads anstalter för yrkesundervisning.....	10	—	37	7	15	69	—	—	41
	Blekinge läns landstingsområde.									
13	Karlshamns tekniska yrkeskola.....	9	—	25	11	59	104	—	—	43
14	Karlskrona stads skolor för yrkesundervisning.....	138	—	196	22	87	443	19	17	—
15	Ronneby stads skolor för yrkesundervisning.....	—	—	49	—	—	49	—	—	64
16	Sölvesborgs stads skolor för yrkesundervisning.....	—	—	5	—	—	5	—	38	—
17	Summa	147	—	275	33	146	601	19	55	107
	Kristianstads läns landstingsområde.									
18	Björnekulla kommuns skolor för yrkesundervisning	—	—	27	—	—	27	—	—	—
19	Hässleholms stads skolor för yrkesundervisning...	—	313	—	—	43	356	—	—	—
20	Kristianstads lärlings- och yrkesskolor.....	—	—	26	—	42	68	—	70	—
21	Simrishamns stads lärlings- och yrkesskolor.....	—	—	6	—	—	6	—	—	32
22	Vinslövs köpings skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—

¹ Verkstadsskola för arbetslös ungdom.

Bilaga 1 (forts.).

11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	64	1
—	—	—	34	20	—	—	—	—	—	—	—	20	89	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	3
—	—	—	39	20	—	—	10	—	—	—	3	33	196	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	5
19	—	—	61	—	—	—	—	—	14	(14)	—	14	139	6
19	—	—	61	—	—	—	—	—	14	—	—	14	159	7
—	63	—	63	—	—	—	—	—	—	—	—	—	63	8
25	—	—	60	—	—	—	—	—	12	19	9	40	161	9
—	—	—	28	—	—	—	—	—	24	24	—	48	114	10
25	63	—	151	—	—	—	—	—	36	43	9	88	338	11
37	—	14	92	—	—	—	—	—	—	—	—	—	161	12
94	—	18	155	13	—	—	—	—	24	53	31	121	380	13
11	14	69	130	97	15	30	—	—	11	—	—	153	726	14
—	—	—	64	—	—	—	—	—	28	30	—	58	171	15
6	—	—	44	18	—	—	—	—	—	6	—	24	73	16
111	14	87	393	128	15	30	—	—	63	89	31	356	1 350	17
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27	18
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	356	19
76	—	42	188	53	—	—	—	—	—	—	—	53	309	20
—	—	—	32	—	—	—	—	—	—	—	—	—	38	21
—	—	—	—	28	—	—	—	—	3	3	—	34	34	22

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Åhus skolor för yrkesundervisning.....	—	—	9	—	—	9	—	—	47
2	Ängelholms skolor för yrkesundervisning.....	—	—	26	—	—	26	48	—	—
3	Summa	—	313	94	—	85	492	48	70	79
	Malmöhus läns landstingsområde.									
4	Eslövs stads anstalter för yrkesundervisning.....	—	—	—	13	—	13	—	—	24
5	Höganäs stads skolor för yrkesundervisning.....	—	—	21	14	13	48	—	—	7
6	Landskrona stads anstalter för yrkesundervisning ..	—	—	44	—	82	126	—	17	—
7	Lunds stads lärlings- och yrkesskolor.....	—	—	61	37	36	134	—	—	—
8	Trelleborgs stads skolor för yrkesundervisning.....	—	—	34	—	11	45	—	—	45
9	Ystads stads skolor för yrkesundervisning.....	—	—	37	—	9	46	—	—	75
10	Summa	—	—	197	64	151	412	—	17	151
11	Malmö stads skolor för yrkesundervisning.....	173	9	389	59	271	801	27	63	—
12	Hälsingborgs stads skolor för yrkesundervisning..	55	—	120	—	167	342	—	—	58
	Hallands läns landstingsområde.									
13	Enslövs och Slättåkra kommunala skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	Falkenbergs stads skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	8	—	8	—	—	8
15	Halmstads stads anstalter för yrkesundervisning ..	—	—	34	71	58	163	31	24	—
16	Varbergs stads skolor för yrkesundervisning.....	6	—	15	14	—	35	—	—	56
17	Summa	6	—	49	93	58	206	31	24	64
	Göteborgs och Bohus läns landstingsområde.									
18	Göteborgs och Bohus läns landstings ambulerande hemslöjdskurser.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19	Göteborgs och Bohus läns landstings skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20	Lysekils skolor för yrkesundervisning.....	279	—	—	—	21	100	—	—	—
21	Mölnåls stads skolor för yrkesundervisning.....	221	—	13	—	—	234	—	13	9
22	Råda kommuns skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	9	—	9	—	—	—

¹ Med frisörskolans elever. — ² Verkstadsskola för arbetslös ungdom. — ³ Därav

Bilaga 1 (forts.).

11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
—	—	—	47	37	—	12	—	—	—	—	—	49	105	1
—	—	—	48	5	—	42	11	—	—	—	—	58	132	2
76	—	42	315	123	—	54	11	—	3	3	—	194	1 001	3
10	—	—	34	—	27	31	—	—	—	—	—	58	105	4
17	—	16	40	40	15	17	—	—	13	174	—	259	347	5
110	18	105	250	85	69	136	—	—	—	85	—	375	751	6
—	—	—	—	92	—	—	—	—	—	—	—	92	226	7
—	—	—	45	141	—	—	—	—	—	—	—	141	231	8
—	—	19	94	—	—	—	—	—	52	51	—	103	243	9
137	18	140	463	358	111	184	—	—	65	310	—	1 028	1 903	10
—	—	72	162	8	31	36	—	—	117	70	—	262	1 225	11
—	—	9	67	32	176	248	10	13	—	—	—	479	888	12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	9	20	20	13
65	—	—	73	9	—	—	—	—	12	40	—	61	142	14
119	19	55	248	6	10	39	3	—	12	82	7	159	570	15
25	—	—	81	10	—	—	—	—	40	86	9	145	261	16
209	19	55	402	25	10	39	3	—	64	219	25	385	993	17
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	14	14	18
—	—	—	—	—	30	—	—	—	—	45	—	75	75	19
—	—	51	51	—	—	—	—	—	—	—	—	—	151	20
—	—	—	22	50	—	—	—	—	—	—	—	50	306	21
—	—	—	—	20	—	—	—	—	—	—	—	20	29	22

205 elever i verkstadsskola för arbetslös ungdom.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1 Strömstads skolor för yrkesundervisning	—	—	—	19	15	—	34	—	—	—
2 Uddevalla stads skolor för yrkesundervisning	—	1295	—	34	43	38	410	—	—	20
3 Summa	—	595	—	66	67	59	787	—	13	29
4 Göteborgs stads skolor för yrkesundervisning	—	117	20	227	—	35	399	—	—	—
Älvsborgs läns landstingsområde.										
5 Borås stads skolor för yrkesundervisning	—	22	—	173	—	79	274	22	54	—
6 Fuxerna kommuns skolor för yrkesundervisning	—	15	—	—	—	—	15	—	—	—
7 Steneby skolor för yrkesundervisning	—	53	—	52	20	—	125	—	—	—
8 Trollhättans skolor för yrkesundervisning	—	30	—	—	—	—	30	—	—	—
9 Ulricehamns stads skolor för yrkesundervisning	—	3	—	40	14	—	57	—	—	10
10 Vänersborgs stads anstalter för yrkesundervisning	—	14	—	11	18	—	43	14	—	—
11 Åmåls stads skolor för yrkesundervisning	—	—	—	14	—	—	14	—	—	35
12 Älvsborgs läns landstings skolor för yrkesundervisning	—	6	—	14	31	25	76	—	—	—
13 Summa	—	143	—	304	83	104	634	36	54	45
Skaraborgs läns landstingsområde.										
14 Falköpings stads skolor för yrkesundervisning	—	—	—	31	—	—	31	—	—	28
15 Lidköpings stads skolor för yrkesundervisning	—	—	—	—	22	—	22	—	—	34
16 Mariestads skolor för yrkesundervisning	—	11	—	22	20	23	76	—	—	68
17 Skara stads skolor för yrkesundervisning	—	—	—	6	—	—	6	—	—	22
18 Skaraborgs läns landstings skolor för yrkesundervisning	—	—	—	12	—	11	23	—	—	—
19 Skövde stads skolor för yrkesundervisning	—	—	—	31	—	—	31	—	—	28
20 Tidaholms stads skolor för yrkesundervisning	—	—	—	28	—	—	28	—	—	24
21 Summa	—	11	—	130	42	34	217	—	—	204
Värmlands läns landstingsområde.										
22 Arvika stads skolor för yrkesundervisning	—	—	—	10	30	26	66	—	—	29
23 Filipstads skolor för yrkesundervisning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20

¹ Verkstadsskola för arbetslös ungdom.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Karlstads skolor för yrkesundervisning.....	—	—	16	74	10	100	—	—	48
2	Kristinehamns stads skolor för yrkesundervisning ..	—	—	54	—	—	54	18	12	38
3	Kroppa kommuns skolor för yrkesundervisning.....	19	—	—	—	—	9	—	—	—
4	Norra Råda kommuns skolor för yrkesundervisning	29	—	—	—	—	29	—	—	—
5	Rämens kommuns skolor för yrkesundervisning ..	19	—	—	—	—	9	—	—	—
6	Säfte köpings lärlings- och yrkesskolor.....	11	—	—	42	—	53	8	—	—
7	Värmlands läns landstings verkstadsskolor.....	271	—	—	—	—	71	—	—	—
8	Summa	129	—	80	146	36	391	26	12	135
	Örebro läns landstingsområde.									
9	Hallsbergs församlings skola för yrkesundervisning	—	—	26	—	—	26	—	—	—
10	Örebro stads skolor för yrkesundervisning.....	396	—	73	—	15	184	—	—	—
11	Summa	96	—	99	—	15	210	—	—	—
	Västmanlands läns landstingsområde.									
12	Arboga stads skolor för yrkesundervisning.....	—	—	21	—	—	21	—	—	—
13	Köpings stads skolor för yrkesundervisning.....	—	—	16	—	—	16	—	—	—
14	Västerås stads skolor för yrkesundervisning.....	23	36	174	—	43	276	—	—	22
15	Västmanlands läns landstings skolor för yrkesundervisning.....	—	—	102	—	—	102	—	—	—
16	Summa	23	36	313	—	43	415	—	—	22
	Kopparbergs läns landstingsområde.									
17	Borlänge köpings skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Domnarvets skolor för yrkesundervisning.....	51	—	—	—	—	51	—	—	—
19	Falu stads skolor för yrkesundervisning.....	—	—	39	—	—	39	47	50	—
20	Grangärde kommuns anstalter för yrkesundervisning.....	—	—	22	—	9	31	20	—	—
21	Hedemora stads och landskommuns skolor för yrkesundervisning.....	27	—	—	—	—	27	—	—	—
22	Ludvika stads anstalter för yrkesundervisning.....	—	—	42	45	26	113	—	—	20

¹ Angives vara lärlingskurs, men torde böra räknas som verkstadsskola. — ² Verkelever.

Bilaga 1 (forts.).

11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
21	—	2	71	8	—	—	—	15	45	41	—	109	230	1
—	—	—	68	61	—	—	—	—	—	—	—	61	183	2
—	—	—	—	23	—	—	—	—	—	—	—	23	32	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	5
15	—	—	23	31	8	9	—	—	—	—	—	48	124	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	71	7
96	—	16	285	144	8	25	10	15	62	108	5	377	1 053	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	—	26	52	9
—	—	—	—	—	—	20	—	—	60	30	—	110	294	10
—	—	—	—	—	—	20	—	—	60	56	—	136	346	11
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21	12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	13	—	25	41	13
—	—	—	22	—	5	20	—	13	63	55	—	156	454	14
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	102	15
—	—	—	22	—	5	20	—	13	75	68	—	181	618	16
—	—	—	—	14	—	—	—	—	—	—	—	14	14	17
—	—	—	—	97	—	—	—	—	—	—	—	97	148	18
15	—	—	112	11	—	—	—	10	12	24	—	57	208	19
—	—	10	30	5	—	—	—	—	—	—	—	5	66	20
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27	21
—	—	—	20	57	—	—	—	—	—	—	—	57	190	22

stadsskolor i Arvika och Älvåsen för arbetslös ungdom. — ³ Inberäknat frisörskolas

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Mora sockens skolor för yrkesundervisning.....	11	—	—	—	—	11	—	—	—
2	Morastrands skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	16	—
3	Orsa församlings skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Smedjebackens skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Summa	89	—	103	45	35	272	67	66	20
Gävleborgs läns landstingsområde.										
6	Gävleborgs läns landstings verkstadsskolor.....	1119	—	—	—	—	119	—	—	—
7	Hofors husmodersskola...	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	Hudiksvalls stads skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	37
9	Söderhamns stads lärlings- och yrkesskolor.....	17	—	—	—	—	17	—	25	—
10	Summa	136	—	—	—	—	136	—	25	37
Gävle stad.										
11	Gävle Borgarskolas ettåriga handelskurs.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Gävle stads skolor för yrkesundervisning.....	78	—	50	45	59	232	22	29	—
13	Summa	78	—	50	45	59	232	22	29	—
Västernorrlands läns landstingsområde.										
14	Härnösands stads lärlings- och yrkesskolor.....	—	—	21	—	19	40	—	—	16
15	Sundsvalls stads handelskola.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16	Sundsvalls stads skolor för yrkesundervisning.....	—	—	77	62	5	144	39	31	—
17	Tåsjö sockens skolor för yrkesundervisning.....	13	—	—	—	—	13	—	—	—
18	Västernorrlands läns landstings skolor för yrkesundervisning.....	² 171	—	—	—	—	171	—	—	—
19	Summa	184	—	98	62	24	368	39	31	16
Jämtlands läns landstingsområde.										
20	Östersunds stads lärlings- och yrkesskolor.....	—	—	21	32	10	63	54	—	32

¹ Verkstadsskola i Tönshammar för arbetslös ungdom. — ² Verkstadsskolor i Sunds-slöjdskola.

Bilaga 1 (forts.).

11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	1
—	—	—	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	2
34	—	—	34	—	—	—	—	—	10	—	10	20	54	3
18	—	33	51	—	10	(10)	—	—	—	—	—	10	61	4
67	—	43	263	184	10	—	—	10	22	24	10	260	795	5
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	119	6
—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	—	—	15	15	7
22	17	—	76	—	—	—	—	—	—	10	—	10	86	8
6	—	—	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—	48	9
23	17	—	107	—	—	—	—	15	—	10	—	25	268	10
—	29	—	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29	11
202	—	44	297	21	—	—	—	—	58	116	—	195	724	12
202	29	44	326	21	—	—	—	—	58	116	—	195	753	13
—	—	—	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	56	14
—	118	—	118	—	—	—	—	—	—	—	—	—	118	15
83	—	—	153	28	—	—	4	—	—	—	—	32	329	16
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	17
—	—	—	—	—	—	³ 19	³ 12	—	—	—	—	31	202	18
83	118	—	237	28	—	19	16	—	—	—	—	63	718	19
135	—	—	221	—	—	—	—	—	23	20	—	43	327	20

vall och Sandö för arbetslös ungdom. — ³ Ångermanlands ambulerande kvinnliga

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Västerbottens läns landstingsområde.									
1	Byske kommuns anstalter för yrkesundervisning ..	185	—	—	—	—	85	—	—	—
2	Skellefteå stads skolor för yrkesundervisning.....	14	—	26	—	27	67	—	—	30
3	Umeå stads lärlings- och yrkesskolor.....	—	—	—	21	—	21	—	—	26
4	Västerbottens läns landstings ambulerande hemslöjdskurser.....	—	—	12	—	—	12	—	—	—
5	Summa	99	—	38	21	27	185	—	—	56
	Norrbottnens läns landstingsområde.									
6	Gällivare sockens skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Kiruna praktiska ungdomsskolor.....	129	—	—	—	—	129	—	—	—
8	Luleå stads lärlings- och yrkesskolor.....	28	—	29	8	—	65	—	—	21
9	Malmbergets praktiska ungdomsskola.....	22	—	—	—	—	22	—	—	—
10	Nederkalix kommuns skolor för yrkesundervisning ..	—	—	15	—	—	15	—	—	—
11	Norbottens läns landstings ambulerande hemslöjdskurser.....	—	—	—	15	—	15	—	—	—
12	Norrbottnens läns landstings skolor för yrkesundervisning ²	10	—	—	2	1	13	—	—	—
13	Summa	189	—	44	25	1	259	—	—	21
14	Totalsumma	3 188	712	4 307	1 744	2 209	12 160	714	1 610	1 944
	¹ Verkstadsskola för arbetslös ungdom. — ² Johannisbergs skol- och yrkeshem. — räknas mer än en gång. Hela antalet elever utan dubbelräkning är 29 082.									

Bilaga 1 (forts.).

11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27	(27)	27	112	1
14	18	12	74	28	—	—	—	—	—	—	—	28	169	2
74	—	—	100	—	—	—	—	—	—	18	—	18	139	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	13	25	4
88	18	12	174	28	—	—	—	—	—	45	13	86	445	5
—	—	—	—	—	—	—	—	24	—	—	—	24	24	6
—	—	—	—	—	—	—	—	62	1	13	5	81	210	7
59	18	—	98	—	—	—	—	—	12	11	—	23	186	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	9
—	—	—	—	—	—	9	—	—	—	—	—	9	24	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	10	25	11
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	12
59	18	—	98	—	—	9	—	86	13	24	15	147	504	13
2 129	799	1 698	8 894	2 987	740	943	136	283	1 267	2 202	194	8 752	329 806	14

³ Då vissa elever deltaga i undervisningen i olika kurser, hava dessa kommit att med-

Kursdeltagarnas fördelning på olika arbetsområden och skolformer vid

Statsunderstödda enskilda skolor för yrkesundervisning i varje landstingsområde och i städer, som ej deltaga i landsting		E l e v -								
		A. Hantverk och industri						B. H a n -		
		Verk- stads- skolor	Övriga hel- dags- skolor	Lär- lings- skolor och lär- lings- kurser	Kurser för äldre	Yrkes- sko- lans ämnes- och yrkes- kurser	Sum- ma	Lärlingskolor och lärlingskurser för		
								minut- handel	affärs- kontor	handel i all- män- het
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Stockholms stad.										
1	Johanna Brunssons vävskola	—	—	12	—	58	70	—	—	—
2	Fredrika Bremer-förbundets skola för kvinnlig yrkesutbildning	—	28	—	8	5	41	—	—	—
3	Föreningen Handarbetets vänner vävskola	—	—	12	—	26	38	—	—	—
4	Föreningens för rationell hushållning kurser i kvinnligt yrkesarbete	—	—	—	—	6	6	—	—	—
5	Skolan för bokhantverk	—	70	78	15	—	163	—	—	—
6	Stockholms enskilda hantverksskola	27	—	—	—	—	27	—	—	—
7	Stockholms frisörskola	—	—	106	12	—	118	—	—	—
8	Aktiebolaget Stockholms tillskärarakademi skola för tillskärning	—	—	—	22	30	52	—	—	—
9	Sveriges hantverksorganisations yrkesutbildningsverksamhet ¹	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Bar-Lock-institutet i Stockholm	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Centralstyrelsens för Sveriges järnhandlarföreningar fackkurser för järnhandelsbiträden	—	—	—	—	—	—	30	—	—
12	Bröderna Påhlmans handelsinstitutets ettårskurs	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	Schartaus handelsinstituts yrkesutbildningsverksamhet (endast viss del av institutets verksamhet)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	Svenska bokhandelsskolan	—	—	—	—	—	—	20	—	—
15	Svenska köpmannaförbundets yrkesutbildningsverksamhet	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16	Ateneums yrkeskurser	—	—	—	—	—	—	—	—	—

¹ Ambulerande ämnes- och mästarekurser. 594 deltagare 1936—1937. — ² Sommarverksamheten 1937—1938. — ⁴ Därav 9 husföreståndarinnor och 11 tvättföreståndarinnor.

statsunderstödda enskilda anstalter för yrkesundervisning mars 1938.

a n t a l e t														
d e l				C. H u s l i g t a r b e t e									Sum- ma A, B, C	
Kurser för äldre	Hel- dags- kurser om minst 1 ter- mins längd	Yrkes- sko- lans yrkes- och ämnes- kurser	Sum- ma	Lär- lings- skolor, lär- lings- kurser, kurser för äldre	Yrkeskolans yrkes- och ämneskurser i			Hus- hålls- och hus- mo- ders- skolor o. d. kurser	Övriga kurser i husligt arbete i			Sum- ma		
					hus- hålls- göro- mål	söm- nad	väv- ning		hus- hålls- göro- mål	söm- nad	väv- ning			
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	70	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	41	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	38	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	163	5
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	118	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	52	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
—	525	705	1 230	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 230	10
—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	11
—	243	—	243	—	—	—	—	—	—	—	—	—	243	12
23	—	—	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	13
—	—	—	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	14
—	—	³ 256	256	—	—	—	—	—	—	—	—	—	256	15
—	—	—	—	—	⁴ 20	—	—	43	—	—	—	63	63	16

kurser 1937 (kurser cirka vartannat år). — ³ Avser elevantalet vid hela kursverk-

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Engelbrekts husmodersskola	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	Maria husmodersskola . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Södra K.F.U.K:s i Stock- holm skola för husligt ar- bete	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Yrkeskurser för köksperso- nal vid större anstalter..	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Summa	27	98	208	57	125	515	50	—	—
	Stockholms läns landstings- område.									
6	S:t Martins verkstadsskolor	13	—	—	—	—	13	—	—	—
7	Borgens slöjd- och hushålls- skola	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	Stockholms praktiska hus- hållsskola	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Summa	13	—	—	—	—	13	—	—	—
	Uppsala läns landstingsom- råde.									
10	Uppsala hemskola	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Uppsala läns hemslöjdsföre- nings slöjdsolor ⁴	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Östergötlands läns lands- tingsområde.									
13	Ljungstedtska skolan i Lin- köping	30	—	—	—	—	30	—	—	—
	Norrköpings stad.									
14	Norrköpings frisörskola . .	—	—	14	—	—	14	—	—	—
	Jönköpings läns landstings- område.									
15	Mariannelunds husmoders- skola	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Kronobergs läns landstings- område.									
16	Kronobergs läns hemslöjds- förenings kurser i väv- ning och växtfärgning..	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Malmöhus läns landstings- område.									
17	Samfundets för hembygds- vård yrkesutbildnings- verksamhet ⁵ (Vilan) . . .	—	—	—	—	19	19	—	—	—
18	Sveriges tegelmästareföre- nings tegelmästareskola	—	—	—	—	11	11	—	—	—

¹ Kurs i barnavård. — ² Därav 3 elever i barnavårdskurs. — ³ Per år cirka 30 kurser (51 elever 1936—1937). — ⁵ Dessutom ambulering byggmästarekurser, i vilka

Bilaga 2 (forts.).

11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
—	—	—	—	—	¹ 16	—	—	55	² 6	1	—	78	78	1
—	—	—	—	—	—	—	—	84	—	—	—	84	84	2
—	—	—	—	55	—	—	—	—	—	—	—	55	55	3
—	—	—	—	—	35	—	—	—	—	—	—	35	35	4
23	768	961	1 802	55	71	—	—	182	6	1	—	315	2 632	5
—	—	—	—	—	—	14	—	—	—	—	—	14	27	6
—	—	—	—	—	—	—	—	³ 8	—	—	—	8	8	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	3	15	15	8
—	—	—	—	—	—	14	—	³ 8	6	6	3	37	50	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	6	4	22	22	10
—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	38	44	44	11
—	—	—	—	—	—	—	6	—	12	6	42	66	66	12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15	45	13
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	14
—	—	—	—	—	—	—	—	32	—	—	—	32	32	15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	10	10	16
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19	17
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	18

elever med cirka 8 elever i varje kurs. — ⁴ Dessutom ambulerande manliga hemslöjdsdeltogo 112 personer 1936—1937.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Landskrona husmodersskola med barnavård...	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	Malmöhus läns hemslöjdsförenings kurser i vävnad och sömnad.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Praktiska hushållsskolan i Lund.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Sveriges urmakares yrkesnämnds sommarkurser ¹ .	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Summa	—	—	—	—	30	30	—	—	—
Hälsingborgs stad.										
6	Kroks handelsinstitut	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Göteborgs och Bohus läns landstingsområde.										
7	Västkustens ungdomsskolas yrkesavdelningar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	62
Göteborgs stad.										
8	Göteborgs skrädderiskola .	8	—	8	—	—	16	—	—	—
9	Slöjdföreningens i Göteborg skola.....	—	97	471	—	257	825	—	—	—
10	Filip Holmqvists handelsinstitut.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Maria Nordenfelts skola för kvinnlig yrkesutbildning	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Praktiska hushållsskolan för flickor.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	Summa	8	97	479	—	257	841	—	—	—
Älvsborgs läns landstingsområde.										
14	Kinna sömnadsskola.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Skaraborgs läns landstingsområde.										
15	Bergatorps husmodersskola i Hassle.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Värmlands läns landstingsområde.										
16	Kristinehamns praktiska skolas yrkesavdelningar.	—	79	—	—	—	79	—	—	—
17	Hushållningssällskapets vävskola.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Summa	—	79	—	—	—	79	—	—	—

¹ I regel 15 elever i varje sommarkurs.

Bilaga 2 (forts.).

11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
—	—	—	—	—	—	—	—	15	2	1	—	18	18	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	33	50	83	83	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	—	—	25	25	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
—	—	—	—	—	—	—	—	15	27	34	50	126	156	5
—	50	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	6
—	—	—	62	—	—	—	—	76	—	—	—	76	138	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	825	9
—	274	—	274	—	—	—	—	—	—	—	—	—	274	10
—	—	—	—	—	—	27	29	—	—	33	—	89	89	11
—	—	—	—	—	—	—	—	36	14	—	—	50	50	12
—	274	—	274	—	—	27	29	36	14	33	—	139	1 254	13
—	—	—	—	—	—	22	—	—	—	—	—	22	22	14
—	—	—	—	—	—	—	—	12	—	—	—	12	12	15
—	104	—	104	—	—	—	—	58	—	—	—	58	241	16
—	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—	10	10	17
—	104	—	104	—	—	—	10	58	—	—	—	68	251	18

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Örebro läns landstingsområde.										
1	Bofors aftonskola.....	—	—	52	87	—	139	—	—	—
2	Karlskoga praktiska läroverks yrkesavdelningar.	—	90	—	—	—	90	—	—	—
3	Örebro vävskola.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Summa	—	90	52	87	—	229	—	—	—
Västmanlands läns landstingsområde.										
5	Bergslagernas verkmästare- och teknikerskola.....	—	77	—	—	18	95	—	—	—
Kopparbergs läns landstingsområde.										
6	Bergslagets praktiska ungdomsskolor ¹	127	—	—	159	22	308	—	—	—
7	Grycksbo yrkesskola.....	14	—	13	—	—	27	—	—	—
8	Summa	141	—	13	159	22	335	—	—	—
Gävleborgs läns landstingsområde.										
9	Ljusne husmodersskola ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Västernorrlands läns landstingsområde.										
10	Vita bandets husmodersskola.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Jämtlands läns landstingsområde.										
11	Barnhemmet Solbackens lärlingskurser i barnavård	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Jämtslöjds kvinnliga slöjdskola.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	Totalsumma	219	441	766	303	452	2 181	50	—	62

¹ En av verkstadsskolorna ligger i Skutskär, Uppsala län. — ² Kurs i barnavård. medräknas mer än en gång. Hela antalet elever utan dubbelräkning är 5 678.

Bilaga 2 (forts.).

11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	139	1
—	35	—	35	—	—	—	—	46	—	—	—	46	171	2
—	—	—	—	—	—	—	22	—	—	—	—	22	22	3
—	35	—	35	—	—	—	22	46	—	—	—	68	332	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	95	5
—	—	—	—	—	—	—	—	90	—	—	—	90	398	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27	7
—	—	—	—	—	—	—	—	90	—	—	—	90	425	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	5	6	23	23	9
—	—	—	—	—	—	—	—	45	² 12	—	—	57	57	10
—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	6	6	11
—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	3	8	13	13	12
—	—	—	—	6	—	—	2	—	—	3	8	19	19	13
23	1 231	961	2 327	61	71	63	69	600	89	88	134	1 175	³ 5 683	14

— ³ Då vissa elever deltaga i undervisningen i olika kurser, hava dessa kommit att

Yrken inom hantverk och industri, för vilka någon form av yrkesutbildning fö

Kommunala skolor för yrkesundervisning		Hantverk och industri	Mekaniker och metallarbetare	Bil- och motormekaniker	Smeder	Gjutare	Svetsare	Elektriker	Elektriska installatörer	Elektromekaniker	Bleck-, plåt- och kopparslagare	Snickare och träarbetare
1	1. Stockholms stads skolor för yrkesundervisning	—	VLI	VI	VI	—	I	LI	I	VI	V ₂ I	V ₂ I
	2. Stockholms läns landstingsområde.											
2	Djursholms stads skolor för yrkesundervisning...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	V
3	Lidingö stads skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Sollentuna skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	I	—	—	—	—
5	Södertälje stads anstalter för yrkesundervisning..	I	VLI	—	—	—	—	I	—	—	—	—
6	Skolformer i området:	I	VLI	—	—	—	—	I	—	—	—	V
	3. Uppsala läns landstingsområde.											
7	Enköpings stads skolor för yrkesundervisning...	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	Funbo församlings skolor för yrkesundervisning..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	I
9	Uppsala och Stockholms läns landstings skolor för yrkesundervisning (Gimo).....	—	¹ A	—	¹ A	—	—	—	—	—	—	—
10	Uppsala stads skolor för yrkesundervisning.....	I	VI	—	—	—	I	—	—	—	—	VL
11	Skolformer i området:	I	VAI	—	A	—	I	—	—	—	—	VL
	4. Södermanlands läns landstingsområde.											
12	Eskilstuna stads skolor för yrkesundervisning...	—	VLI	—	I	—	I	—	—	—	—	—
13	Katrineholms stads praktiska skolor.....	—	H	HI	—	—	—	—	—	H	—	—
14	Katrineholms stads anstalter för yrkesundervisning	LI	VD	D	—	V	—	—	—	—	—	VI
15	Nyköpings stads skolor för yrkesundervisning....	LI	—	—	—	—	—	—	—	—	—	I
16	Skolformer i området:	LI	HV DLI	HDI	I	V	I	—	—	H	—	VI
	5 a. Östergötlands läns landstingsområde.											
17	Finspångs skolor för yrkesundervisning.....	I	VL	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Linköpings stads lärlings- och verksskolor.....	I	LI	—	—	—	—	—	—	—	I	LI
19	Mjölby stads skolor för yrkesundervisning.....	I	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20	Motala sockens anstalter för yrkesundervisning..	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	Motala stads skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	Söderköpings stads skolor för yrkesundervisning.	I	ID	D	—	—	—	—	—	—	D	D
23	Ödeshögs kommunala skolor för yrkesundervisning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24	Östergötlands läns landstings skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	² S
25	Skolformer i området:	I	VLDI	D	—	—	—	—	—	—	DI	LD

Anm.: H = Teknisk skola.

V = Verkstadsskola eller därmed jämförlig skola.

L = Lärlingskolans yrkesavdelning

D = Decentraliserad verkstadsskola.

A = Verkstadsskola för arbetslös ungdom.

S = Verkstadsskola vid skyddsheim.

¹ Tillkom 1937—1938. — ² Har numera upphört.

I = Lärlingskurs, kurs för äldre, yrkeskurs eller annan mindre kurs.

Indexsiffran vid V, A, D eller L (t. ex. V₂) betecknar, att utbildning kan erhållas i flera närstående yrkesgrenar t. ex. möbelsnickeri och inredningssnickeri. Not hänvisning betecknas ¹V, ²L etc.

Arbetslöshetsskolor, som igångsatts hösten

m i kommunala skolor för yrkesundervisning under verksamhetsåret 1936—1937.

	Murare	Målare	Rörarbetare	Värme- och sanitetsinstallatörer	Vägnästare, vägbyggare	Skomakare	Tapetserare	Bokbindare	Guldsmider	Instrumentmakare	Urmakare	Typografer, litografer	Konsthantverkare	Trädgårdsarbetare	Charkuterier och slaktare	Klänningsömmerskor	Skräddare	Pålsömmerskor	Körsnåter	Inträdessökande vid tekniska läroverk	Hattmodister	Vagnmakare	
	VL	VI	I	—	—	V	VI	V	—	VI	V	—	—	—	VI	VI	VLI	V	V	—	VI	V	1
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
	—	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
	—	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
	—	LI	—	—	—	—	—	—	—	—	—	L ₂	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
	—	LI	—	—	—	—	—	—	—	—	—	L	I	I	—	—	—	—	—	—	—	—	11
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	I	—	—	12
	—	—	—	HV	V	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
	—	—	—	—	—	—	D	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14
	—	—	—	—	—	—	—	—	D	—	—	—	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
	—	—	—	HV	V	—	D	—	D	—	—	I	—	—	—	—	—	—	—	I	—	—	16
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20
	—	D	—	—	—	—	—	—	D	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24
	LDI	—	—	—	—	—	—	—	D	—	I	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25

Kommunala skolor för yrkesundervisning		Hantverk och industri	Mekaniker och metallarbetare	Bil- och motormekaniker	Smeder	Gjutare	Svetsare	Elektriker	Elektriska installatörer	Elektromekaniker	Blekt-, plåt- och kopparslagare	Snickare och träarbetare
5 b. Norrköpings stad.												
1	Norrköpings stads yrkesundervisningsanstalter....	I	I	—	—	—	—	—	—	—	—	I
6. Jönköpings läns landstingsområde.												
2	Anderstorps kommunala skolor för yrkesundervisn.	—	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Eksjö stads anstalter för yrkesundervisning.....	I	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Huskvarna stads skolor för yrkesundervisning...	I	I	—	—	—	—	I	—	—	—	I
5	Jönköpings stads skola för yrkesundervisning...	I	VI	I	D	—	—	—	I	—	—	ID
6	Jönköpings läns landstings skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	S
7	Nässjö stads skolor för yrkesundervisning.....	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	I
8	Sävsjö samhälles skolor för yrkesundervisning...	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Tranås stads anstalter för yrkesundervisning.....	I	—	—	D	—	—	—	—	—	—	V
10	Vetlanda stads skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Värnamo stads skolor för yrkesundervisning ¹	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Skolformer i området:	I	VI	I	D	—	—	I	I	—	—	VDI
7. Kronobergs läns landstingsområde.												
13	Alvesta skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	Kronobergs läns landstings skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Tingsryds skolor för yrkesundervisning.....	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	I
16	Växjö stads skolor för yrkesundervisning.....	I	I	—	—	—	—	—	—	—	—	I
17	Älmhults köpings skolor för yrkesundervisning...	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Skolformer i området:	I	I	—	—	—	—	—	—	—	—	I
8 a. Kalmar läns södra landstingsområde.												
19	Kalmar stads skolor för yrkesundervisning.....	I	I	—	—	—	—	I	—	—	—	I
20	Oskarshamns stads skolor för yrkesundervisning.	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	Skolformer i området:	I	I	—	—	—	—	I	—	—	—	I
8 b. Kalmar läns norra landstingsområde.												
22	Västerviks stads lärlings- och yrkesskolor.....	LI	—	—	—	—	—	—	—	—	—	VI
9. Gotlands läns landstingsområde.												
23	Visby stads anstalter för yrkesundervisning.....	I	I	—	—	—	—	—	—	—	—	V
10. Blekinge läns landstingsområde.												
24	Karlskrona stads skolor för yrkesundervisning...	I	LAI	A	—	—	I	LAI	I	—	LAI	LA
25	Karlshamns tekniska yrkesskola.....	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	Ronneby stads skolor för yrkesundervisning.....	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	Sölvesborg stads skolor för yrkesundervisning...	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28	Skolformer i området:	I	LAI	A	—	—	I	LAI	I	—	LAI	LA

¹ Tillkom h. t. 1937.

Kommunala skolor för yrkesundervisning		Hantverk och industri	Mekaniker och metallarbetare	Bil- och motormekaniker	Smeder	Gjutare	Svetsare	Elektriker	Elektriska installatörer	Elektromekaniker	Bleck-, plåt- och kopparslagare	Skvarstare
11. Kristianstads läns landstingsområde.												
1	Björnekulla kommuns skolor för yrkesundervisning	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	Hässleholms stads skolor för yrkesundervisning..	—	H	I	—	—	—	H	I	—	—	—
3	Kristianstads lärlings- och yrkesskolor.....	LI	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Ljungaskogs skolhems verkstadsskolor.....	—	S	—	S	—	—	—	—	—	—	—
5	Simrishamns lärlings- och yrkesskolor	L	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	Vinslövs köpings skolor för yrkesundervisning ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Åhus skolor för yrkesundervisning.....	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	Ängelholms skolor för yrkesundervisning	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Skolformer i området:	LI	HS	I	S	—	—	H	I	—	—	—
12 a. Malmöhus läns landstingsområde.												
10	Eslövs stads anstalter för yrkesundervisning.....	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Höganäs stads skolor för yrkesundervisning.....	I	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Landskrona stads anstalter för yrkesundervisning	I	LI	LI	I	—	I	—	—	—	—	—
13	Lunds stads lärlings- och yrkesskolor.....	LI	LI	—	—	—	—	—	—	—	—	L
14	Trelleborgs stads skolor för yrkesundervisning ...	I	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Ystads stads skolor för yrkesundervisning.....	—	I	I	—	—	—	—	—	—	—	—
16	Skolformer i området:	LI	LI	LI	I	—	I	—	—	—	—	L
12 b. Hälsingborgs stad.												
17	Hälsingborgs stads skolor för yrkesundervisning..	I	VLI	I	—	—	—	I	—	I	—	—
12 c. Malmö stad.												
18	Malmö stads skolor för yrkesundervisning.....	—	VLI	VLI	L	—	I	L	I	I	L	—
13. Hallands läns landstingsområde.												
19	Enslöv och Slättåkra kommunala skolor för yrkesundervisning.....	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20	Falkenbergs stads skolor för yrkesundervisning ..	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	Hallands läns landstings skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	Halmstads stads anstalter för yrkesundervisning.	—	LI	—	—	—	I	—	I	—	—	—
23	Varbergs stads skolor för yrkesundervisning.....	I	D	D	—	—	—	—	—	—	—	D
24	Skolformer i området:	I	LDI	D	—	—	I	—	I	—	—	D
14 a. Göteborgs och Bohus läns landstingsområde.												
25	Göteborgs och Bohus läns landstings ambulerande hemslöjdskurser.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	Göteborgs och Bohus läns landstings skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	Lysekils skolor för yrkesundervisning	—	AI	—	—	A	—	—	—	—	—	—

¹ Tillkom 1937—1938.

Kommunala skolor för yrkesundervisning		Hantverk och industri	Mekaniker och metallarbetare	Bil- och motormekaniker	Smeder	Gjutare	Svetsare	Elektriker	Elektriska installatörer	Elektromekaniker	Bleck-, plåt- och kopparslagare	Skeppsbyggare	Snickare och träarbetare
1	Mölnadalsskolor för yrkesundervisning.....	—	A	A ₂	A	—	AI	A	—	—	—	—	A ₃
2	Råda kommuns skolor för yrkesundervisning....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Strömstads skolor för yrkesundervisning.....	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Uddevalla verkstadsskolor ¹	—	A	A	—	—	A	A	—	—	A	—	A ₃
5	Uddevalla stads skolor för yrkesundervisning....	I	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	I
6	Skolformer i området:	I	AI	A	A	A	AI	A	—	—	A	A	AI
	14 b. Göteborgs stad.												
7	Göteborgs stads skolor för yrkesundervisning....	—	VI	—	—	—	—	VI	—	I	VI	—	VI
	15. Älvsborgs läns landstingsområde.												
8	Borås stads skolor för yrkesundervisning.....	—	LI	—	—	—	I	L	—	—	—	—	I
9	Fuxerna kommuns skolor för yrkesundervisning..	—	V	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Steneby skolor för yrkesundervisning.....	I	—	—	—	³ VLI	—	—	—	—	—	—	⁴ VL ₂
11	Trollhättans skolor för yrkesundervisning ⁶	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Ulricehamns stads skolor för yrkesundervisning..	I	—	D	—	—	—	—	—	—	—	—	DI
13	Vänersborgs stads anstalter för yrkesundervisn...	L	—	—	—	—	—	I	—	—	—	—	—
14	Ämås stads skolor för yrkesundervisning.....	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Älvsborgs läns landstings skolor för yrkesundervisn.	—	—	—	I	—	—	—	—	—	—	—	I
16	Skolformer i området:	LI	VLI	D	VLI	—	I	L	I	—	—	—	VLD
	16. Skaraborgs läns landstingsområde.												
17	Falköpings stads skolor för yrkesundervisning...	I	—	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Lidköpings stads skolor för yrkesundervisning...	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19	Mariestads skolor för yrkesundervisning.....	I	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	VI
20	Skara stads skolor för yrkesundervisning.....	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	Skaraborgs läns landstings skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	I	—	—	—	I
22	Skövde stads skolor för yrkesundervisning.....	I	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23	Tidaholms stads skolor för yrkesundervisning....	I	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24	Skolformer i området:	I	I	I	—	—	—	I	—	—	—	—	VI
	17. Värmlands läns landstingsområde.												
25	Arvika stads skolor för yrkesundervisning.....	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	I
26	Filipstads skolor för yrkesundervisning ⁷	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	Karlstads skolor för yrkesundervisning.....	I	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	I
28	Kristinehamns stads skolor för yrkesundervisning..	I	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	I
29	Kroppa kommuns skolor för yrkesundervisning...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	V
30	Norra Råda kommuns skolor för yrkesundervisning	—	V	—	—	—	—	—	—	—	—	—	V
31	Rämens kommuns skolor för yrkesundervisning...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	⁸ V
32	Säffle köpings lärlings- och yrkesskolor.....	I	ID	D	D	—	—	—	—	—	—	—	I
33	Värmlands läns landstings verkstadsskolor i Arvika och Älvåsen.....	—	⁷ A	—	⁷ A	—	—	—	—	—	—	—	⁷ A
34	Skolformer i området:	I	VADI	D	AD	—	—	—	—	—	—	—	VA

¹ Dessutom verkstadsskola för butiksbiträden, nedlagd 1937. — ² Nedlagd 1937, under vt 1938 fortsvarvning. — ⁵ Keramiker. — ⁶ Tillkom h. t. 1937. — ⁷ Tillkom 1937—1938. — ⁸ Betecknas som lärlings-

Byggnadsarbetare, Byggnadsnadsning., byggnadsarbetare	Murare	Målare	Rörarbetare	Värme- och sanitetsinstallatörer	Vägmästare vägbyggare	Skomakare	Friskörer	Tapetserare	Bokbindare	Guldsmeder	Förgyllare	Instrumentmakare	Bildhuggare	Konsthandverkare	Trädgårdsarbetare	Charkuterister och slaktare	Textilarbetare	Klänningsömmerskor	Yrkesvävare	Skräddare	Pälsömmerskor	Körsnärer	Handsmakare	Handskömmerskor	Inträdesökande vid tekniska läroverk	
	A	A				D		A		D	D	A	D			D			V	A	V	A	V	V		1
																										2
	A	A		A	² A			A					A							A						3
														I												4
	A	A	A	A	A	D		A		D	D	A	AD	I		D			V	A	V	A	V	V		5
																										6
	V						I								I				VI							7
	L	VLI		L			L		I					I			L			VL				I		8
I		VLI						LDI						⁵ LDI					I							9
																										10
																										11
																										12
																										13
																										14
I	L	VLI		L			L	LDI	I					LDI			L		I	VL				I		15
																										16
																										17
																										18
																										19
																										20
																										21
																										22
																										23
																										24
I														I												25
																										26
																										27
																										28
																										29
																										30
																										31
																										32
	⁷ A	⁷ A																								33
I	A	AD						D					D													34

sättningskurs för vägbyggare. — ³ Klensmide. — ⁴ Hemslöjd och snickeri, L även träsvärning, D träkurs (1 486 timmar per år).

Kommunala skolor för yrkesundervisning		Hantverk och industri	Mekaniker och metallarbetare	Bil- och motormekaniker	Smeder	Gjutare	Svetsare	Elektriker	Elektriska installatörer	Elektromekaniker	Bleck-, plåt- och kopparslagare	Snickare och träarbetare
18. Örebro läns landstingsområde.												
1	Hallsbergs församlings skola för yrkesundervisning	—	—	—	—	—	—	I	—	—	—	—
2	Örebro stads skolor för yrkesundervisning.....	I	VI	—	—	—	I	VI	—	—	—	V
3	Skolformer i området:	I	VI	—	—	—	I	VI	—	—	—	V
19. Västmanlands läns landstingsområde.												
4	Arboga stads skolor för yrkesundervisning ¹	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Västmanlands läns landstings skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	I
6	Västerås stads skolor för yrkesundervisning.....	I	I	—	—	—	—	I	—	V	—	V
7	Skolformer i området:	I	I	—	—	—	—	I	—	V	—	VI
20. Kopparbergs läns landstingsområde.												
8	Borlänge köpings skolor för yrkesundervisning...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Domnarvets skolor för yrkesundervisning.....	—	VD	—	—	—	—	—	—	—	—	VD
10	Falu stads skolor för yrkesundervisning.....	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Grangärde kommuns anstalter för yrkesundervisning.	—	² I	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Hedemora stads och landskommuns skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	V
13	Ludvika stads anstalter för yrkesundervisning...	LI	—	—	—	—	—	I	—	—	—	—
14	Mora sockens skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Morastrands skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16	Orsa församlings skolor för yrkesundervisning....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	Smedjebackens skolor för yrkesundervisning.....	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Skolformer i området:	LI	VDI	—	—	—	—	I	—	—	—	VD
21. Gävleborgs läns landstingsområde.												
19	Hudiksvalls stads skolor för yrkesundervisning...	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20	Söderhamns stads lärlings- och yrkesskolor.....	I	V	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	Gävleborgs läns landstings verkstadsskolor (Sandarne).....	—	¹ A ₂	—	—	—	—	³ A	—	—	³ A	—
22	Skolformer i området:	I	VA	—	—	—	—	A	—	—	A	—
21 a. Gävle stad.												
23	Gävle stads skolor för yrkesundervisning.....	I	VLI	VLI	⁴ I	—	—	L	—	V	I	V
22. Västernorrlands läns landstingsområde.												
24	Tåsjö sockens skolor för yrkesundervisning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	V
Västernorrlands läns landstings skolor för yrkesundervisning i												
25	Sundsvall.....	—	—	—	A	—	—	—	—	—	—	—
26	Sandö.....	—	—	—	A	—	—	—	—	—	A	A ₂
27	Sundsvalls stads skolor för yrkesundervisning....	L	L	LI	—	—	—	LI	—	—	—	—
28	Härnösands stads lärlings- och yrkesskolor.....	—	L	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	Skolformer i området:	L	L	LI	A	—	—	LI	—	—	A	AV

¹ Tillkom 1937—1938. — ² Dessutom kurs i geologi och gruvkunskap. — ³ Tillkom i maj—juni 1937.

Byggnadsarbetare, byggnadsning, byggnadsarbetare	Murare	Målare	Rörarbetare	Värme- och sanitetsinstallatörer	Vägmästare, vägdyggare	Skomakare	Frisörer	Tapetserare	Bokbindare	Guldsmeder	Instrumentmakare	Urmakare	Bildhuggare	Typografer, litografer	Konsthandverkare	Trädgårdsarbetare	Kockar	Charkuterister och slaktare	Klämningsömmerskor	Påläsömmerskor	Körsnärer	Inträdesökande vid tekniska läroverk	
I		V					I																1
I		V					I																2
																							3
																							4
I																							5
I																						I	6
																						I	7
																							8
																							9
																							10
																							11
																							12
																							13
																							14
																							15
																							16
																							17
																							18
																							19
³ A	³ A	³ A		³ A																			20
A	A	A		A																			21
																							22
I		LI		LI										L	I								23
																							24
	A		A																				25
		A															A						26
I		I																					27
I		I																					28
I	A	AI	A				I								I		A						29

Kommunala skolor för yrkesundervisning		Hantverk och industri	Mekaniker och metallarbetare	Bil- och motormekaniker	Smeder	Gjutare	Svetsare	Elektriker	Elektriska installatörer	Elektromekaniker	Bleck-, plåt- och kopparslagare	Snickare och träarbetare
23. Jämtlands läns landstingsområde.												
1	Östersunds stads lärlings- och yrkesskolor.....	—	I	I	—	—	—	I	—	—	—	I
24. Västerbottens läns landstingsområde.												
2	Byske kommuns anstalter för yrkesundervisning..	—	A	—	—	A	—	—	—	—	—	A
3	Skellefteå stads skolor för yrkesundervisning....	I	V	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Umeå stads lärlings- och yrkesskolor.....	I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Skolformer i området:	I	VA	—	—	A	—	—	—	—	—	A
25. Norrbottens läns landstingsområde.												
6	Gällivare sockens skolor för yrkesundervisning...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Kiruna praktiska ungdomsskola.....	—	V	—	—	—	—	—	—	—	—	V
8	Luleå stads skolor för yrkesundervisning.....	—	VL	—	—	—	I	—	—	—	—	VL
9	Malmbergets praktiska ungdomsskolor.....	—	V	—	—	—	—	—	—	—	—	V
10	Nederkalix kommuns skolor för yrkesundervisning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	I
11	Norrbottens läns landstings ambulerande hemslöjdskurser.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	I
12	Norrbottens läns landstings skolor för yrkesundervisning (Johannisbergs skolhem).....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	S
13	Skolformer i området:	—	VL	—	—	—	I	—	—	—	—	VLIS

SAMMANSTÄLLNING

av vissa av yrkesskoldirektör Konrad Andersson verkställda utredningar
rörande kostnader för verkstadsskolor m. m.

(Utredningen verkställd med hänsyn till förhållandena i april 1938.)

I.

Utredning rörande kostnaderna för stadigvarande undervisningsmateriel m. m. för
vissa yrkesavdelningar i en verkstadsskola.

Yrkesavdelning	Elevantal	Engångskostnad för			Summa	Årlig kostnad för underhåll och förbrukning*	Anmärkningar
		maskiner	verktyg	inventarier och inredning			
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
2 avd. för metallarbetare.....	32	54 000	9 000	2 500	65 500	1 500	
1 » » automobilmekaniker..	15	16 900 ¹	13 400	700	31 000	2 500	¹ Därav 8 000
1 » » smeder.....	15	4 700	2 800	2 400	9 900	2 000	kr. för motorer
1 » » bleck- och plåtslagare	15	3 000	1 800	500	5 300	1 000	
2 » » elektriker.....	32	10 800 ²	2 500	900	14 200	1 500	² Därav 5 000
1 » » murare.....	15	—	1 500	400	1 900	500	kr. för olika
1 » » målare.....	15	3 500	1 200	600	5 300	1 100	elektriska
1 » » tapetserare.....	15	1 650	1 000	900	3 550	700	maskiner
3 » » snickare:.....	45						
1 » » möbelsnickare.....		13 000 ³	4 000	350	17 350	800	³ Därav 5 000
1 » » inredn.-snickare.....		—	2 500	350	2 850	750	kr. för trätork
1 » » byggnadssnickare....		—	3 400	100	3 500	600	
1 » » skräddare.....	8	250	800	800	1 850	400	
1 » » värme- o. sanitetsmont.	15	—	4 500	400	4 900	900	
Elektriskt laboratorium.....	—	6 500	—	—	6 500	200	

* I » underhåll och förbrukning» innefattas reparationer m. m. av undervisningsmateriel, arbetsmateriel för undervisningen samt komplettering av verktyg och annan stadigvarande undervisningsmateriel än maskiner ävensom elektrisk och annan kraft för undervisningen samt komplettering av inventarier.

Beträffande utrustningen för yrkesavdelningen för målare må nämnas, att i ovannämnda belopp innefattas kostnaderna för anordningar för rums- och skyltmålning, möbelmålning, ugn- och kallackerung samt sprutmålning för automobiler.

För yrkesavdelningarna för snickare har ovan beräknats, att maskiner skola anskaffas endast för en av avdelningarna, exempelvis för avdelningen för möbelsnickare, varvid avdelningen för inredningssnickare får använda samma maskiner.

I yrkesavdelningar för byggnadssnickare användas icke i nämnvärd utsträckning maskiner.

I ovanstående belopp ingå icke kostnader för elektrisk svetsning, men kostnader för gassvetsning hava beräknats för yrkesavdelningarna för smeder, bleck- och plåtslagare och värme- och sanitetsmontörer; sådan svetsning kan jämväl tänkas komma till användning inom avdelningarna för metallarbetare, automobilmekaniker och elektriker.

II.

Program, innefattande plan och kostnadsberäkningar för en verkstadsskola med nedanstående 10 yrkesavdelningar och för 153 elever.

a. Byggnader.

Erforderliga utrymmen för:

2 avd. för metallarbetare	(32 elever) min.	280 kvm.
1 » » automobilmekaniker	(15 ») »	250 »
1 » » smeder	(15 ») »	181 »
1 » » värme- och sanitetsmontörer	(15 ») »	120 »
2 » » snickare	(30 ») »	460 »
1 » » murare	(15 ») »	150 »
1 » » elektriker	(16 ») »	170 »
1 » » tapetserare	(15 ») »	153 »
2 st. lärosalar à 55 kvm			110 »
1 » ritsal			80 »
1 » rektorsexpedition			25 »
1 » arkiv			10 »
1 » lärarrum			25 »
1 » skrivbiträdesrum			25 »
1 materialrum			15 »
Källarutrymmen för skolorna			50 »
Värmeledningsutrymmen			50 »
Korridorer, trappor, reservutrymmen m. m.			346 »

Summa 2 500 kvm.

Ovanstående utrymmen kunna rymmas i en byggnad, bestående av källare och 3 våningar ovan jord, 19 meter bred och omkring 41 meter lång med 4 meters avstånd mellan två närliggande golvplan (3,7 meters höjd i varje våning).

Den erforderliga byggnadskuben blir $2\,500 \cdot 4 = 10\,000$ kubikmeter. Om byggnadskostnaden antages utgöra 45 kronor kubikmetern, skulle byggnaden kosta omkring 450 000 kronor.

(Erfordras utöver ovannämnda utrymmen även gymnastiksal, kan utrymme här för beredas i översta våningen. För ändamålet kan beräknas omkring 200 kvadratmeter med en takhöjd av 6 meter.)

b. Engångskostnader för maskiner och dylikt samt inredning m. m.

Maskiner, verktyg och inventarier för:		Kronor
2 avd. för metallarbetare	(32 elever)	65 500
1 » » automobilmekaniker	(15 »)	31 000

	Kronor
1 avd. för smeder (15 elever)	9 900
1 » » värme- och sanitetsmontörer (15 »)	4 900
2 » » snickare (30 »)	20 200
1 » » murare (15 »)	1 900
1 » » elektriker (16 »)	12 100
elektriskt laboratorium	6 500
1 avd. för tapetserare (15 elever)	3 550
Inventarier och inredning av 2 lärosalar	2 600
» » » » 1 ritsal	1 300
» » » » rektorsexpedition	500
» » » » arkiv	200
» » » » rum för skrivbiträden	2 500
» » » » lärarrum	500
» » » » materialrum	200
Elektrisk armatur	2 000
Gardiner och markiser	1 500
Inredning i pannrum	200
Cykelstall för 75 cyklar	750
Diverse kostnader och oförutsedda utgifter	18 200

Summa engångskostnader kronor 186 000

c. Årliga driftkostnader.

Löner till:	Kronor	Kronor
1 rektor	7 800	
2 manliga lärare i teori à 5 400:—	10 800	
10 » yrkeslärare à 4 320:—	43 200	
timlärare i teori, c:a 1 200 timmar à 4 kr. pr tim.	4 800	
1 (kassör och bokförare) manligt skrivbiträde	3 600	
1 skrivbiträde	1 500	
1 vaktmästare tillika värmeledningsskötare och förrådsman ¹	1 800	
semestervikarier och vikarier under sjukdom	400	73 900
Läkarvård för eleverna (600:—)		—
Olycksfallsförsäkring av eleverna (3 300:—)		—
Skriv- och tryckkostnader, annonser, telefon m. m.		3 000
Hyreskostnad: 2 054 kvadratmeter à 15:— (för ränta och amortering av byggnadskostnad samt underhåll av byggnad)		30 810
Värme, lyse, lampor och proppar m. m.		8 000
Renhållning, tvätt och lagning		2 000
Elektrisk kraft för undervisningen		1 600
Avsättning till förnyelsefond: 5 % å anskaffningsvärdet av maskiner, beräknat till 107 500:—		5 400
Underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel m. m. (d. v. s. reparation m. m. av undervisningsmateriel, arbetsmateriel för undervisningen samt komplettering av verktyg och annan stadigvarande undervisningsmateriel än maskiner ävensom elektrisk kraft för undervisningen och dylikt samt komplettering av inventarier) för		

¹ Beräknas uppbära lön även såsom vaktmästare vid elevinternatet.

	Kronor	Kronor
2 avd. för metallarbetare	1 500	
1 » » automobilmekaniker	2 500	
1 » » smeder	2 000	
1 » » värme- och sanitetsmontörer	900	
2 » » snickare	1 550	
1 » » murare	500	
1 » » elektriker	1 700	
1 » » tapetserare	700	
	<hr/>	11 350
Brandförsäkring		800
Bibliotek (allmänt)		300
Onera, vatten, gårdsrenhållning m. m.		2 000
Diverse kostnader och oförutsedda utgifter		3 840
		<hr/>
	<i>Summa årliga driftkostnader kronor 143 000</i>	

III.

Preliminär beräkning av kostnaderna för inredning och drift av ett lärlingshem för omkring 50 internatelever vid en verkstadsskoleförläggning.

a. Engångskostnader.

Inredning i ett rum för 3 elever (3,5×5 meter):		Kronor	Kronor	
3 sängar med överkast	}			
3 madrasser				
6 filter				
3 långkuddar och 3 sovkuddar				
12 lakan				
12 örngott		Kostnad för 3 elever 693:—		
1 byrå med låsbar låda för varje elev ..		» » 1 elev 231:—		
1 klädska med 3 avdelningar		» » 50 elever	11 550	
1 bord, 3 stolar, 1 spegel				
1 takbelysning och 1 bordslampa				
1 dussin handdukar				
Karaff med glas, toalettuppsatser m. m.				
Diverse renhållningsmateriel				
Inredning av bostad om 2 rum för hemföreståndarinna	}			
» » » » 1 » » kokerska				
» » » » 1 » » 2 städerskor och serveringsbiträden ..		1 400		
» » » » 1 » » eldare tillika vaktmästarebiträde				
» » » » 1 » » jourhavande lärare				
» » » » 1 » » sjuka elever				
» » matsal för 60 personer		600		
» » kök » 60 »		5 000		
Köks- och porslinsuppsättning för 60 personer		2 000		
1 st. symaskin		150		
Diverse ställningar och galgar i torkrum		200		
Diverse kostnader och oförutsedda utgifter		600		
		<hr/>		
	<i>Summa ungefärliga engångskostnader kronor 21 500</i>			

b. Årliga driftkostnader.

I nedanstående beräkningar ingå ej kostnaderna för råvaror till elevernas mat eller inkomster från eleverna för inackordering, enär dessa kunna sägas praktiskt taget uppväga varandra. (Elevavgifterna här beräknade till 30—35 kronor för elev och månad med hänsyn till under budgetåret 1937/1938 gällande grunder för stipendier åt elever, vilka stipendier uppgått till högst 35 kronor för elev och månad.)

I övrigt kan framhållas, att kostnaderna för elevinternat i hög grad äro beroende på den standard, som beräknas. Om principen »rent, snyggt men mycket enkelt» tillämpas, kunna nedanstående kostnader i viss mån nedbringas. Tagas emellertid de under senare år uppförda lärlingshemmen såsom norm, bliva kostnaderna minst de sistnämnda.

För ränta, amortering och underhåll av byggnad hava medel icke beräknats.

Nettoutgifter för lärlingshemmet:	Kronor
1 hemföreståndarinna jämte fri bostad och kost	1 800
1 kokerska » » » » »	1 800
2 städerskor och tillika serveringsbiträden jämte fri bostad och kost å 720:—	1 440
1 eldare, tillika vaktmästare, jämte fri bostad och kost	1 500
Tvätt av elevernas linne och överdragskläder	1 000
Värme och lyse, lampor och proppar m. m.	2 000
Renhållning, tvätt och lagning	200
Brandförsäkring, telefon, expeditionskostnader	500
Onera, vatten m. m.	1 000
Bränsle för spisar, viss förbruknings- och ersättningsmateriel	600
Kost för 5 befattningshavare: 5×365 dagar å 1:—	1 825
Semestervikarier, diverse kostnader och oförutsedda utgifter	2 135

Summa årliga nettoutgifter kronor 15 800

IV.

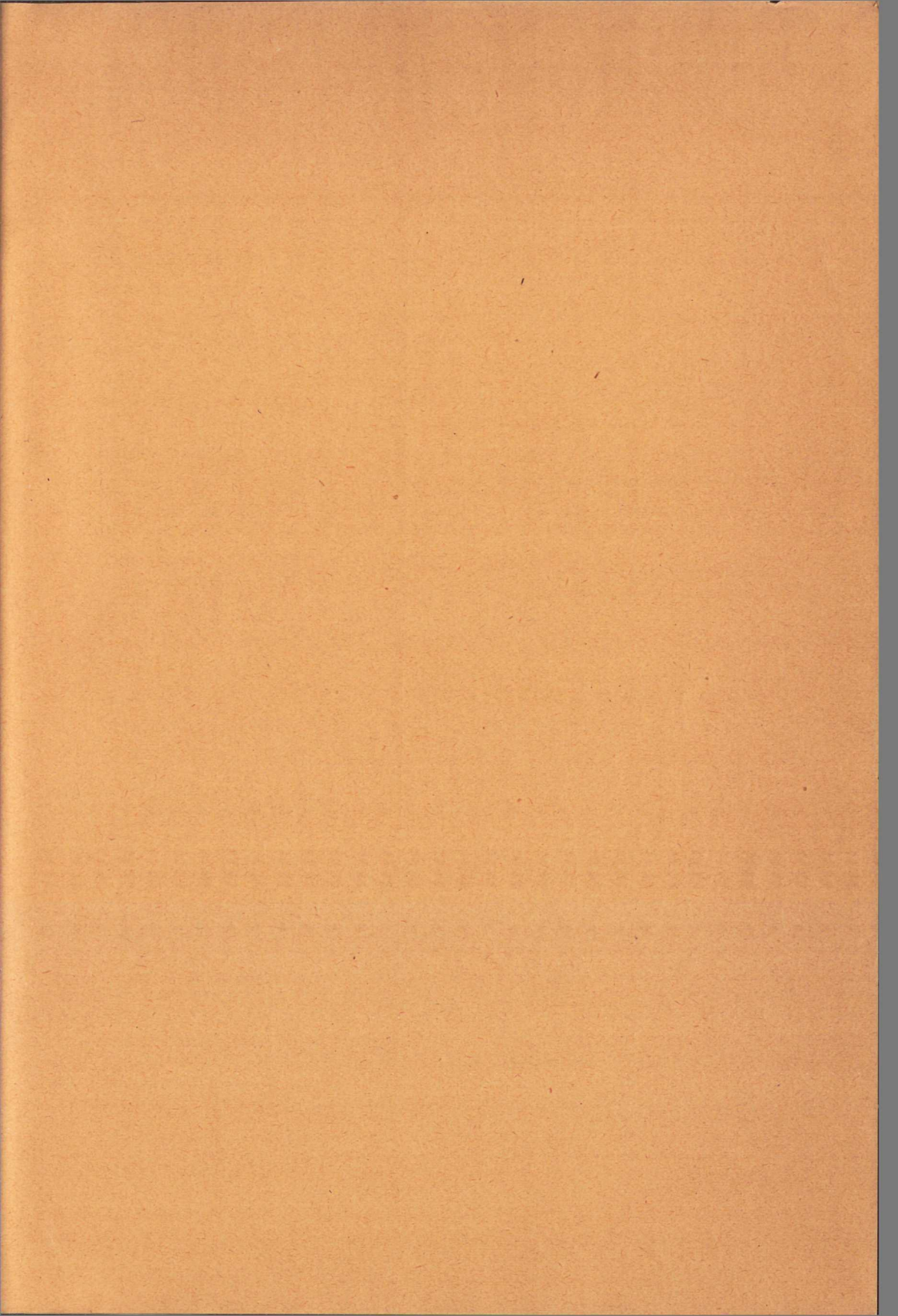
Utredning rörande erforderliga lokalutrymmen för vissa yrkesavdelningar i verkstadsskolor.

Yrkesavdelning(ar) för	1 avdelning		2 avdelningar		3 avdelningar	
	min. kvm	max. kvm	min. kvm	max. kvm	min. kvm	max. kvm
<i>metallarbetare (å 16 elever)</i>						
verkstad	127	154	225	250	344	372
härdrum	10	15	10	15	15	25
verktygsrum	10	20	10	20	15	25
materialförråd	6	10	6	10	10	15
oljaförråd	2	4	2	4	4	6
kontor	4	6	6	10	10	15
klådrum	10	10	20	20	30	30
W. C.	1	1	1	1	2	2
Summa	170	220	280	330	430	490

Yrkesavdelning(ar) för	1 avdelning		2 avdelningar		3 avdelningar	
	min. kvm	max. kvm	min. kvm	max. kvm	min. kvm	max. kvm
<i>smeder (15 elever)</i>						
verkstad	160	200				
kontor	4	6				
verktygsrum	—	6				
materialbod	6	12				
klädrum	10	12				
W. C.	1	1				
Summa	181	237				
<i>automobilmekaniker (15 elever)</i>						
verkstad	202	263				
tvättbox	23	30				
verktygsrum	10	20				
kontor	4	6				
klädrum	10	10				
W. C.	1	1				
modellrum	—	20				
garage	—	50				
Summa	250	400				
<i>elektriker (å 16 elever)</i>						
verkstad	104	131	187	224		
installationslokal	25	30	20	25		
verktygsrum	8	12	6	10		
smedja	12	14	12	14		
materialrum	6	16	8	16		
kontor	4	6	6	10		
klädrum	10	10	20	20		
W. C.	1	1	1	1		
Summa	170	220	260	320		
<i>bleck- och plåtslagare (15 elever)</i>						
verkstad	100	120				
kontor	4	6				
klädrum	10	12				
W. C.	1	1				
Summa	115	139				
<i>värme- o. sanitetsmontörer (15 elever)</i>						
verkstad	105	153				
kontor	4	6				
klädrum	10	10				
W. C.	1	1				
Summa	120	170				

Yrkesavdelning(ar) för	1 avdelning		2 avdelningar		3 avdelningar	
	min. kvm	max. kvm	min. kvm	max. kvm	min. kvm	max. kvm
<i>snickare (å 15 elever)</i>						
handverkstad(städer).....	152	200	300	389	446	547
maskinverkstad.....	70	80	70	80	70	80
rum för virkesförråd.....	25	30	25	30	25	30
» » torrt trä.....	20	30	20	30	20	30
trätorck.....	18	20	18	20	18	20
kontor.....	4	6	6	10	10	12
klädrum.....	10	10	20	20	30	30
W. C.	1	1	1	1	1	1
Summa	300	377	460	580	620	750
<i>tapetserare (15 elever)</i>						
verkstad.....	100	135				
materialrum.....	6	10				
uppslagsrum.....	—	12				
uppretningsrum.....	10	12				
förrådsrum.....	20	50				
kontor.....	6	10				
klädrum.....	10	10				
W. C.	1	1				
Summa	153	240				
<i>skräddare (8 elever)</i>						
verkstad.....	49	62				
provrum.....	9	12				
kontor.....	12	15				
materialrum.....	9	10				
klädrum.....	10	10				
W. C.	1	1				
Summa	90	110				
<i>murare (15 elever)</i>						
verkstad.....	135	183				
kontor.....	4	6				
klädrum.....	10	10				
W. C.	1	1				
Summa	150	200				
<i>målare (15 elever)</i>						
verkstad för rums- och skyltmålning.....	94	106				
verkstad för möbelmålning.....	36	50				
verkstad för kallackering.....	50	60				
verkstad för ugnslackering.....	10	15				
sprutbox för bilar m. m.	36	36				
avlutningsrum.....	15	20				
materialrum.....	10	20				
kontor.....	8	12				
klädrum.....	10	10				
W. C.	1	1				
Summa	270	330				

V e r k s t a d s s k o l a Inskrivna och avgångna elever	Åldersgrupper					Summa elever
	under 16 år	16—18 år	19—21 år	22—25 år	över 25 år	
b. utan att, så vitt bekant, ha erhållit arbetsanställningar.....	—	—	2	—	—	2
2. innan vederbörande kurser fullt genom- gått						
a. till arbetsanställningar.....	1	5	10	2	1	19
b. relegerade.....	—	—	—	—	—	—
c. av annan orsak.....	1	5	3	3	—	12
Summa	3	61	33	27	1	125
<i>Uddevalla:</i>						
A. Antalet inskrivna elever den 15 september 1938.....	—	113	55	56	8	232
B. Antal elever, som före den 15 september 1938 avgått						
1. efter fullt genomgångna kurser						
a. till arbetsanställningar.....	—	5	47	42	8	102
b. utan att, så vitt bekant, ha erhållit arbetsanställningar.....	—	—	2	3	1	6
2. innan vederbörande kurser fullt genom- gått						
a. till arbetsanställningar.....	—	20	55	57	20	152
b. relegerade.....	—	—	—	—	—	—
c. av annan orsak.....	—	17	28	24	1	70
Summa	—	155	187	182	38	562
<i>Arvika och Älvåsen:</i>						
A. Antalet inskrivna elever den 15 september 1938.....	—	26	28	20	1	75
B. Antal elever, som före den 15 september 1938 avgått						
1. efter fullt genomgångna kurser.....	—	—	—	—	—	—
2. innan vederbörande kurser fullt genom- gått						
a. till arbetsanställningar.....	—	1	2	6	—	9
b. relegerade.....	—	—	1	—	—	1
c. av annan orsak.....	—	—	1	1	—	2
Summa	—	27	32	27	1	87
<i>Gimo:</i>						
A. Antalet inskrivna elever den 15 september 1938.....	—	13	26	17	3	59
B. Antal elever, som före den 15 september 1938 avgått						
1. efter fullt genomgångna kurser.....	—	—	—	—	—	—
2. innan vederbörande kurser fullt genom- gått						
a. till arbetsanställningar.....	—	4	3	2	—	9
b. relegerade.....	—	1	1	1	—	2
c. av annan orsak.....	—	2	2	—	—	4
Summa	—	19	32	20	3	74

Statens offentliga utredningar 1938

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Riktlinjer för en lagstiftning om ägareförbehåll och avbetalningsköp. [11]
Betänkande med förslag till letteriförordning m. m. [17]
Betänkande med förslag till lag om frivillig pensionering av i enskild tjänst anställda m. m. [18]
Betänkande med förslag till reformerad hyreslagstiftning. [22]
Betänkande med förslag till lag om villkorlig frigivning m. m. [25]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Undersökning av taxeringsutfallet beträffande jordbruksfastighet å landsbygden enligt beredningsnämndernas förslag vid 1938 års allmänna fastighetstaxering. [12]

Politi.

Betänkande ang. omorganisation av polisskolan i Stockholm m. m. [1]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Betänkande i näringsfrågan. [6]
Betänkande ang. barnbeklådnadsbidrag m. m. [7]
Betänkande ang. förvärsarbetande kvinnors rättsliga ställning vid äktenskap och barnsbörd. [13]
Betänkande ang. »landsbygdens avfolkning». [15]
Yttrande med socialtiska synpunkter på befolkningsfrågan. [19]
Betänkande ang. barnkrubbor och sommarkolonier m. m. [20]
Arbetslöshetsräkningen den 31 augusti 1937. Del 1. [21]
Betänkande med vissa demografiska utredningar. [24]

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Betänkande med utredning och förslag rörande produktions- och avsättningsförhållandena inom trädgårdsnärningen. [5]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Byggnadsindustrien i Sverige. 1. Allmän översikt, yttranden och förslag. [10] 2. Arbetsgivares och löntagares inkomster. [3] 3. Arbetslöshetens omfattning och växlingar. [4]

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande med förslag till lag om enskilda vägar m. m. [23]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Förslag till revision av den svenska kyrkohandboken. [2]
1936 års yrkesskolsakkunniga. Betänkande med förslag rörande omorganisation av vissa delar av tekniska skolan i Stockholm. [8]
Betänkande och förslag ang. skolöverstyrelsens organisation. [14]
Betänkande och förslag ang. verksamheten vid kungl. dramatiska teatern, dess förvaltning och ledning. [16]
Betänkande med utredning och förslag ang. centrala verkstadsskolor m. m. [26]

Försvarsväsen.

Utlåtande rörande flottans fartygstyper m. m. [9]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.